1565

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
2 VA
11

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

IV . 12 . C

IV
3

Collegij Rom. Soc. Iesu cat. inscrip. ex bibl.

Ioſephi Scaligeri
IVLII CAESARIS FILII
CONIECTANEA IN M. Terentium Varronem de lingua Latina.

AD

Nobiliſs. & eruditiſs. iuuenem Ludouicum Caſtanæum Rupipozæum.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

PARISIIS,
Ex officina Roberti Stephani typographi Regii.
M. D. LXV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

PRIVILEGII AVTORITAS.

Diplomate Caroli I X. Francorum Regis Chriſtianiſs. interdictum eſt horum Coniectaneorum impreſſione, diſtractionéque omnibus Typographis ac Bibliopolis intra decennium: niſi quibus ea imprimere ac diſtrahere R[illegible] permiſerit. Diploma ſigno Regio maiore obſignatum eſt, cui [illegible] Regis Secretarius ſubſcripſit, Fontiſbellaquæi, viceſima ſexta menſis Martij, anno Domini M. D. L X.

NOBILISSIMO AC ERVDITISSIMO IVVENI Ludouico Caſtanæo Rupipo[zæo]

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VIT. EMANUELE

Non *dubito, quin hæc Cóiectanea in* M. *Varronẽ maturiùs edenda erant, quod à quibuſdam ea cupidè expectari ſciebã: materia autem ea eſt, vt vel ſtudioſos iuuare, ſummos etiam viros delectare poſſit.* Tamẽ *non defuerunt cauſſæ, quæ me quaſi currentem primo repreſſerunt.* Extiterunt *enim nõnulli, qui obtrectarent me actũ agere: eum autorẽ emẽdatiſſimum* Romæ *olim editũ eſſe: quid aliud quàm me infeliciter verſari in ea prouincia, quã magna cum laude ſummus vir* Antonius Auguſtinus *ſuſcepiſſet?* Alij *verò negare, bonas horas in his minutis animaduerſionibus collocare, eſſe eius, qui aliquod nomen in literis conſequi, ac in hominum luce verſari vellet.* Hæc *ſanè ſat nõ erant ad deterrendos animos eorum, qui norũt & horum praua iudicia, & illorũ malignas obtrectationes.* Tamen *tantũ apud me valuerũt,*

vt fatendum mihi ſit, quòd illis crediderim, potius in eo requirendum iudiciũ meum, quã, quòd Varronẽ emendarim, reprehendendũ. Nã quod aiunt iſti, poſt Antoniũ Auguſtinum fruſtra illud negotiũ à me ſuſceptum eſſe: primum alterutrum, aut profitentur temeritatẽ ſuam, qui audeant præſtare illã editionem, quã ipſi legiſſe non videntur: aut ſupinitatem, qui, ſi legerunt, non vidẽt in ea tot mendoſos locos relictos, non paucos etiã perperam mutatos eſſe, vt mihi videãtu rmagnã iniuriam facere optimo viro, qui eius magnitudinẽ ingenij hac vna editione volunt æſtimari. Deinde tãta nõ eſt eius editionis vel autoritas, vel fides, vt deterruerit ſimiles conatus Vertranij, viri eruditi, quem honorificè appello. Sed ne me mouerint quidem amplius aliorũ ſiniſtra iudicia, quos ſuprà dixi contemnere hæc ſtudia, qui nihil aliud in vita curant, quã vt rectè Latinè loqui videantur illis, qui dũtaxat, quod neſciũt, admirari, aut plauſu excipere cõſueuerunt. Hos facilè contẽnere poſſumus, cùm ſciã maximũ quoq; virum Hermolaũ Barbarum exiſtimatũ ab aliquo, valde alienũ

feciſſe ab inſtituto ſuo, & dignitate, qui tãtum ſtudium in Plinio repurgãdo poſuerit. Et tamẽ iſte, qui illũ notat, tanti precij eſt apud me, vt, cùm anteà parum in literis videre ſemper à me iudicatus ſit, nunc etiã cum toto illo iudicio nihil ſapere mihi videatur. Nõ dicam, quid boni ex iſtis expectari poſſit: hoc tantùm admiror, quo cõſilio ſe cõſecuturos putant, vt prius eloquẽtes euadant, quàm Latinè loqui ſciãt: cùm interea non ſentiant, nec quid flagitij cõmittunt, cùm Ciceronem adeunt illotis pedibus: nec quàm ridiculi ſunt, qui illa penetralia eloquentiæ ſibi vnis patere putãt, quod, vt illum autorẽ ſolum tritũ habeant, non modò à cæteris omnibus abhorrent, ſed etiã eorum lectione iuuẽtuti interdicunt. Nec cogitãt Veteres illos meliore fato vſos, quàm nos, quibus nec aliena lingua loquẽdum erat: & cùm eloquẽtiæ ſtudebãt, nũquam illa ſecula iis viris caruerunt, à quibus diſcere poſſent. Nos cõtrà, quibus & peregrinæ linguæ ediſcendæ, & ad earum perfectã cognitionem tot autores peruolutãdi ſunt: & cùm ad eloquẽtiæ ſtudium aliquã viam nobis ſtrauimus, lon-

gè aliud inſtitutum nobis tenendum eſt, quàm ſolét iſti argutuli magiſtri, qui pulchrè ſecũ agi putant, cùm Ariſtotelẽ, *quem ipſi ignorant, pueris prælegunt, vixdum aliqua linguæ* Latinæ *cognitione imbutis: tãtùm abeſt, vt* Ariſtotelẽ Græcè *loquentem audire poſſint: & ita ſplendore falſæ ſcientiæ obiecto perſtringunt illam aciem bonorũ ingeniorum.* Sed *nos ad aliud animum cõparamus, quàm illorũ ſtare craſſis iudiciis, & operã noſtram, quam in hũc autorem impendimus, minimè luſiſſe putamus, ſi quanta quanta eſt, ſtudioſos iuuare poteſt.* Nã *autores bonos recognoſcere, contra quàm iſti malignè vellicant, etſi nõ ſummi ingenij eſt, non tamen mediocris operæ eſt.* Et *tametſi in eo negotio interdũ falli neceſſe eſt: nõ tamen ita omnino luditur opera, vt nõ laude dignus ſit, qui magnũ autorẽ iuuare voluit.* Hoc *me multum conſolatur:* Nã *& tot maculis ſcatet* Varro, *vt, in quo me deceperit iudicium meũ, eæ ſolæ poſſint ſuſtinere cauſſã defenſionis meæ.* Et, *quod caput eſt, is eſt autor, quẽ vel tantùm edidiſſe plauſibile ſit apud ſtudioſos, nedũ caſtigatiorẽ edidiſ-*

ſe aliquid laudis mereâtur. Deinde quia neceſſe fuit in multis cõiectare tãtùm, difficile eſt autem in omnibus præſtare poſſe coniecturas: ſequuti ſumus ſapientũ Iudicum rationem. Ipſi, quod perpetuo iure non poſſunt, arbitrario decidunt. Idcirco cauimus nobis titulo, & Cõiectanea inſcripſimus: vt non habeãt iſti, quid cauillentur in eo, qui tantùm partes dubitatis ſuſceperit. Haud enim facilè cõcoquere poſſunt, quod poſt editiones duas Auguſtini, & Vertranij, aliquid noui me proferre ſperẽ, quod illos latuerit. Et tamẽ qui noſtras cum illorũ animaduerſionibus cõpararit, nõ ſolùm dicet nos vidiſſe, quod ipſos fugerit, ſed etiam aliquid præterea monuiſſe, de quo ipſis nunquã in mentẽ venit. Neque hoc dictũ velim, tanquã ignorem, quãtus vir ſit Auguſtinus, quẽ ſanè eruditiſſimum ex ſuis ſcriptis expertus ſum: ſed vt ſciãt iſti, lõgè felicius eũ potuiſſe tractare hoc negotiũ, ſi voluiſſet. Tolerabile enim erat, quod in ea editione corrupta multa præterita ſunt, niſi ex emẽdatioribus pleraq; in peius mutata eſſẽt. Cũ igitur, Ludouice Caſtanææ, iuuenis nobiliſſime,

& eruditiſſime, in animo habuiſſem, hæc Cõie-ctanea ſaltẽ ſola nõ edere, quòd multa eiuſmodi in alios bonos autores habeam, & poterãt vnà cũ illis publicari: tamẽ placuit hæc in gratiam tuã edere, quia ea iudicarim melius in nomine tuo apparere, quã ſi in aliud tẽpus premerẽtur, & tam bonã occaſionẽ vtriq; amitteremus, illa talẽ patronũ inueniendi, ego meã in te volũtatẽ ſignificãdi. Quod quidẽ multis de cauſſis facio: tum quòd ex nobilitate noſtra nõ potui inuenire magis literarũ amãtẽ, quã te: cuius ingeniũ tale eſt, vt etiã ſine literis videatur cultũ eſſe potuiſſe: tãtùm autẽ literarũ cõſecutus es, vt vel ſatis ad ſummã gloriã eſſe poſſit. Tũ ſi quis quærẽdus erat, cui multũ me debere fatear, tu profectò vnus occurriſti, cuius & plurima in me extant beneficia, & quotidie magis ac magis eam de te ſpem facis, vt cuius liberalitati multa accepta refero, eius etiam virtutem admirari cogar. Vale, ex Caſtro tuo Rupipozæorum, IIII. Idus Decemb. CIↃ. IↃ. LXIIII.

IOSEPHI SCALIGERI CONIECTANEA SEV ANnotationes in quartum librum M. Terentii Varronis de lingua Latina.

CVm demonſtratur in quo nō debet pertendi, & pertenditur.) Pertenditur legendum eſſe & antè nos annotauit Vertranius. Pertendere enim τὸ ὑπερδιατείνεσθαι ad verbum. Propertius:

Quòd ſi pertendens animo ueſtita cubaris
Sciſſa ueſte meas experiere manus. Plautus Captiuis more ſuo alluſit ad etymologiam veram. Non enim à pertendendo, vt vult Varro, ſed à pertinendo. Ita enim ait, *Quid ais? tenáxne eius pater?* P H. *imo epol pertinax.* Pulchrè quid inter pertinaciam eſſet & peruicaciam docet Attius poëta in Myrmidonibus, elegantiſſimis verſibus: quorum acumen meruit, vt hîc aſcriberentur, ne corruptos legas apud Nonium:

Tu pertinaciam eſſe Antiloche hanc prædicas:
Ego peruicaciam aio, & hac me uti uolo.
Nam peruicacem dicis me eſſe, & uincere.

Perfacilè patior: pertinacem nil moror.
Hæc fortes ſequitur: illam indocti poſſident.
Tu addis quod uitio eſt, demis quod probro datur.

2. Hinc Pacuuius Rudentiſibilus.) Eodem modo Rependiroſtrum, & Cortinipotens Lucillio:

Hunccine ego unquã Hiacynthi hominẽ cortinipotẽtis
Deliciis contendi? — Sic etiam Laberius de Ariete:
Reciprocicornem, lanicutem, ueſtitrahũ. στρεψικέρωτα, δασύμαλλον, ἑλκεσίπεπλον. Et Pacuuius finxit Curuifrons. Sed ita corriges locum Nonii mirè deprauatum: Armenta genere neutro, plerunque fœminino. Ennius:
— ad armentas ipſius eaſdem. Pacuuius:
Tu curuifrontes paſcere armentas ſoles. Huc referendum & illam compoſitionem Lucillii, quanquã magis Ariſtophanicam:
Tranſuerſo ordine poſuit hippocampelephantocamelos.
Neque alienum erit ab hoc loco, Hegeſandri veteris poetæ Epigramma in Sophiſtas apponere:

Ὀφρυανασπασίδαι, ῥινεγκαταπηξογένειοι,
Σακκογενειοτρόφοι, καὶ λοπαδαρπαγίδαι.
Ἱματανωπείβαλλοι, νηλιποκαιβλεπέλαοι,
Νυκτιλαθραιοφάγοι, νυκτιπαταπλάγιοι.
Μειρακιεξαπάται, καὶ συλλαβοπευσιλαβηταὶ,
Δοξοματαιόσοφοι, ζητάρετησιάδαι. Videamus num & nos impunè cum Lucillio hæc imitatione Græcorum tentare poſſimus:

Silonicaperones, uibriſſaſperomenti,
Manticobarbicolæ, extenebropatinæ,
Obſuffarcinamicti, planilucernuentes,
Noctilatentiuori, noctidoloſtudii.
Pullipremoplagii, ſuteloc aptiotricæ,
Rumigeraucupidæ, nugacanoricrepæ.

3. Hic commonendum eſſe putaui.) Romana editio, & Vertranius, *hîc commonendum eſſe non putaui:* Malè. Ait enim Varro, quæ diligenter tractauerit in aliis libris, hîc ea ſe non repetiturum, tantùm commonendum modò putat lectorem.

4. Chlamyde contorta clupeat brachium.) Pacuuii ex Hermiona, vt citat Nonius:

Currum liquit: Chlamyde contorta aſtu clupeat brachiū.

Liuius libro xxv. id genus loquendi mitigauit. Ita enim ſcribit: Inter hæc dicta paludamento circum læuum brachium intorto (nam ne ſcuta quidem ſecum extulerāt) in hoſtes impetum fecit. Valerius Flaccus lib. 3, *--chlamys imbelli circundedit oſtro*

Torta manum, ſtrictóque uias præfulgurat enſe. Hoc voluit Pollux lib. 4. ἐφαπτίς, inquit, συστρεμμάτιον ἢ φοινικοῦν, ἢ πορφυροῦν, ὃ περὶ τὴν χεῖρα εἶχον οἱ πολεμοῦντες ἢ θηρῶντες. Chlamydem autem peregrinantes ſumere ſolitos, docet Plautus Mercatore. Ibi enim adoleſcens profectionem adornans, ita loquitur:

--chlamydem ſumam denuo. Itē de currū paulo pòſt:

Poſtea iā in currū cōſcendi: iā lora in manus cepi meas.

5. Quartus, vbi eſt aditus, & initia, Regis.) Non videtur eruditiſſimo Adr. Turnebo aliquid mutandum: neque ego mehercule cenſeo. Quartùs, inquit, aditus, regis eſt: id eſt, magnum fecerit, qui ad eū acceſſerit. Ita loquebantur veteres. Plautus Pœnolo,

Rex ſum, ſi ego illum hodie hominem ad me allexero.

In editione Romana lectio antiqua mutata eſt.

6. Nolui præterire eos, &c.) Non hoc ait Varro, ſe nolle præterire eos, qui ſignificationes tantùm verborū expediunt: imo contrà: ſe aliquid maius iis præſtiturum. Ipſe poſtea ſeſe explicat. Itaque *uolui* legen-

dum, non, vt antea, *nolui*.

7. In eo verbo quod finxiſſet Ennius cauſam neglegere.) *Eo in uerbo, quod finxiſſet Ennius, cauſſari: neglegere, quod ante rex Latinus finxiſſet*. Hic eſt germanus huius loci ſenſus, & vera lectio.

8. Totidem verborum: Horum enim, &c.) Poſtrema duo verba vacant: quorum alterum conflatum eſt ex præcedentis ſimili deſinentia: alterũ quomodo huc irrepſerit, neſcio. Itaque inducenda ſunt. Porrò huiuſce diuiſionis meminerat libro 20. rerum humanarũ citante Nonio: Et ea quæ ad mortales pertinent, quadripartitò diſpertierim: in homines, in loca, in tempora, in res.

9. O terra trita.) Si nomen Tragœdiæ poſuiſſet Varro, minus laboraremus ad cõiecturam. Nunc difficile eſt tam corrupto loco mederi: cũ de quo, & quis loquatur, & in qua fabula, neſciamus. Multi multa adduxerunt ad correctionem huius loci, partim ex ſe, partim ex libris manuſcriptis: quæ tamen omnia mẽdoſa puto. Quòd ſi locus eſſet coniecturæ, ita lubenter legerim:

O terra tritaui, in cuius mœro Liberi
Fanum locaui – Et, vt ingenuè fatear, valde mihi perſuaſi hanc meam coniecturam veram eſſe. Nam aduerbium, *ubi*, ex eo conflatum puto, quòd videtur in manu ſcriptis *tritabi*, pro *tritaui* ſcriptum fuiſſe. Qui error quàm frequens ſit in libris calamo exaratis, nemo neſcit: & nos demonſtrabimus in his libris non ſemel ad eum modum peccatum eſſe.

10. Ab eo præco dicitur locare, quoad vſque id emit, quoad in aliquo conſiſtit precium.) Legendum proculdubio: Quod vſque idem it, quoad

in aliquo conſiſtit precium. Et, niſi valde fallor, memini olim quoque ita ſenſiſſe doctiſs. Adr. Turnebũ, cùm hæc cum illo communicarem. Idem vſque it ergo dictum vel de præcone, qui ſemper vagatur, donec inuenerit in quo conſiſtat precium: vel de merce, quæ ſemper ἐπιπολάζει, & incerta eſt, donec in eo mancupe conſiſtit, qui auctionem euicerit. Quo in ſignificatu Plautus dicit, *It ad me lucrum: nimirum ut in eo conſiſtat & queſcat.*

11. Itaque dicit Andromacha. Noctique caua, &c.) Scribendum: *Itaque dicat Andromeda nocti:*

Quæ caua cæli ſignitenentibus

Conficis bigis. Sunt enim Anapæſtici ex Andromeda Ennii: quam fabulam vertit ex Euripide. Id autem cognoſcimus ex dramate Ariſtophanis, cui nomen Θεσμοφοριάζουσαι. In ea fabula Ariſtophanes more ſuo Euripidem inſectatur: & ex eius poetæ Andromeda παρῳδίαν confecit, qua hominem ſalſè deridet. In illis igitur, quæ dicuntur ex perſona Andromedæ habentur & hæc, ex quibus Latina verſa ſunt.

---ὦ νὺξ ἱερὰ,
ἡ μακρὸν ἵππευμα διώκεις
ἀστεροειδέα νῶτα διφρεύουσ᾽
αἰθέρος ἱερᾶς
τοῦ σεμνοτάτου δι᾽ ὀλύμπου. Citantur & ab interprete Theocriti in Pharmaceutria. Ex quibus apparet non Andromacha, ſed Andromeda legendum eſſe: Vtranque enim ſcripſit Ennius. Sed quemadmodum hîc Andromacha pro Andromeda: ita etiam alibi contrà Andromeda, pro Andromacha: vt apud Nonium mẽdoſè ex Andromeda citatur hic verſus:

Nam ubi introducta eſt, puerúmque ut lauerent, collo-

cant in clupeo: cùm ſit ex Andromacha. quod cognoſcimus ex Euripide in Troadibus: vbi cadauer Aſtyanactis pueri lotum defertur in clypeo à Talthybio; cujus hæc verba apud ipſum Euripidem:

ἔλουσα νεκρὸν κἀπέλουσα τραύματα. Scripſerunt autē Andromedam tres ſummi poetæ veteres, Liuius Andronicus, Ennius, Attius. Tamen Attius raròvertit integras fabulas ex veteribus Græcis: ſed de ſuo edidit. Argumēto eſt, quòd Armorum iudicium ſcripſit poſt Pacuuium, qui eius nominis alteram ex Æſchylo vertit: item Medeam poſt Ennianam ex Euripide conuerſam: Telephum poſt illam, quam ex Euripide quoque idem Ennius mutuatus fuerat: & multas alias. ſic & Andromedam puto ex illius inuentione eſſe, non autem ex aliquo poeta Græco. Liuii verò Andromeda potuit eſſe interpretata ex Sophocle. Citatur enim ille poeta in Andromeda à Polluce lib. x. item Heſychio voce κὔρειον.

12. Quare vt a cauo, &c.) Particulam *ut* puto vacare, & ita legendum, *Quare à cauo cauea, & caullæ, & conuallis, cauata uallis, & cauædium: ut cauum ſit ortum, unde omnia apud* Heſiodum, *à cabo: à cauo, cælum.*

13. Cauilæ.) Mendoſè manifeſtò pro Caulæ. Error ex veteri ſcriptura: Nam Caullæ ſcriptum fuit duplici ll, vt Paullus. Inde fecerunt Cauilæ. Varroni ἔτυμον cæli à Cauo deducenti adſtipulatur Lucretius, qui dixit *Caulas ætheris*.

14. Cauatæ cauitione.) Scio apud veteres Cauitionem dictum pro cautione: & ita poſſet legi, *Cauete cauitione:* vt id non ineptè videri poſſet vſurpari ſolitum in formulis. At quæ ratio eſt, vt cauere à cauo deductum ſit: Fortaſſe ex his duabus vocibus faciendum

cauædium:vel,& cauiar,à cauatione. Cauiar, vt ſoliar, lacunar, &c.

15. Propter limitare iter.) Perperam hic Vertranius putat legendum eſſe, militare iter. Nam Varro ait terminos conſtitutos eſſe in agris propter iter limitare. Ea eſt tantùm ſemita modica, quæ relinquitur inter duo confinia, lata pedes v. ex duodecim tabularum præſcripto. Militaris verò via eſt ἡ λεωφόρος. Quòd ſi de ea ſenſiſſet Varro, non dicendum erat iter militare, ſed via militaris. Nam viæ ſignificatio latius patet. Ineptè verò Varro terminum à terendo deducit, cùm ſciat τέρμα Græcè dici.

16. Quæ ſola teri poſſunt, ſola terræ.) Lege, *Quæ ſolo teri poſſunt, ſola terræ.* Lucretius,

Auia Pieridum peragro loca, nullius antè

Trita ſolo– Solum enim, infimū pedis, calcaneum, & calceamenti ſolea. Plaut. *Qui auro habet ſuppactum ſolum.*

17. Ideo Ennium in terram cadentes dicere: -cubitis pinſibant humum.) Homericum:

αὐτὸς δ' ἐν κονίῃσι πεσὼν ἕλε γαῖαν ἀγοστῷ. Idem Ennius Annali x. *Pinſebant terram genibus*–

Apud Diomedem perperam ceram, pro terram.

18. Ab eo quod Romanus combuſtus.) Ab eo quod quom Romanus cōbuſtus. Neque enim hîc ponenda negatio. Videndus Cicero II. de Legib. Nam etiam ſi Romæ combuſtus eſſet, non dicebatur humatus, antequam iuſta perſoluta eſſent: neque propriè ſitus, niſi impoſita inſcriptione, quod fiebat denicalibus feriis. Neque ante diem octauum ſepeliebatur, vt ait Seruius, & Statius innuit his verſibus:

Septima lux, & iam frigentia lumina torpent,

Iam complexa manu crimen tenet infera Iuno. Itaque intra id tempus dicebatur eſſe ſupra terram. Quod ſignificat Varro de vita populi Rom. lib. III. cùm ait, *Propinquæ adoleſcētulæ etiam anthracinis, proximæ amiculo nigello, capillo demiſſo ſequerentur luctum: ut dum ſupra terram eſſet, ricniis lugerent: funere ipſo, pullis palliis amictæ.* Hæc ille. Vt ante nouendiale ſacrum, ſupra terram eſſe diceretur: vbi vreretur, locus ille, Vſtrina: cùm conditus eſſet, funus: poſt denicale ſacrum, humatus: vbi humatus, locus ille ſepulchrū, & τύμβος. In verbis Varronis quædam, quæ corrupta legebantur apud Nonium, emendauimus: & diuulſa duo teſtimonia in vnum coniunximus.

19. Aut ſi os exceptum eſt mortui ad familiam expurgandam.) Etiam digitum abſcindi ad eam rem teſtatur Feſtus. Membrum, inquit, abſcindi mortuo dicebatur, cùm digitus eius decidebatur: ad quod ſeruatum iuſta fierent reliquo corpore cōbuſto. Id autem ad purgādam familiam certo genere februi, quod vocabant *Exuerrias.*

20. Funeſta manet, & dicitur humilior.) Non tantum doleo vicem huius loci, quāquam peſſimè eſt acceptus: quantum admiror non eſſe animaduerſum ab iis, qui hunc autorem purgandum ſuſceperunt: vt ſatis conſtet inſigniter eſſe deprauatum. Et ſine magno negotio vulnus aperiri, fortaſſe etiam curari poterit: Diſputabat enim Varro de hoc nomine *Humus*, & ab eo deriuatis. Ea verò diſputatio non continuata eſt: ſed propter pagellarum tranſpoſitionem perturbata, ad eum vſque locum, vbi iterum de deriuatis ab humo diſſerit ibi, *Vbi nunc eſt Roma ſeptem montium, &c.* Quæ ſanè olim coniuncta erant cum hoc loco. Quòd

enim hoc verum non ſit, nemo aduerſabitur, qui viderit in duobus his locis Varronem non ſibi conſtare: hîc, quòd ſubitò interruperit eam diſputationem ibi, quòd ex interrupto eam repetierit, neque loco, neque ratione vlla ita poſtulante. Aliter enim neutrobi cohærent illa. Neque eſt quod quis miretur tantum interualli, & hiatus interiectum eſſe. Id enim non ſolum hîc, ſed & alibi in hiſce libris accidit, & in Nonii Marcelli commentariis. Vnumquodque autem ſignificabimus ſuo loco. Igitur ita hæc reſtituēda ſunt in ſuam priſtinam ſedem. *Et dicitur humilior.* Hinc vbi nunc eſt Roma, ſeptem montium demiſſior, infimus: humillimus, quod in mundo infima humus. Humor hinc itaque. Ideo Lucillius:

Terra abit in nimbos, imbréſque— Pacuuius:

Exhalat auram terra, atque auroram humidam: humectam. *Hinc ager uligınoſus, humidiſſimus. Hinc udus, uuidus. Hinc ſudor aquæ uis deorſum. Hinc terra Vmbria humilius. Sunt quæ ab humo, ut Apulia, & Latium, &c.*

21 Hinc ſudor quamuis deorſum in terra vmbra.) Quidam legunt: *Hinc ſudor quiuis in terra imber.* Quod ſanè falſum eſt, etiam ſi neſcio quid ſimile voluerit Empedocles. Alii veriſimilius, nihilo tamē verius: *Hinc udor. Aquæ uis deorſum in terra, imber.* Ego puto: *hinc udor, aquæ uis deorſum. Hinc terra Vmbria.* Quod ſcilicet ab aquarum vi Vmbri: nimirum ἀπὸ τῶν ὄμβρων. Autores Diodorus, Solinus, & alii. Vel de Vmbria iniecit mentionem, quod cum agat de infimis locis, & quæ in eis ſunt, fortaſſe humilem ſitum Vmbriæ innuit: & ita tunc legendum eſſet, *Hinc udor. Hinc quæuis deorſum terra, ut Vmbria, humilior.* Ita etiam locutus eſt in libris de re ruſtica. Nam *deorſum habitare*

dixit, pro, in humilibus locis habitare. De ſitu verò Vmbriæ, notum eſt, humilem maxima ex parte eſſe. Hinc Propertius dixit *Meuaniam ſitam loco plano, & cauo.* Athenæus quoque lib 12. ait luxui maximè deditos fuiſſe, quòd ſimilem ac Lydi regionem haberent, qui & ipſi deliciarum infamia flagrarunt. Etiam Lydiam planam eſſe, & humilem oſtendit prouerbium, λῦδον εἰς πεδίον προκαλεῖν. Quare & Vmbrorum talem fuiſſe, & Sybaritarum: de quibus dictũ propterea, quòd neque orientem ſolem, neque occidentem viderent. Verba Athenæi ſunt hæc: τὸ τῶν ὀμβρικῶν ἔθνος ἐπιεικῶς εἶναι ἁβροδίαιτον, παραπλησίως τε βιοτεύειν τοῖς λύδοις, χώραν τ' ἔχειν ἀγαθήν. ὅθεν παρελθεῖν εἰς εὐδαιμονίαν. propterea dicuntur pingues Perſio. Eò etiam ſpectauit Plautus Milite, cùm ait:

Minime ſputator, ſcreator ſum: itidẽ minimè mucidus.
Poſt Epheſi ſum natus, non in Apulia, aut Vmbria.

ruſticos & crapulæ deditos innuit. Catullus quoque in Scazonte in Egnatium videtur idem voluiſſe, & ita corrigendus verſiculus in eo epigrammate:

Aut porcus Vmber, aut obeſus Etruſcus. Vbi hodie perperam, vt puto, legitur, *parcus umber*. Ita enim veteres, vt & nos quoque hodie vulgò facimus, homines pingues & obeſos, porcos vocabant. Pomponius Vernionibus:

Porcus eſt, quem amare cœpi, pinguis, non pulcher puer.

Hodie vulgò apud Nonium falſò legitur *Orcus*. Menander in Piſcatore loquens de Dionyſio Heracleæ Pōticæ tyranno, παχὺς γὰρ ὗς ἔκειτ' ἐπὶ στόμα. De huius Dionyſii edacitate, & immenſa corporis mole plura Athenæus lib. XII. Itaque errat Alciatus, qui, vbicunque ſit mentio Vmbrorum apud Plautum, Ouidium, & a-

ſlios, parcos vult intelligi. Quod ita non eſſe, demonſtratum eſt. Etiam magnus ille vir eo errore, in alium longè maiorem protractus eſt: qui apud Plutarchum in Sympoſiacis putarit de Vmbrorum cœnis parcis, & frugalibus mentionem fieri: cùm tamen neque ipſi frugales fuerint, neque ea ſit mens Plutarchi. Locus autem, quem ille intelligit, neque poſuit, eſt Sympoſiacῶn lib. II. cap. x. τὰς δὲ ὀμβρικὰς ἐκείνας δαῖτας οὐ χρὴ μεταφέρειν ἐκ τῶν στρατιωτικῶν καὶ παρεμβολικῶν ἐνταῦθα δείπνων. ἀλλὰ μᾶλλον τὴν τῶν παλαιῶν φιλανθρωπίαν ζηλοῦν, οὐ μόνον ὁμοβίους, οὐδὲ ὁμορροφίους, ἀλλὰ καὶ ὁμοχοίνικας, καὶ ὁμοσίτους (poteſt & ὁμοσπόνδους) τὸ πᾶσαν σέβεσθαι κοινωνίαν ἐν τιμῇ τιθεμένους. Nam ibi non intelligendum de Vmbrorum cœnis, ſed catulorum, & ferarum. ὀμβρίκια enim & ὄβρια Æliano, & ὀβρίκαλα Æſchylo dicuntur catuli ferarum. Vnde etiam ex Muſimone fero animali, & ouibus natos priſci Latini Vmbros vocabant. Intellexit ergo Plutarchus prandium ferarum, καὶ τὸ μονοφαγεῖν, cuius nemo particeps eſt: atque adeo, vt Plautus ait, *cùm quis ſingulas eſcas deuorat*. Quod & prouerbialiter dictum Plutarcho: & alluſit Seneca epiſtola XIX. *Viſceratio*, inquit, *ſine amico, uita leonis, ac lupi eſt*. Latius equidem diuagatus ſum. Sed & neceſſe fuit ea adducere, quæ opus eſſent ad probandam coniecturam noſtram: & ad ea diluenda, quæ contrà obiici poſſent. Quare de Vmbria intellexit Varro, aut quòd ἀπὸ τῶν ὄμβρων, aut quòd humilis eius ſitus. Agit enim de Humo.

12. Et dicitur humilior.) Si non eſt mendum, familia, quæ in luctu eſt, non dicetur humilior, vt putat Vertranius: ſed potius mortuus ipſe ante nouendiale ſacrum: Nam & eodem modo ſuprà terram eſſe

dicebatur, vt ſupra annotauimus. Sin aliter, legendum cum iis, quæ diſtracta eſſe demonſtraui, ita: *Hinc quæuis deorſum terra, ut Vmbria, humilior.*

23. Quæ ad humum, &c.) Hîc quoque ordo inuerſus multum nocuit, & Varronem ſibiipſi aduerſari facit: cùm ita potius ſcribendum ſit: *Sunt quæ ab humo, ut Apulia, & Latium: aut declinata ab hominibus, ut Sabini, & Lucani: utrunque, ut Etruria, & Tuſci.* Quippe docet ab humo declinari, quòd Etruria: ab hominibus, quòd Tuſci dicerentur.

24. Quocirca Gabinus quo ſiue peregrinus.) *Quocirca Gabinus quoque peregrinus.* Neque enim vera eſt aliorum correctio. Et ſupra, *Eo enim ex agro Romano primum progrediebantur*: lege *Romani*. alii legunt *Romam.*

25. Vt noſtri Augures publice dixerunt.) Lege, *Vt noſtri Augures publicei differunt.* publicei pro publici. Cicero, *Publici Augures ſignis, & auſpiciis poſtea uidento.*

26. Quod fructus capiebant ex agro plano, Campus dictus.) Inepta eſt hæc etymologia, ſicut & de agro culto, à coaleſcendo potius, quàm à colendo. Siculi Circum, aut Hippodromum, καμπὸν vocabant, à flexu equorũ, & quadrigarum, quæ ibi certabãt. Inde omnia plana καμποὶ dicti: poetæ vocant Æquora terræ. Vnde καμπτὴρ, metæ. Pacuuius Tantalo, citante Nonio: *Extremum intra campterem, ipſum*

Iam prægreditur Parthenopæum.

27. Diuidit in eos cum ſcribit Sulpicius.) Sæpenumerò accidit, vt vna vox corrupta aliam ſecum trahat aduentitiam, & alienam: vt hîc videre poſſumus. Olim enim ſine dubio præpoſitio IN, hîc non legebatur: ſed factum eſt, vt propter verbum *Diuidit,*

quod quidem corruptum eſt,ea huc irrepſerit. Hæc enim eſt vera lectio, *Alludit eò,cùm ſcribit Sulpitius*. Nam prima litera coaluit cũ vltima præcedẽtis vocis *Rura*. & ex i factum eſt l. vt ſupra,in *Caulæ*, pro *caullæ*.

28. Plebei rura largitur ad aream.) *ad aream*, potes interpretari,ad annuas meſſes percipiẽdas,id eſt, vt quotannis percipiantur fructus. Suſpicor tamen legendum eſſe, *Plebei rura largiuntur adoream*, vel *largitura*. id eſt, quæ vberes fructus fundunt, & largo manat copia cornu. Antiqui Romani omnẽ ex agris prouentum vocabant Adoream. Plautus Amphitruone:

Qui præda,atque agro,adoreáq; affecit popularis ſuos. Falſum verò eſt, quod dicit Varro, Rura dicta, quòd rurſus ex iis percipiantur fructus, cùm ſint ex Græco ἄρουρα, prima litera abiecta: vt ἀμέλγω, mulgeo: & alia eiuſmodi.

29. Præda dicta,&c.) Hîc hiatum factum eſſe in Varrone & cæco appâret. Quare enim Varro de præda iniecit mentionem,cùm quæreret etymon Ruris? Sed, vt quod ſentio aperiam, videntur ea deeſſe, in quibus explicabat Varro,quid eſſet Adorea in exemplo Sulpitii anteà adducto. Ad quod declarandum videtur laudaſſe verſiculum Plauti ex Amphitruone ſuprà à nobis productum,

Qui præda,atq; agro adoreáque affecit popularis ſuos. Vnde,quòd nunc differat de præda,id eſſe ex teſtimonio Plauti,quod ipſe explanat propter verba illa Sulpitii. Porro nihil eſt mutandum in verbis Varronis, vt putat Vertranius: Nam etiam prædam vocabant, id quo in locationibus,& rebus mancupi & aliis eiuſmodi publicè cauebatur.

30. Vnde ſumi poteſt,puteus.) In ſuperioris me-

moriæ excuſis, *Vnde ſumi pote*, *Puteus*. Quæ vera eſt lectio,quanquã eodem ſenſu. Si aliquid mutandum eſſet,legerem : *Vnde ſumitur potius,puteus*. Sed nihil mutandum.Ita enim alibi locutus eſt, vbi ſcribit Simpulum vas dictum à ſumendo.Eſt autem valde λεπτολόγος, & στωϊκώτατη, hoc eſt ineptiſſima etymologia.Siquidem putat ab illo nomine *pote*, dictum *puteum*. Quare enim fons quoque,ex quo ſumi pote,ita dictus nõ eſt?

31. Niſi potius,quod AEoles dicebant ποταμόν: Sic potura a potu,non vt nunc.)Editio Romana, *Niſi potius,quod Æoles dicebant* τὸν πύθιον, καὶ ποταμόν. Atqui neque πύθιον Græca eſt dictio in eum ſenſum : neque ποταμὸς puteum ſignificat. Et tametſi alterutrum id ſignificaſſet,vno tantùm contentus fuiſſet Varro: & etymon alicuius vocis non poteſt deduci à duabus vocibus ita diſſimilibus,vt ſunt ποταμὸς & πύθιον. Vertranius certè pro vera hanc amplexus eſt lectionem: cùm meo quidẽ iudicio illa vera ſit , quam reponemus, ſic: *Niſi potius, quod Æoles dicebant* ποτῆρα, ἀπὸ τοῦ πότου, *non,ut nunc*, φρέαρ. Vt taceam de *potura*, voce nihili, & nunquam à bono autore vſurpata. Eſt autem ποτὴρ, quæ πίστρον apud poetas,niſi me fallit iudicium.Et non eſt, quod pro legitimis vocibus ſpurias & adulterinas ſupponamus. Nam in eadem editione Romana,quod poſtrema verba legerint ſic, Non, *uti nunc*, à πόσω: quid ſibi velint ea voce nulli rei,non video: Nihil enim ſignificat. Vertranius certè eam ſecutus eſt . Quòd autẽ eos induxerit,vt πύθιον hîc repoſuerint,id accidit,puto, quia apud Heſychium legerant,πύθιον,τὸ ὕδωρ,Θουκυδίδης.Cùm tamen in Thucydide ſemper πύθιον pro templo Apollinis accipiatur: vt pote quod alium ſignificatum non habeat. Quare aut errauit Heſychius , aut lo-

cus ille mancus,& corruptus eſt.

31. Puteoli.) Strabo lib.v. ἑξῆς δέ εἰσιν αἱ περὶ Δικαιαρχίαν ἀκταί, καὶ αὕτη ἡ πόλις. ἦν δὲ πρότερον μὲν ἐπίνειον Κυμαίων, ἐπ' ὀφρύος ἱδρυμένον. κατὰ δὲ τὴν Ἀννίβα στρατείαν συνῴκισαν Ῥωμαῖοι, καὶ μετωνόμασαν ποπόλους, ἀπὸ τῶν φρεάτων. οἱ δὲ ἀπὸ τῆς δυσωδίας τῶν ὑδάτων, ὅτι ἅπαν τὸ χωρίον ἐκεῖ, μέχρι Βαιῶν, καὶ τῆς Κυμαίας, θείου πλῆρές ἐστι, καὶ πυρὸς, καὶ θερμῶν ὑδάτων. Stephanus ab vtroque, Δικαιαρχία, inquit, πόλις Ἰταλίας. ταύτην δέ φασι κεκλῆσθαι ποπόλους. πόπα δὲ τὰ φρέατα καλοῦσι Ῥωμαῖοι, ὄληρε δὲ, τὸ ὄζειν.

33. Itaque cum Afranius Puticulos in Togata appellat.) *Putilucos* legendum eſſe, ipſius Varronis verba facilè demonſtrant.

34. Stagnum a Græco.) Reſtitue, *Stagnum à Græco* στεγνόν. Malè enim in editione Ro. σαμνόν. Aliud enim eſt σαμνός, vt ſciunt, qui legerũt ſaltem Ariſtophanem. Στεγνὸν igitur, quod contineat aquam, neque manare poſſit, vt etiam Feſtus ſcripſit. Vnde Statiuæ aquæ dicuntur, quæ cõtrariæ ſunt manantibus, & perennibus, cuiuſmodi ſunt fontes, riui, fluuii. Varro de admirandis ad Fundanium ſocerum: *Secundò de ſtatiuis aquis, ut ſunt lacus, & ſtagna, & putea, & maria.* Plinius lib. II. cap. LXXXIIX. *In eadem & oppidum hauſtum profundo, alioque motu terræ ſtatiuas emerſiſſe.* Ita enim lego, non *Statinas*, vt habẽt vulgata exempla: præcipuè, cùm in veteribus calamo exaratis legatur *ſtagnum*, quod ſanè declaratio eſt eius vocis: deinde in textum irrepſit, cùm eſſet ab aliquo ſtudioſo in ora libri annotata. *Statinas* verò repoſuit, qui legerat apud Statium, *Statinas* renatas dici: quaſi ea ſit mens Plinii. Nam ſi ita eſſet, Plinius dixiſſet inſulam in planitie campi extitiſſe. Quod ſanè non ridiculũ modo, ſed &

ἀδιώατον. Statiuas verò dicebãt, quomodo calidas & frigidas, & Baianas, & Albulas, cũ ſubintelligerẽt Aquas.

35. Quod nomen habet primam.) In editione Romana de ſuo correxerũt, *Quod nomen habuit primũ*: malè: Nam nullo negotio emendari poterat: *Stagnum à Græco στεγνόν, quod non habet rimam*. Siquidem Græci vocant στεγνόν, quod minimè rimoſum eſt, & fideliter continet: Cui contrarium Latinum Futile. Sequentia Varronis verba facilè probant coniecturam noſtram.

36. Stillicidia, fluuia, quæ vt ita fluant, cadantque.) Repono, *Stillicidia, flumina, aquæ, uti fluant cadántque*. Vt in Senatuſconſulto, quod extat apud Frontinum, *Quominus ea aqua ire, cadere, fluere, &c.* Vnde caducæ aquæ, quæ ex diuidiis, ſeu caſtellis, & fiſtularum manationibus fluebant.

37. Amiternini.) Nempe qui ἀμφιπόταμοι poetis Græcis.

38. Qui aliter facit, indagabili ex ambitu cauſſam dicit.) Si non eſt mendum in nomine *indagabili*, erit, quod Græci dicũt ὑπεύθυνος: tunc autem legendum erit *indagabilis*. Sed nihil affirmo. Eſt autem ex veteri formula dictum, quæ ſeruabatur in legibus ſcribendis: QVI ALITER FAXIT, CAPITALE ESTO. Vt in legibus Numæ Regis, SI QVIS ALIVTA FAXIT, IPSVS IOVI SACER ESTO. ἐὰν ἄλλῳ, ἐὰν ἄλλως ποιήσῃ τις, τῷ νόμῳ ἔνοχος ἔστω. Familiare apud Demoſthenem. Forſitan igitur *Indagabilis ex ambitu*, ἐξεταστέος, ὑπεύθυνος, ἔνοχος. Sic dictum apud bonos autores, Indagare crimen.

39. Appellatum Tibrim.) Tebrim ex Plinio lib. III. cap. V. In editione Romana *Deheberim*. Et ſuprà, *Tiberis, quod caput extra Latium*: lege *quoius caput*.

40. Sunt

40. Sunt & nomina.) Multa deſunt.

41. Ab eo late Saturniam terram, vt etiam Ennius appellat.) Apparet manifeſtò eſſe verſiculum Ennii *— Saturnus illi*

Nomen erat, de quo latè Saturnia terra. In fragmentis Originum, quæ extant nomine Catonis idem Ennii ἀκροπελεύτιον legitur: *A quo Saturnia olim, ubi nunc Capitolium: & ab ea latè Saturnia terra.* Itaq; illud Virgilii deſumptum eſt ex Ennio:

Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.

42. Cuius veſtigia, quod qua tum itur &c.) Ita hic locus legendus eſt, nulla penè licentia: *Cuius veſtigia, quod qua nunc itur, Velabrum: & unde aſcendebāt ad Rumam, Noua uia: ubi lucus, & ſacellum Larum.* Duo, inquit, ſunt veſtigia, quòd ille locus olim aquis inundatus eſſet: Primum, quod qui locus nunc pedibus aditur, retinet nomen Velabri: quæ quidem appellatio oſtendit, olim ſolitum velaturis traiici. Alterum, quod vnde aſcendebant, dicitur nunc Noua via, vtpote quod antea ibi ſemper via non fuiſſet. Vertranius ſecutus eſt eam lectionem, quæ ex duabus maximè corrupta erat. Itaque ei non aſſentior.

43. Cum Argeorum ſacraria in ſeptem & x x partes vrbis ſint diſpoſita.) Diſtributa primùm fuit vrbs in quatuor vrbanas tribus, Eſquilinā, Collitiam, Palatinam, & Suburanam. Per quas diffuſi erant Argei, per XXVII ſacraria. Ab eo infrà in ſacris Argeorum ſcriptum eſt, PRIMAE REGIONIS QVARTVM SACRARIVM. Itaque videtur Vertranius aliter ſenſiſſe: In quo ſanè errat.

44. Sacra quotquot menſibus feruntur in arcem.) Quot Idibus ſcilicet, cùm mactabatur agna Io-

ui. Ouid. *Idibus alba Ioui grandior agna cadit.* Ab eo dicebatur agna Idulis, ex cuius lana conficiebant Flamines Diales albogaleros ſuos. Et ſacra illa, quæ hîc innuit Varro, dicebantur Idulia. Feſtus de ſacra via loquens: *Quidam*, inquit, *dictam putant, quòd eo itinere utantur ſacerdotes idulium ſacrorum conficiendorũ cauſſa.* Quare non aſſentior viro eruditiſſimo A. Auguſtino, qui *Edulium* legendum putat.

45. Quod ibi lucus Fagutalis, & Larium. Querquetulanum ſacellum, & lucus Martis.) Puto legendum: *Quod ibi lucus Fagutalis, & Virarum querquetulanum ſacellum, & lucus Mefitis.* Feſtus, *Querquetulanæ Viræ putantur ſignificari Nymphæ præſidentes querceto vireſcenti: Quod genus ſyluæ indicant intra portã, quæ ab eo dicta ſit querquetulana.* Ergo Viræ querquetulanæ nihil aliud ſunt, puto, quàm quæ Græcè χλω-ειδὲς, ϗ ἀμαδρυάδες dicuntur. De Mefiti verò meminit Feſtus, & Seruius. Quod vocabulum Etruſcum eſſe puto. Etruſcos autem ab Syris, qui & ipſi quoque Aramæa lingua vtebantur, accepiſſe. Syriaca enim, ſeu Aramæa lingua id ſignificat grauitatem, aut exhalationem ſpiritus, aut flatum.

46. Quorum anguſti fines, non mirum.) Taxat luxum ſui temporis. Quare verba eiuſdem Varronis ex lib. I. de vita populi Rom. huc ſpectant. Citantur quidem illa tribus locis diſperſa apud Nonium: quæ nos ita coniunximus ad hunc modum: *Hæc ædis, quæ nunc eſt, multis annis pòſt facta fuit: quia omnia regis temporibus delubra parua facta, ut in cætero cultu. Quæ ſunt conſentanea, quod ſine paupertina, ſine elegantia, ac cum caſtimonia. Quid inter hos Ioues interſit, & eos, qui ex marmore, ebore, auro, nunc fiunt, potes animo*

aduertere & horum temporum diuitias, & illorum paupertates. Hæc ille. Ouid. *Iuppiter antiqua uix totus ſtabat in æde.* Videntur ea, quæ ex eodem Varrone adducit Clemens Alexandrinus, non longè ab ſuperioribus abfuiſſe. τὸ παλαιόν, inquit, δόρυ φησὶ γεγονέναι τοῦ ἄρεως τὸ ξόανον Οὐάῤῥων ὁ ξυγγραφεύς, οὐδέπω τῶν τεχνιτῶν ἐπὶ τὴν εὐπρόσωπον ταύτην κακοτεχνίαν ὡρμηκότων.

47. Septimius mons quinticepſos lucum Poetilium, ex quibus eſt.) Lego, *Septimius mons quinticeps lucum Poetilium, Eſquiliis eſt.* Et frequens mendum hîc inoleuit. Nam malè *quinticepſos*, *ſexticepſos* ſcriptũ eſt, pro, *quinticeps*, *ſexticeps*, &c. Neque enim *primicepſos* dixit, ſed *primiceps*.

48. Collis ſalutaris quarticeps aduorſum eſt Pilonotis ædem ſalutis.) Subſtituerunt hîc nonnulli *Pilonoris* pro *Pila Naris*: vt eo modo dicta ſit *Pila Naris*, quomodo Pila Tiburtina. Sed quomodo reliqua cohærere aptè poſſint, ipſi viderint. Alii *Pila Honoris*, alii *Honoris ædem*: maiore imprudentia. Non enim, niſi fallor, antiquior fuit Honoris ædes, ea, quæ vota eſt à Cl. Marcello, bello Gallico, ad Claſtidiũ. Alia autẽ à C. Mario ex Cimbricis manubiis dedicata fuit. Tantum verò abeſt, vt vtrauis harũ hîc intelligatur, vt libri Argeorum non minus ccc annis præcedãt Cl. Marcellũ. Sed profectò errarunt librarii, qui non meminerunt, cùm hæc exſcriberẽt, in iis multa eſſe, quæ poſtea non fuerunt in vſu: ex quo factum eſt vt *Pilonoris* corruptũ fuerit ex antiquo genitiuo *Apolineris*. Ita enim legendum fuerat: *Collis ſalutaris quarticeps aduorſum eſt Apolineris ædem & Salutis.* In colle enim Quirinali hi particulares fuerũt, Collis Salutaris, Apollinaris, Martialis, Latiaris. Apolineris, vel Apelineris antiquo declinatu,

vt Boueris, Sueris, Iouerıs,regerum,lapiderum, nucerum. Sic apud Feſtum Nec erim,pro, Nec eum. Sic puto Cn.Martium vatem,autorem vetuſtiſſimum,eo declinatu vſum eſſe,cùm præſertim aliter in Hexametro verſu vix facilè locum habere poſſit nomen Apollinis. Extat autem apud Liuium carmen illud,ſeu vaticiniū, alienis quidem verbis,& quaſi mitigatum à Liuio,deterſo illo ſitu & ſquallore vetuſtatis. Veritus enim fuit,ne ſimplex illa ruſticitas verſuum inquinaret delitias illas & lucem orationis ſuæ. Non tamen ita mutauit, vt diuinandi locum maxima ex parte non reliquerit illis qui reſtituere vellent. Quæ, niſi fallor, ita ab autore relicta fuerant:

Hostem Romani si ex agro pellere vultis. ita omnes libri.

Romulidæ,ſi perduellis expellere uoltis,
Et uomicam,quæ gentium longe alienigenarum
Venit,Apolineri uoueatis cenſeo ludos,
Quiqui Apolineri fiant commune quotannis.
Præter ibus ludis faciundis ollu' præeſto,
Qui ſummum poplo,plebeique endo Vrbe dabit ius.
Poplos poblicitus cum dıderit è ſtipe partem,
Conferinant uti priuatim pro ſeque ſuisque.
At bis quinque uiri ſacra Græco ritu obeunto.
Hæc ſi faxitis recte, gaudebitis ſemper.
Atque adeo fiet melior res poblica noſtra.
Nam is Dius noſtros perduellis ſtinguet ad unum,
Qui noſtros campos placidè nunc,ruraque paſcunt.

49. Collis Mutialis.) *Collis Martialis* legendum eſſe autor Dionyſius lib. IX. ἐν δὲ τῇ πόλει, inquit, τὸν νεὼν τοῦ Πιςίου Διὸς Σπόριος Ποςούμιος ὁ συνύπατος αὐτοῦ καθιέρωσε μηνὸς ἰουνίου ταῖς καλουμέναις νώναις, ἐπὶ τοῦ ἐναλίου λόφου.

50. Apud Turaculum.) In antiquitus excuſis, qui ſemper aliqua veræ lectionis veſtigia retinent, legi-

tur *Auraculum*. Quod ſanè oſtendit legendum eſſe *Auguraculum* : ad verbum, id eſt τὸ οἰωνοσκοπεῖον. Feſtus, *Auguraculum appellabant antiqui, quam nos arcem dicimus: quòd ibi Augures publicè auſpicarentur.*

51. Eundem hunc locum a pecore dictum putant quidam. Nihil deeſſe videtur: Quia cùm dicit *à pecore dictum*, forſan intelligit à pecoris balatu, vt Næuius. Videndum tamen num ita ſcripſerit Varro, *Eundem hūc locum Pecuſcum à pecore dictum putant quidam.* Feſtus, *Pecuſcum Palatij dicta eſt ea regio urbis, quam Romulus obuerſam poſuit ea parte, in qua plurimū erat agri Romani ad mare uerſus, & qua molliſſimè adibatur Vrbs.* Equidem nil certi ſtatuo. Tamen non abs re eſſe putaui, indicare de ea re ſuſpicionem meam.

52. Quod ad ficum Ruminalem & hi ibi inuenti.) Vera lectio, *Quod ad ficum Ruminalem è Tibri inuecti.* Nemo paulò doctior negabit hanc verā eſſe non quæ extat in editione Romana.

53. Et ſt Harpocrates digito ſignificat.) Ita emendatum eſt in Romana editione, quæ vera eſt lectio: St enim nota indicentis ſilentium apud Plautum & Terentium. Ita etiam legendum in exemplo Pomponii Attellanarii poetæ, adducto à Nonio:

Pater. at ſt. negato eſſe hic me: operibo caput. Non tamen hîc Varro Harpocratis iniecit mentionem, tanquā tertii Dei, cùm ſatis eſſet Serapis, & Iſis, vt alterum eundem cum Saturno, alteram eandem cum Iſide faceret. Sed apparet eſſe ex quodam poeta, qui horum trium ſimul mentionem faceret. Videtur autem ita ſcripſiſſe quiſquis fuit vetus ille poeta:

—Sanctu' Serapis,
Iſis, & Harpocrates, digito qui ſignificat ſt. ſuſpicor-

que eſſe Lucillii,neque longè abfuiſſe ab iis, quæ adducit Lactantius ex eodem poeta, de ſuperſtitioſo cultu Deorum. Porrò Auſonius noſtrâs vocat eum Sigalionem,eo verſu,

Aut tua Sigalion Ægyptius oſcula ſignet. Poſt hæc verba in codice Romano legitur: *Qui ſunt Tautes,& Aſtarte apud Phœnicas.* Quæ tamen verba non hîc magnoperè neceſſaria videbantur. Quare ſuſpicor de opinione potius addita fuiſſe: vt etiam addam Tautem illum,nõ Phœnicum, ſed Ægyptiorum numen fuiſſe:quem alii Theuth uocant,vt Cicero in libris de Natura Deorum. Aſtarte verò ea eſt,quæ Aſtarot in diuinis literis vocatur. Id Phœnicum lingua ſonat greges, & τὰ μῆλα: tanquam ſuſpiceris dictam à victimarum multitudine. Ea colebatur à Sidoniis,ſicut Dagon à reliquis Phœnicibus, & Aſſyriis. Græcis dicitur *Δερκετὼ*, & *Δερκῆτις*: nimirum detorta voce à Syriaco Adardaga. ſignificatio à piſce. Apud Macrob. Satur. lib. I. cap. XXI. *Architidis* perperam, pro *Dercitidis* hodie vulgò legitur.

54. Quas Samothracia ante portas ſtatuit.) In codice Romano, *Quas Ambracia ante portas ſtatuit:* puto ex veteribus libris. Si enim alio conſilio fecerunt, rationem certè non habent, cur hîc *Ambraciam* potiùs legi malint, quàm *Samothraciam*: cùm ipſi Dii magni non in ea gente,ſed in Samothracia,vt & norũt omnes,colerentur. Quòd ſi de ſuo emẽdarunt,non eſt quod eorum coniecturis priorem lectionem poſtponamus. Sin autem ex veterum codicum autoritate, quod magis puto, ſanè legendum eſt *Imbraſia.* Ita enim Samothraciam dictam eſſe à fluuio Imbraſo tam notum eſt,quàm Imbraſum in Samothracia eſſe, qui prius Parthenius dicebatur, teſte Callimacho, ita ca-

nẽte: αὐτὴ γὰρ ἐκλήθης ἴμϐρασι παρθενίῳ. Vide Stephanum. Vtut autem legeris, *Imbraſiam*, aut *Samothraciam*: habes vtriuſque rei autoritates.

55. Diui potes.) De his multi multa: Dionyſius lib. 1. Macrob. interpres Apollonii. Dicuntur & κάϐειροι. Quæ vox Phœnicia, aut Syriaca eſt. Cabir enim eius gentis lingua ſignificat potem, ſiue potentem. Tertullianus libro de ſpectaculis. *Ante eas (columnas) tres aræ trinis Diis parent*, MAGNIS, POTENTIBVS, VALENTIBVS. *Eoſdẽ Samothracas exiſtimant.* Hæc ille. Pauſanias Caſtorem & Pollucem putat eſſe θεοὺς μεγάλους. Varroni ea opinio non placet.

56. Oua parire ſolet.) Sumptum ex Epicharmo,

Εὔμαιε, τὸ σοφόν ἐστιν οὐ καθ' ἓν μόνον.
Ἀλλ' ὅσσαπερ ζῇ πάντα, καὶ γνώμαν ἔχει.
Καὶ γὰρ τὸ θῆλυ τᾶν ἀλεκτορίδων γένος,
Αἰ λῇς καταμαθεῖν ἀτενές, οὐ τίκτει τέκνα
Ζῶντ', ἀλλ' ἐπῳάζον ποιεῖ ψυχὴν ἔχειν. Habentur apud Laertium in Platone.

57. Epicharmus.) Epicharmi Poetæ Pythagorici quædã περὶ τῆς παλιγγενεσίας interpretatus eſt Ennius. Ab eo opus ſuum Epicharmum inſcripſit: In quo illã παλιγγενεσίαν ſibi accidiſſe in ſomnis teſtatus eſt hoc verſu, *Nam uidebar ſomniare egomed eſſe mortuum.* Huc alluſit Horatius:

Ennius & ſapiens, & fortis, & alter Homerus,
Vt Critici dicunt, leuiter curare uidetur,
Quò promiſſa cadant, & ſomnia Pythagoræa. Caue autem cõfundas cum altero ſomnio eiuſdem poetæ, cuius meminerat in primo Annali: in quo apparuiſſe ſibi Homerum dicit in eo acroteleutio– *uiſus Homerus adeſſe poeta.* Itaque ſcribit Lucretius:

Vnde ſibi exortam ſemper florentis Homeri

Commemorat ſpeciem– In eo ſomnio narrabat Homerus Ennio animam ſuam mutatam in pauonem, ea acroteleutide: *Commemini fieri me pauum–* vt citat Chariſius. Deinde ita mutatam in Ennii corpus inſinuaſſe. Perſius:

Cor iubet hoc Enni, poſtquam deſtertuit eſſe

Mæonides, Quintus pauone ex Pythagoreo. Poſtquã autem Q. Ennius factus eſſet κτ' μετεμψύχωσιν ex illo pauone Pythagoreo, ſtatim factum eſſe poetam, dum in Parnaſo ea ſomniaret. Propertius:

Viſus eram molli recubans Heliconis in umbra, &c.

Deinde,

Vnde pater ſitiens Ennius antè bibit. Quare alluſit Perſius ad illud ſomnium Ennii, in quo narrabat ſe eſſe factum poetam: quod tamẽ pauci animaduerterunt, cùm ſcribit:

Nec fonte labra prolui Caballino:
Nec in bicipiti ſomniaſſe Parnaſſo
Memini, ut repentè ſic poeta prodirem, &c.

58. Iſthic eſt de ſole ſumptus ignis.) Ita diſtinguenda ſunt hemiſtichia iſta Trochaica.

Iſthic eſt de ſole ſumptus ignis, id eſt, ſol eſt. Deinde, *–Iſque totus mentis eſt.* Nam *mentis* pro *mens* dictũ eſt: quomodo idem in eodem opere alibi:

Terra corpus eſt: at mentis ignis eſt,– id eſt, *Mens*. Ita citat Priſcianus ex Epicharmo Ennii. Puto autem ita integrum verſum enuntiandum eſſe:

Iſthic eſt de ſole ſumptus ignis, iſque mentis eſt. De hoc autem loco ſenſit idem Varro lib. 1. de re Ruſtica, cap. 4. *Eius principia, quæ mundi eſſe Ennius ſcribit, Aqua, Terra, Anima & Sol.* Pudet me referre, quàm malè acce-

ptus ſit hic locus in editione Romana:adeo,vt qui antea vulgò integer legebatur, nunc totus vitioſus in ea habeatur.

59. Atque humori ariditatem.) *Aritudinem* ex veteribus libris.Ita etiam Varro ipſe Prometheo lib.1.penè iiſdem verbis:

Humanæ quandam ſtirpis gentem concoquit
Frigus, calori,atque humori aritudinem
Miſcens– Qui verſus confuſi & valde deprauati vulgò leguntur apud Nonium Marcellum.

60. Eſſe corpus terram, quæ peperit, ipſam capere,neque diſpendii facere hilum.) Verſus duo,qui ſunt excogitati à correctoribus Romanæ editionis,& nullius ſenſus ſunt,& longè abſunt à ſententia Varronis.Quanquam non caret ratione, quod pro *peperit*, reſtituerint *deperit*: quod videntur ſuſpicati eſſe, Ennium hîc agere de coniunctione cæli & terræ, adducti illis verbis Euripidis, ἐρᾷ μὲν ὄμβρου γαῖ' ὅταν ξηρὸν πέδον, & quæ ſequuntur. Sunt enim vulgò noti apud Athenæum: item ex Æſchylo,

Ἐρᾷ μὲν ἁγνὸς οὐρανὸς τρῶσαι χθόνα &c. vnde illud:
Tum pater omnipotens fœcundis imbribus Æther
Coniugis in gremium lætæ deſcendit– Papinius:
–ipſum in connubia Terræ
Æthera,cùm pluuiis rareſcunt nubila, ſoluo. Quod eſt ex Scytharum opinione.Herodot.lib.4, Θεοὺς δὲ μούνους τούσδε ἱλάσκονται, ἱστίην μὲν μάλιστα, ἐπὶ δὲ Δία τε, καὶ Γῆν, νομίζοντες τὴν γῆν τοῦ Διὸς εἶναι γυναῖκα. Eſt apud Pauſaniam γῆς ἄγαλμα ἱκετευούσης ὗσαί οἱ τὸν Δία. Hæc ſunt, quæ poſſunt nobis obiicere, vt tueantur correctionem ſuam: quæ tota verſatur in verbo *deperit*. Id verò alieniſſimũ eſt mente Varronis, aut Ennii. Id enim volebat ille:a-

nimam ex æthere,corpus ex terra eſſe:vnumquodque verò illuc, vnde profectum erat,reuerti, vt idem Epicharmus, forſan in eodem opere,teſtatus fuerat, cùm ait, συνεκρίθη, καὶ διεκρίθη, καὶ ἀπῆλθεν, ὅθεν ἦλθε, πάλιν. γᾶ μὲν ἐς γᾶν, πνεῦμα δὲ ἄνω, τί τῶν δὲ χαλεπόν; Id ergo concludit eleganti metaphora ſumpta à fœneratoribus: Terram, quæ dederit corpus, iterum illud recipere, neque pati, vt vllum diſpendium, aut interrrimētum crediti fiat, quominus, quod credidit, idipſum recipiat. Vſurpat ergo Varro non verſum, ſeruata metri lege, ſed verba tantùm: Nam verſus ipſe citatur ab eo lib.8,

Quæ dedit illa, capit, neque diſpendij facit hilum.

Quare nihil mutandum in hoc loco, hoc vno excepto, quod pro *peperit*, legendum eſſe *dederit*, verſus ille iam à nobis productus, docet. Ex quibus vides quàm ridiculè illi duo verſus huc quaſi obtorto collo in alienas ſedes irrepſerint.

60. Ideo ea in nuptiis in limine adhibentur.) Idem Varro lib.11. de vita populi Rom. huius rei mētionem faciebat. Cuius duo exempla citantur apud Nonium diuerſis locis, quæ coniungenda eſſe ſententia ipſa indicat, ita: *Cùm à noua nupta ignis in face afferretur è foco eius ſumptus, fax ex ſpinu allata eſſet, uti eam puer ingenuus afferret: contrà nouo marito cùm item è foco in titione ex felici arbore, & in aquali aqua allata eſſet.* Reliqua deficiunt, in quibus, vt apparet, explicabatur februi genus, in quo torris ardens demergebatur in aquale: quod Græci vocant χέρνιβα. Idque plurimi erat apud veteres, vtpote cùm his conſtare vitam humanā crederent. Adeò, vt quem vita priuari vellent, ei his duobus interdiceretur: eúmque vocabant extorrem, tanquam torris illius, & χερνίβων exſortē. Itaque apud

Heſychiū vbi hodie vulgò legitur, *ἄφικτρος, ἀκάθαρτος, μιαρὸς*, malo legere *ἄφιτρος*: quod eſt ad verbū extorris. *φιτρὸς* enim etiam torrem, ſeu titionem ſignificat, vt apud Lycophronem: quanquam *ἄφικτρος, παλαμναῖος* poſſet videri dictus propter Iouem *ἀφίκτορα*, id eſt *ἱκέσιον*. Sed prior lectio magis placet. In verbis Varronis *ſpinu* correximus, cùm anteà *pinu* legeretur. Apud Ouidium quoque ita legendum eſt,

Exoptat puros ſpinea tæda Deos. Hodie perperàm *pinea teda.*

61. Venus Cæligena.) *οὐρανία*. Plato Sympoſio de duabus Veneribus loquens, *ἡ μέν γέπου πρεσβυτέρα, καὶ ἀμήτωρ Οὐρανοῦ θυγάτηρ, ἣν δὴ καὶ οὐρανίαν ἐπονομάζομεν· ἡ δὲ νεωτέρα, Διὸς καὶ Διώνης, ἣν δὴ πάνδημον καλοῦμεν.* Pauſanias, *ἔθετο δὲ καὶ τῇ ἀφροδίτῃ τὰς ἐπωνυμίας ἡ Ἁρμονία, τὴν μὲν οὐρανίαν ἐπὶ ἔρωτι καθαρῷ καὶ ἀπηλλαγμένῳ πόθου σωμάτων· πάνδαμον δὲ ἐπὶ ταῖς μίξεσι· τρίτην δὲ ἀποστροφίαν, ἵνα ἐπιθυμίας τε ἀνόμου, καὶ ἔργων ἀνοσίων ἀποστρέφῃ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων.* Primam ergo, hoc eſt *οὐρανίαν* Cæligenā interpretor, vt hic *πάνδημον* verò Volgiuagam. Lucret. *Volgiuagaque uagus Venere.* *ἀποστροφίαν* autem Vorticordiam. *Vnde Venus uorſo nomine corde tenet.* Ouid. Ælian. de animalib. lib. x. ait *τὴν οὐρανίαν ἀφροδίτην* coli ab Ægyptiis. Cenſebatur verò inter eos Deos, quibus fiebant ſacra *νηφάλια*, cuiuſmodi Romæ fuit Rumia Dea. Id puto, quòd ei attribueretur diuinatio, cui qui dabant operam, carebant temeto. Artemidorus de ea loquens, *ἀγαθὴ δὲ καὶ μάντεσι. πάσης γὰρ μαντικῆς καὶ προγνώσεως εὑρέτις εἶναι νενόμισται.* Non immeritò igitur Ennius ait Anchiſem edoctum fuiſſe vaticinandi ſcientiam à Venere: cuius hos duos verſus citat Probus:

Atque Anchiſes doctū Venus quem pulchra Dearum

Fari donauit diuinum pectus habere.

61. In Aſoto Ennii.) Nō Aſotum ſcripſit Ennius ſed Cæcilius. Itaque antiquitus excuſi non *Aſoto*, ſed *Sota* habent: quæ vera eſt lectio, ſed decurtata. Nam *Sotadico* legendum eſt. Citatur à Feſto Ennius in Sotadico – *Cyprio boui merendam*. Quod ſanè eſt comma Sotadicum. Sicut iſte verſus eſt Sotadicus ex Ionicis à maiore:

Ibant malacam uiere Veneriam corollam. Apud Feſtum idem error inoleuerat, qui & hîc, *Aſota*, pro *Sotadico*, vbi citat hunc verſiculum:

Aliúſque in máre uolt magno tenere tonſam,

Alij Rhetoricā tongent – Sed altera ἀκροστιχὶς à nobis addita eſt. Eſt & hîc ex Sotadico Ennii apud eundem Grammaticum:

Prope ſtagna, genus ubi lanigerum piſcibu' paſcit.

63.) Ibant malam viere Veneriam corollam.) Hic verſiculus deprauatior legitur apud Cenſorinum: *Ibant mala eluere Veneriam corollam.* In aliis legi *malacci*, admoniti ſumus ab iis, qui hunt autorē Romæ ediderunt. Quam veram quidem lectionem, non tamen penitus à mendis vacuam Vertranius reiecit: Cùm parua licentia reſtitui in integrum poſſit, ſi legeris *malacam* pro *malacci*. Coniecturam noſtram confirmat Sotadicus verſus, qui citatur ab Hepheſtione: & mirum ni ex eo ſuum tranſtulerit Ennius. Eadem enim ſententia, idem genus metri:

Ποίης πέρεν αἴθος μαλακὸν μαπέδσαι. At Vertranius ex ea corrupta voce, putauit μαλάχην legendum eſſet quaſi verò difficile eſſet μαλακὴν diuinare.

64. Palma, quod ex vtraque parte.) In Romana editione, *Palmam dicunt, &c.* Sed prior lectio ger-

mana eſt & legitima, non quam ipſi ſuppoſuerunt: Dixit enim, *Ideò hæc cum corona, & palma:* corona, quod vinculum capitis: palma, quod ex vtraque parte natura vincta habeat paria folia Et ita Plutarch. Sympoſ.lib. VIII. ἔφη δὲ ἀπορεῖν τί δή ποτε τῶν ἀγώνων στέφανον ἄλλος ἄλλον ἔχει· τὸν δὲ φοίνικα κοινῇ πάντες; οὐ γὰρ ἐμέ γ' οὖν, ἔφη πείθουσιν οἱ τὴν ἰσότητα τῶν φύλλων οἷον ἀντανισαμένων ἀεί, καὶ συντρεχόντων ἀγῶνι, καὶ ἁμίλλῃ παραπλήσιον τι ποιεῖν φάσκοντες.

65. Quam haberent vim ſignificantes Veneris.) Legendum, *Quam haberet, uim ſignificantes Veneris.* Significantes, inquit, vim illam, quam haberet Venus. Nihil planius hac lectione. Tamen Vertranius emendauit, *Veneris res:* malè ſanè, vt apparet.

66. Quare quod Cælum principium, ab ſatu dictus Saturnus: & quod ignis Saturnalibus cerei ſuperiorib⁹ mittuntur.) Quòd, inquit, principium ſit rerum, ab ſatu Saturnus dictus: Et quòd ignis, quem conſtat generationis principium eſſe, propterea Saturnalibus ignes, id eſt cerei lucentes dabantur. Nam quòd hîc mutarit quædam Vertranius, valdè falſus eſt, cùm ſenſum Varronis aſſequi non quiret. Porrò Saturni nomen Tuſcum eſſe omnes mihi concedent, qui ſciunt Syriacè, & pro certo habent olim Tuſcorum linguam Aramæam fuiſſe: Saturnus enim lingua Syriaca ſignificat latentem. Vnde in agro Latino quaſi interpretantes vocarunt eum Latium, & eius vxorem Opem Latiam. Et in Pontificalib. indigitamentis dicebatur LATIA SATVRNI. Gellius lib. XIII. cap. XXI, Et ab eo Latium.

67. Hæc enim terris gentes dat.) Vſurpat verba ex Epicharmo Ennii, nulla religione metricæ legis, vt ſuprà feciſſe demonſtrauimus. Ita enim concinnâ-

di ſunt:

terrigenas parit omnes.

Iſthæc terris gentes omnes peperit, & reſumit denuo:
Iſthæc dat cibaria: iſthæc omnibus fruges gerit.

68. Quæ quod gerit fruges, Ceres.) Cicero quoque eidem etymo aſſentitur. Sed nos putamus dictam eſſe à Cereo antiquo verbo, quod eſt Creo. Niſi fortaſſe prius dicta fuerit Geres, vt volunt ipſi. At ne tunc quidem à gerendo erit, ſed à Græco Γῆρυς: Ita enim prius vocabatur. Heſych. ἀχερώ, καὶ ὦπις, ἡ εἰλὴ, καὶ Γῆρυς, καὶ γῆ, ἡ δημήτηρ ἡ αὐτή. Ex quibus etiam videas Opem Conſiuam, non ab ope, vt vult Varro, dictam: ſed veteribus quoque Græcis eam dictam Ὦπιν. à quo Latinè Ops.

69. Iſthic eſt is Iuppiter, quem dico, quem Græci vocant Aerem.) Trochaici ſunt ex Epicharmo Ennii. Itaque omnes diſtinguendi ſunt, vnuſquiſque ordine ſuo. Quod tamen adeò negligenter præſtiterunt autores editionis Romanæ, vt plurima vltrò huc inferſerint inutilia, & aliena à lege metrica. Nihil enim mutandum in vulgata lectione, in qua conſtat ratio verſuum, modò vnumquenque verſum ordini ſuo reddas.

80. Quem Græci vocant Aerem. --) Æſchylus apud Clementem Stromate v.

Ζεύς ἐστιν αἰθήρ, Ζεὺς δὲ γῆ, Ζεὺς δ' οὐρανός.
Ζεύς τοι τὰ πάντα, χ' ὅ, τι τῶνδ' ὑπέρτερον.

Item Democritus apud eundem in Protreptico: ἐνταῦθα, ὃν νῦν ἠέρα καλέομεν οἱ Ἕλληνες, πάντα διαμυθέεσθαι, καὶ πάντα οὗτος οἶδεν, καὶ διδοῖ, καὶ ἀφαιρέεται, καὶ βασιλεὺς οὗτος τῶν πάντων. Plato Comicus,

Ἀήρ, ὃν ἄν τις ὀνομάσειε καὶ Δία. Pacuuius Chryſe:

Hoc vide, circum ſupráque quod complexu continet

Terram, quod noſtri Cælum memorant, Grai perhibent Æthera.

Quicquid eſt hoc, omnia is animat, format, auget, alit, ſerat,

Sepelit, recipítque in ſeſe omnia, omniúmque idem eſt pater.

Indidémque eadem, quæ oriuntur, deintegro æquè eodē occidunt. Primus verſus adducitur à Varrone: ſecundus à Cicerone: reliqui ab eodem Cicerone. Itaque tria illa membra diuerſis locis diſtracta ita cōnectenda eſſe non dubitamus. Lucretius imitatus eſt Pacuuium, cùm ita canit:

Denique iam tuere hoc, circū ſupráque quod omnem

Continet amplexu terram & quæ ſequuntur. Huc pertinent etiam verba Ennii:

At denſis Aquila pinnis obnixa uolabat

Vento, Graiugenum perhibet quémne Æthera lingua. Nam ventus ἄνεμος, pro aere, vnde Animus. Citantur autem à Probo Grammatico.

81. Et idem cum exit quod oritur.) Lege, *Et idem tum exit, quom oritur.* Vetus ſcriptura decepit Vertranium, *Quom*, pro *Cum*. Ex quo imperiti librarii infinitis locis formarunt Quod.

82. Quidam negant ſub tecto per hunc deierare oportere.) Meminit Plutarch. Queſtionib. Romanis cap. XXVIII. item idem Varro de liberis educandis: *Itaque domi rituis noſtri, qui per Dium Fidium iurare uolt, prodire ſolet in publicom.*

83. Sanctum.) Qui res Romanas Græcè ſcripſerunt, vocant Σάγκτον. Tamen Sanqualis porta dicta ab eo Deo, oſtendit *Sancum* dicendum eſſe. Propertius etymon aperit:

Hunc, quoniam manibus purgatum ſanxerat orbem,

Sic Sancum Tatiæ compoſuere manus. Dionyſius πίστιον Græcè reddit, quod Fidius Latinè: In quo multi errarunt, qui id non animaduerterunt. apud Ouidiũ:

Quærebam Nonas, Sanco, Fidione referrem,

An tibi Semipater— mendum eſt poſtremo verſu, cùm ſit legendum *Semo Pater*. Semonem eundem cũ Sanco facit T. Liuius lib. VIII.

84. Quorum, quod finis ortus, ortus dictus.) Poſterior vox perperàm repetita eſt: Itaque hæc vera lectio, *Quorum quod finis, orcus dictus*. Quia, inquit, finis omnium rerum, propterea Orcus dictus: quem orcum finem eſſe rerum iam omnes ſciũt. Sic Amphiaraus in Thebaide Statii, de orco loquens, *ô cunctis finitor maxime rerum*. Sanè Dieſpitrem eundẽ eſſe cum Dite nemo ignorat.

85. Noctiluca.) Horatius quoque eãdem cum Luna facit: *Ritè creſcentem face Noctilucam*. Leuinus verò vetuſtiſſimus autor videtur eam Venerem nominare. *Venerem igitur almum adorans, ſiue fœmina, ſiue mas eſt, ita uti alma Noctiluca eſt*. Quare ab eadem ratione dicitur Noctuuigila à Plauto Curculione, hoc eſt νυκτιλαμπής. Dicitur etiam hoc nomine lucerna. Varro Bimarcopoli: *Noctilucam tollo, ad focum fero, inflo, anima reuiuiſcit*.

86. Et hic, quod Luna in altitudinem, & latitudinem ſimul, Diuiana appellata.) Scio hunc locum aliter in Romana editione legi: ſed qui eum emendare conati ſunt, veram lectionem aſſecuti non ſunt. Ea autem talis eſt: *Et hæc quod diuia in altitudinem, &c.* Satis patet cur ita legendum ſit: rationibus ſuperſedebo.

87. Ignis

87. Ignis a naſcendo, quod hic naſcitur, & omne, quod naſcitur, ignis ſcindi.) Hîc facta eſt verborum tranſpoſitio pro, *quod hinc naſcitur omne, & quod naſcatur, &c.*

88. Ignis ſcindit.) *Igneſcit* alii: non malè. Fortaſſe melius: *ignis indit.*

89. Qui denaſcitur.) Appoſitiſſimo verbo vſus eſt imitatione Græcorum, qui eodem modo dicunt ἀπογίνεσθαι. Vſurparat & Caſſius Hemina vetus autor: *Quæ nata ſunt*, inquit, *ea denaſci aiunt.* Nimirum extulit prouerbium Græcum: πᾶν τὸ γινόμενον καὶ θανεῖν ὀφείλει.

90. Et fulgur, quod fulmine ictum contrariis Diis.) Repone, *Fulguritum, quod fulmine ictum contrariis Diis.* Nam quomodo legit Romana editio ſiue ex veteribus libris ea lectio, ſiue de opinione repoſita fuerit, ineptiſſima eſt: quam tamẽ Vertranius veritus eſt reiicere, adeò vt illam conatus ſit emendare. Fulgurita igitur loca, fulgure icta, quæ & bidentalia. Ab eadem ratione fulguritæ arbores: ad quas qui ſacrificia commouebant dicebantur ſtrufertarii, à ſtrue, & ferto ſacrificii genere, vt docet Cato. Dicebantur & obſtita loca, de cælo tacta, & fanatica.

91. Ad lacum Cutilienſem.) Quod de Iuturnenſis aquæ ſalubritate Varro ſuprà dixit, idem Strabo de Cutilienſi lacu. καὶ τὰ ἐν Κωτιλίαις ψυχρὰ ὕδατα, ἀφ' ὧν καὶ πίνουσι, καὶ ἐγκαθίζοντες θεραπεύουσι νόσους. Siquidem oppidum, quod ad eam paludem erat, dicebatur numero plurali Cutiliæ. Et fortaſſe apud Catonem cap. cxxxv. vbi hodie legitur: *Vomeris indutilis optumus erit, trapeti Pompeiis: Romæ ad Rufi maceriam claues:* fortaſſe, inquã, legendum, *Vomeris Cutiliis optumus erit.* De quo ad eruditos referendum puto.

92. A quo nuptiæ nuptus dictus.) *A quo nuptu, nuptiæ dictæ.* vel *nupta dicta. Lutea demiſſos uelarunt flãmea uultus.* In Romana editione minùs rectè.

93. Ac vento illo, quem Plautus dicit.) Etymon Veniliæ deducit Varro ab eo genere loquendi, quo aduenientem aliquem excipiebant, cùm dicebant, *Vẽtum gaudeo*: quod vſurpauit Plautus in verſu modò à Varrone adducto. Ad quod idẽ alluſit facetiſſimè in Curculione his verbis:

C V. *Obſecro hercle facite uentum ut gaudeam.*
P H. *Maxume.* C V. *Quid facitis, quæſo?* P H. *Ventum.*
C V. *Nolo equidem mihi*
Fieri uentulum. P H. *Quid igitur uis?* C V. *Eſſe, ut uentum gaudeam.*

Nam τὸ ῥιπίζειν dicebant Facere ventum. C. Licinius Imbrex, vetus Comicus:

Reſupina, obſtito capitulo, ſibi uentum facere tunicula.
Quanquam melius & frequentius dicerent *Facere uentulum*: vt Paraſitus correxerit imperitum iuuenem, ob inſolentiam loquendi. Terentius Eunucho:

Cape hoc flabellum, & uentulum huic ſic facito. Vertranius putauit hìc agi de vento ſecundo. In quo inſigniter lapſus eſt. Nam quòd Varro nõ poterat ſatis exprimere illud genus loquendi, idcirco adduxit verſum Plauti. Si enim de vento ſecundo intellexiſſet, non opus erat verſum Plauti laudare.

94. Mamers.) Nouit & hoc nomen Martis Lycophron, cùm ait:

Κανδάον, ἢ μάμερτον ὁπλίτην λύκον. Item:
Πολλῶν δ' ἐναλλὰξ πημάτων ἀπάρξεται
Κανδαῖος, ἢ μαμερτός—

95. Virtus, vt viri vis, a virilitate,) Suſpicor, Vir-

tus, ut uiritus, à uirilitate.

96. Ab iiſdem dicimus Herculem, Veſtam.) Quomodo Herculem, ſi Græcè ἡρακλῆς; Quare meritò confodienda eſt hæc lectio, legendúmque, *Herem.* Imperitus ſcilicet librarius, cùm hæc exſcriberet, putauit contractum nomen Herculis eſſe, ſcripſítque *Herculem.* Romana editio videtur huic meæ coniecturæ ſuffragari: habet enim *Laram.* Quæ lectionis varietas mertò hunc locum ſuſpectũ reddit. Herem Marteam colebant veteres, poſtquam creuerant hæreditatem.

97. Fortunam Fortem, Fidem. Ea re Sabinorum linguam olent, &c.) Lege, *Fortunam, Fortem, Fidem, Lares. Sabinorum linguam, &c.* Huius voti Tatii Regis meminit Auguſtinus ex monumentis Varronis.

98. Vt quidam Græci greges Gergera.) Suſpicor legendum γέργερα: Quod nomen Græcis pro quauis multitudine ſumitur. De quo ſatis multa Macrobius in Saturnalib. itémque interpres Ariſtophanis ἀχαρνεῦσι. Apud Heſychium legitur γέργερα, τὰ πάντα. Fortaſſe & illud quoque hîc locum habere poſſit.

99. Vræon.) Græci Grammatici, τὰ οὐραῖα, μέρη τῶν ἰχθύων, ſed propriè thunnorum. Perſius:

—rubrúmque amplexa catinum
Cauda natat thunni—

At verò ὡραῖον aliud eſt Atheniæo, ex thũno quoque & illud. Item ὡραῖα, quæ ad verbum bellaria dicimus.

100. Hippopotamus.) Dicebatur & Hippocampa, aliud ſanè ab Hippocampo, quippe ἱππόκαμπος animalculum apud Dioſcoridem. At Hippocampa, quòd Campas equos marinos dicerent authore Feſto: vel potius quòd καμπὰς omnia cetacea, vnde finxit vocem

καμπίκητος Epicharmus. Menander tamen Hippocampum, non hippocampam dixit pro Hippopotamo, aut potiùs equo marino. Nonius, *Hippocampi, equi marini à flexu caudarum, quæ piſcoſæ ſunt: & eſt Græcum* : *Menander, Vehutos hippocampos in æternæ uſus, ſcire nocitur Delphino cinctis uehiculis, hippocampíſque aſperis*. Quæ verba ſi priſtinæ integritati ſuæ reſtituero, putabo me ſtudioſorum gratiam eo nomine non parum demereri poſſe. Videamus igitur, num ita ſcripſerit ille Grammaticus. Menander:

Οὐχ' οὗτος ἱππόκαμπος ἐν αἰθέρι; Nam & Centauri, & Hippocampi & multa eiuſmodi apparent in aere, vt eſt in Nebulis Ariſtophanis. Deinde, Næuius:

—ſirenes citis
Delphino iunctis uehiculis, hippocampíſque aſperis.

Videntur eſſe ex Ægyſto Næuii: Ex qua hos verſus, quos mox adducturi ſumus citat idem Nonius, & cum ſuperioribus coniungendi ſunt ad hunc modum:

—Tum autem laſciuum Nerei *ſimum pecus*
Ludens ad cantum claſſium luſtratur: ſirenes citis
Delphino iunctis uehiculis, hippocampíſque aſperis.

Ridiculum eſt iunctos dicere currus immanes Nereidum iis piſciculis, qui dicuntur Hippocampi. Sed nimirum hîc Hippopotami, vel alia quædam immania monſtra ex genere Cetaceo. Nam καμπαὶ Cete vocabant, vt ſuprà admonuimus. Sanè hippopotamis vehi Neptunum indicat Statius in Thebaide:

Illic Ægæo Neptunus *gurgite feſſos*
In portum deducit equos: prior haurit habenas
Vngula: poſtremi ſoluuntur in æquora piſces.

Ex quibus apparet non intelligi ἱππόκαμποι Dioſcoridis, ſed longè maius animal ex Cetaceis: quod tamen commē-

titium putem, ſicuti pleraque alia veterum. Plinius quoque lib. XXXVI. cap.v. cùm ait, *In maxima dignatione Cn. Domitij delubro in Circo Flaminio Neptunus ipſe, Thetis, atque Achilles, Nereides, ſupra Delphinos, & cete, & Hippocampos ſedentes:* apertè recenſet eos inter Cete, aut monſtra potiùs marina: ne quis putet eſſe ἱππόκαμπον Dioſcoridis & Galeni. Quod tamen quidam putarunt. At nos vidimus apud patrem noſtrum σκέλετον hippocampi admodum elegans: neque id excedebat trientalem magnitudinem, cùm ad dodrantalem peruenire velint quidam.

101. Querquedula, Cercuris.) Illud κερκυρὶς, quod à duabus caudis confectum eſt, putamus adulterinum eſſe, & temerè in alienam poſſeſſionem irrepſiſſe: videtur enim potius κερκιθαλὶς reponendum eſſe. Illud enim ἐρωδιὸν veteres Grāmatici interpretantur: quanuis diſcrimen eſſe ſcio inter querquedulam, & erodiū. Certè hæc aliquando confundunt boni autores. Nam cùm attribuat Aratus ἐρωδιοῖς προγνωστικὰ pluuiæ: Virgilius item illam Ardeam interpretetur: Varro contra eius ſimilē querquedulā id facere canit, his verſibus:

Aut frigidos nimbos aquæ caduciter ruentis
Præmonere aquatile querquedulæ natantes. Quanquam & aliæ quoq; aues futuram tempeſtatem prædicunt, vt cornix, & miluius, de quo ita idem Varro Seſqui vlyſſe: *Iugere uolitans miluos uiſus, aquam è nubibus tortam indicat fore, ut tegillum ſibi paſtor ſumat.* Apud Nonium hodie legitur, *Vigere uolitans mulſus.* Nos dè cōiectura ita correximus, cùm ſciremus ex Feſto miluios iugere dici, cùm vocem emittunt.

102. Atque eas diſſoluere, ablytra.) *Atque eas diſſoluere, abluere.* At Romana editio, item vulgata cor-

ruptè habebat *ablytra*. Vertranius, ἀπὸ τῆς λύσεως, haud ſcio quàm benè.

103. Antiqui fibrum dicebant extremum.) Vt à cerno cribrum: à facio faber: à tumeo, tuber: à luo liber: deglubitur enim. A creſco creber: à glubo, glaber: à ſcarreo (vnde ſcarroſus Lucillio, λεπρὸς) ſcaber: à ſuo, ſuber: inſuitur enim ſolo calceamenti: vnde ea dicuntur κάττυματα Græcis. A craceo, craber, qui poſtea crabro, σφήξ. (cracere ſignificat gracilem eſſe Ennio, & σφηκώδεις graciles dicuntur apud veteres Comicos.) Sic à finio, Fiber, extremus. Ab eadem mente Mulciber, à mulcendo, non à mulcendo ferro. Nam Mulciber apud vetuſtiſſimos Latinos eſt propriè μειλίχιος θεὸς: qualis colebatur Athenis, qui & μαιμάκτης. Plutarchus περὶ ἀοργησίας.

104. Flamines, quod in Latio capite velato erant ſemper.) Illud, *in Latio*, quidam ſuſpectum habuerunt, non immeritò. Quis enim non videt illud παρέλκειν; At quod pro eo *in ſacro* repoſuerunt, nihil præter ſuſpicionem afferre poſſunt. Nos hanc veram lectionē eſſe putamus: *Flamines, quòd licio in apice uelati erant*. De apicibus, vide quæ annotauimus lib. v I. Velati dicebantur, qui caput cinctum licio laneo habebant. Liuius lib. I, *Legatus ubi ad fines eorū uenit, unde res repetuntur, capite uelato* (filum lanæ velamen erat) *audi Iuppiter, inquit, audite fines, &c.* Virgil. lib. x I I,

velati lino, & uerbenis tempora uincti. Sic ſupplicia, & velamenta dicebant τὴν ἱκετηρίαν, quòd nimirum filo laneo velatum erat caduceum. Itaque ab eo dixit Plaut. Orare velatis manibus. Hoc etiam vocabant velamina, & velatā colum. Græci dicunt σέμματα. Eurip. Oreſte, ὦ στέμματα ξήνασ᾽ ἐπέκλωσε θεὰ Ἔριν. id eſt, vellera.

Varro de Re ruſtica: *quam* (lanam) *demptam, ac conglobatam, alij uellera, alij uelamina appellant.*

105. Vt Apollini etiam nunc.) Vera lectio, *Vt Neapoli etiam nunc*. Strabo lib. v. loquens de Neapoli, *πλεῖστα δὲ ἴχνη τῆς ἑλληνικῆς ἀγωγῆς ἐνταῦθα σώζεται, γυμνάσια, καὶ ἐφήβεια, καὶ φρατρίαι, καὶ ὀνόματα ἑλληνικὰ, καίπερ ὄντα ῥωμαίων.* Satis hoc vno Strabonis loco hæc emendatio confirmatur.

106. Quas in tuguriis certis &c.) Ita legit Vertranius. Neque tamen id commiſiſſet, niſi editione Romana motus. Tamē falſus eſt, vt puto. Nam in auguriis certis obſeruari aues Titias dixit, quòd non in omnibus obſeruarentur, vt ex hoc loco apparet.

107. Nam per hos fiebat, vti iuſtum conciperetur bellum, & inde deſitum.) Poſtremas duas voces putarunt vacare, cùm tamen dicat Varro, hoc iam obſoleuiſſe temporibus ſuis. Quod etiam idem ait apud Nonium. Itaque inde petat lector.

108. Qui vere nuntii Senatus eſſent.) Lege, *Qui ue nuntij Senatus eſſent.*

109. Dicit eſſe Græce cohorton apud poetas dictum.) Certiſſimum eſt, vna litera dempta *Chortō* legendum. *χόρτος, ὁ περίβολος* apud Poetas. *ἰλιάδ. λ.*

Πίονα μηρί᾽ ἔκηε βοὸς Διὶ τερπικεραύνῳ.

Αὐλῆς ἐν χόρτῳ— Item *ἰλιάδος ω.*

Αὐλῆς ἐν χόρτοισι κυλινδόμενος κατὰ κόπρον. Inde Euripidi *σύγχορτα πεδία*. In editione Romana emendarunt *κοῦρτον*. Miror, cur non nouas aures quærerent, quibus talia perſuaderent, qui noua vocabula commēti ſunt. Eſt enim hæc vox planè apud omnes autores inaudita.

110. Manipulos exercitus noua manus.) *Manipulos*, pro *manipulus*, more antiquo, vt maritos apud

Catullum. Quare facilè noris, qua temeritate hæc lectio mutata ſit in editione Romana.

111. Non a medendo, ac ſuendo, quæ omnino vltima. Huic rei earum rerum radices, &c.) Interpungendum ita: *Quæ omnino ultima huic rei.* Deinde, quæ ſequuntur, tranſpoſita ſunt: quæ ita ſuo loco reſtituenda ſunt. *Earum rerum radices in proximo libro aperientur: nec multa in eo obſcura, relinquam. Quare quod ab arte artifex dicitur: ſimilis cauſſa, quæ ab ſcientia uocatur aliqua, &c.*

112. Quod ſequitur verbum aduentum, & in ventum.) Diuerſè caſtigatur, vel potius cruciatur, hic locus ab aliis. At hæc erat vera lectio: *Quod ſequitur cęruum ad uentum.* Error natus, vt ſolet, ex ignoratione veteris ſcripturæ, quam non animaduerterant imperiti librarii. *Cerbum* enim ſcriptum erat, pro quo *uerbum* legerunt. Idem error mirum quàm frequens ſit in Nonianis codicibus: vt in exemplo Siſennæ, *Ferabite:* pro *fera uite. Et partim fera uite, partim lauro, & arbuſto, ac multa pinu, ac murtetis abundat.* Nec defuerũt qui in ſuis magnificis Theſauris tãto labore conſarcinatis *Ferabitem* pro agreſti ſumi apud veteres autores admonuerint. Itidem ſimile erratum apud eundem Grammaticum in exemplo Varronis ab eo citato, verbo *ſatulla.* Nam cùm vetus librarius ſcripſiſſet *poluuro* pro *polubro*: ex eo factum, vt *poluere* hodie legatur in Codicibus Nonii: ſed perperã, vt dixi, pro *polubro*:

Nec in polubro myſtico coquam carnes,

Meum ut ſatullem corpus, & famem uentris. Item eodem modo deprauatè leguntur verba Lucillii apud eundem: *Maximus ſi argento in uerbi Androgyni barbati mœcho cinædi.* Vbi tantum abeſt, vt in ſcriptura ſolùm

peccatum ſit, vt etiam verba Lucillii manca ſint. Nam ita ſcripſerat Lucillius:

Maximu' ſi argenti ſexcentum ac mille reliquit
Imberbi androgyni barbato mœchocinædo. Inuerbi ergo, pro *Imberbi*. Et volebat oſtendere Nonius, imberbem, non imberbum vſurpatum eſſe à Lucillio.

113. Et inuentum.) Vertranius, *in uentum*. Forſan, *Hinc uenatus*.

114. Pecus.) Pecus ab eo, quòd paſcebant: à quo pecora vniuerſa. Et quòd in pecorę pecunia tum conſiſtebat paſtoribus, & ſtandi fundamentum pes (à quo in ædificiis dicitur area pes magnus, & qui negotium inſtituit, pedem poſuit) à pede pecudem appellarunt, vt ab eodem pedicā, & pediſequam. Ex his, quæ ſatis per ſe clara ſunt, & Varronis mentem apertè demonſtrant, ſatis conſtat, immeritò hæc in editione Romana mutata fuiſſe. Quod qui fecerunt, non videbant ſanè, quò ſpectabat mens Varronis, cùm Pecudis etymon explanaret, quanquam nimis anxiè & exiliter. Quòd enim veteres, paſtores eſſent, id eſt pecuariam exercerent, & omnis eorum copia in pecore conſiſteret, conſiſtendi autem fundamentum pes: à pede, inquit, pecudes appellarunt. Quia vt pes in homine ſtandi, ſic pecus in re familiari pecuniæ fundamentum erat apud veteres. In quo vides Varronis λεπτολογίαν in diſquirendis verborum etymologiis. Cùm dubium non ſit pecudes quòd tonderentur πεκάδας dictas. Vnde πέκος apud Græcos, Vellus apud nos remanſit. Latini verò pecudes potius, quàm pocudes dixerunt, more ſuo: cùm & Apellinem, pro Apolline dicerent: item tẽperis, & pigneris, & elera, pro olera. Vnde Eluela, olera minuta, & Elueola vitis, quæ herbacei coloris eſſet. Titinnius:

Lenti calido eluela, rapula, rumices. Sic etiam *hemonem* pro homine.

115. Pes magnus.) Pes *magnus*, id eſt conſtratus. Ita vocabant veteres ἐπίπεδον τὸ ἐπὶ μῆκος καὶ πλάτος. Sic in libris de limitibus agrorum legitur: *Planum eſt quod Græci ἐπίπεδον appellant, nos conſtratos pedes, in quo longitudinem & latitudinẽ habeamus: per quem etiam agros, ædificiorum ſola, & quibus altitudo & craſſitudo ponitur: & opera tectoria, mauraturas tabularum intelligimus, &c.* Plani nomine hîc intelligitur, quod apud Varronem pes magnus.

116. Et qui negotium inſtituit pedem poſuit.) Romani correctores caſtigarunt de ſuo *& qui fundamentum inſtituit, &c.* malè: quanquam in Muſica qui πόδα inſtituit, dicitur βάσιν τιθέναι. Atqui non neceſſariò de ædificiis loquitur Varro: ſed de iis tantùm, quæ μεταφορικῶς deducuntur à pede. Itaque alluſit Plautus Aſinaria:

Ego caput huic argento fui hodie reperiundo. LIB. *ego pes fui.* Ergo pes quodvis fundamentum. Hinc puto Nepotes dictos. Eſt enim vocabulum Græcum νέποδες nepotes: quòd πούς ipſe, id eſt fundamentum generis non eſſent, ſed tantùm ἀπόγονοι. Theocritus enim, & Apollonius vſurparunt νέποδας pro Nepotibus, ἀντὶ τῶν ἀπογόνων. Quod & Feſtus annotarat, vt cognoſcimus ex eius reliquiis, in quibus etiam apparet citaſſe Callimachi autoritatem. Itaque puto me incidiſſe in eum locum Callimachi, quem Feſtus laudarat. Nam cùm ita citatum repererim apud Grammaticos, οὐ γὰρ ἐργάτιν τρέφω τὴν μοῦσαν ὡς ὁ Χῖος ὑλλικοῦ ἔπους. Equidem non dubito ita legere — οὐ γὰρ ἐργάτιν τρέφω

τὴν μοῦσαν, ὡς ὁ Κεῖος Ὑλλίχου νέπους. intelligit de Simonide.

117. Pediſequus.) ὀπάων, ὀπαδός. Ab eadem ratione vocabant A pedibus: Et pedes. Plaut. Menæchmis: *Aſſeruatote hoc ſulcis nauales pedes.* Qui & pueri dicuntur, & Græcè παῖδες. Antiquitus παῖς pòr dicebatur, vnde Puer factum: quòd Laconicè & pleriſque Dorienſibus pes πόρ diceretur. Hinc Marcipor, Publipor, Quintipor. Varro: *Quintiporis Clodiani foria ac poemata gargaridians dices*: O *fortuna, ô Fors Fortuna.*

118. Id enim peculium primum.) *Indidem peculium primo*: hinc peculatũ, publicũ furtum, & peculatoriæ oues, aliudve quid. Hæc enim inuerſa erant.

119. Primo, vt cum pecore diceretur multa.) Nimium præceps fuit Vertranius in hoc loco tranſponendo. Dicit enim Varro peculatum eſſe propriè, cùm auerſa pecunia eſſet ex multa publica, quæ fiebat pecore: à quo pecore peculatum vult dictum, cùm ea multa auertebatur. Nihil igitur mutandum.

120. Et id eſſe coactum in publicum ſi erat aduerſum.) Ita legitur in illis, qui primis temporibus excuſi fuerunt. Quod non temerè mutandum cenſeo. Eſt enim elegantiſſimè dictũ, quo modo loquuntur Iuriſconſulti, qui aliquid *aduerſione* locari dicunt, cùm ea conditione locatur, vt ex peritorum iudicio æſtimetur: quod quidem interea eſt periculo locatoris, donec approbatum id fuerit. Ergo ſi erat aduerſum id eſſe coactum in publicum, hoc eſt vt periculo coactorum animaduerteretur: tamen non improbo alteram lectionem, *Si auerſum eſſet.*

121. Ex qua fructus maior.) Hoc ſanè corrigere operoſũ fuerit, cùm cætera deſiderentur. Neq; ſolùm ea deficiunt, quibus de multa agebatur, ſed etiam totum principium ſequentium, in quibus animalium

etymologias perſequebatur. Tamen legerim, Ex *qua fructus de malo*. Nam facile fuit l, in i, mutari, vt alibi ſæpe id accidit. Quod cùm factum eſſet, ex *maio, maior* fecerunt. Deinde addita præpoſitio, vt infinitis locis in his libris commiſſum eſt. Æs, fructum, lucrum, de malo habere dicebantur, qui interuertendo aliquem lucrabantur. Ita loquuntur Plautus, & Apuleius. Hoc eſt, quod ait Ariſtophanes:

οὐκ ἐκ δικαίου τὸν βίον κεκτημένοι.

122. Hinc eſt, quod Græcis illis vſus, quod βοῦς bos.) Manifeſtò huic tractatui deeſt principium. Quod miror in neutra editione animaduerſum eſſe. Neque tamen in eo ſolùm errarunt: ſed etiam cùm vocem iſtam, *uſus*, ſuſtulerunt, quam putarent vacare. Atqui ex ea faciundum erat planè, & diſertè, *ὗς ſus*. *Quod Græcis ὗς, ſus, quod βοῦς bos.*

123. Capra, carpa.) Turrenum, ſiue Etruſcum vocabulum. Heſych.

124. Omnicarpæ capræ.) Quiſquis fuit is poeta, qui hoc dixerit, ſenſerat capras *ποικιλοφάγους* eſſe, propter quod Archelaus ſemper febre laborare eas putauerat. Eupolis quoque Comicus idem ſentiebat, cùm ita capras loquentes introduxerat, *βοσκόμεθα ὕλης παντοδαπῆς ἄπο, ἐλάτης, κομάρυτι πτόρθους ἀποτρώγουσαι*, & quæ ſequũtur. Valde enim manca & corrupta ſunt apud Plutarchum, & eius ſimiam Macrobium.

125. Porcus, quod Sabini dicunt a primo porco, poride porcus.) Alii inferciunt pro animi ſententia quicquid in buccã, vt aiunt. Hoc igitur, quod in manu eſt, agamus: Nam hæc eſt, quam veram putamus, lectio: *Porcus, quod Sabini dicunt aprum porcum: proinde porcus*. Qui meliorem attulerit, cauſſam non

dico,quin meritò noſtra explodatur.

126. *Κάπρῳ καὶ πόρκῳ.*) Idem de re Ruſtica lib. II. porcus Græcum nomen eſt antiquum, ſed obſcuratum: quod eum nunc vocant *χοῖρον*. Vtrunque verum eſt: Nam & Græca eſt vox,& ita obſcurata,vt neminem veterum,quod ſciam,qui quidam hodie extent,ea vſum eſſe putem, præter vnum Lycophronem: Cuius aſcribam verſus ex Alexandra:

Σθένω σε πάτρα, καὶ τάφοις ἀτλαντίδος
Δύπλου κέλωρος, ὅς ποτ' ἐν ῥαπτῷ κύτει
Ὅποια πόρκος ἰστριεὺς τετρασκελὴς
Ἀσκῷ μονήρης, ἀμφελυτρώσας δέμας
Ῥεθυμνιάτης κέπφος ὣς, ἐνήξατο. Nam quòd interpres fratris ſimillimus, homo gloriæ & vanitatis Græcanicæ plenus,commentus eſt de neſcio quo animali: quis nõ videt fabuloſa eſſe? Non enim vult Poeta Dardanum nataſſe vt porcum,aut potiùs vt animal illud, quod excogitauit Tzetzes: ſed vocat *μονήρη*, vt aprum. Nam Apri *μονιοὶ* dicuntur, vt & apud Latinos poſteros Singulares. Ælianus, *καλοῦνται δὲ τῶν ὑῶν μονιοί τινες.* Stultè enim facit, cùm putat duas comparationes eidẽ rei attribui:Prima enim tãtùm quòd ſolus natarit: Altera,quòd vt *κέπφος*. Quæ eſt de Homero ſumpta,cùm idem de Mercurio canit. Deinde quàm ridiculus eſt in interpretatione illius vocis *ἀσκῷ*, quaſi non potiùs vtribus natarit. Quod dictum eſt per appoſitionem *ῥαπτῷ κύτει*. Et cùm vocat *ἰστριέα*, manifeſtò Ercynium aprum intelligit. Ergo qui poſtea *κάπρος*,,primò apud veteres dictus eſt *πόρκος*.

127. Noſtri aruiga.) Scribendum puto *Aringa*. Heſychius, *ἄειχα, ἄρρεν πρόβατον*. Quæ ſcriptura reponenda in Feſto & Donato: apud quos mendoſè *Aruga*,

canis dicitur falſò mutus cuſtos. In carmine obſcœno:

Ne, dum me colitis, meúmque numen,

Cuſtodes habeatis irrumatos. id eſt canes. Plautus quoque in Milite αἰνιγματικῶς huc alluſit. Cuius hæc verba:

Nam es columnatum poetæ ineſſe audiui barbaro,

Cui bini cuſtodes ſemper totis horis accubant. Næuiũ ſentit poetam illum cõiectum eſſe in vincula. Canem verò genus eſſe vinculi nemo paulò humanior ignorat. Itaque cuſtodes vocauit, quia ita canes quoque vocabantur.

132. Alexandria Camelopardalis nuper aduecta.) C. Plinius lib. VIII. cap. XVIII. *Camelopardalis Dictatoris Cæſaris Circenſib. ludis primùm uiſa Romæ.* Dion lib. XLIII. περὶ δὲ δὴ τῆς καμηλοπαρδάλεως ὠνομασμένης λέγεται, ὅτι τότε πρῶτον εἰς τε ῥώμην εἰσήχθη, καὶ πᾶσιν ὑπεδείχθη. Et quæ ſequuntur: Graphicè enim eam deſcribit.

133. Cerui quod magna cornua gerant, quaſi Gerui.) Cur non κεραοὶ potiùs? Item Volpes, quòd volat pedibus: quaſi non ſit ex ἀλώπηξ. Item virgultum à viridi: non autem, quòd prius virguletum. Virgulæ, θάμνοι.

134. Nux.) Alii à nocendo, quomodo & Græcè quoque κάρυον, παρὰ τὸ καροῦν. Eſt autem vox Syriaca Luz. Sed L, in N, abiit: vt Lympha, Nympha.

135. Ruta, quam nunc πήγανον appellant.) Interpres Theriacorum Nicandri, Ἰόλαος ἐν τῷ περὶ πελοποννησιακῶν πόλεων, τὸ πήγανον ὑπὸ πελοποννησίων ῥυτὴν καλεῖσθαί φησι. Heſychius ῥυτὰ, τὰ σέμφυλα, καὶ πήγανον λευκόν.

136. Cucumeres.) Cucumis κικυὸς apud veteres dicebatur. Inde noſtrum Latinum: ne putes Varroni de

hac re

hac re aſſentiendum.

137. Exta ollica, quo, &c.) *Olliæquam* ex Feſto. Inde extaris aula Plauto.

138. Puls ita appellata, quod ita Græci.) πόλτος. Vide Athenæum.

139. Quod ita ſonet, cum aqua feruenti inſipitur.) Obſipare tamē, & inſipare farinam non inſipere dicebant veteres: tametſi eodem modo Pomponius Attellanarum ſcriptor vſurpauit:

Facite ut ignis feruat, ligna inſipite, far concidite. Quod verò dixit de ſono feruentis pultis, ſimile Næuii *—bilbit amphora.* Item Eubuli Comici apud Athenæum lib. VI. λοπὰς παφλάζει βαρβάρῳ λαλήματι.

Patina Cachinnat bulliente murmure.

140, Panis.) Athenæus lib. III. πανός, ἄρτος. μεσσάπιοι. καὶ τὴν πλησμονὴν πανίαν, καὶ πάνια, τὰ πλήσματα. Deinde, καὶ ῥωμαῖοι δὲ πᾶνα τὸν ἄρτον καλοῦσι. Tamen non caret ratione quod ait Varro. Panus enim πολύπη, glomus. Vnde quædam placentæ, quòd ad eum modū confictæ eſſent, πολύπαι dicebantur. Meminit Athen. lib. III. Clemens Alexand. Protrep. σησαμαῖ ταῦται, καὶ πυραμίδες, καὶ πολύπαι, καὶ πόπανα πολυόμφαλα. Glomus vocabatur Latinè: quòd πολύπη glomus. author Feſtus. Vel eſt quod Pollux lib. VI. ὠνομάζετο δὲ ἦνα καὶ πηνία, ἃ καὶ τοῖς πλακοῦσιν ἐπετίθετο, προσεοικότα πηνίοις. λευκὰ δὲ ἦν τὴν χρόαν. Quod Varro videtur innuere. alioqui ſcio πηνίον, & Doricè πανίον αὐτὴν τῆς ἀτρακτυλίδος ſumi: cùm hîc αὐτὴ τῆς πολύπης. Vnde & tumor inguinum, qui morbus pueros infeſtare ſolet, vocatur panus: & paniculæ Plinio τὰ πολυπώδη. At Panicæ in milio aliud eſt: Id enim à Græco etiam manauit. πηνίκη enim αἱ θρίξ, καὶ ἡ κόμη. Theophraſtus vocat φόβην· τὰ μὲν, inquit, ἔχει στάχυν· τὰ δὲ χό-

ῥοπὰ λοβὸν. τὰ δὲ κεγχρώδη φόβην. ἡ γὰρ καλαμώδης ἀπόφυσις, φόβη. Vnde apud eundem, ἀποχεῖται δ' οὐκ εἰς στάχυν, ἀλλ' οἷον φόβην, ὥσπερ ὁ κέγχρος, καὶ ἔλυμος. in illis, inquã, verbis perperam φόρβην legitur pro φόβην. Apud Pliniũ quoque lib. XVIII. cap. VII. mendum inſigne, vix paucis animaduerſum, inoleuit, in illis verbis: *Milium, inquit, inter hos x. annos ex India, in Italiã inuectum eſt, nigrum colore, amplum grano, arundineum culmo. Adoleſcit ad pedes altitudine* VII. *prægrandibus culmis: lobas uocant: omnium frugum fertiliſſimum*. Nam *phobas* pro *lobas*, ex Theophraſto.

141. Vnde id dictum, niſi ab eo, quod Græci κόκκον.) *Vnde id dictum, ab eo quod Græcis* κοκκόν. *à quo Græcis* κόκκος *granũ dictũ*. Poteſt ita legi, vt poſuimus.

142. Triticum, quod tritum eſt ſpicis.) E ſpicis.

143. Libum, quod libaretur priuſquam eſſet coctum.) Forſan, *quòd libaretur, prius quàm eſſent, coctum*. Quòd id libaretur coctum, priuſquam eſſent, id eſt, comederent. Et fortaſſe illa vera eſt lectio.

144. Circuitum æqualiter fundebant.) Hîc fundere ἐλαύνειν. vnde νήλατα genus libi.

145. Triton & placenta.) Poterat legi Itriõ, ἴτριον, vt aliquãdo putauimus. Poſtea tamen vera viſa eſt lectio, *intritum*: præſertim cùm apud Latinos Itrion nunquã reperiatur. Eſt enim ἔνθρυπτον, καὶ πλακοῦς. Athen. interpretatur πεμμάτιον λεπτὸν διὰ σησάμου καὶ μέλιτος. Demoſthenes, μισθὸν λαμβάνων τούτων ἔνθρυπτα, καὶ στρεπτοὺς, καὶ νήλατα. Heſychius, ἔνθρυπτα, τὰ ἐκπέμματα, ἢ τὰ ἐντριβόμενα βρώματα. Meliùs tamen alibi legitur, ἔνβιον, τὸ Διονυσίου ἔμβρωμα, ὃ γαλάται ἔκβρεκτον φασιν. Apud Apitium lib. IX. Embractum Baianum legitur: quod eſt genus intriti: vt non dubitem legere intritum, καὶ πλακοῦντα.

Tamen interere eſt verbum culinarium apud Terentium: *Tute hoc intriſti*: vnde intritum potius deducendum erat. Aliorum ridicula commenta nihil moramur, qui cùm hîc inepta vocabula βύφον, & θρύμμον induxerint, facilè indicant ea ex ſua culina, non ex Græcorum monumentis produxiſſe.

146. Puluentum, quod edebant cum pulte.) Chariſius legit, *Pulmentū*, quòd id cum pulte eſſent, vt Plautus. inde pulmentariū dictum: lōgè meliùs ſanè. Locus verò Plauti, quem adduxit, extat in Aulularia.

Pulmentum quin ei pridem eripuit miluus. vt Vertranium defecerit memoria, aut diligētia, qui in nulla Comœdia Plauti extare putauerit.

147. Hoc primum debuit paſtoribus.) *Tepuit*: facetè. Hoc enim vult: Anteà Paſtores crudis tantùm veſcebantur: cùm autem cocta cæperunt eſſe, hic fuit primus cibus inter illa cocta: maximè cùm puls, à quo pulmentum, ſit primum coctorum edulium. Romana editio, & Vertranius hæc valde corrupta habent.

148. Quod terræ rure Ruapa, vnde Rapa.) Romana editio, & Vertranius οὐδὲν ὑγιές. Ita legēdum erat: *Quòd è terra ruerent* Ruapa. *unde* Rapa. ſanè ineptè è terra hæc etymologia eruitur à Varrone, quæ adeo terreſtris ſit, & plena ruris. Græcum enim eſt ῥάπυς: vnde etiam ῥάφανος. Athenæus lib. I X, Σπεύσιππος δ' ἐν δευτέρῳ ὁμοίων, ῥαφανίς, φησι, γογγυλίς, ἀνάρρινος, ὅμοια. τὴν δὲ ῥάφυν Γλαῦκος ἐν τῷ ὀψαρτυτικῷ διὰ τοῦ π ψιλῶς καλεῖ ῥάπυν. Etiam ſuprà, vbi ait, *Caulis, lapathium, radix*. Sic enim antiqui Græci, quam nunc ῥάφανον. puto legendum καυλὸς, λαπάθιον, ῥάπυς. Nam ῥάδιξ aliud eſt.

149. Suilla ſic ab illis generibus cognominata.) Meliùs legeretur *à ſuillis generibus*.

150. Perna a pede ſuis,a nomine eius.) In antiquitus excuſis, apud quos ſemper certior lectio, ita legitur:*Perna à pede:Sueris à nomine eius*. Legerem, *Perna à pede ſueris*: ſi veriſimile eſſet, Varronem ita locutum eſſe,ſicut temporibus Catonis, in quibus boueris,& Ioueris & ſimilia dicebant. Sed neque, vt mihi perſuadeo,ita Varro locutus eſt:neque,ſi ita legas,cætera,quæ ſequuntur,cohærent. Quid enim erit illud, *à nomine eius?* Quare videtur rectè legi in antiquitus excuſis, vt ſit, *Perna, à pede. Sueres à nomine eiuſdem*: nempe ſuis:de quo paulò antè dixerat. Sueres verò inter ſuillæ partes annumerat Plautus Carbonaria citāte Feſto,dictione *ſpetile*.

Edo pernam,ſumen,ſueres,ſpetile,callum,glandia. Eſt autem ſpetile, pars càrnoſa infra vmbilicum ſuis. autor Feſtus. Græcè ἴβον τὸ ὑποκάτω τοῦ ὀμφαλοῦ μέρος. Vel dicamus Varronem veterem caſum vſurpaſſe, *Perna à pede ſueris* ex verbis veteris Grammatici, puta Siſennæ, aut Ælii. Deinde, A *nomine eius Offa*.

151. Murtatum a murta, quod ea large fartum.) Murta genere fœminino apud veteres,vt apud Catonem. Quare non mutandum erat:neque ego muto. De murtato Plin. lib. xv. de murto loquens: *Et alius bacæ uſus fuit apud antiquos,antequam piper reperiretur, illam obtinens uicem, quodam etiam generoſi obſonij nomine inde tracto,quod etiamnum Murtatum uocatur.*

152. Augumentum.) Meminit Arnobius lib. vii.

153. Magmentum.) Meminit idem eruditus ſcriptor,eodem libro. Erat autem daps,quæ profanabatur à ruſticis,Iano,Siluano,Marti,Ioui dapali &c. quanuis id non interpretatus ſit Arnobius.

154. Quod ad religionem magis pertinet.)

Videtur legendum, *quod ad regionem magis pertinet.* Subiicit enim: *Itaque propter hoc montana fana conſtituta certis locis.* Nam ad id tantùm conſtituta erant, vt Iano, Marti, vt eſt apud Catonem, & Ioui dapali, item Siluano res diuina ſuſciperetur à quodam ruſtico, ſiue ingenuo, ſiue ſeruo: cui ſacro non intereſſent mulieres. Cato: *Mulier ad eam rem diuinam ne adſit, niue uideat, quomodo fiat.* Itaque dixit Iuuenalis:

Nam quæ docta nimis cupit, & facunda uideri,
Crure tenus medio tunicas ſubſtringere debet,
Cædere Siluano porcum, quadrante lauari.

155. Quod imponeretur macte, ab eo quod Græci *μᾶλλον.*) Hæc eſt lectio veterum excuſorum. Omnes enim illi *macte* habent: quæ vera eſt lectio. Quòd autem illud *Macte* putant quidam Græcè exponere velle, hoc fruſtra eſt. Illud enim peccatum eſt propter ea, quæ ſtatim ſequuntur, *Item Græci ſigillatim &c.* cùm ita, niſi fallor, ſcriptum reliquerit Varro: *Vel ab eo, quòd, cùm imponeretur, macte dicerent.* Ipſi verò putarunt verbum *Dicerent* ſine nomine, vacare. Extiterũt deinde, qui illud *Macte* à Græco deduci ſibi perſuaſerint. Itaque nonnullis viſum eſt ſubſtituere *μᾶλλον*: aliis, *μάπυς*. Quidam etiam *μάλδαν* ſuppoſuerunt. Et quem lapidẽ non mouerunt, vt Græcam vocẽ, quam putarent deſiderari, ſupponerent? Nec defuerunt, qui *mactre* legerent: quòd ita *μάκτραν* dici Græcè ſcirent. Quæ omnia magis eorum negligentiam, quàm Varronis mentem aperiunt. Namque Magmenti duo etyma poſuit Varro: vel quòd magis ad regionem faceret: vel quòd, cùm id Deo pollucerent, MACTE dicerent. Quòd enim ita dicerent in pollucenda dape, diſertè legitur apud Catonem: *Macte hoce uino inferio eſto:* Ma-

ſte hoc ferƐto eſto: *Macte hac dape polluenda eſto*. Eſt ergo illa vera lectio, quam coniectauimus, niſi valde nos fallit augurium noſtrum. Non tamen alibi vſquam corruptior eſt, quàm in editione Romana: quod cum bona venia eorum, qui eius correctionis autores fuerint, dictum velim.

156. Quom id imponeretur.) Imponere, verbũ ſacrorum. Ouid. —*Cereale ſacerdos*

Imponit libum—. Iuuenalis:

—*& farra imponite culteris*. Ariſtoph. οὐδ' ἂν θύσαιμ' οὐδ' ἂν σπείσαιμ' οὐδ' ἐπιθείην λιβανωτόν.

157. Itẽ Græci ſingillatim, vt ouum, bulbum.) Puto, *Item Græca fingit Latium, ut ouum, bulbum*, ὠὸν, βόλβον. Neque multùm ab hoc ſenſu mens Varronis abfuiſſe videtur.

158. Lana Græcum.) Poſſet putare quiſpiam hîc intelligi λάχνη, & extrita media, factum lana, vt ab ἀράχνης, araneus. Sed non ita eſt. λῆνος enim prius dicebatur, & Doribus λᾶνος. Apollonius lib. IIII,

Βεβρειθὴ λήνεσσιν ἐπηρεφές— Et λανισταὶ, οἱ κτενισταὶ apud veteres dicebantur, qui carebant, hoc eſt carminabant lanam. Nec ſine cauſſa ad hoc teſtimonio Callimachi vtitur Varro, cùm & Æſchylus ipſe, cùm hanc vocem vſurparet, eam, vt à vulgi opinione paulò remotiorem interpretatus ſit. Cuius hæc verba ex Diris:

Λήνει μεγίστῳ σωφρόνως ἐστεμμένον,

Ἀργῆτι μαλλῷ· τῇδε γὰρ τρανῶς ἐρῶ. Solet enim interdum ille poeta, cùm quædam inſolentia verba, aut duriuſcula ponit eorum interpretamentũ ſubiicere: vt in ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις· ἅλω δὲ πολλὴν (ἀσπίδος κύκλον λέγω)

Ἔφριξα δινήσαντος· οὐκ ἄλλως ἐρῶ. Porrò ante hæc quædam deeſſe ſenſus ipſe ſatis docet.

159. Trama, quod trameat frigus genus veſtimenti.) Omnino legendum, *Quòd trameat Frugionis ueſtimentum.* Frugiona veſtimenta ſunt ea quæ *Ricamata* vocant Itali dictione Syriaca: in quibus tramæ diuerſis modis retortæ,& perplexi mæandri ſunt. De Phrygione Varro κοσμοφθορμιώνῃ. *Phrygio, qui poluinar poterat pingere, ſoliar læuigabat.* Ita legendũ in Nonio.

160. Trama, quod trameat.) Trameat enim ſtamen,& ſubſtemen. Perſius metaphoricῶs,

—mihi trama figuræ

Sit reliqua: aſt illi tremat omẽto popa uenter. Ex Euripide Τρίβωνες ἐκλιπόντες οἴχονται κρόκας. Vnde defloccati ſenes dicuntur, metaphora ſumpta à veſtibus, quæ fratillos ſuos,id eſt villos amiſerũt. Quæ & decotes dicebantur.

161. Panuelium: a panno, & voluendo filo.) Apud Iſidorum non prorſus malum autorem legitur *panuelium*: item Heſychium,qui in Græca voce explicanda vſus eſt vocabulo Romano. Πηνίον, inquit, πανουέλιον, ἢ ἄτρακτος, εἰς ὃν εἰλεῖται ἡ κρόκη. Quæ ſi vera eſt lectio, videtur à pano luendo Panuelium dictum. Vnde hodie *diuidere* dicunt Francæ mulieres, à diuidendo: hoc eſt,luendo filo. Ariſtoteles lib v. Hiſtoriæ animalium, ἐκ δὲ τούτων βομβύκια ἀναλύουσι τῶν γυναικῶν τινὲς ἀναπηνιζόμεναι. Nonius Panulam vocat.

162. Conum, quod cogitur in acumen verſus) At ego: quod Græcè κῶνος.

163. Haſta, quod aſtans ſoleat ferri.) Antiquitus enim ſine aſpiratione ſcribebatur: & aſtare, pro adſtare dicebant: vt Plautus aſſum, pro adſum.

164. Scutum a ſectura.) Fallitur. Eſt enim σκῦτος quòd eſſet ὠμοβόϊον.

Lenti calido eluela, rapula, rumices. Sic etiam *hemonem* pro homine.

115. Pes magnus.) Pes *magnus*, id eſt conſtratus. Ita vocabant veteres ἐπίπεδον τὸ ἐπὶ μῆκος καὶ πλάτος. Sic in libris de limitibus agrorum legitur: *Planum eſt quod Græci ἐπίπεδον appellant, nos conſtratos pedes, in quo longitudinem & latitudinē habeamus: per quem etiam agros, ædificiorum ſola, & quibus altitudo & craſſitudo ponitur: & opera tectoria, inauraturas tabularum intelligimus, &c.* Plani nomine hîc intelligitur, quod apud Varronem pes magnus.

116. Et qui negotium inſtituit pedem poſuit.) Romani correctores caſtigarunt de ſuo *& qui fundamentum inſtituit, &c.* malè: quanquam in Muſica qui πόδα inſtituit, dicitur βάσιν τιθέναι. Atqui non neceſſariò de ædificiis loquitur Varro: ſed de iis tantùm, quæ μεταφορικῶς deducuntur à pede. Itaque alluſit Plautus Aſinaria:

Ego caput huic argento fui hodie reperiundo. LIB. *ego pes fui.* Ergo pes quodvis fundamentum. Hinc puto Nepotes dictos. Eſt enim vocabulum Græcum νέποδες nepotes: quòd πούς ipſe, id eſt fundamentum generis non eſſent, ſed tantùm ἀπόγονοι. Theocritus enim, & Apollonius vſurparunt νέποδας pro Nepotibus, ἀντὶ τῶν ἀπογόνων. Quod & Feſtus annotarat, vt cognoſcimus ex eius reliquiis, in quibus etiam apparet citaſſe Callimachi autoritatem. Itaque puto me incidiſſe in eum locum Callimachi, quem Feſtus laudarat. Nam cùm ita citatum repererim apud Grammaticos, οὐ γὰρ ἐργάτιν τρέφω τὴν μοῦσαν ὡς ὁ Χῖος Ὑλλίχου νέπους. Equidem non dubito ita legere — οὐ γὰρ ἐργάτιν τρέφω

τὴν μοῦσαν, ὡς ὁ Κεῖος Ὑλίχου νέπους. intelligit de Simonide.

117. Pediſequus.) ὀπάων, ὀπαδός. Ab eadem ratione vocabant A pedibus: Et pedes. Plaut. Menæchmis: *Aſſeruato tu hoc ſulcis nauales pedes.* Qui & pueri dicuntur, & Græcè παῖδες. Antiquitus παῖς pór dicebatur, vnde Puer factum: quòd Laconicè & pleriſque Dorienſibus pes πόρ diceretur. Hinc Marcipor, Publipor, Quintipor. Varro: *Quintiporis Clodiani foria ac poemata gargaridians dices: O fortuna, ô Fors Fortuna.*

118. Id enim peculium primum.) *Indidem peculium primo:* hinc peculatũ, publicũ furtum, & peculatoriæ oues, aliudve quid. Hæc enim inuerſa erant.

119. Primo, vt cum pecore diceretur multa.) Nimium præceps fuit Vertranius in hoc loco tranſponendo. Dicit enim Varro peculatum eſſe propriè, cùm auerſa pecunia eſſet ex multa publica, quæ fiebat pecore: à quo pecore peculatum vult dictum, cùm ea multa auertebatur. Nihil igitur mutandum.

120. Et id eſſe coactum in publicum ſi erat aduerſum.) Ita legitur in illis, qui primis temporibus excuſi fuerunt. Quod non temerè mutandum cenſeo. Eſt enim elegantiſſimè dictũ, quo modo loquuntur Iuriſconſulti, qui aliquid *aduerſione* locari dicunt, cùm ea conditione locatur, vt ex peritorum iudicio æſtimetur: quod quidem interea eſt periculo locatoris, donec approbatum id fuerit. Ergo ſi erat aduerſum id eſſe coactum in publicum, hoc eſt vt periculo coactorum animaduerteretur: tamen non improbo alteram lectionem, *Si auerſum eſſet.*

121. Ex qua fructus maior.) Hoc ſanè corrigere operoſũ fuerit, cùm cætera deſiderentur. Neq; ſolùm ea deficiunt, quibus de multa agebatur, ſed etiam totum principium ſequentium, in quibus animalium

etymologias perſequebatur. Tamen legerim, Ex *qua fructus de malo*. Nam facile fuit l, in i, mutari, vt alibi ſæpe id accidit. Quod cùm factum eſſet, ex *maio, maior* fecerunt. Deinde addita præpoſitio, vt infinitis locis in his libris commiſſum eſt. Æs, fructum, lucrum, de malo habere dicebantur, qui interuertendo aliquem lucrabantur. Ita loquuntur Plautus, & Apuleius. Hoc eſt, quod ait Ariſtophanes:

οὐκ ἐκ δικαίου τὸν βίον κεκτημένοι.

122. Hinc eſt, quod Græcis illis vſus, quod βοῦς bos.) Manifeſtò huic tractatui deeſt principium. Quod miror in neutra editione animaduerſum eſſe. Neque tamen in eo ſolùm errarunt: ſed etiam cùm vocem iſtam, *uſus*, ſuſtulerunt, quam putarent vacare. Atqui ex ea faciundum erat planè, & diſertè, *ὗς ſus. Quod Græcis ὗς, ſus, quod βοῦς bos.*

123. Capra, carpa.) Turrenum, ſiue Etruſcum vocabulum. Heſych.

124. Omnicarpæ capræ.) Quiſquis fuit is poeta, qui hoc dixerit, ſenſerat capras *ποικιλοφάγους* eſſe, propter quod Archelaus ſemper febre laborare eas putauerat. Eupolis quoque Comicus idem ſentiebat, cùm ita capras loquentes introduxerat, *βοσκόμεθα ὕλης παντοδαπῆς ἄπο, ἐλάτης, κομάρου τε πόρθους ἀποτρώγουσαι*, & quæ ſequũtur. Valde enim manca & corrupta ſunt apud Plutarchum, & eius ſimiam Macrobium.

125. Porcus, quod Sabini dicunt a primo porco, poride porcus.) Alii inferciunt pro animi ſententia quicquid in buccã, vt aiunt. Hoc igitur, quod in manu eſt, agamus: Nam hæc eſt, quam veram putamus, lectio: *Porcus, quod Sabini dicunt aprum porcum: proinde porcus*. Qui meliorem attulerit, cauſſam non

dico, quin meritò noſtra explodatur.

126. Κάπρῳ καὶ πόρκῳ.) Idem de re Ruſtica lib. II. porcus Græcum nomen eſt antiquum, ſed obſcuratum: quod eum nunc vocant χοῖρον. Vtrunque verum eſt: Nam & Græca eſt vox, & ita obſcurata, vt neminem veterum, quod ſciam, qui quidam hodie extent, ea vſum eſſe putem, præter vnum Lycophronem: Cuius aſcribam verſus ex Alexandra:

Σθένω σε πάτρα, καὶ τάφοις ἀτλαντίδος
Δύπλου κέλωρος, ὅς ποτ' ἐν ῥαπτῷ κύτει
Ὁποῖα πόρκος ἰστριεὺς τετρασκελὴς
Ἀσκῷ μονήρης, ἀμφελυτρώσας δέμας
Ῥεθυμνιάτης κέπφος ὡς, ἐνήξατο.

Nam quòd interpres fratris ſimillimus, homo gloriæ & vanitatis Græcanicæ plenus, commentus eſt de neſcio quo animali: quis nõ videt fabuloſa eſſe? Non enim vult Poeta Dardanum nataſſe vt porcum, aut potiùs vt animal illud, quod excogitauit Tzetzes: ſed vocat *μονήρη*, vt aprum. Nam Apri *μονιοὶ* dicuntur, vt & apud Latinos poſteros Singulares. Ælianus, *καλοῦνται δὲ ἐκ τῶν ὑῶν μονιοί τινες.* Stultè enim facit, cùm putat duas comparationes eidẽ rei attribui: Prima enim tãtùm quòd ſolus natarit: Altera, quòd vt *κέπφος*. Quæ eſt de Homero ſumpta, cùm idem de Mercurio canit. Deinde quàm ridiculus eſt in interpretatione illius vocis *ἀσκῷ*, quaſi non potiùs vtribus natarit. Quod dictum eſt per appoſitionem *ῥαπτῷ κύτει*. Et cùm vocat *ἰστριέα*, manifeſtò Ercynium aprum intelligit. Ergo qui poſtea *κάπρος*, primò apud veteres dictus eſt *πόρκος*.

127. Noſtri aruiga.) Scribendum puto *Aringa.* Heſychius, *ἄριγα, ἄρρεν πρόβατον.* Quæ ſcriptura reponenda in Feſto & Donato: apud quos mendoſè *Aruga,*

& *Haruga* legitur.

118. Et in Pontificiis libris videmus.) Vel *Pontificalibus*. Interpungendum autem poſt verbum, *uidemus*. Quod cùm in editione Romana factum non ſit, tantùm ſibi permiſerunt, vt alterum verbum deleuerint: quòd viderent hæc duo commata aliter aptè hærere non poſſe. Cæterùm ita ſenſus perfectus eſt, nihil vt præterea ad ſententiam deſiderari videatur. Putarim tamen ita meliùs legi poſſe, *Et in Pontificalibus libris bidentes*. Nam hîc quoque idem error nocuerat, de quo ſæpe iam admonuimus: quia ſcriptum eſſet, *uidenteis* Certè bidentes erant hoſtiæ, quæ & cornigeræ eſſent, & duos dentes eminulos haberent: in qua ſentẽtia eſt Feſtus, etiam ſi aliter diſputetur apud Gellium. Heſychius, *κεραΐδες, τῶν προβάτων τὰ θήλεα τὰ ἔνδον ὀδόντας ἔχοντα*. Aliter, vt puto, ſi carerent illis, *ἀτέλειοι* erant, & ad ſacrificia ineptæ. Nam ſi bidens dicta eſt, quaſi biens, cur bidentis, non bidennis, aut biennis dicitur? Atqui magis aperit etymon, quòd & ambidentes apud veteres vocarentur. Sed id requirebatur in hoſtia, vt duos dentes haberet cæteris longiores, quemadmodum & in tauro *πλάτω*, vt diuerſa cornua haberet, & patentia. Ab eo dicebantur Patales boues. Plautus Truculento: *Ego ruri hamaxari me mauelim patalem bouem*. De hoc loco intelligit Feſtus cùm ſcribit patalem bouem dici à Plauto, qui diuerſa cornua habeat, & patentia. Meminit & dictione *Propatulum*. Itaque & Græci quoque ab eadem mente eiuſmodi boues vocarunt *πεταλεῖς*. Athenæus lib. IX. *πεταλίδων δὲ συῶν μνημονεύει Ἀχαιὸς ὁ Ερετριεὺς ἐν Αἴθωνι Σατυρικῷ*. Deinde: *πεταλίδας δὲ αὐτὰς εἴρηκε, μεταφέρων ἀπὸ τῶν μόσχων. οὗτοι γὰρ πεταλοὶ λέγονται ἀπὸ τῶν κεράτων, ὅταν αὐτὰ ἐκπέταλα ἔχωσι*. Item

& πτιλωσι. Heſychius, βοῦς πτιλωὸς ὁ ἔχων ἀναπεπλαμβύα κέρατα.

129. Agnus.) Ἀμνός.item canis,κύων,κυνός. υ in α.vt κύλιξ,calix.

130. Nocticulus in cuſtodia.) Miror correctores iſtos non vidiſſe,hanc vocem, quia nihil ſignificaret, corrigendam fuiſſe: præſertim cùm etiam locos integros attentare conati ſint. Hîc enim opus eſt eo epitheto,quod iuuet Varronis ſententiam, qui à voce canis vult deduci nomen ipſius animalis: vt ita legendum eſſe appareat: *Quod hic item nictaculus in cuſtodia,& in uenando ſignum uoce dat,canis dictus*. Eſt enim elegantiſſima vox à nictando detorta, quod Græci dicunt σκυζᾶν:quod ſolent facere canes in venatu,& in cuſtodia. Ab illa ergo nictatione, qua ſignū dat, ſigna verò canere dicuntur,anxiè nimis,& putidiuſculè Varro canis etymon deducit. In libro P. Victorii ſcriptum *Noctulucus*:an perperam pro *Noctulugus*? Hanc etiam vocem vſurpauit Lucillius pro obſcœno, id eſt mali ominis,quales ſunt bubones,aut ſimiles aues noctu lugentes. An quòd in ſomnis noctu σκυζᾶν ſolent: de quo elegantiſſimi verſus Lucretii extant, & ſcripſit Æſchylus in Diris, ὄναρ διώκεις θῆρα,κλαγγαίνεις θ' ἅπερ κύων,μέριμναν ὅ ποτ' ἐκλιπὼν πόνου.

131. In cuſtodia. Veteres canes vocabant cuſtodes: & contrà qui cuſtodiæ præfecti erant, canes. Æſchylus Agamemnone:

Γυναῖκα πιστὴν δ' ἐν δόμοις εὕροι μολὼν,
Οἵαν περ οὖν ἔλειπε,δωμάτων κύνα. Item ibidem:
Λέγοιμ' ἂν ἄνδρα τόνδε,τῶν σταθμῶν κύνα,
Σωτῆρα ναός— Columella: *Nunc, uti exordio ſum priore pollicitus, de mutis cuſtodibus loquar: quanquam*

canis dicitur falſò mutus cuſtos. In carmine obſcœno:

Ne, dum me colitis, meúmque numen,

Cuſtodes habeatis irrumatos. id eſt canes. Plautus quoque in Milite αἰνιγματικῶς huc alluſit. Cuius hæc verba:

Nam es columnatum poetæ ineſſe audiui barbaro,

Cui bini cuſtodes ſemper totis horis accubant. Næuiū ſentit poetam illum cōiectum eſſe in vincula. Canem verò genus eſſe vinculi nemo paulò humanior ignorat. Itaque cuſtodes vocauit, quia ita canes quoque vocabantur.

132. Alexandria Camelopardalis nuper aduecta.) C. Plinius lib. VIII. cap. XVIII. *Camelopardalis Dictatoris Cæſaris Circenſib. ludis primùm uiſa Romæ.* Dion lib. XLIII. περὶ δὲ δὴ τῆς καμηλοπαρδάλεως ὠνομασμένης λέγεται, ὅτι τότε πρῶτον εἰς τε ῥώμην εἰσήχθη, καὶ πᾶσιν ὑπεδείχθη. Et quæ ſequuntur: Graphicè enim eam deſcribit.

133. Cerui quod magna cornua gerant, quaſi Gerui.) Cur non κεραοὶ potiùs? Item Volpes, quòd volat pedibus: quaſi non ſit ex ἀλώπηξ. Item virgultum à viridi: non autem, quòd prius virguletum. Virgulæ, θάμνοι.

134. Nux.) Alii à nocendo, quomodo & Græcè quoque κάρυον, παρὰ τὸ καροῦν. Eſt autem vox Syriaca Luz. Sed L, in N, abiit: vt Lympha, Nympha.

135. Ruta, quam nunc πήγανον appellant.) Interpres Theriacorum Nicandri, Ἰόλαος ἐν τῷ περὶ πελοποννησιακῶν πόλεων, τὸ πήγανον ὑπὸ πελοποννησίων ῥυτὴν καλεῖσθαί φησι. Heſychius ῥυτὰ, τὰ σέμφυλα, καὶ πήγανον λευκόν.

136. Cucumeres.) Cucumis κικυὸς apud veteres dicebatur. Inde noſtrum Latinum: ne putes Varroni de

hac re

hac re aſſentiendum.

137. Exta ollica, quo, &c.) *Olliœquam* ex Feſto. Inde extaris aula Plauto.

138. Puls ita appellata, quod ita Græci.) *πόλτος*. Vide Athenæum.

139. Quod ita ſonet, cum aqua feruenti inſipitur.) Obſipare tamē, & inſipare farinam non inſipere dicebant veteres: tametſi eodem modo Pomponius Attellanarum ſcriptor vſurpauit:

Facite ut ignis feruat, ligna inſipite, far concidite. Quod verò dixit de ſono feruentis pultis, ſimile Næuii *–bilbit amphora.* Item Eubuli Comici apud Athenæum lib. VI. *λοπὰς παφλάζει βαρβάρῳ λαλήματι.*

Patina Cachinnat bulliente murmure.

140, Panis.) Athenæus lib. III. *πανὸς, ἄρτος. μεσσάπιοι· καὶ τὴν πλησμονὴν πανίαν, καὶ πάνια, τὰ πλήσματα.* Deinde, *καὶ ῥωμαῖοι δὲ πᾶνα τὸν ἄρτον καλοῦσι.* Tamen non caret ratione quod ait Varro. Panus enim *πολύπη*, glomus. Vnde quædam placentæ, quòd ad eum modū confictæ eſſent, *πολύπαι* dicebantur. Meminit Athen. lib. III. Clemens Alexand. Protrep. *οὐ σησαμαῖ ταῦται, καὶ πυραμίδες, καὶ πολύπαι, καὶ πόπανα πολυόμφαλα.* Glomus vocabatur Latinè: quòd *πολύπη* glomus. author Feſtus. Vel eſt quod Pollux lib. VI. *ὠνομάζετο δὲ τινα καὶ πηνία, ἃ καὶ τοῖς πλακοῦσιν ἐπετίθετο, προσεοικότα πηνίοις· λευκὰ δὲ ἦν τὴν χρόαν.* Quod Varro videtur innuere. alioqui ſcio *πηνίον*, & Doricè *πανίον* ἀντὶ *τῆς ἀτρακτυλλίδος* ſumi: cùm hîc *ἀντὶ τῆς πολύπης*. Vnde & tumor inguinum, qui morbus pueros infeſtare ſolet, vocatur panus: & paniculæ Plinio *τὰ πολυποείδη.* At Panicæ in milio aliud eſt: Id enim à Græco etiam manauit. *πηνίκη* enim *αἱ θρίχες, καὶ ἡ κόμη.* Theophraſtus vocat *φόβην· τὰ μὲν*, inquit, *ἔχει στάχυν· τὰ δὲ χεδ-*

ροπὰ λοβόν· τὰ δὲ κεγχρώδη φόβην. ἡ γὰρ καλαμώδης ἀπόφυσις, φόβη. Vnde apud eundem, ἀποχεῖται δ' οὐκ εἰς στάχυν, ἀλλ' οἷον φόρβην, ὥσπερ ὁ κέγχρος, καὶ ἔλυμος. in illis, inquã, verbis perperam φόρβην legitur pro φόβην. Apud Pliniũ quoque lib. XVIII. cap. VII. mendum inſigne, vix paucis animaduerſum, inoleuit, in illis verbis: *Milium*, inquit, *inter hos* X. *annos ex India, in Italiã muectum eſt, nigrum colore, amplum grano, arundineum culmo. Adoleſcit ad pedes altitudine* VII. *prægrandibus culmis: lobas uocant: omnium frugum fertiliſſimum.* Nam *phobas* pro *lobas*, ex Theophraſto.

141. Vnde id dictum, niſi ab eo, quod Græci κόκκον.) *Vnde id dictum, ab eo quod Græcis* κοκκόν. *à quo Græcis* κόκκος *granũ dictũ.* Poteſt ita legi, vt poſuimus.

142. Triticum, quod tritum eſt ſpicis.) E ſpicis.

143. Libum, quod libaretur priuſquam eſſet coctum.) Forſan, *quòd libaretur, prius quàm eſſent, coctum.* Quòd id libaretur coctum, priuſquam eſſent, id eſt, comederent. Et fortaſſe illa vera eſt lectio.

144. Circuitum æqualiter fundebant.) Hîc fundere ἐλαύνειν. vnde νεήλατοι genus libi.

145. Triton & placenta.) Poterat legi Itriõ, ἴτριον, vt aliquãdo putauimus. Poſtea tamen vera viſa eſt lectio, *intritum*: præſertim cùm apud Latinos Itrion nunquã reperiatur. Eſt enim ἔνθρυπτον, καὶ πλακοῦς. Athen. interpretatur πεμμάτιον λεπτὸν διὰ σησάμου καὶ μέλιτος. Demoſthenes, μισθὸν λαμβάνων τούτων ἔνθρυπτα, καὶ στρεπτοὺς, καὶ νεήλατα. Heſychius, ἔνθρυπτα, τὰ ἐκπέμματα, ἢ τὰ ἐντριβόμενα βρώματα. Meliùs tamen alibi legitur, ἔνβιτον, τὸ διονυσίου ἔμβρωμα, ὃ γαλάται ἔκβρεκτόν φασιν. Apud Apitium lib. IX. Embractum Baianum legitur: quod eſt genus intriti: vt non dubitem legere intritum, καὶ πλακοῦντα.

Tamen interere eſt verbum culinarium apud Terentium: *Tuæ hoc intriſti*: vnde intritum potius deducendum erat. Aliorum ridicula commenta nihil moramur, qui cùm hîc inepta vocabula ῥύφον, & θρύμμον induxerint, facilè indicant ea ex ſua culina, non ex Græcorum monumentis produxiſſe.

146. Puluentum, quod edebant cum pulte.) Chariſius legit, *Pulmentũ*, quòd id cum pultè eſſent, vt Plautus. inde pulmentariũ dictum: lõgè meliùs ſanè. Locus verò Plauti, quem adduxit, extat in Aulularia:

Pulmentum quin ei pridem eripuit miluus. vt Vertranium defecerit memoria, aut diligẽtia, qui in nulla Comœdia Plauti extare putauerit.

147. Hoc primum debuit paſtoribus.) *Tepuit*: facetè. Hoc enim vult: Anteà Paſtores crudis tantùm veſcebantur: cùm autem cocta cæperunt eſſe, hic fuit primus cibus inter illa cocta: maximè cùm puls, à quo pulmentum, ſit primum coctorum edulium. Romana editio, & Vertranius hæc valde corrupta habent.

148. Quod terræ rure Ruapa, vnde Rapa.) Romana editio, & Vertranius ἡδὺν ὑγιές. Ita legẽdum erat: *Quòd è terra ruerent* Ruapa. *unde* Rapa. ſanè ineptè è terra hæc etymologia eruitur à Varrone, quæ adeo terreſtris ſit, & plena ruris. Græcum enim eſt ῥάπυς: vnde etiam ῥάφανος. Athenæus lib. I X, Σπεύσιππος δ' ἐν δευτέρῳ ὁμοίων, ῥαφανὶς, φησι, γογγυλὶς, ἀνάρρινος, ὅμοια. τὴν δὲ ῥαφίδα Γλαῦκος ἐν τῷ ὀψαρτυτικῷ διὰ τοῦ π ψιλῶς καλεῖ ῥάπυν. Etiam ſuprà, vbi ait, *Caulis, lapathium, radix*. Sic enim antiqui Græci, quam nunc ῥάφανον. puto legendum καυλὸς, λαπάθιον, ῥάπυς. Nam ῥάδιξ aliud eſt.

149. Suilla ſic ab illis generibus cognominata.) Meliùs legeretur *à ſuillis generibus*.

150. Perna a pede ſuis, a nomine eius.) In antiquitus excuſis, apud quos ſemper certior lectio, ita legitur: *Perna à pede: Sueris à nomine eius.* Legerem, *Perna à pede ſueris*: ſi veriſimile eſſet, Varronem ita locutum eſſe, ſicut temporibus Catonis, in quibus boueris, & Ioueris & ſimilia dicebant. Sed neque, vt mihi perſuadeo, ita Varro locutus eſt: neque, ſi ita legas, cætera, quæ ſequuntur, cohærent. Quid enim erit illud, *à nomine eius?* Quare videtur rectè legi in antiquitus excuſis, vt ſit, *Perna, à pede. Sueres à nomine eiuſdem:* nempe ſuis: de quo paulò antè dixerat. Sueres verò inter ſuillæ partes annumerat Plautus Carbonaria citãte Feſto, dictione *ſpetile.*

Edo pernam, ſumen, ſueres, ſpetile, callum, glandia. Eſt autem ſpetile, pars carnoſa infra vmbilicum ſuis. autor Feſtus. Græcè ἦτρον τὸ ὑποκάτω τοῦ ὀμφαλοῦ μέρος. Vel dicamus Varronem veterem caſum vſurpaſſe, *Perna à pede ſueris* ex verbis veteris Grammatici, puta Siſennæ, aut Ælii. Deinde, A *nomine eius* O*ffa.*

151. Murtatum a murta, quod ea large fartum.) Murta genere fœminino apud veteres, vt apud Catonem. Quare non mutandum erat: neque ego muto. De murtato Plin. lib. xv. de murto loquens: Et *alius bacæ uſus fuit apud antiquos, antequam piper reperiretur, illam obtinens uicem, quodam etiam generoſi obſonij nomine inde tracto, quod etiamnum* Murtatum *uocatur.*

152. Augumentum.) Meminit Arnobius lib. vii.

153. Magmentum.) Meminit idem eruditus ſcriptor, eodem libro. Erat autem daps, quæ profanabatur à ruſticis, Iano, Siluano, Marti, Ioui dapali &c. quamuis id non interpretatus ſit Arnobius.

154. Quod ad religionem magis pertinet.)

Videtur legendum, *quod ad regionem magis pertinet.* Subiicit enim: *Itaque propter hoc montana fana conſtituta certis locis.* Nam ad id tantùm conſtituta erant, vt Iano, Marti, vt eſt apud Catonem, & Ioui dapali, item Siluano res diuina ſuſciperetur à quodam ruſtico, ſiue ingenuo, ſiue ſeruo: cui ſacro non intereſſent mulieres. Cato: *Mulier ad eam rem diuinam ne adſit, niue uideat, quomodo fiat.* Itaque dixit Iuuenalis:

Nam quæ docta nimis cupit, & facunda uideri,
Crure tenus medio tunicas ſubſtringere debet,
Cædere Siluano porcum, quadrante lauari.

155. Quod imponeretur macte, ab eo quod Græci μᾶλλον.) Hæc eſt lectio veterum excuſorum. Omnes enim illi *macte* habent: quæ vera eſt lectio. Quòd autem illud *Macte* putant quidam Græcè exponere velle, hoc fruſtra eſt. Illud enim peccatum eſt propter ea, quæ ſtatim ſequuntur, *Item Græci ſigillatim &c.* cùm ita, niſi fallor, ſcriptum reliquerit Varro: *Vel ab eo, quòd, cùm imponeretur, macte dicerent.* Ipſi verò putarunt verbum *Dicerent* ſine nomine, vacare. Extiterũt deinde, qui illud *Macte* à Græco deduci ſibi perſuaſerint. Itaque nonnullis viſum eſt ſubſtituere μᾶλλον: aliis, μάπυς. Quidam etiam μάζαν ſuppoſuerunt. Et quem lapidẽ non mouerunt, vt Græcam vocẽ, quam putarent deſiderari, ſupponerent? Nec defuerunt, qui *mactre* legerent: quòd ita μάκτραν dici Græcè ſcirent. Quæ omnia magis eorum negligentiam, quàm Varronis mentem aperiunt. Namque Magmenti duo etyma poſuit Varro: vel quòd magis ad regionem faceret: vel quòd, cùm id Deo pollucerent, MACTE dicerent. Quòd enim ita dicerent in pollucenda dape, diſertè legitur apud Catonem: *Macte hoce uino inferio eſto:* Ma-

cte hoc ferčto eſto:Macte hac dape polluenda eſto. Eſt ergo illa vera lectio,quam coniectauimus, niſi valde nos fallit augurium noſtrum. Non tamen alibi vſquam corruptior eſt,quàm in editione Romana: quod cum bona venia eorum, qui eius correctionis autores fuerint,dictum velim.

156. Quom id imponeretur.) Imponere,verbũ ſacrorum. Ouid. *–Cereale ſacerdos*

Imponit libum– Iuuenalis:

–& farra imponite cultris. Ariſtoph. οὐδ' ἂν θύσαιμ' οὐδ' ἂν ἀπεισαίμ' οὐδ' ἐπιθείην λιβανωτόν.

157. Itẽ Græci ſingillatim,vt ouum,bulbum.) Puto, *Item Græca fingit Latium, ut ouum, bulbum,* ᾠόν, βόλβον. Neque multùm ab hoc ſenſu mens Varronis abfuiſſe videtur.

158. Lana Græcum.) Poſſet putare quiſpiam hîc intelligi λάχνη,& extrita media, factum lana,vt ab ἀράχνης,araneus. Sed non ita eſt. λῆνος enim prius dicebatur,& Doribus λᾶνος. Apollonius lib. IIII,

Βεβρειθὼς λήνεσσιν ἐπηρεφές– Et λανισταὶ, οἱ κτενισταὶ apud veteres dicebantur,qui carebant,hoc eſt carminabant lanam. Nec ſine cauſſa ad hoc teſtimonio Callimachi vtitur Varro, cùm & Æſchylus ipſe, cùm hanc vocem vſurparet,eam,vt à vulgi opinione paulò remotiorem interpretatus ſit. Cuius hæc verba ex Diris:

Λήνει μεγίστῳ σωφρόνως ἐστεμμένον,

Αργῆτι μαλλῷ· τῇδε γὰρ τρανῶς ἐρῶ. Solet enim interdum ille poeta, cùm quædam inſolentia verba, aut duriuſcula ponit eorum interpretamentũ ſubiicere: vt in ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις· ἄλω δὲ πολλὴν (ἀσπίδος κύκλον λέγω)

Ἔφριξα δινήσαντος· οὐκ ἄλλως ἐρῶ. Porrò ante hæc quædam deeſſe ſenſus ipſe ſatis docet.

159. Trama, quod trameat frigus genus veſtimenti.) Omñino legendum, *Quòd trameat Frugionis ueſtimentum*. Frugiona veſtimenta ſunt ea quæ *Ricamata* vocant Itali dictione Syriaca : in quibus tramæ diuerſis modis retortæ,& perplexi mæandri ſunt. De Phrygione Varro κοσμοφθορμών. *Phrygio,qui puluinar poterat pingere, ſoliar læuigabat*. Ita legendũ in Nonio.

160. Trama,quod trameat.) Trameat enim ſtamen,& ſubſtemen. Perſius metaphoricῶs,

—mihi trama figuræ

Sit reliqua: aſt illi tremat omẽto popa uenter. Ex Euripide Τείβωνες ἐκλιπόντες οἴχονται κρόκας. Vnde defloccati ſenes dicuntur, metaphora ſumpta à veſtibus, quæ fratillos ſuos,id eſt villos amiſerũt. Quæ & decores dicebantur.

161. Panuelium: a panno, & voluendo filo.) Apud Iſidorum non prorſus malum autorem legitur *panuelium* : item Heſychium,qui in Græca voce explicanda vſus eſt vocabulo Romano. Πηνίον, inquit, πανύκλιον, ἢ ἄτρακτος, εἰς ὃν εἰλεῖται ἡ κρόκη. Quæ ſi vera eſt lectio,videtur à pano luendo Panuelium dictum. Vnde hodie *diuidere* dicunt Francæ mulieres , à diuidendo: hoc eſt,luendo filo. Ariſtoteles lib v. Hiſtoriæ animalium, ἐκ δὲ τούτων βομβύκια ἀναλύουσι τῶν γυναικῶν τινὲς ἀναπηνιζόμεναι. Nonius Panulam vocat.

162. Conum,quod cogitur in acumen verſus) At ego:quod Græcè κῶνος.

163. Haſta,quod aſtans ſoleat ferri.) Antiquitus enim ſine aſpiratione ſcribebatur : & aſtare,pro adſtare dicebant : vt Plautus aſſum,pro adſum.

164. Scutum a ſectura.) Fallitur. Eſt enim σκῦτος: quòd eſſet ὠμοβόϊον.

165. Vmbones, aut a Græco: vel quod ambones.) Lego: *Vmbones à Græco, quòd* ἄμβωνες. Græci ἄμβωνας vocant, quicquid extumidum eſt, & prominet, vt ventrem ampullarum Plutarchus Lycurgo. In montibus quoque ὑψηλοὺς τόπους ita vocant. Itaque quidam poeta vetus ſic ſcripſerat: —ἐπ' ὔρεος ἀμβώνεσσι. Sic quoque Latini vmbonem in eam ſignificationem vſurparunt. Statius Achilleide:

—undiſonæ quos circuit umbo Maleæ. Id eſt, quod poetis Græcis πρών. Idem in Thebaide:

Stant iuga, & obiectus geminis umbonibus agger
Campum exire uetat— Idem in via Domitiana:
Tunc umbonibus, hinc & hinc coactis. In Thebaide:
—uaſto metuenda umbone ferarum
Excutiens ſtabula— Idem in Hercule Surrentino.
—quòd ſolidus contra riget umbo maligni
Montis— Satis apparet, cur poſteà vmbones in clupeis appellarunt: quos vocat ὀμφάλους. Polybius lib. VI. qui & plura addit de forma clupei Romani.

166. Gladius a clade.) Clades dicebatur ſurculorum detritio. Κλάδος, ramus. Sic calamitas, calamorum. Strages, ſtratorum arborum: Deinde ad homines tranſlata.

167. Ex anulis ferream tunicam.) ἁλυσιδωτόν. Diodorus Siculus lib. v. Etiam hodie loricam vocant *Hallecret*, quaſi ἁλύκροτον, pro, ἁλυσίκροτον.

168. Ocrea, quod opponebatur ob crus.) Ocrem antiqui vocabant aſperum montem, & confragoſum, vt etiam docet Feſtus. Inde ocreas dictas, quod inæqualiter tuberatæ eſſent, vt idē ait. Vſurpauit eam vocem Liuius Andronicus in Odyſſea.

Celſóſque ocris, aruáque petrita, & mare magnum.

Ita putamus legendum ex Homero in Odyſſea.

Ἔκτοσθεν μὲν γὰρ πάγοι ὀξέες, ἀμφὶ δὲ κῦμα
Βέβρυχε ῥόθιον, λισσὴ δ' ἀναδέδρομε πέτρη.

169. Galea, a Galero.) Olim Galeæ ex diuerſorum animalium pellibus conficiebãtur. Quod patet ex ipſis nominibus apud Poetas. Sunt enim apud illos *κυνέαι*, *λυκέαι*. Sic etiam, quòd ex felina pelle fiunt, *γαλέαι* dictæ. *γαλῆ* enim feles, vel ſimile animal ei, quod vocant Græci *ἴκτιν*. Quare & Homerus quoque *ἰκτιδέην* Galeam vocauit. Ex quibus apparet Varronem non rectè ſenſiſſe, qui à Galero deduxerit.

170. Vallum, quod ea varicare nemo poſſet.) Quid certi afferam de huius loci lectione, nihil habeo. Nam vulgarem recipere, ſanè religio eſt. Fortaſſe non ineptè legi poſſet: *quòd ea uari, ac ærumnæ eſſent*. Erant vari propriè bacula furcillata, vt interpretatur Varro, & informia. Alii ſcribunt Varri. Vnde Varrones, duri, καὶ *σκληροὶ* homines, quos Ariſtophanes *πρινίνους* vocat. Lucillius:

Varronum, ac rupicum ſquarroſa, incondita roſtra.

Hinc Varronũm cognomen Romæ. Erant & furcillæ, quibus tolluntur retia, quæ *σκανδάληθρα*, καὶ *σκάμβυκες* Græcè dicuntur. Lucanus:

—diſpoſitis attollat retia uaris. Ex varo igitur Vallus fit. Hinc vallum, quòd ex iis fieret. Ærumnas verò furcillas quoque eſſe nemo dubitat, qui ſaltem legerit Feſtum. Cæterùm de veritate lectionis præſtare non poſſum: Mihi ſufficit, quod in animo haberem, indicaſſe.

Varicare est transire, quod [illegible] dicunt varcare. Inde et Varca siue Barca, qua transeunt flumina.

171. Cerui.) In vallo caſtrenſi per ſpatia ponebantur cerui. A quo interſtitium illud inter ceruos dictũ Interuallum. Id quod ex Cæſare nouimus, item ex Si-

lio Italico lib. x,

Ceruorum ambuſtis imitantes cornua ramis. Brachia vocat Lucanus.

—crudáque extraxit brachia terra. Item,

Aut circum largos curuari brachia fontes. Vtrunq; à ſimilitudine.

172. Vt troulla. Hinc Græci trullam.) Inuerſū eſt, pro *Torulla*. Hinc Græci τορυνην. Ariſtophanes Auib⁹,

ἔτνους δ' ἐπιθυμῶ, δεῖ τορύνης ἢ χύτρας. Interpretantur τὸ κινητήριον τῆς χύτρας. Truam verò τὸ κινητήριον τῆς χύτρας eſſe, vnde & Truare, τὸ κινεῖν apud veteres, indicio ſunt hi verſiculi Titinii, poetæ Comici:

Sapientia gubernator nauim torquet, non ualentia.

Cocus magnū ahenū, quādo feruit, paula cōfutat trua.

Cui ſimile illud Ariſtophanis ex Equitibus:

Ἀνὴρ παφλάζει· παῦε, παῦ'

ὑπερζέων. ὑφελκτέον

δὲ τῶν ξύλων. ἀπαρυστέον τε

τῶν ἀπειλῶν ταυτηί. Quæ Titinii ſententia tracta ex Homero,

Μήτι τοι δρυτόμος μέγ' ἀμείνων, ἠὲ βίηφι.

Μήτι δ' αὖτε κυβερνήτης ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ

Νῆα θοὴν ἰθύνει ἐρεχθομένην ἀνέμοισι.

173. Hinc Græci Trullam.) Romana editio τρυβλίον. At neque τρυβλίον Trulla: neque, ſi eſſet, bis eam Varro nominaſſet. Aliquid eſſet, ſi repoſuiſſent τρυπήλην. Eam enim etiam τορύνην interpretatur Heſychius.

174. Poſtea acceſſit Magnus cum Græco nomine, & cum Latino nomine Græca figura Barbatos.) Legendum: *Poſtea acceſſit* Nanus *cum Græco nomine, &c.* Feſtus, Nanū Græci vas aquarium dicunt, humile, & concauum, quod vulgò vocant ſitu-

lum barbatũ. Vnde Nani pumiliones vocantur. Nam de *μάγνος* quod alii repoſuerunt, ipſi viderint. Mihi certè nihil temerè perſuadebunt.

175. Peluis, pedelauis.) Non, ſed à Græco *πέλυς*. De quo vide Pollucẽ, itémq; alios veteres Grãmaticos.

176. Quod Siculi *κάπνον*.) Scribe *κάπανον*.

177. Patinas a patulo.) Satis notum, à Græcis originẽ trahere. Nam vt à *κάπανος* Catinus: ſic à *πατάνη*, patina. Eubulus Comicus apud Pollucem, & Athenæũ:

ϗ πνικτὰ σικελικὰ πατάνεια σωρεύματα. Plautus Menæchmis ad verbũ videtur eũ verſiculum tranſtuliſſe:

Tantas ſtruices concinnat patinarias. Tamen in nonnullis legitur *βατάνια*. Vnde etiam Latini batillum fecerunt.

178. A quo illa Capit, & Capulæ.) In omnibus editionibus locus hîc deprauatus eſt, qui ita legi debet: *Menſa rotunda nominabatur Cilibãtum, ut etiamnum in caſtris. Id uidetur declinatum à Græco, ἀπὸ τοῦ κύλικος. A quo illa: Capis & minores capulæ à capiendo.* De Capidibus notum ex Feſto. Capedines aliter dicebantur, & Capedunculæ Ciceroni. De Capedunculis, vel capulis meminerat & ipſe Varro lib. I. de vita populi Rom. *Etiamnum pocula, quæ uocant capulas, ac capides, quod eſt poculi genus: item arnullũ, quod eſt urceoli genus uinarij.* Puto tamen Capidem Græcum eſſe. Quòd id genus vaſis *καπίθη* dicatur à Græcis *κιλιβαντις* Græcum eſt: ne fortè putes legendum eſſe *Cilibathum*, vt alii.

179. Cum magiſtri fiunt.) Iidẽ & modiperatores dicebantur. Si Catullus legem *συμποτικὴν* vocauit magiſtram: *Vt lex Poſtumiæ iubet magiſtræ. Lex Poſtumiæ*, pro, *Lex Poſtumia*, vt Vrbs Romæ: & Horatio, Herba lapathi. Plin. lib. XIIII. *Numæ Regis Poſtumia lex eſt.*

VINO ROGVM NE RESPERGITO. Cur id Numa vetat, cùm ex veterib. autoribus ſatis conſter, vino rogũ reſpergi? apparet eas leges Numæ *συμποτικὰς* fuiſſe nõ *πολιτικάς*. Itaq; alluſum eſſe ad voluptariorũ dicteria, cuiuſmodi ſunt hæc in epigrammatis Græcis:

Μὴ μύρα, μὴ στεφάνους λιθίναις στήλαισι χαρίζου,
Μηδὲ τὸ πῦρ βρέξῃς. εἰς κενὸν ἡ δαπάνη.
Ζῶντί μοι, εἴ τι θέλεις χάρισαι· τέφρην δὲ μεθύσκων.
Πηλὸν ποιήσεις, κ' οὐχ ὁ θανὼν πίεται. Quanquã in duodecim ſcriptum fuit: MVRRINAM MORTVO NE INDITO.

180. Depeſta.) In veteribus excuſis *Flepeſta*. Quæ lectio, quamuis corrupta, tamen veræ lectionis nobis index fuit. Perperam enim *Depeſta* pro *Lepeſta*, quæ à Græco *λεπαστή*. Cuius præter quod veteres Grammatici, Athenæus, & Pollux meminerunt, ipſe quoque Varro eadem penè, quæ hîc, monuerat, lib. 1. de vita populi Ro. *Lepeſtæ*, inquit, *etiamnum Sabinorum fanis pauperioribus pleriſque aut fictiles ſunt aut æneæ*. Nam Varronem *δέπαστρον* ſcripſiſſe non facilè mihi perſuaſerim.

181. Simpulum a ſumendo.) Id eſt bibẽdo Vnde ſumi pote, puteas. id eſt, vnde bibi poteſt. Cicero, *ſi ſumpſerit meracius*, id eſt biberit. Apud eundem, Fluctus in ſimpulo excitare *τὸ πομφολυχεῖν*. prouerbium. Eſt autem Syriacum. Nam vt ab Abub Ambub, *αὐλὸς*: ambubaiarum collegia: à copher, camphora: à ſadon, ſindon: à ſabeca, quod eſt apud Danielem, ſambuca: ſic à ſephel, ſempel, & inde, ſimpulum fecerunt. Scio ego me dicere hoc cum magno odio eorum, qui non ſolum literas Hebraicas, & Syriacas ignorant, verum etiam oderunt. At tam mihi facile eſt eos contemnere, quàm ipſis procliue eſt, eas odiſſe.

182. Vrnarium.) Varro ταφῇ μανίππου. *Sed quæ neceſſitas te iubet aquam effundere domi tuæ? Si uaſa habes pertuſa, plumbum non habes? Ad quam rem nobis confluuium? ad quam urnarium? In pauimento non audes facere lacunam, at humufacis calceos elixos? Antiqui noſtri domibus lateritiis paululum modo lapidibus ſuffundatis, ut humorem effugerent, habitabant. Non uides in magnis periſtyliis, qui cryptas domi non habent, ſabulum iacere à pariete, aut è xyſtis, ubi habitare poſſint? Nō uides in publica noſtra taberna, qua populus ambulando perinde, ut in arato, porcas reddit?* Quæ teſtimonia quinque ita connecti debere ſententia ipſa ſatis demonſtrat. Ad quorum interpretationem vide Vitruuium lib. VI. cap. IIII. in fine. Palladium lib. I. cap. IX. item in fine.

183. Epichyſis.) Apud Pollucem eſt genus coquinarii vaſis: idque probatur ex Ariſtophane Δαιταλεῦσι. Ego verò inueni etiā pro poculi genere, ex Menandri Philadelphis apud Athenæū loquentē περὶ τῆς λαβρωνίας:

ἤδη δ' ἐπίχυσις, διάλιθοι λαβρώνιοι,
πέρσαι δ' ἔχοντες μυοσόβας ἑστήκεσαν. Meminit & Plautus.

184. Et in ea, & cum ea ænea vaſa.) Omnino legendum, *Et tina, & cum ea ænea uaſa.* Meminerat huiuſce rei. I. de vita populi Ro. *Antiquiſſimi,* inquit, *in conuiuiis utres uini primò, poſtea tinas ponebant.*

185. Imburum fictum ab vrbo.) Varro cùm ab vrinando Vrnæ vetuerbium deduceret, vrinare quoque, vnde eſſet, declarabat. In quibus poſtremis verbis peccatum eſt ab imperito librario. Quæ ita reſtituenda ſunt: *Vrinare, eſt mergi in aquam in urbum: fictum ab urbo, quod ita flexum, ut redeat ſurſum uerſus: ut in aratro, quod eſt uruum.* Quòd enim, *in urbum* ſcriptum eſſet, non *in uruum*, cauſſa fuit erroris indocto librario,

vt ſæpe accidiſſe aliàs admonuimus. Eſt autẽ vruum, ſiue vrbum:(vtrunque enim inuenimus) τὸ ἀνάπμον, ſurſum verſus reflexum. Qui in aquam mergitur, vt iterũ ſurſum verſus exiſtat, dicitur vrinare. Quod etymon Varronis mihi & eruditum valde, & verum eſſe videtur. Vruare ergo, ita ſe iactare, vt ſurſum denuo excitet ſe. Vnde amburuare apud Lucillium dicuntur Salii, qui eo modo corpora ſaltu reciprocabant:

Præſul, ut amburuat, ſic uolgu' redandruat inde. At in Feſto, & Nonio mendoſiſſimè ille verſus legitur hodie: Græcè dicitur κυβιςᾶν, id eſt κολυμβᾶν, interprete Suda, quod Curetes, qui idem Latinè Salii, faciebant. Id aliter dicitur Reciprocare. Plautus Aſtraba:

Quaſi tolleno, uel pilum Græcum reciproces plana uia. Tollenones enim, & pila ruderaria, modò ſurſum modò deorſum in opere ipſo aguntur. Itaque eleganter & venuſtè apud Ariſtophanem, citante Polluce.

ὥςε κηλώνειον, ἀνακύπτων ϗ κατακύπτων. Apud Plautũ Pœnolo:

ſunt Græca celonea: ſuſtolli ſolent. Eodẽ modo dictum, quo in Aſtraba, pilum, aut tollenonem Græcũ reciprocare. Quod à nobis ita reſtitutum eſt ex veteri ſcriptura. Ita enim legitur in manu ſcripto, *Trecæ ſunt celonnæ.*

186. Cacabum.) Κακκάβου meminere Pollux & Athenæus lib. XIII. Non enim Latinum eſt, quod putat Varro. Itidem ineptit de calice, à caldo, non à κύλιξ.

187. Sedum.) Solum, vel ſolium.

188. Arca, quod arcebantur fures ab ea clauſa) Sic Græci φωειαμὸν, παρὰ τοὺς φῶρας εἴργειν. Cùm tamẽ Eratoſthenes ex commentitia fabula deducat originẽ, in hymno εἰς ἑρμῆν.

Φωλεαμὸν δ' ὀνόμηναι, ὅ μιν κύθε φώλεος ἀρήν.

Ἐκ τοῦ φωλεαμὸς κικλήσκεται ἀνθρώποισι. At potiùs Arca ab arcendo: quòd arcere apud veteres ſignificaret, continere. Vnde arcus in fornicato opere, *παρὰ τὸ ἀρκεῖν.*

189. Veſtis, &c.) Poteſt & ita legi: *Veſtis à uelis: uel ab eo quòd uellus lana tonſa uniuerſæ ouis: id dictũ, quòd lanam uellebant: ex lana autem facta ueſtis.* Certè ea mẽs eſt Varronis. Tamen quis Veſtem à Græco deduci dubitarit? At Varro, quòd veſtis ex lana, lana autem vellus diceretur, iccirco veſtẽ vocatam ait. *φεῦ τῆς ἀγνότητος.*

190. Rica.) Ricam Feſtus ex Granii ſententia ait eſſe muliebre cingulum capitis, quo pro vita Flaminica redimiretur. Apud Gellium lib x. cap. xv. vbi de Flaminica loquitur: *Et quod uiricæ ſurculum de arbore felici habet*: ſcribendum, *& quod in rica ſurculum de arbore felici habet.* Surculum autem eum intelligit, quem vocabant Inarculum. Is erat è Punico malo, vt ait Feſtus. Ego verò puto ex omni felici arbore. Non referam hîc, quæ perperàm ad huius loci emendationem attulit Cælius Rhodiginus.

191. Capitium, quod capiat pectus.) Idem de vita populi Ro. lib. I I I. *Neque id ab orbita matrumfamiliâs inſtituti: quòd eæ pectore, ac lacertis erant apertis, nec capitia habebant.* planè hîc capitia pectori tegendo, non capiti, vt voluit Nonius. videtúrque eſſe, quem Græci *μασχαλιστῆρα* vocabant. Erant & ad vinciendum pectus ſtrophia, & faſciæ, de quibus Terentius intellexit, de puellis loquens, quas matres ſtudent eſſe:

Demiſſis humeris, uincto pectore, ut graciles ſient,
Si qua eſt habitior paulò, pugilem eſſe aiunt, deducunt
cibum. Nam faſciis illis *ὁμαλοὺς* & æquos humeros reddebant, cùm contrà in pugilibus ſint toroſi.

Xenophon, *ὥσπερ οἱ πύκται τοὺς μὲν ὤμους παχυνόνται, τὰ δὲ σκέλη λεπτυνόνται.* Ergo ſtrophio tumorem papillarum cohibebant: faſciis illis humerorum caſtigabant ſuperfluum, & quaſi luxuriantem, *καὶ σφριγῶντα* habitum. Itaque apud Ouidium,

Conueniunt humeris tenues ameletides altis: ego lego *omaletides*. *ὁμαλήπιδες* enim videntur vocatæ eſſe, quòd iis æquabantur humeri, & complanabantur.

192. Vocabula apparet eſſe Græca, vt asbyſtô.) Hîc non melior editio Romana, quàm vulgata prior. Quin etiam vetus melior. In ea legitur *abaſtô*. Ex quo iſti interpolatores mirifici fecerunt *asbyſton*, aut *asbeſtum*. Quaſi verò id lini genus inter veſtimenta annumerandum ſit: & non potiùs ex eo mappæ conficerentur, non veſtes: ne mihi interim obtrudant, quæ de eo Plinius, Pauſanias, & Stephanus ſcripſerunt. Ego mehercule illam lectionem ſuppoſititiam reiicio, hãc autem, quam ponam, germanam eſſe quouis pignore contenderim: *Vt ambuſtum Amictus dictum, quod amiectum id eſt circuniectum.* Accedit eiuſdem Varronis autoritas ex lib. VI. *Ambagio*, inquit, *dicta, ut Ambuſtum, quod circum uſtum eſt.* Feſtus, *Amiternini, qui circa terminos prouinciæ manent: unde Amiciri, Amburbium, &c.* Dictionem verò Græcam hîc deſiderari qui putarunt, moti ſunt præcedentibus verbis, vbi dicit Varro vocabula veſtium multa eſſe Græca, &c.

193. Antiquiſſimi amictui ricinium.) Legendum *amictuis*.

194. Paria.) *ἡ διπλοΐς*. In vita Aureliani Imperatoris, *Mantelia duo Cypria, paria duo.* Ab eo quòd Pares olim dicebantur duo. Feſtus, *Paribus equis, id eſt, duobus Romani utebãtur in prælio.* Intelligit enim *ἀμφίππους* equites.

tes. Vnde pararium illud æs dicebatur, quod duplex equiti dabatur pro duobus equis: Græcè καπάστασις. vide Sudam. Ab eadem mente Pararius Senecæ, προξενητὴς, quòd inter duos ſtipulantes eſſet μεσεγγυητής.

195. Parapechy.) Heſychius, παράπηχυ, τὸ ἱμάτιον, τὸ παρ' ἑκάτερον μέρος ἔχον πορφύραν. Pollux lib. VII, τὸ δὲ παράπηχυ, ἱμάτιον ἦν λευκὸν πῆχυν πορφυροῦν ἔχον παρυφασμένον. Et lib. IIII. ita lege, συρτὸς πορφυροῦς, παράπηχυ λευκὸν τῆς βασιλευούσης. In eodem: τοῖς δὲ παρασίτοις πρόσεστι καὶ στλεγγὶς, καὶ λήκυθος, ὡς τοῖς ἀγροίκοις, λαγωβόλον. ἐνίαις δὲ γυναιξὶ καὶ παράπηχυ, καὶ συμμετρία. In quibus etiam verbis Pollucis, quòd attribuitur paraſito στλεγγὶς, καὶ λήκυθος, ita eſt accipiendus locus Plauti ex Sticho,

Aut periuratiunculas paraſiticas,
Rubiginoſam ſtriglem, ampullam rubidam,
Paraſitum manem, quo recondas reliquias. Ex his igitur potes videre ineptè mutatam eſſe lectionem in editione Romana, in qua παραπλεκεῖα, pro *parapechy* ſuppoſitum eſt.

196. Sarculum a ſerendo, ac ſarriendo.) Lege *ſerando*. vt lib. VI. Sarrire à ſerare id eſt operire dictū. Serare ſignificat claudere, operire.

197. Rutrum.) Hîc ſignificat, quod Græcè κρωπίον. Varro apud Nonium, *Rutro caput diſplanauit*. Imitatus eſt Pherecydem, qui dixerat, τῷ κρωπίῳ παίσας ἀπέκτεινε. ſignificat & hoſtorium: quod Græcè ῥόχανον. Lucillius,

Frumentarius eſt, modium ſecum, atque rutellum
Vnum adfert — Ruere enim eſt modio cumulum adæquare. Cicero Attico, lib. XVI, De *laudibus Dolabellæ deruam cumulum*. Plautus. —*æris aceruos ruit*, ἐπιμετρεῖ ſcilicet. Horatius idem intellexit, *Vt metiretur nummos*. id eſt etiam ſi modiis metiretur, & rueret aceruos nū-

morum. Eſt enim prouerbium *ἀργύρειον μεδίμνῳ ἀπομετρεῖν*. Xenoph. ἑλλην. γ′.

198. Irpices.) Cato vocat Vrpices, vel Hurpices cap. x. ab ἅρπαξ, & ἁρπαγὴ Græco. Eurip. Cyclope: Σαίρειν σιδηρᾷ τῇ δέ μ' ἁρπαγῇ δόμους. Quare errat Varro, qui à ſerpendo. Ita enim videtur legendum, *Irpices, regula cum pluribus dentibus, quam itidem ut plauſtrum boues trahunt, ut eruant quæ in terra ſerpunt, Sirpices: poſtea, S, detrita à quibuſdã dicti*. Heſychius, ὀξίναι, ἐργαλεῖον τι γεωργικὸν, σιδηροῦς γόμφους ἔχον, ἑλκόμενον ὑπὸ βοῶν. manifeſtò ὀξίνας vocat *Sirpices*.

199. Vt eruant, quæ in terra ſunt, ſirpices.) Quæ in terra ſerpunt, vt infrà, ſpinæ quæ in agris ſerpunt. A quo verbo deducit ſirpices.

200. Raſtelli.) *Raſtelli, ut Irpices ſerræ leues: ita quia homo in pratis per fœniſicia feſtucas abradit, ab eo raſu, Raſtelli dicti.*

201. Atque eruunt, a quo rutubatri dicti.) In Romana editione *Rutabri*. Fortaſſe *Runcaſtri*. Aliter de veritate lectionis mihi non conſtat. Forſan apud Gellium pro *Rumigeſtri*, reponendum *Runcaſtri*. lib x. cap. xxv. vel *rumicaſtri*. Rumices, Lucill. *Tum ſpara, tum rumices, &c.*

202. Falces a farre.) Purum putum Syriacum eſt. Pheléq, à quo πέλεκυς. & in ſtatu abſoluto, vt eius Gentis Grammatici vocant, *Phalqa*. vnde Falx. Itaque ſæpe labitur Varro ignoratione peregrinarum linguarum.

203. Adoreæ.) Alii *arboreæ*. Cato, Falces fœnarias III. ſtramentarias VI. arborarias V.

204. Has phancillas chermoneſice dicunt.) Scripſiſſem, *Zanculas*. Ζάγκλη enim δρέπανος Syracuſia lingua. Sed quid faciem? illa voce nihili, *Chermoneſiæ?*

Eſſet aliquid *Cherſoneſitæ*. Sed quidnam Cherſoneſitæ ita vocant falcem? Aut quinam Cherſoneſitæ κατ' ἐξοχὴν dicuntur? Nam, num & alii præterea Cherſoneſitæ? Niſi in vltima Italia ea pars Cherſoneſi nomine intelligitur, quæ pertinet ad Leucopetram. Quod ſi verum eſſet, facilè inducerer, vt hîc legendum putarem *Zanculas*: quòd ſciam eam partem Italiæ cum Sicilia ita vocaſſe falcem. Nihil autem affirmare poſſum. Fortaſſe legendum, *Has falcllas chermes pœnicè dicunt*. Scio enim Chermes falces vocatas olim à Syris, & Phœnicibus, quorum colonia ſunt Pœni in Africa. Et fieri poteſt, vt hoc dixerit Varro ex Magonis libris, qui Pœnicè ſcripti erant de re Ruſtica. Hæc verò aſſeuerare vt vera, nolumus. Scimus tamen ex eiuſcemodi coniecturis ſæpenumero veritatem erutam fuiſſe.

205. Inde poſt in vrbe Lucilli.) In excuſis antiquis legitur ſine præpoſitione *In*. Quæ proculdubiò ab aliquo audaci hîc temerè inculcata fuit, & totum locum hunc obſcurabat. qui ita legendus eſt: *Inde piſtor, uel Lucillij piſtrina, uel piſtrix*. Nam qui primùm lectionem corrupit, fecerat, *Inde poſt urue*. Deinde *in urbe* degenerauit. Citauit teſtem Lucillium de piſtrina, & piſtrice, quaſi minus vſitata. De piſtrina quidem Chariſius lib. I. Piſtrinum, inquit, neutro dicitur. Sed Lucillius lib. XXVI. fœminino extulit,

—media à piſtrina— ad tabernam referens.

De piſtrice non ita obuium. Incidimus tamen in verſiculum Lucillii, qui eam vocem vſurpauit: & niſi fallor, eſt ille, quem Varro intellexit. Extat autem apud Feſtum dictione Mamphula:

Piſtricem ualidam ſi nummi ſuppeditabunt,
Addas empleurum, mamphulas quæ ſciat omnes.

106. Trapetes, a terendo, niſi Græcum.) τραπεῖν, τὸ ληνοπατεῖν. ὀδὼς. ή.
Ἄλλας δὲ τραπέωσι, παρ' οἷσι δὲ ὄμφακές εἰσι.
107. Molæ a molendo.) Imò contrà. Itaque videtur ſcripſiſſe *à molliendo*. Subiicit enim: *Harum motu eo cõiecta molliuntur.* ſimilis error in Truculẽto Plauti, *–meretriculis Molliendis rem coegit.* meliùs *mollendis.* *–non alienas Permolere uxores–* Horat. Putarunt nonnulli apud Theocritum τὸ μυλλεῖν idem ſignificare: at eos maximè arguit ſcriptura, quòd ſcriptum ſit duplici λλ. Deinde μυλλεῖν non molere ſignificat, ſed ſuere. Vnde Latini veteres mullare dicebant, pro ſuere: & mulleos calceos, à mullando. Itaque Theocrito τὸ μυλλεῖν eſt, quod vſitatius dicitur, περαίνειν. Vnde ſubulones vocauit Lucillius pædicones apud Auſonium: *Lucillii vatis ſubulo, pullipremo.*
Ergo mollere non eſt τὸ μυλλεῖν Theocriti. Porro Varro apud Nonium videtur in obſcœnum ſignificatũ accepiſſe, *Hic alius*, inquit, *tibi molit, ac depſit.* Depſere enim etiam obſcœnum verbũ: vt etiam Cicero ad Pætum oſtendit. Apud Catullum verò mendum eſt: *–patrui perdeſpuit ipſum Vxorem–* legendum enim *perdepſuit.*
108. Volant inde leuia.) ἄχνη. ἀχυρμιαί. Vallus verò ex vanno ὑποκοριστικῶς.
109. Tragula.) *Trabula* puto ſcribendum. ὑποκοριστικὸν à Trahea, vel trahes. *Tribuláque, traheæque–* Virg.
110. Sirpea.) Lucillius. *Tintinnabulum abeſt hinc, ſirpiculæque olerorum.* Eſt autem vehes ex crate. Sunt enim hîc duo genera vehiculorum, ſirpea, aut ſirpiculæ, & tintinnabulum. De ſirpeis habes hîc apud Varronem. De tintinnabulo non ita cognitum omnibus.

Plautus Pſeudolo:

–lanios inde arceſſam duo cum tintinnabulis.

Eadem duo greges uirgarũ indidem ulmearũ adegero.

Quod tamen vocabulum Scholaſticorum,& Grammaticorum nationi anteà ignotum fuit.

211. Quæ virgis ſirpatur, id eſt colligando implicatur.) Sirpare à ſirpo, χείνω, ex quo omne πλέγμα fiebat. Vnde quæſtiones obſcuræ ſirpi olim Latinis, Græcis verò γρῖφοι dicebantur. Quod vt γρῖφοι erant πλέγματα ἁλιευτικὰ ex ſirpo: ita etiam ex ſirpis naſſæ piſcatoriæ, quæ dicebantur ſirpiculæ, vt Plauto, Lucillio, & Propertio. Itaque improbè fecerunt, qui apud Gellium ex ſirpis ſcrupos fecerunt.

212. Arcerra.) Puto in Epiſtola ad Marium legendum *arcerrarum*, pro eo quod hodie legitur *Craterrarum*. Vbi ſanè Crateræ opus non erant, ſed plauſtra,& carpenta.

213. In gladiatoribus Samnites.) Cur ita vocatum genus id gladiatorũ, vide Liuium lib. IX. Poſſunt & dici à Samnite quodam, qui primus ſcuti vſum inuenit, quod geſtabant gladiatores. Autor Clemens Alexandrinus Stromate I. Athenæus ſequitur opinionem Liuii: Cuius hæc verba ex lib. VI, vbi de Romanis loquitur: ἔλαβον δὲ καὶ παρὰ τυῤῥηνῶν τὴν μάχην φαλαγγηδὸν ἐπιόντων, καὶ παρὰ σαυνιτῶν δὲ ἔμαθον θυρεοῦ χρῆσιν.

214. Fundula a fundo, quod exitum non habet, ac peruium non eſt) Græciſmus. ὅθεν οὐκ ἔξιτα. Alii, *peruia non eſt*: ſed non aſſecuti ſunt modum loquendi.

215. Μάκελλον.) Μάκελλα, τὰ δρύφακτα, καὶ φραγμοὺς interpretantur. Vnde Maceria.

216. Ad Iunium.) Vertranius *ad Iunonium*. Sed for

taſſe neque Varro de illo foro intelligit, quod erat in regione palatii,ſed de illo,quod erat trans Tiberim,vbi Volcanalibus piſcatores pro ſe animalia in ignem proiiciebant. Nam quod dixit *Secundum Tiberim*, id valet vltra Tiberim : vt alibi Fanum fortis Fortunæ ait eſſe ſecundum Tiberim , quod in transtiberina regione fuiſſe certum eſt. Quanquam non puto omnino, ſecundum Tiberim eſſe,vltra Tiberim , ſed ad ripas Tiberis. Neque Ianus,vulgò Iunonius dicebatur, ſed tãtum in Pontificalib indigitamentis. Quòd ſi Varro intellexit de eo,quod erat in Palatina regione, ego legerim,*ad Ianium*,vt Dianium, Mineruium. Quid quod & trans Tiberim in ea parte vrbis erat etiam Ara Iani. Quare pro,*ad Iunium*,ego puto legendũ,*ad Ianiũ*.

217. Forum Cupedinis a Cupedio.) In hoc quoque fallitur Varro,vt de macello. Nam vt illud à mactandis pecoribus:ita & hoc quoque à Cupediis. Quæ dicta ſunt quaſi Caupedia,vt laura,lura : claudus, cludus:*cluda anus* apud Plautum. Itaque Cupedia,omnia lautiora eſculenta vænalia, à cauponando : Cauponari enim nõ de vna tãtùm re,vt nunc, ſed ad multa quoque alia extendebatur, vt καπηλεύειν Græcum. Itaque Ennius dixit *Cauponare bellum*, quod ex Æſchylo deſumpſit,qui dixit, οὐ καπηλεύων μάχην. Quare Cupo,caupo,Cupa, caupa. Apud Ciceronem in Piſonem, *Panis & unum,à propola,& de cupa*. Significatur eum nunquam de penu & promptuario viuere, ſed de Caupona. quod Horatius vocat numeratò viuere. Cupam vocauit,quam Virgilius Copam. Copa Syriſca &c. vt à πίθηκος, πίθων, à κάνθηλος, κάνθων, ſic à κάπηλος, κάπων. Vnde Latinè Caupo,qui & Copo.

218. Lacum Curtium a Curtio.) Apud Sudam

monachum, quidam Græculus (vereor ne ipſe quoque monachus) deſcribens hanc hiſtoriam, poſteaquā ſatis ex fide, vt extat in monimentis Latinis, eam narrauit: mox aliam hiſtoriam cælo Latino incognitam refert, his verbis: *συνελθούσης δὲ τῆς γῆς, ἡρωϊκὰς τιμὰς τῷ ἀνδρὶ κατὰ μέσην ἀγορὰν, ῥωμαῖοι ἀνὰ πᾶν ἔτος ἐπιτελεῖν διέγνωσαν· τόν τε τόπον λίβερνον ἐκάλεσαν, βωμὸν οἰκοδομήσαντες· ἐξ οὗ δὴ καὶ βιργίλιος τὴν ἀρχὴν ἐποιήσατο.* Primùm non colebāt Curtium Romani, neque ara ei poſita fuit. Nam, ſi ita eſſet, quare dubitaret Varro, vnde ille locus Curtius diceretur: Deinde, quòd locus ille Liburnus diceretur: nemo, qui hanc hiſtoriam tractauit, meminit, Varro, Plutarchus, Liuius, Valerius, & alii. Poſtremò, quis ferat mentientem de Virgilio? Tantum enim abeſt, vt Virgilius ab eo poema ſuum auſpicatus ſit: vt etiam nunquam eius mentionem fecerit, niſi in Culice.

219. Deum manium poſtulionem poſtulare, id eſt ciuem fortiſſimum eodem mitti.) Lege, *poſtulionem poſtulare, ciuem fortiſſimum eò demitti.* Poſtulionem, pro poſtulationem. Deum Manium, Summanum. Poſtularia oſtenta, fulgura, prodigia vocabant, quæ neglecta fuerant, nec procurata: ideoque expiatione indigebant. Cicero, *Quod eodem oſtento Telluri poſtulatio deberi dicitur.*

220. A Concordia conuerſum.) *Ad concordiæ conuerſum.* Eò enim conuerſum ſupplices manus protendiſſe colligimus ex Liuio: *Silentio,* inquit, *facto templa Deorum immortalium, quæ foro imminent,* Capitoliúmque *intuentem, & manus nunc in cælum, nunc in terræ patentis hiatum ad* Deos *manes porrigentem ſe deuouiſſe.* Formula deuotionis, quantum ex aliis imitari potuimus, plus minus ita concipi poterit: IANE, IOVIS

PATER, MARSPITER, QVIRINE, LASES, DIVI NOVENSIDES, DII INDIGETES: DIVI, QVORVM EST POTESTAS POPOLI ROMANI QVIRITIVM, MEI'QVE; DIIQVE MANES, SVB VOS PLACO, VENERO'RQVE: VENIAM PETO, OBSECRO'QVE, VTI POPOLO ROMANO QVIRITIVM VITAM, SALVTE'MQVE PROSPERETIS: VTI EGO AXIM PRAE ME FORMIDINEM, METV'MQVE OMNEM, CAELESTIVM, INFERNV'MQVE OMNIVM DIRAS. SICVTI VERBIS NVNCVPASSO: ITA PRO RE POPLICA POPOLI ROMANI QVIRITIVM, VITAM, SALVTE'MQVE MEAM DIIS MANIBVS, TELLVRI'QVE DEVOVEO. Decium quoque filium exemplo patris ſe pro patria deuouentem introduxerat in Prætextata L. Attius, cui Æneadas, ſeu Decium nomen fecerat. Atque hæc verba citata à Nonio, non obſcurum eſt ab ipſo proferri:

Patrio exemplo me dicabo: animam deuorabo hoſtibus.

Deinde poſuerat formulam deuotionis, quæ hæc eſt;

Te ſanctè uenerans precibus inuictè inuoco,
Portenta ut popolo patriæ uerrunces benè.

Ac neſcio an idem intellexerit Ennius Annali VI.

— audite parumper,
Vt pro Romano popolo prognariter armis
Certando, prudens animam de corpore mitto.

III. Itaque dictum in Cornicula millies aduētu, quem circumeunt ludentes.) Vertranius, *Mulieris ad reſtim*. Et reſtim ducere interpretatur Cordaca Quòd, inquit, *præſultor funē duceret; quo apprehen-*

ſo illum alij ſequebantur. Nolo hîc alienis erroribus refutandis triumphare, neque ex illis ſpolia reportare. Tantùm dicam, neque Κόρδακα illud eſſe, quod putat ille, tanquam à χορδῆ eſſet: Neque, ſi eſſet, χορδὴν funem aut reſtim ſignificare, ſed neruiam, aut fidiculam. Putamus verè legi: I*taque dicunt milites ad uectim, quem circumeunt ludentes.* Nam Cornicularia nomen Comœdiæ facile indicat milites legendum eſſe. Ludunt milites, vt apparet, qui palum ad terram deſtitutum, ſeu vectim circumeant, vocéntque illum ideo Circum. Ex qua circuitione Varro etymologiam ſuam probare conatur. Quanquam tranſlatio potiùs eſt. In eundem enim ſenſum Plautus ipſe Milite tranſlatè dixit: *Iam eſt ante ædis Circus, ubi ſunt ludificandi mihi.* Eſt enim idem iocus, qui in Cornicularia. Poſidippus itē apud Athenæum eadem tranſlatione luſit:

ἱππόδρομος οὗτος ἐστι σοι μαγειρικῆς. Quòd autem hîc vectim in terra deſtitutum eſſe cognoſcimus, quem milites circumeunt: fortaſſe eſt ex volgato exercitamēti genere in militia veteri: quòd milites ad palum ſe exercerent. Qui locus veteribus Palaria dicebatur, vt ait Chariſius. Nam alioqui cùm ſingulari congreſſu duo ſe exercebant, locus Batualia, ipſi Batuatores dicebantur. Batuere enim, ferulis velitari, aut verberare, vt apud Suetonium in Veſpaſiano legimus. Tamen Cicero poſuit inter κακέμφατα in erudita illa epiſtola ad Pætum. *Quia Syracuſanè* βατεύειν *dicebatur cùm mas init fœminam.* Theocritus,

—οὐκ ἐσορῇ τὰς μηκάδας, οἷα βατεῦνται. Varro propriè dixit inſilire Equilam. Quare cùm Vertranius alibi dixerit, hanc vocem Latinam non eſſe, videndum eſt, num putet apud Ciceronem barbara vocabula ex-

tare,quæ ipſe mutari velit. Nos certè longè aliter rem ſe habere oſtendimus ex illo Ciceronis loco, qui antea obſcurus,à nobis illuſtratus eſt.

222. Quod ab iis viris dicuntur ædificata.) *Viocuris* ſe vidiſſe ſcriptum in vetuſto exemplari admonuit me doctiſſimus Adrianus Turnebus:Ex cuius fide hæc reponimus.Viocuris verò,id eſt,Ædilibus. Meminerat huius vocis & ſuprà in proemio libri.

223. Carpentum iniceret.) Vnius literæ mutatione,*inigeret*. Verbũ ruſticorũ: à quo dicebant inigere pecudes.vt contrà exigere,cùm è ſtabulis educebant.

224. Ad Florales vſus,verſum capitoliũ vetus.) Legendum *ſuſus uerſum*,aut *ſuſum uerſum*:.ſed & *ſuſus*, vt rurſus,& prorſus legi poteſt.*ſuſus*,pro ſurſus:vt proſum, *ἀντὶ τοῦ* prorſum. Afranius Emancipato:

Vetuit me ſine mercede proſum Pacaus
Remeare ad ludum– Feſtus Remeare.

225. Nam cuprum Sabine bonum.) Ex Syriaca lingua,qua vſi Tuſci antiquitus.

226. Cauum ædium.) Cauum ædium,vel Cauædium *ἢ μέσαυλος*.

227. Atrium ab Atriatibus Tuſcis.) Vel potiùs, quòd *αἴθειον*.

228. Tutilina loca.) Quidam ſcribunt *Titulinam*. Varro Menippea,Hercules tuam fidem: *Non Tutilinam, inquam, ego ipſe inuoco: quod meæ aures abs te obſidẽtur.* Hanc qui inuocabant ferias obſeruabant. Itaque Ara ei dicata in Auentino ad tutelam populi Ro.ſicuti etiam Tutani extra portam Capenam. Quod quando Annibal,vt ait Ennius,

Ob Romam noctu legiones ducere cœpit: tantus terror ex quibuſdam terriculamentis nocturnis inuaſit

Pœnum, vt inde pedem retulerit. Quo facto fanum ibi conſecrarunt, ab euentu Rediculum appellatum: Deum verò, cui conſecrarũt, Tutanum. Ita collegimus illa ex Feſto, & Plinio lib. x. hæc ex eadem Satyra Varronis, quam inſcripſerat, Hercules tuam fidem.

Noctu Annibalis cùm fugaui exercitum,
Tutanus hoc, Tutanu' Romæ nuncupor.
Hoc propter, omnes, qui laborant inuocant.

Vbi non prætereundum, ex prioris verſiculi autoritate confirmari quoque opinionem Val. Probi, qui obliquorum penultimam producebat in huiuſmodi nominibus Pœnis Aſdrubal, Annibal, Hiempſal. De quo extat integrum caput in Gellianis animaduerſionibus.

229. Quæ habet gradus in noualia.) Ego profectò, quæ ſint iſta noualia, & qua parte vrbis fuerint, apud nullum veterum inuenio. Alii *Naualia* legunt. Vbi dupliciter erratur. Nam neq; ita Latinè loquimur, & Varro de quadratæ Romæ portis agit: cùm tamen Naualia trans Tyberim, fuerint, vt cognouimus ex Liuio, & Plinio. Planè non dubito legere, parua admodum licentia, *Quæ habet gradus in noua via.* De hac noua via alibi meminit ipſe.

230. Ianualis porta.) Δίπυλον ἰανοῦ Plutarcho, & πολέμου πύλη. Sunt geminæ belli portæ, &c. Virgil. Plutarchus de Fortuna populi Ro. ἰανοῦ δίπυλον, ὃ πολέμου πύχην καλοῦσι. Budæus fortunam belli vertit. Non vidit πύλην, non τύχην legẽdum: præſertim cùm in vita Numæ eadem repetat Plutarchus.

231. Vt etiamnum fit in caſtris.) Lecticæ militares dicebantur Cubæ Sabina lingua, Græcè χαμευνάδες. Plato Sympoſio, τελευτῶντες δέ τινες τῶν ἰώνων, ἐπειδὴ ἑσπέρα ἦν δειπνήσαντες (καὶ γὰρ τότε θέρος ἦν) χαμεύνια ἐξενεγ-

καρδίαν ἅμα μὲν ἐν τῇ ψυχῇ καθεύδειν, ἅμα δὲ ἐφύλαττον αὐτόν. Loquitur de militibus, ex quibus erat & Socrates. Euripides Rheſo: λεῖπε χαμεύνας φυλλοστρώτους. Ariſtophanes, & alii vocant στιβάδας.

132. Quam lecticam inuoluebant.) Lege, *Qui lecticam inuoluebant*. Varro de vita populi Ro. *Hoc, quod iniicitur, toral dicitur: lecticam qui inuoluebant, Segeſtria appellabant*. De ſegeſtri Lucillius,

Penula, ſi quæris, canteriu', ſeruu', ſegeſtre
Vtilior mihi, quàm ſapiens – Erat enim teges, quæ à ſegetibus, vt vult Varro, quòd ex eis fieret, dicta fuit. Poſtea factam eſſe ex pellibus teſtatur Plautus apud Porphyrionem, qui dixerit de anu dormiturіente:

Anus hæc in pellis periculum protenditur. Val. Maximus ait Catonem hœdinis pellibus vſum fuiſſe pro ſtragulis, tanquam nihil mutaſſet è priſca frugalitate. Certè στέγαστρον pelles ſignificat. Et noſtrum Dormio ἀπὸ τῶν δερμάτων: Nam dermio veteres dicebant.

133. Quod in eas ſagus, aut tomentum, aliudue quid inculcabant.) In Romana editione *ſagum*. Benè ſanè, quòd videbant aliter Varronem σολοικίζειν. At vbinam gentium vſitatum fuit, pro tomento ſaga in culcitas inferciri. Meliùs ſanè tegendo corpori adhiberentur, quàm centonibus farciendis & inculcandis. Sed nugas omittamus. Tomenta propriè ſunt ex ciliciis pilis: *Borram* vulgò vocamus. Iis igitur tomentis, aut ciliciis pilis implebant culcitas. Tamen olim, vt etiam hodie, culcitæ inferciebantur acere & glumis ſpicarum. Quocirca ita ſcripſit Varro, *Quòd in eas acus, aliudue quid inculcabant*. Acus, ἄχυρον. Ariſtophanes Βαβυλωνίοις apud Pollucem, loquens de ceruicalibus, aut puluinis, ἔχεις ἄχυρα, καὶ χνοῦν, ait. Latini autem quic-

quid tomento inculcabant, vocabant culcitam. Vnde ei nomen. Itaque centunculum, quod Dioſcorides πίλημα vocat, id eſt puluillum, culcitam appellat Plautus Milite:

Cauſiam, inquit, habeas ferrugineam, culcitam ob oculos laneam.

134. Poluinar a pellulis.) Scribẽdum puto, *Apolulis*. Polulæ, ſeu Polæ erant pilæ ex aluta, molli tomento farctæ, quibus datatim ludebant in foro. Vnde polire, pila ludere dicebant veteres. Autor Feſtus. Id tractum à Græco. Nam φαλλὸς Græcè ſignificat veretrum, quòd geſtabatur in pompa Liberi. Primùm ita vocabatur, quandiu fieret ex ficu. Poſtquam ex aluta rubra fieri cœptus, dictus πολίων. Ab eo Polæ Latinæ, quæ ex aluta fiebant. Et Polimenta, teſticuli porcorum dicti, poſtquam ex illo folliculo euaginati erant in caſtratione. Verrius ineptit à politione. Sic à φαλλὸς follis, qui & ſuffiſcus in teſticulis. Ergo poluinar à polis: quòd ex alutaceo ſcorto. Vnde σκύτινα περικεφάλαια Polluci. Inde cognomenta Romana, Polliones, & Pollæ.

135. In his multa peregrina, vt ſagum, reno Galli quid Gaunacum ma eius ſagum, & amphimallon Græca.) Hæc quoque pariter mendoſa leguntur in editione Romana. Quæ tamen non multùm abſunt à vera lectione: *In his multa peregrina, ut ſagum, reno Gallica: Gaunacum maius ſagum, & amphimallon Græca*. Interpretatur Gaunacum maius ſagũ, quòd eſſet craſſum veſtimentum. Ariſtophanes Veſpis,

οἱ μὲν καλοῦσι περσίδας οἱ δὲ καυνάκην. Pollux tamen ibi legit κανδίκην. Apud Athenæum lib. XIIII, αὔνακας ἀμφιβεβλημένοι, perperàm pro γαυνάκας. Vide Heſych. & Pollu. lib. VI. & Ælian. de animal. lib. XVII. cap. XVII.

236. Sagum.) Gallicam vocem eſſe Strabo & alii quoque teſtâtur. Plinius ait inuentum Gallorum eſſe, ſcutulis ſagos diuidere. Quas Plinius in ſagis Gallorú vocat ſcutulas, eas πλινθία Diodorus de iiſdem ſagis loquens. Ait enim Gallos ſagula ῥαβδωτὰ geſtare πλινθίοις πολυανθέσι καὶ πυκνοῖς διειλημμένα: Hoc eſt, quadris & maculis quibuſdam reticulatè diſtincta. Nihil enim aliud intelligit per πλινθία, quàm quas hodie Galli vocãt *lauſangias*, quaſi laurangias, à lauri folio, quod habet Rhõbi figuram. Explicat & Plinius, qui maculas & plagulas in retibus, vocat ſcutulas, vt cùm de caſſibus araneorum loquitur. Item Liuius, qui in funda ſcutale vocat, quod eſt reticulatum in medio fundæ. Scutulatum ſagum igitur, reticulatè diſtinctum: ac propterea virgatum Virgilio, & Propertio: non purpureũ, quod nugatur Seruius: nec ab eo quòd ῥάβδοι in veſtibus dicerentur αἱ πάρυφοι πορφυραῖ, quod quidam ex Polluce falſò accommodarunt: ſed quod maculas in retibus & ſcutulas vocari oſtendimus, id in retibus quoque ῥαβδοειδὲς Pollux vocat, hoc eſt virgatum. Quod cùm ita ſit, virgati ſaguli, ſeu ſcutulati, ſunt reticulati, ac maculis diſtincti in ſpeciem cancellorum. ἔστι δὲ, inquit, βρόχος τὸ συνεχὲς ἐν τοῖς δικτύοις τετράγωνον διάστημα, συνεστηκὸς ἐκ τεττάρων ἀμμάτων, ὃ γενομένης τῆς ἄρκυος γίνεται ῥαβδοειδές. Vide quàm apertè macularum τὸ σχῆμα vocauit virgatum. Quod quidam non videns, mutauit, & vertit, tanquam legiſſet ῥομβοειδές: qui ſenſum quidem Pollucis aſſecutus eſt, vim autem vocis ignorauit. Etiã Græci in capite humano conſuturas tranſuerſas, vt vocat Celſus, ῥαβδοειδεῖς eſſe dicunt: quòd videlicet alia aliam ſcandat, more cancellorum. Forſan etiam rete quandrangulum vocauit Varro Parmenone, quod ῥομ-

βοῤῥῆς. Quod πτεράγωνον τὸ σχῆμα βρόχων, vt ſuprà Pollux.

Lepuſculi timentis hoc quadrangulum
Dedit Diana, rete nexile, arcyas,
Viſcum fugarum, lineámque compedam. *arcyas* repoſuimus ex veteri ſcriptura.

137. Reno.) Ita vocant Galli pelles, aux exuuias pecudum. Cæſar lib. VI. Item Salluſt. apud Seruium, & Fl. Soſipatrum. Id vidētur accepiſſe à Græcis, qui ῥῆνας τὰ μῆλα vocant: Nam & ipſi Galli aliquando Græcè locuti ſunt. In quo monendus mihi eſt Vertranius, qui non vidit eam vocem Gallicam eſſe: & putauit mutandam in Senones Gallos.

138. Torus a toruo.) Torus eſt quiuis funis ex loris retortus: vnde nomen habet. Cato: *Funem exordiri oportet longum pedes* LXXII: *toros* III. *Habeat lora in toros ſingulos* IX. *lata digitos*. II. Quòd autem toris lecti tenderentur, ab eo toros vocarunt. Herodo. τόνους vocat. τοὺς τόνους ἔχοντες τῶν κλινέων, ἐσπίοντο. vnde illud Homeri τρητοῖς ἐν λεχέεσσι.

139. Quid ſimplici ſcanſione ſcandebant in locum non altum.) Altiores enim cubiculares lecti, quàm tricliniares, vt idem videtur innuere lib. VII. Quòd ſi eſſet analogia petenda in ſupellectile, omnes lectos haberemus domi ad vnā formā: & aut cū fulcro, aut ſine eo: tum ad tricliniarē gradum, nō ad cubicularē. Vnde prouerbium Varronis apud Nonium: *Fulmentum lectū ſcandit*: fortaſſe ad differentiā cubicularis, qui ſine fulmentis ſcandebatur. Eſt autem *Fulmentum lectum ſcandit* ſimile illi, ἄνω ποταμῶν παγαί.

140. Periſtromata.) Plautus Sticho.

Tum Babylonica periſtromata, conſutáque tapetia
Aduexit nimium bonæ rei— Vocat conſuta tape-

tia, quæ Xenophon ῥαπὰ. ὑποτιθέντων δὲ τῶν θεραπόντων ῥαπίδα, ἐφ' ὧν καθίζουσιν οἱ Πέρσαι μαλακῶς, ἣ χύνθη ἐνβυφῆσαι, &c.

241. Sic aliquid item conuiuii cauſſa ibi.) *Sic aliquid item in conuiuiis, ut gauſapia.* Nam erant, quibus mēſa tegebatur: quæ nos hodie vocamus tapetia Turcica, villorum mollitia, & texturæ artificio inſignia.

Nobilius villoſa tegant tibi gauſapa citrum. Martial.

242. Vncia ab vno.) Et hîc quoque fallitur Varro, cùm Siculum ſit vocabulum. Quod teſtatur Ariſtoteles apud Pollucem lib. IX, καὶ μὴν ἐν Ακραγαντίνων πολιτείᾳ φησὶν Αριστοτέλης ζημιοῦσθαι ἵνα τριάκοντα λίτρας· δύνασθαι δὲ τὴν λίτραν ὀβολὸν αἰγιναῖον. ἀλλὰ μήν τοι παρ' αὐτοῖς ὡς αὖ ἐν τῇ Ἱμεραίων πολιτείᾳ, καὶ ἄλλα εὕροι Σικελῶν ὀνόματα, οἷον οὐγκίαν, ὅπερ δύναται χαλκοῦν ἕνα.

243. In argento nummi: id a Siculis.) Pollux eo, quem modò citaui, loco: ὁ δὲ νοῦμμος, inquit, δοκεῖ μὲν εἶναι Ῥωμαίων ὄνομα τοῦ νομίσματος. ἔστι δὲ ἑλληνικὸν τῶν ἐν Ιταλίᾳ, καὶ Σικελίᾳ δωριέων. ὁ Επίχαρμος περὶ ἐν ταῖς χύτραις φησὶν,

Αλλ' ὅμως καλαὶ καὶ πίονες ἄρνες. εὑρήσουσι δὲ

Μοι καὶ νούμμοις· καὶ γὰρ ἐν τῇ πωλαπαῖς τᾶς ματέρος. καὶ πάλιν,

Κᾶρυξ εὐθὺς ἰὼν πριῶ μοι δέκα νούμμων μόσχον καλήν.

καὶ Αριστοτέλης ἐν τῇ Ταραντίνων πολιτείᾳ φησὶ καλεῖσθαι νόμισμα παρ' αὐτοῖς νοῦμμον, ἐφ' οὗ ἐντετυπῶσθαι Τάραντα τὸν Ποσειδῶνος δελφῖνι ἐποχούμενον. Ergo vt ab ἀναβολὴ, & Doricè ἀμβολὰ, ἀβόλλα fecerunt: ſic à νόμος, vnde νόμισμα, νοῦμμος. Quare ineptè Suetonius Tranquillus à Numa nummos appellari ſcribit. Hæc enim verba ex eo recitat Suidas: Ασσάριον Νουμᾶς ὁ πρῶτος βασιλεὺς μετὰ Ῥωμύλον, Ῥωμαίων γεγονὼς, ἀπὸ σιδήρου καὶ χαλκοῦ πεποιημένα ἐχαρίσατο Ῥωμαίοις, τῶν περὶ αὐτοῦ πάντων διὰ σκοπῶν, καὶ

ὄχρα-

ἐστρακίνων τὴν χρείαν πληρούντων, ἀπὸ ὠνόμασεν ἐκ τοῦ ἰδίου ὀνόματος νυμμία, ὡς φησὶ Τραγκύλλιος.

244. Hæc Græce δωτίνη.) Repone δώς. Heſiodus, δὼς ἀγαθή, ἅρπαξ δὲ κακή.

245. A Græcis ἀρραβών.) At ne Græcum quidem: ſed merum Syriacum. Arabon enim apud ipſos dicitur. Deſcenditque ab eo verbo, quod apud eam gentem ſignificat ἐγγυᾶν.

246. Singulæ dicuntur appellatæ eſſe multæ, &c.) Varro obuiam it obiecturis, quare ſingulæ multæ ita vocatæ eſſent, cùm multus adiectiuum multitudinem ſignificet: eius rei cauſſam magis ſubtilem, quàm veram reddit, Olim enim vnum dixiſſe multa. Sed nimis tenuis & λεπτολόγος eſt in hac etymologia Varro. Nam veteres cùm plures culeos in dolium vnum indituri eſſent, primo addito, dicebant, multa: hoc eſt numera, pro quo Galli dicunt *enprun*, id eſt, *en* pro *uno*. Id enim multare verbum ſignificat. Plaut. Sticho: *cum quo multas una multaui miſerias*. id eſt ἐξηνεχθημνησάμην. Quanquam propriè multare eſt polliceri in auctionibus, πλειστηριάζειν. Varro autem putauit illud, M*ulta*, eſſe nomen, & ſignificare Vnum, quòd in primo numero ita dicerent.

247. Sophron.) Scripſit Mimiābos, ſed proſa oratione. Eius imitatione Mimiābos quoq; ſcripſit Herodot. quidā vetus ſcriptor, verſibus Hipponacteis: quē ſecutus Mattius Romanus poeta. Maurus Terentianus:

Hoc mimiambos Mattius dedit metro,
Nam uatem eundem eſt Attico thymo tinctum
Pari lepore conſecutus & metro.

Intelligit, inquā, Herodotum, cuius Scazontas adducit Stobæus. Sed apud eum perperam ἡμιάμβοις legitur pro μιμιάμβοις.

Hic eſt ille qui apud Athenæũ dicitur λογόμιμος. Mattius verò ſæpe in Mimiambis adducitur à Gellio.

248. Moeton anthymo.) Heſychius habet, μοῖτον ἀντὶ μοι. Puto, μοῖτον ἀντίτιμον. Quaſi dicas, ἡ χάρις, ἀντὶ ἀποίνων· quòd gratus animus ſufficit ad rependendum beneficium. Vel potius μοῖτον ἀντίτιμον, Par pari: Nam ἀντίτιμα, τὰ ἄποινα. Et fortaſſè verum eſt. Porrò apud Heſychiũ deprauata ſunt verba, vbi explicat hoc prouerbium. Quæ ita corriges, μοῖτον ἀντίτιμον. παροιμία Σικελοῖς. ἡ γὰρ χάρις μοῖτος. Μοῖτον χάριν. Ergo μοῖτον ἀντίτιμον, mutuas viciſſitudines, hoc eſt, Par pari.

249. Attributa pecunia.) Attributa pecunia, quæ tradita erat ea lege, vt hæc alii ſolueretur. Hoc Græcè προσεπιδεδόσθαι τὰ χρήματα. Xenophon ἑλληνικῶν δ. ὁ δὲ Φαρνάβαζος ἀκούσας ταῦτα, ἀπέστελεν αὐτὸν προθύμως εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ χρήματα προσέθηκεν αὐτῷ εἰς ἀνατειχισμόν.

250. Stipem a ſtipando.) Verum eſſe puto, quod ait Varro. Quod & ſimile dictum in vita Lycurgi apud Plutarchum, & Porphyrium περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων. ὥστε δέκα μνῶν ἀμοιβὴν ἀποθήκης μεγάλης δεῖσθαι. Hanc pecuniam ſic repoſitam in cella Dei Feſtus ait Impenſam vocatam fuiſſe, quòd nondum eſſet penſa, ſed tantùm ſtipata. Vnde factũ, vt quæuis ſtipatio, & farctura, impenſa diceretur. Quod ſæpius vſurpauit Apitius: vt, *Indes impenſam præſcriptã*, id eſt farcturã. Arnob. lib. VII, *impenſarũ uarietate conditis*. Pallad. lib. I, *impenſa pumicea farciri muros*, id eſt ſtipari acerato ex pumice tuſo.

251. Diis cum teſauris aſſes dant, ſtipem dicunt.) Quæ ſcilicet colligebatur ab æruſcatoribus. Seneca in Epiſtolis: *Colitur autem non taurorum opimis corporibus contrucidatis, uel auro, argentóque ſuſpenſo, nec in theſauro ſtipe infuſa, ſed pia & recta uoluntate.*

CONIECTANEA IN LIBRVM QVINTVM M. TErentii Varronis de lingua Latina.

LVcianum.) *Lucienum*, ex veteribus excuſis.

2. Ab ſolo, ſolum.) *Ab ſolo ſolium.* Solum & ſolium idem. Ennius,

—regni ſtabilita ſcamna, ſolúmque.

Solium θρόνος.

3. Tempus interuallum mundi, & motus.) Otioſa eſt cõiunctio *Et*, quæ totum hunc locum perturbat. *Tempus interuallum mundi motus.*

4. Vnde tempeſtiua, & a motore eorum.) *Tempeſtiua etas. Motor eorum.* Etas, pro ætas, veteri conſuetudine ſcribendi.

5. A motore eorum.) Ita in veteribus excuſis: nõ, vt in aliis, *à motu eorum.* Lege, *Motor eorum, qui toto cælo coniunctus mundus* Deo.

6. Meridies.) Annotandum & illud, veteres meridiem pro media nocte dixiſſe: quomodo & æquidiale pro æquinoctio. Varro Marcipore,

Repentè noctis circiter meridiem,
Cùm pictus aër feruidis lactè ignibus
Cæli choreas aſtricas oſtenderet:
Nubes aquali frigido uelo leues
Cæli cauernas aureas ſubduxerant,
Aquam uomentes inferam mortalibus.
Ventíque frigido ſe ab axe eruperant,
Phrenitici Septentrionum filij,

Secum ferentes tegulas, ramos, ſirus. Hîc planè ῥαψῳδοὶ fuimus. Nam teſtimonia tria, quæ diuulſa adducit Nonius, in vnum coniunximus, & aliquot menda ex ipſis ſuſtulimus, præſertim in tertio verſu: cùm ita ſciremus Platonem locutum eſſe in Timæo, cùm τὰς χορείας καὶ παραβολὰς ἀστέρων dixit. Item eius æmulum, magnum imprimis virum, Philonem Hebræum: τὰς περιφορὰς, καὶ χορείας ἀστέρων διανοούμενος.

7. Lex Prætoria.) Vtrum *Prætoria*, an *Pletoria* legendum, id verò incertum eſt. Vtrunque verò benè. M. Pletorius Tribunus plebis plebiſcitum tulit, in quo ſcriptum fuit: *Prætor urbanus, qui nunc eſt, quique poſthac fuerit, duos lictores apud ſe habeto. Vſque ad ſupremã ad ſolem occaſum ius inter ciues dicito.* Cenſorinus.

8. Vt Catulus ait.) Variatum eſt hîc in nomine autoris, Catulus, pro Pacuuius. Varro de re Ruſt. lib. 1, *Verum enim eſt illud Pacuuij, Sol ſi perpetuò ſit, aut nox, flãmeo uapore, aut frigore fructus omnes interire.* Error verò accidit, vt alibi quoque monuimus, propter apicem ſummum, i, vt mutaretur in l. Quomodo apud Plautum in Pſeudolo erratum eſt, vbi hodie ita legitur: *Euge pellepide Charine, me meo ludo iam beas.* *Lamberas* enim planè ſcribẽdum ex veſtigiis antiquæ ſcripturæ. Feſtus. *Lamberat, ſcindit, ac laniat.* Hæc coniectura noſtra confirmatur ex alio loco in Pœnolo:

Enimuero here meo me laceſſis ludo, & delitias facis. idem enim eſt.

9. Eadẽ ſtella vocabatur iubar, quod iubata.) Callimachus:

—ὖλος ἐθείραις Ἕσπερος—

10. Ennius Aiace.) Alii, *Aiax, lumen iubárue in cælo cerno.* Quod verum puto: neque eſſe ex Aiace En-

nii, quam verſam ex Sophocle indicio ſunt hæc verba, quæ citantur à Feſto:

Sanguine emiſſo tepido tullij efflantes uolant. Ex illo Sophoclis,

— ἔπ γὰρ θερμαὶ

σύριγγες ἄνω φυσῶσι μέλαν νέφος. Vbi etiam videmus σύριγγας Latinè *tullios* vocatos eſſe, qui & Salientes.

11. In Bruto Caſſii.) Hîc, & libro ſuperiore malè *Caſſii* pro *Attij*. Meminit & Cicero eius fabulæ in libris de Diuinatione, & in Sextiana.

12. Nocte intempeſta noſtram deuenit domum.) Verba ſunt Lucretiæ ad parentes ſuos, cùm de nefaria audacia Sex. Tarquinii conqueritur. Ouid.

Nox erat, & tota lumina nulla domo.

13. Solſtitium, quod Sol eo die ſiſtere videtur.) Meliùs, *quòd ſolo die ſiſtere uideretur.* Nam altera etymi cauſſa à Sole.

14. Aut quod Sol ad nos verſum proximum eſt, ſolſtitium.) Manifeſtò mendoſus locus. Nam neque verba ipſa cohærẽt, neque etymi cauſa explicatur. Nos ita legimus: *Aut quòd Sol aduerſum nos proximè ſtet*: vel potiùs, *quòd Sol ad uerſum proxumum ſtet:* tranſlatio à bubus. Verſum ſiquidem vocabant ruſtici, cùm ſulco ad finem perducto iterũ reditur eò, vnde arationis principiũ ſuſcipiebatur: quod verſum peragere dicitur Plinio lib. XVIII. Ab eo Græci, vt ait Pauſanias, βουστροφηδὸν γράφειν dicebant, cùm vno verſu peracto in pagina, inde ſumitur initium ad alium progrediendi, vt in arato. Quod nos contrà facimus. Nam verſu peracto, idem ſemper initium progrediendi tenemus. Sic igitur Sol elegantiſſimè à Varrone dicitur ad verſum proximũ ſtare cùm regreditur. Sic in por-

ticibus verſura dicta eſt apud Vitruuium eodem modo. Item τελώλαξ, ἀγὼν παρθένων Lacedæmone ab eo dictus, quòd tres verſus percurrendi erant, quos vocant ὤλακας, tanquam ſulcos.

15. AEquinoctium.) Etiam Æquidiale apud veteres, vt ſuprà annotauimus. In quo ſecuti ſunt Græcos, qui ἰσημερινόν.

16. Sic magni dicebantur Circites anni.) Otioſa eſt vox Circites: iccirco delenda. Putauit enim ſciolus quidam hîc deſiderari vocem illam, qui legerat apud Feſtum Circites, circulos magnos eſſe. Porrò nõnulli putant Annum à Græco ἔννος deduci. Quos ſanè arguit primùm ſcriptura, quòd veteribus vno *n* ſcribebatur: deinde ſignificatio, quòd propriè circulum ſignificat, vnde diminutiuum anulus, & anus podex eodem modo, quo Græcis quoque δακτύλιος vtrumque ſignificat, & podicem, & anulum. Et mirum in Syriaca quoque lingua quod anulum ſignificat, id ipſum & pro ipſa quoque parte pudenda ſumi.

17. Quartum autumnus.) Hîc nonnulla deſunt, quæ explanabant etymon Autumni: quod eſt ab augendo. Iccirco à Græcis poetis illud tempus dicitur πλεισφόρος ὥρα: vnde autumnitas ipſe fructus. Varro Quinquatribus:

Cape hanc caducam Liberi mollem dapem

De fronde Bromiæ autumnitatis nobilem. Quod venuſtiſſimum diſtichon deprauatum legitur apud Nonium: à nobis autem ita in integrum reſtitutum eſt.

18. Dicti ab agone.) Quaſi verò non & in omnibus quoque ſacrificiis obſeruari ſolitum doceat Seneca: item Plutarchus Sympoſ. VIII, cap. VIII, ἔρδειν μὲν, inquit, ἐκάλουν, & ῥέζειν, ὥς τι μέγα δρῶντες, τὸ θύειν

ἔμψυχον. ἄχρι δὲ τοῦ διαφυλάττουσιν ἰσχυρῶς, τὸ μὴ σφάττειν, πρὶν ἐπινεῦσαι κατασπενδόμενον.

19. Quod interrogatur a principe ciuitatis.) Sanè, *interrogatur princeps ciuitatis* legendum eſt. Suprà ex Plutarcho patuit, interrogari ſolitum, qui fundebat vinum inter cornua victimarum. Id autem honoris dari principi ciuitatis veriſimile eſt. Sic apud Maronē,

Ipſa tenens dextra pateram pulcherrima Dido
Candentis uaccæ media inter cornua fudit. Quod ſanè illius, qui principem locum teneret.

20. Feralia a ferendo.) Ouid. *Hanc, quia iuſta ferūt, dixêre Feralia lucem.* Demoſthenes, ἐπεὶ δὲ τελευτήσειέ τις αὐτῶν, ἐς τὰ νομιζόμενα αὐτῷ φέροιτο, &c. Inde inferiæ: & arferia aqua, quæ afferebatur ad ſepulcra, vt libaretur mortuis. Arferre, pro adferre dicebant veteres: vt aruenire, pro aduenire: item arcedere pro accedere. Turpilius Boethuntibus:

Qui uerba mea uenatur peſtis? arcedat, & ſermonem hinc ſublegat. Malè apud Nonium, *ars cædat.*

21. Prope murum Megaleſion, in templum eius Deæ.) Hæc ita ſcripſiſſe Varronem vix quiſpiā vel leuiter doctus ſibi perſuaſerit, niſi qui Varronem σολοικίζειν velit. Puto legendum, *Quod ex libris Sibyllinis arceſſita ab Attalo Rege Pergami, Peſimunte, ubi Megaleſion, templum eius Deæ.* Nam μεγαλήσιον, ὁ ναὸς τῆς μεγάλης θεᾶς, vt μητρῷον. Sic τυχαῖον, τύχης, ἀνακεῖον, ἀνάκων. Vel, *Quod ex libris Sibyllinis arceſſita ab Attalo Rege Pergami:* ἀπὸ μητρὸς μεγάλης, *ubi templum eius Deæ.* vbi, id eſt, in regione Pergami. Nam qui legerat *apo metros megales*, ex eo fecerit, *prope mœrum megaleſion.* Sed puto priorem coniecturam veram eſſe. Non enim veriſimile eſt Varronem de Peſimunte vrbe tacuiſſe, quam

alii Peſinunta vocant per *n*.

22. A Fordis bobus.) Fordæ boues, *φορεάδες*. Itaque hinc petendum etymon.

23. Publice immolantur boues prægnantes in curiis complures.) Triginta immolari tantùm ſolitas innuit Ouidius in Faſtis, pro numero Curiarum, quæ triginta fuerunt.

24. Vinalia) Erat is dies, in quo Ioui nouum vinū libabant. Feſtus, C*alpar uinum nouum, quod ex dolio demitur ſacrificij cauſſa ante, quàm guſtetur*. I*oui enim prius ſua uina libabant, quæ uocabant* V*inalia*. Hæc ille. Id autem fiebat, ne reliquum, quod in apothecis illis, vnde Calpar promeretur, remaneret, ſacrum eſſe inciperet, & omnino ex vſibus eriperetur humanis, ſed calpari libato, religione ſolueretur. Itaque cùm calpar libabant, inferium vocabant, quòd ſolum inferretur, his verbis: M*acte hoce uino inferio eſto*. Apud Catonē malè legitur *uino inferiore*: tametſi ibi non agitur de Calpari. Et hoc præcipuè dicebatur de vino diffuſo & doliari. Nam alioqui de eodem muſto libabant: ſed id Sacrima vocabatur, poſteaquam polluxerant eas confectiones, quæ vocabant Suffimenta, ex faba, milioque molito, mulſo ſparſo: quæ Diis eo tempore dabantur, quo vuæ calcatæ prælo premebantur. Quo modo & in frumentis quoque, quod ſacrificii cauſſa antè præmetiebatur, Præmeſſum appellabant, Lacones *προλογίαν*. Quòd verò Cereri offerebant poſt meſſem factam, Floriſertum. Quare ex illis quæ annotauimus, potes cognoſcere cauſſam ſuperſtitionis illius, cur vinum nouum tangere nefas eſſet, ante quàm Vinalia calarentur. Athenis verò, quandiu ferueret muſtum, religio erat tangere. Plutarchus Sympoſ. lib. VIII. *γλεύκους δὲ*

ζέοντος ἀεὶ ἀφαιρεῖσθαι καὶ τοὺς ἐργάτας δεδιότας ὁρῶμεν. Ad quam rem habebant ſuum feſtum vinale, quod ipſi πιθοίγιαν vocabant. Plutarchus Sympoſ. lib. III. τοῦ νέου οἴνου Ἀθήνησι μὲν ἑνδεκάτῃ μηνὸς κατάρχονται, πιθοίγιαν τὴν ἡμέραν καλοῦντες, καὶ πάλαι γε, ὡς ἔοικεν, εὔχοντο, τοῦ οἴνου, πρὶν ἢ πίνειν, ἀποσπένδοντες, ἀβλαβῆ, καὶ σωτήριον αὐτοῖς τοῦ φαρμάκου τὴν χρῆσιν γενέσθαι.

25. Flamen prorſus vinum legit.) Apparet, morem fuiſſe, vt prior Flamen auſpicii cauſſa vinum legeret.

26. Fanum Fortis Fortunæ ſecundum Tiberim extra vrbem.) Manifeſtò, *ſecundum Tiberim* dixit pro, vltra Tiberim. Nam Fortis Fortunæ templũ in Transtiberina regione fuit. Sic ſuperiore libro, *Secundum Tiberim ad Iunium, forum piſcarium*: non intelligit de illo foro piſcario, quod in regione fori Romani ponit P. Victor: ſed videtur & aliud forum piſcarium trans Tiberim fuiſſe, vbi piſcatorii ludi quotannis fiebant menſe Iunio à Prætore vrbano, pro piſcatoribus Tiberinis: vt perperàm videri poſſit Vertranius legiſſe *ad Iunonium*, quod ita in Diebus Genialibus Alexãdri Neapolitani legerat. Cùm tamen Ianus Iunonius in nulla parte vrbis ita vocaretur, ſed tantùm in Pontificalibus indigitamentis. Ego ſanè nihil mutarim: quia vt de veritate lectionis mihi non liquet, ſic etiam vtrùm deprauata ſit nécne æquè dubitari poſſit.

27. Apollinaribus ludis docuit populum.) Quàm multa hinc exciderint, licet coniicere ex iis, quæ Liuius lib. XXVII. pluribus perſecutus eſt de Apollinaribus ludis, qui fiebant III Nonas Quintiles. Eorúmque origo ex Cn. Martii vatis carminibus petita, vt idem author lib. XXV. Ex quibus ſatis apparet, quæcun-

quę de Apollinaribus Varro docuiſſet,ea hinc deperiiſſe. Neque eſt,cur ſequaris editionem Romanã, in qua hæc verba mutila cum præcedenti hiſtoria connexa ſunt. Quod qui fecerunt,non viderunt,Varronem,qui antea de omnibus feſtis diebus ſeſe traditurum profeſſus eſſet,aut ſine ſtulto conſilio celeberrimorum ludorum mentionem prætermittere : aut, ſi eorum meminiſſet,eius hiſtoriæ ſummam paucis complecti non potuiſſe. Vnde perierunt ea neceſſe quæ ad ludorum Apollinarium cognitionem faciebant.

28. Et horti eius tutelæ aſſignantur.) Veneris tutelam hortos fuiſſe admonet idem & in 1. de re Ruſtica. *Item*, inquit, *aduenerор Mineruam, & Venerem. Quarum unius procuratio olіueti, alterius hortorum : quo nomine Ruſtica Vinalia inſtituta.* Plinius, *In remedio Saturnia ſigna, quanquam hortos tutelæ Veneris aſſignante Plauto.* Quod hîc Plinius Plautum dixiſſe ait,idem & Næuius quoque voluit,cùm dicit, *Coquos edit Neptunum, Venerem, Cererem.* Per Neptunum piſculẽta intelligit, per Cererem panem, per Venerem olera. Non igitur difficile eſt coniicere,cur Menippeam ſuam Varro inſcripſerit, Vinalia περὶ ἀφροδισίων.

29. Is cum eat,&c.) Is cùm eat, ſuffibulum quod habeat ſcriptum : id dicitur à ſuffiendo, vt ſubligaculum. Videtur enim lex fuiſſe, & in ea ſcriptum: EO PRAETER SACERDOTEM POBLICVM NE INTROEVNTO: IS QVOM INTRET, SVBFIBVLVM HABETO. Eſt autem ordo, *quod ſcriptum, Suffibulum habeat : id dicitur, &c.*

30. Suffibulum, a ſuffiendo.) Feſtus ita dictum putat,quòd fibula comprehenderetur. Sed Varro more ſuo anxiè etymologias comminiſcitur : Sciebat enim

Veſtales maximè omnium ſacerdotum publicorum ſuffitionibus vti. In quibus erat præcipuum, quod vocabant Exfit: quod erat genus ſuffitionis à Veſtalibus patrari ſolitæ. Fabius Pictor ápud Nonium, vbi agitur de nomine SAL. *Exfit*, inquit, *eſt ſale ſordidum, quod uſtum eſt, & in ollam rudem fritilem obiectum eſt. Poſtea id ſal uirgines Veſtales ſerra ferrea ſecant.* Malè enim hodie apud Nonium legitur *Teſſit*, pro *Exfit*. Feſtus, *Exfit, purgamentum, unde hodie remanet ſuffitio.* Fritilem ollam repoſuimus ex eodem Feſto: quòd & quoddam pultis genus fritilla diceretur: à Græcis ἀθάρα, vt ego quidem puto. Nam Frit, ἀθήρ. De quo ſuffimine vide amplius apud ipſum Feſtum, vbi de Muria Veſtalium diſputat. Eam enim Muriam Exfit vocari iam cognoſcimus ex Fabii Pictoris exemplo à nobis citato, & emendato.

31. Nouum vetus vinum bibo.) Plinius, *Cur ad primitias pomorum hæc uetera eſſe dicimus, alia noua optamus?* Et quod dixit, medicamenti cauſſa, id volunt verba, quæ ſuprà citauimus ex Plutarcho, ἐκ πάλαι γε, ὡς ἔοικεν, εὔχοντο, τοῦ οἴνου, πρὶν ἢ πιεῖν, ἀποσπένδοντες, ἀβλαβῆ καὶ σωτήριον αὐτοῖς τοῦ φαρμάκου τὴν χρῆσιν γενέσθαι.

32. Fontanalia.) Alii *Fontinalia*, vt Fontinalis porta. Vnde ſequitur, *Quod is dies*, eius ſcilicet Fontis, cuius delubrum fuit iuſta portam Capenam. Vnde & ipſa Fontinalis dicta eſt. Eius Fontis mẽtio Ciceroni II. de Legibus, niſi mendum ſubeſt in ſcriptura.

33. Angerona.) Libẽtiùs ſcripſerim *Angenora*, quia cohibet os. Eſt enim Dea ἐχεμυθίας. vt Sophocles, ὧν καὶ χρυσέα κλῄς ἐπὶ γλώσσᾳ βέβακε.

34. In curia accuſeia.) Ita habent veteres excuſi, Quam lectionem cùm minùs exploratam haberent

quidam, factum eſt, vt deteriora ſubſtituerint. Nam nunquam ipſi *Acalia* legerunt, pro Laurentinis feriis. Ex veſtigiis illius lectionis legendũ eſt: *Angeronalia, ab Angerona, cui ſacrificium fit eo die, ac cuius eæ feriæ publicæ. Laurentinæ, is dies, quem diem &c.* Qui autem genitiuum relatiui ſubſtituerunt, non viderunt eum latere ſub illa voce mendoſa: cùm tamen ſubſtituendus non eſſet, ſed ex illa voce corrupta eruendus.

35. Die ſexto.) *Feſto* reponendum docet Licinius Macer hiſtoriarum lib. I. vt citat Macrob. qui ait regnante Romulo Accam Tarrutio cuidam Tuſco diuiti denuptam, auctámque hæreditate viri: quam pòſt Romulo, quẽ educarat, reliquit: & ab eo Parentalia diémque feſtum pietatis cauſſa ſtatutum.

36. Qui atra dicitur. diem Tarentum Accas Tarentinas.) Etiam ſi in his annotationibus nihil aliud, præter certas & conſtantes coniecturas adducerẽ, tamen minimè operam luſiſſe viderer. Quod enim ſalutem planè præſtare non poſſum, at vulnera ipſa indicaſſe non parum erit. Igitur ſcripſerit Varro: *Laurentinæ, is dies, quem diem quidã in ſcribendo Laurentalia appellant, ab Acca Laurentia nominatus: cui ſacerdotes noſtri publicè parentant feſto die: quia altera dicitur ob ditem Taruntium, Acca Taruntia.* Laurentinæ feriæ, ait Varro, ab illa, in quã Acca, quæ Laurẽtia cognominata eſt: quia altera Acca eſt ea, quæ nupſit Tarutio cuidam Tuſco nobili, & diti viro: & ab altera cognomine Laurentiæ diſtinguitur, cui ſacerdotes noſtri in Velabro parentare quotannis ſolent. Fuerunt enim cognomine duæ Accæ: quarum vni, vt ait Plutarchus, ſacrificabatur menſe Decembri: fuitque nutrix Romuli, & Laurentia cognominata. Alteri menſe Aprili res diuina fiebat, à

multis Flora exiſtimata: ab aliis Tarracina, ſiue, vt eſt apud Gellium Tarratia cognominata. Quanquam has inter ſe confundit Plutarchus. Error verò tam vitioſæ lectionis ex varietate ſcripturæ natus eſt. Nam qui hîc Taruntius vocatur, ita idem eodem modo apud Aurel. Auguſtinum: ab aliis verò & Tarrutius, & Taratius, & Tarratius. Græci etiam ταῤῥούτιον. Sic quom Cicero in libris de Diuinatione Tarrutium vocat, in Solino idē Taruntius, in Stephano λεύκιος Θαῤῥαῖος vocatur. Fuítq; ſummus mathematicus, ac Ciceroni quoque & ipſi Varroni familiaris. Non ſunt ergo audiendi illi, qui non veriti ſunt Laurentinalia à Romanis ad Tarentinos transferre. Quos cùm videam ita ἀνέδην & licenter in hoc miſero autore vagari: Cæpi, vt verum fatear, de eorum fide dubitare, potiúsque illis os obſtruere veris argumentis, quàm conuiciis inceſſere, apud me decreui.

37. Vt quod ibi prope faciunt Diis manibus ſeruilibus ſacerdotes.) Sanè ſimplicius multò fuerit, vt ego quidem puto, ſi ita legimus: *Vt quod propè faciunt* Diis *manibus eius ibi ſacerdotes*. vel, *ut quod ibi propè faciunt* Diis *manibus aruales ſacerdotes*. Sacerdotes enim aruales, qui & aruales fratres, Accæ ſeu Caiæ Tarratiæ rem diuinam facere ſolitos conſtat ex Gellio. Melius erat, inquies, tacere, quàm incertiorem ex incerta rem facere. Atqui memini me in his cōmentariis non κριτικὸν agere, ſed σκεπτικόν: & omnia arbitrario iure, nō certo decidere. Itaque confidenter hîc, quicquid viſum fuerit, adducere poſſum, cùm iſta non ſint κύριαι δόξαι. Hoc tamen ſine arrogantia affirmare poſſum, hæc noſtra verecunda illorum audacibus commentis longè eſſe meliora.

38. Sed montanorum.) Ad diſcrimen eorum, qui

deorſum in humilibus locis habitant. Sic in Attica diſtincti erant ἐπακριεῖς καὶ πεδιεῖς. Dionyſius, διελὼν δὲ οὖν ὁ Τύλλιος εἰς ὁπόσας δή ποτε μοίρας τὴν γῆν, καὶ τοὺς ὀρεινοὺς, &c.

39. Paganalia.) In Paganalibus duo ritus explanandi apud Ouidium: etſi hæc annotatio hoc loco alienior erat. Primum, quod ſcribit,

Dum licet, appoſita uelut in cratere camella,

Lac niueum potes, purpureámque ſapam. Hæc potio burranica dicebatur, à colore burro, quem mulſum lacte dilutum facit. Feſtus, *Burranica potio lacte commiſtum ſapa, à rufo colore, quem burrum uocant.* Camela autem ea eſt, quam Pollux σκάμιλλαν vocat. ἐντεῦθεν εἰρῆσθαι λέγουσι καὶ τὴν παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις σκάμιλλαν. Deinde, quod alibi,

Placentur matres frugum Tellúſque, Ceréſque. Ceres in Paganalibus ſacris vocabatur Empanda. Varro apud Nonium lib. I. de vita po. Ro. Hanc Deam Ælius, (non *melius*, vt hodie perperam in Nonio) putat eſſe Cererẽ. Sed quòd in aſylum qui confugerent panis daretur, eſſe nomen fictum à pane dando pandere, hoc eſt aperire. Intelligit ergo Empandam Deam paganorum. Ego verò putarem dictam à latitudine: iccirco εὐρύστερνος. At Varro à pandendo: vnde & eadem cum Pale fuiſſe videtur. Hoc videtur innuere ipſe his verſibus,

Te Anna, & Peranna, Panda, Celato, Pales,

Nerienes, Minerua, Fortuna, ac Ceres. Ita enim lego primum verſum. Qui mos implorantium Deos: nam ἐκπληκτικῶς ferè id faciunt, vt Dii voſtrã fidẽ. & Plaut. *Tuã fidem Venus Noctuuigila.* & Satyra Varronis, *Hercules tuã fidem.* Item Euripides, vt citant Grammatici, σὲ τὸν αὐτοφυῆ πάντως ἰθέοντ᾽, αἰθέρα ῥύμβῳ. Porrò Varro videtur paganicas à Paganalibus diſtinguere: quòd Paganalia

eſſent priuatæ feriæ alicuius pagi, Paganicæ verò omnium. Tamen nihil tale apud Ouidium & alios.

40. Sic dictæ quinque cælo Iuno nouella.) Hæc putat ſe emendaſſe Vertranius, & tamen nihilo meliora, quàm alii, protulit. Forſan ne ipſe quidem ſuam emendationem amauerit, ſi hanc noſtram legerit: *Primi dies menſium nominati Kalendæ: ab eo, quòd iis diebus Kalentur eius menſis Nonæ à Pontificibus, quintanæ, an ſeptimanæ ſint futuræ, in Capitolio in curia Calabra ſic,* DIES TE QVINQVE KALO IVNO NOVELLA. SEPTEM DIES TE KALO IVNO NOVELLA. Senſu ſanè plano & aperto, non inuoluto, vt prioribus editionibus: neque ſuſpenſo, vt Vertranius correxit.

41. Iuno Nouella.) Quòd in Iunonis tutela Calendæ eſſent. Vnde Kalendaris Iuno. Non malè tamẽ Iana legeretur: ita vocabant Lunam. Varro de re Ruſtica: *Nunquam rure audiſti, octauo Ianam Lunam creſcentem, & contra ſeneſcentem: & quæ creſcente Luna fieri oporteret: & tamen quædam meliùs fieri poſt octauo Ianam Lunam, quàm antè?* Accepit autem ex Heſiodo:

Ὀγδοάτη τ' ἐνάτη τε, δύω γε μὲν ἤματα μηνὸς
Ἔξοχ' ἀεξομένοιο βροτήσια ἔργα πένεσθαι.

42. Nouella.) Mirum mihi viſum eſt, quòd legitur in vetuſtioribus excuſis. Omnes enim illi planè habent *Couella*: forſan non malè, quòd Couum veteres Cælum vocabant: quod Feſtus ſcribit dictum à chao, ex quo Poetæ dicunt Cælum eſſe natum. Imò potiùs, quòd χάος apud veteres ſignificabat aerem. Euripides Cadmo, vt inueni apud Probum Grammaticum: οὐρανὸς ὑπὲρ ἡμᾶς κενὸς, φώτων ἕδος δαιμόνιον. τὸ δ' ἐν μέσῳ οὐρανοῦ τε καὶ χθονὸς, οἱ μὲν ὀνομάζουσι χάος, &c. Ariſtophanes

ὄρνισι,

διὰ τῆς πόλιος τῆς ἀλλοτρείας, καὶ τοῦ χάους. Theocrit. *πτέρυγ.*

ἄπανθ' ὅσ' ἕρπει δι' αἴθρας, χάους τε. Ergo Iuno Couella ἡ οὐρανία.

43. Quod tunc ferias primas quæ futuræ ſint eo menſe, Rex prædicit.) Meliùs *ferias priuas*. Aut illud *primas* erit, celebriores, maioris notæ ferias. •

44. Poſtridie Calendas, nonas, idus appellati atri.) Afranius Fratriis,

Semptembris heri Calendæ: hodie ater dies. Vide Ouid. Plut. Macrob. Gell.

45. Comitiales.) Contrarii nefaſtis. Itaque luſit Plautus Pœnolo.

Non potuiſti adducere homines magis ad hãc rẽ idoneos:
Nàm iſtorũ nullus nefaſtus eſt, comitiales ſunt meri.
Ibi habitant: ibi eos conſpiciàs, quàm Prætorem, ſæpius.

46. C. Mutius ambigebat.) *Ambigebat* dixit ex antiqua iudiciorum modeſtia, cùm dicerent *ἔδοξε δικαίως ἁλῶναι.* nunquam *δικαίως ἑάλω.*

47. Iunius Gracchus.) Alii *Gracchanum* citant.

48. *Αφροδίτη.*) Forſan de hoc loco Varronis ſentiebat Macrobius. *Cincio*, inquit, *etiam Varro conſentit, affirmans ſub Regibus nec Latinum nomen Veneris, nec Græcum fuiſſe: & ideo non potuiſſe menſem à Venere nominari.* Sic & Arnob. lib. 11. nec Veneris, nec Apollinis mẽtionem factam eſſe in Numæ indigitamentis teſtatur. Quare minùs prudenter Ennius Veneris mentionem fecit regiis temporibus. Nam cùm ad tertium vſque Annalem regiorum temporum geſta cõtinuaſſe multis teſtimoniis inde productis conſtet, in primo Annali ſic quendam orantem inducit,

Te nunc ſancta Venus precor, & Genitrix patri' noſtri,

Vt nos

Vt nos de Cælo uiſas cognata parumper,
Téque Quirine pater ueneror, Horámque *Quirini,*
Téque pater Tiberine, tuo cum flumine ſancto. Tamen illos verſus in duobus autoribus, tribus locis diuulſos leges.

49. Antiquum oppidum Palatinum.) Puto legendum, *Luſtratum antiquum oppidum Palati, nunc gregibus humanis cinctum.* Hoc enim dixit ad differentiam veteris oppidi, circa quod initio paſcerentur greges pecorum. Quòd temporibus Varronis, vrbe in tãtam magnitudinem ampliata, & Palatio in eam concluſo, totum eſſet cinctum gregibus humanis. Vſurpat autem alicuius veteris verba tanquam alludens.

50. Quare ſi etymologos principia verborum poſtulet.) *Poſtuletur* legendum eſt: Et poſtea, Et *reliqua oſtendat, quod non poſtulat*: lege, *quod non poſtulatur*: Eſt autem helleniſmus, vt etiam veteres Latini, Exigi pecuniam, exigi portorium.

51. Sed cum hos agitamus quid, &c.) Niſi eſſet *κακέμφατον* libenter legerem, *cùm nos agitamus*. Sed hoc cacephaton ridet in viro conſulari Cicero.

52. Sic coemptio, ſic compitum nominatur.) Potiùs, *Sic coitio, ſic comitium.*

53. Apud fullonem veſtimentum cum cogitur, conciliari dicitur.) Imò Conciliare à ciliis, & Græcè *κιλίκια* dicuntur. Ex iis coacta veſtimenta vulgò *Feltra* vocamus: nempe *τὰ ἐκ τριχῶν συνωθούμενα*. Vnde Cõciliare Fullonium verbũ, *τὸ συμπιλοῦν, πιέζειν, ἰποῦν, καὶ συμπατεῖν*. A quo & Galli quoque *Fouler* dicunt. Hoc intellexit Titinnius Fullonibus:

–terra hæc noua eſt,
Quaſi ubi tu ſolitus pedibus argutarier,

Dum compeſcis cretam, & ueſtimenta eluis. Vnde ſaltus Fullonius Senecæ Epiſtola xv. *Curſor & cum aliquo pōdere manus motæ: & ſaltus uel ille, qui in altum corpus leuat, uel ille, qui in longum mittit, uel ille, ut ita dicam, Saliaris: uel, ut contumelioſiùs dicam, ſullonius.*

54. Mamurium Veturium.) Pro vetere memoria Varro & Plutarchus. Alii nomen proprium viri faciūt ex hiſtoriæ cauſa. Sic ergo Romani in ſacris quædam nomina dicis cauſſa ſolebant proferre in nuptiis Caiam Cæciliā, & Talaſſionem: in Veſtali capienda Amatam: Nonis Caprotinis Caium, Marcum Lucium: in cenſu vel delectu faciendo Valeſium, Saluium, Statorium. Itaque ſcribit Cicero: *Itémque in luſtranda colonia, ab eo, qui eam deduceret: & cùm imperator exercitum, cenſor populum luſtraret, bonis nominibus qui hoſtias ducerent, eligebantur. Quod idem in delectu* COSS. *obſeruant, ut primus miles fiat bono nomine. Hæc ille.* Sic in Saliari carmine bonis ominis cauſſa Luciam Volumniam, & Mamurium Veturium nominabant. Contrà ab eadem ſuperſtitione nullus ludis Apollinaribus Pomponius nominabatur. Sic cauebatur, vt qui hoſtias duceret, bono eſſet nomine, vt iam ex Cicerone demōſtrauimus. Quare id voluit Plinius lib. XXVIII, vbi ait, *Cur*, inquit, *publicis luſtris etiam nomina uictimas ducentium proſperè legimus?*

55. Terentius.) Qui *Iuuentium* legunt, videntur ignorare duos fuiſſe Terentios: Pub. Terentium Afrū, cuius extant hodie ſex fabulæ: & Terētium Libonem, cuius meminit Donatus ex Suetonio. Et forſan ille eſt, quem citat Feſtus in Anagnorizomene.

56. Pueri dicuntur infantes.) Æſchylus Choephoris, *οὐ γάρ τι φωνεῖ παῖς ἔτ' ὢν ἐν σπαργάνοις.*

57. Qui futura prædiuinando ſolent fari, fatidici dicti.) Fari, τὸ προφητεύειν. Ennius,

Atque Anchiſes doctu', Venus quem polcra Dearum
Fari donauit diuinum pectus habere. Sic Caſſandras
Miſſa ſum ſuperſtitioſis ariolationibus:
Neque me Apollo fatis fandis dementem inuitam ciet.

Melius enim dixit, quàm Græcus ille poeta, vnde accepit:

Ἄκραντον αὖ μ' ἔθηκε θεσπίζειν θεός,
Καὶ πρὸς παθόντων, κἂν κακοῖσι χειμένων
Σοφὴ κέκλημαι—

Citantur autem à Plutarcho in Commentario Politico, ὥσπερ οὖν τῆς Κασάνδρας ἀδοξούσης ἀνόνητος ἦν ἡ μαντικὴ τοῖς πολίταις, ἄκραντον αὖ με, &c.

58. Iidem vaticinari, quod veſana mente faciunt.) Fatuos primùm vates vocatos eſſe, poſteà pro væſanis accipi, apud omnes ſatis conſtat. Sic vult Plato ſuam μαντικὴν, quaſi μανικὴν dictam. Vide in Phædro.

59. Effari templa.) Τεμενίζειν Græci: vt Thucydides. Idem eſt Siſtere fana. Feſtus, & Cor. Tacitus.

60. Hinc etiam famiger, fabile.) Potiùs legerim, *famigerabile*. Et ita videtur legiſſe Sipontinus.

61. Loqui ab loco.) Quaſi arduum eſſet diuinare à λόγος eſſe.

62. Fallo.) Græcum σφάλλω, & φάλλω.

63. Conſolandi cauſſa) Alloqui, παραμυθεῖσθαι.

64. Concinne loqui dictum a concinne.) A *cōcinere* ſcribendum eſt: Sic συνᾴδω τινὶ, Benè mihi conuenit cum aliquo. A cinno tamen deducit Nonius: meliùs ſanè.

65. Et inter ſe reſpondent aliud alii) In antiquitus excuſis legitur, *& inter ſe cudant aliud alij*. Quare tranſpoſitæ ſunt vocales, *cudant*, pro *cadunt*: Cicero,

Et eius uerbum aliquod aptè acciderit ad id, quod ages. συμπίπτειν. Herodotus Euterpe, οὐ γὰρ δὴ συμπίπτει γε φῆσαι τά τε ἐν Αἰγύπτῳ ποιεύμενα τῷ θεῷ, καὶ τὰ ἐν τοῖσι Ἕλλησι. Quare alicuius correctoris eſt verbum illud, *Reſpondent*.

66. AEnea, quis eſt qui meum nomen nuncupat.) Apud Cenſorinum:

Quis meum nominans nomen exciet,

Quanuis tumultu inuocans incolarum fidem? Videtur ex quodam choro ex Nyctegreſia.

67. Meum nomen nuncupat:) Nuncupare in hoc ſenſu parum vſitatũ. Eſt enim hîc inclamare. Pacuuius Duloreſte:

Exemplo Ægiſti fidem nuncupantes conciebant populũ. Nonius *Conciere*.

68. Dico, quod Græci δεικάζω.) Meliùs λέγω.

69. Indicit illum.) Suſpicor, *Indiat illicium.*

70. Indicit funus.) Suprà, *indictiuũ funus*. & Feſtus.

71. Prodixit diem.) Cicero pro domo, *Prodicta die.*

72. Dictum in mimo.) Cicero, *Delectarunt me dicta Mimorum, ac* ἐπισημασίαι *populi*. Sic dictioſus hiſtrio. Et ab eo dicteria, quibus in exordiis fabularum (exordia ſunt quæ εἰσόδεις Græcè) hiſtriones vtebantur ad captandam attentionem populi. Varro ὄνος λύρας.

Trichorda pſaltidi attulit pſalteria,

Quibus ſonant in Græcia dicteria,

Qui fabularum collocant exordia,

Vt Comici, Cinædici, Scænatici:

Quibus ſuam delectet ipſe amuſiam,

Et auiditatẽ ſperibus lactet ſuis. Hæc nos cõiunxim*.

73. In manipulis canſtrenſibus dicta a ducibus.) *Dictum à ducibus*. παράγγελμα, teſſera. Furius, vetus poeta,

Nomine quemque ciet, dictorum tempus adeſſe.

74. Dicitur in imo.) Repoſuerunt, *dicis imo*. Hîc ergo *imo*, ἕνεκα, ἢ χάειν. ſicut, dicis ergò.

75. Si dico quid ſcienti quod det, quod ignorauit trado. Hinc doceo declinatum.) Ne in hac quoque difficultate deſpondendus animus, tametſi, quantum aleæ ſubeundùm mihi ſit, non ignoro: Ita igitur ſcripſerit Varro, *Si dico neſcienti quid, & quod ignorauit trado, hunc doceo. Id declinatum, uel quod cùm docemus, dicimus.* Sanè ſi non eadem verba, eundem tamen ſenſum poſtulat mens Varronis, qui ineptiſſimè doceo deducit à dico, cùm certiſſimum ſit eſſe à δοκέω. Vnde δόγματα decreta doctorum.

76. A doceo diſco.) Δάω, δάσκω, διδαχόν. Inde diſco.

77. Ratio putari dicitur.) Putare rationem, id, niſi fallor, eſt ἐκκαθάραι λογισμὸν Plutarcho in commẽtario, Quomodo diſtinguas adulatorem ab amico. πόνου τε, καὶ σπουδῆς ἁπάσης ἀπολειπόμενος ἐν τοῖς ὑπὸ μάλης περιάξεσιν ἀπροφάσιστος ἐστι, τὸ πιστὸς ἔρωτος ὑπηρέτης, καὶ περὶ λύσιν πόρνης ἀκριβὴς, τὸ πότου δαπάνης ἐκκαθάραι λογισμὸν οὐκ ἀμελής. Etiam ſi aliter hîc Eraſmus vertat: cui ego non aſſentior. Demoſthenes, ὡς ὅταν οἰόμενοι περιεῖναι χρήματα, λογίζησθε, κἂν καθαραὶ ὦσιν αἱ ψῆφοι, καὶ μηδὲν περιῇ, συγχωρῆτε, &c.

78. Sermo a ſerie.) εἱρμὸς, addito ſibilo, vt εἴρω, vel ἔρω, ſero. Sic ἔρος (vnde εἴρερος Homero: & ἔεδος, & Eritudo, ſeruitudo apud Feſtum) & AEolicè ἔρϜος, addito ſibilo, SerFos, vt ſcribebant olim, nunc ſeruos: vt, DaFos, oFom, æFom, &c. Seruum ineptè Iuriſconſulti à ſeruando.

79. Sic augures dicunt, Si mihi autor eſt ver-

bi. nam manum aſſerere dicit.) Sine dubio corruptus locus,& mancus. Niſi ſit, quod dicebant in precationibus ſuis Augures, IOVIS PATER, SI MIHEI ES AVTOR, VRBI, POPOLOQVE RO. QVIRITIVM, HAEC SANE SARTEQVE ESSE, VTI TV NVNC MIHEI BENE SPONSIS, BENE QVE VOLVERIS.

80. Nam manum aſſerere dicit.) Hæc pertinẽt ad aliam diſputationem, cuius initium intercidit, & hîc facta eſt lacuna in Varrone.

81. Legumina.) De re Ruſtica lib. I. Hoc enim quoque legumen, vti cætera, quæ velluntur è terra, nõ ſubſecatur. Quæ quòd ita legantur, legumina dicta. Item, cæteráque quæ alii legumina, alii, vt Gallicani quidam, Legaria appellant : vtraque dicta à legendo: quòd ea nõ ſecantur, ſed vellendo legantur. Nicãder,

χεροδρόποι δ' ἵνα φῶτες ἄπερ δρεπάνοιο λέγονται

ὄσπρια χέδροπα— χεροδρόπους, vt vides, vocauit ab ea ratione.

82. Hinc Poetæ murmurantia litora.) Μορμύρουσαι ὄχθαι. Ponam & Anapæſticos elegantiſsimos Accii poetæ ex Phinidis. Nõ enim hoc loco alieni ſunt:

Ac ubi curuo litore latrans
Vnda ſub undis labunda ſonit.
Simul & circum magniſonantibus
Excita ſaxis ſæua ſonando
Crepitu clangente cachinnat. Ita enim conglutinandi ſunt, qui leguntur diuulſi apud Nonium. Imitatum autem videtur ex Apollonio, qui de eadem re ita canit:

Κοῖλαι δὲ σπήλυγγες ὑπὸ σπιλάδας τρηχείας
Κλυζούσης ἁλὸς ἔνδον ἐβόμβεον· ὑψόθι δ' ὄχθης

Λευκὴ καχλάζοντος ἀπέπλυε κύματος ἄχνη. Quemadmodum & de Harpyiis, ab eodem Apollonio, vt citat Nonius:

Aut ſæpe ex humili ſede ſublime aduolãt. Apollonius,

αἱ δ' ἄψα δινήεσαι ποτέονται. Item,

Nec ulla curas finis interea datur. Apollonius,

ἴσχω δ' ὕπνα μῆτιν ἐπίῤῥοθον— Hæc ſanè non multùm ad rem: ſed nihil ad diſcendum intempeſtiuũ puto.

83. Increpare.) Ennius lib.1,

Aſt hic, quem nunc tu tam toruiter increpuiſti. Ita puto legendum apud Nonium, *Hodie, Ennius Lupiaſta. Quem nunc, &c.* Nos fecimus, lib.1. *aſt hic.*

84. Itaque hos imitatus Apriſſius ait io Bacche.) Quis adeò Latinè ignarus, vt putet hoc nomẽ Romanum eſſe, nedum alicuius autoris Romani: Itaque meritò ſuſpectum eſt. Ne ſequentia quidem ſatis conſtant. Hephæſtion & Stephanus dictione *βεχὶρ* citant. Archilochum *ἰοβάχχοις.* Sed nos vt coniecturas omnes ſtudioſè colligimus, quæ nobis obiici poſſunt: ita etiam illas ſæpe vt incertas reiicimus. Romana editio habet *Apriſſius in Bacche.* Quæ nos quaſi manu ducit ad veram lectionem indagandam. Quæ, niſi animi fallor, hæc eſt: *Itaque hos imitatus aptè Attius ait in Bacchis.* Vel, *Itaque hos apertè Attius, &c.* quod ita compendioſè ſcriberẽt *aptè* pro *apertè.* Vtcunque priorem vocem legas, non magnopere laboro. De nomine autem Attii non dubito: cùm & Caſſius alibi pro Attius, & Caſſius quoque pro Mattius variatum ſit. Vt error ſit totus in duplici ſſ, pro duplici tt. Quòd autem peccatum ſit *in Bacche*, pro *in Bacchis*: etiam illius fabulæ nomen in manu ſcriptis Nonii exemplaribus, itémque in veteribus impreſſis eodem modo deprauatum eſt.

Bacchas autem vertit ex Euripide Attius: & exempla, quæ ſubiiciam, fidem facient. Primum quod eſt apud Euripidem,

ἔτ' αὐτὸν ὄψῃ κἀπὶ Δηφῖσι πέτραις
πηδῶντα σὺν πεύκαισι δικόρυφον πλάκα. Id his verbis reddit Latinus poeta,

Lætum in Parnaſo inter pinos tripudiantẽ, in circulis
Ludere, atque tædis fulgere– Item,

ὡς δεινὰ δρῶσι, θαυμάτων τε κρείσσονα.

Quod neque ſat fingi, neque ſatis dici poteſt
Pro magnitate–

--ἀλλ' ἐξανίστατε
σῶμα, καὶ θαρσεῖτε δόρκας, ἐξαμείψασαι δρόμον. (vel *τρόμον*)

Agite modico gradu, niſus iacite leues.

--καὶ καταστίκτοις δοραῖς
ὄφεσι κατεζώσαντο-

Tum pecudũ exuuias læuo pictas lateri accommodãt.

Vbi tamen non *pictas* verè, ſed *uarias* vertendum fuerat: vt ſunt Lyncium, Pantherarum, Tygrium.

περὶ δὲ μαινόμενοι σάτυροι
ματέρος ἐξανύσαντο θεᾶς.

Siluicolæ inuiſentes loca.

πατρίους παραδοχάς, ἅς τι ὁμήλικας χρόνῳ
κεκτήμεθ' οὐδεὶς αὐτὰ καταβαλεῖ λόγος,
οὐδ' εἰ δι' ἄκρων τὸ σοφὸν εὕρηται φρενῶν.

Quæ neque uetuſtas, neque mors, neque grandæuitas.

Deeſt verbum pro *καταβαλεῖ*.

λέγουσι δ' ὥς τις εἰσελήλυθε ξένος,
γόης, ἐπῳδὸς, Λυδίας ἀπὸ χθονὸς
ξανθοῖσι βοστρύχοισιν εὔοσμον κόμην, &c.

Formæ figura, nitiditate hoſpes Phrygius. apud Nonium malè *hoſpes regius*.

πενθεὺς πρὸς οἴκους ὅδε διὰ σπουδῆς περᾷ,
Ἐχίονος παῖς, ᾧ κράτος δίδωμι γῆς.
ὡς ἐπτόηται; τί ποτ' ἐρεῖ νεώτερον;
—Pantheus

Præſto cerritus nobis ſe ſtupens ultro Oſtentum obtulit. At in Feſto propemodum deploratus hic locus. *Cerritus* duplici rr: nam detritum ex *Cereritus*. Vnde Attici vocabant eiuſmodi δημητριακούς. Et Δημήτηρ ἡ αὐτὴ τῇ Ἐριννύϊ. Callimachus, τὴν μὲν ὅγε σπέρμηνεν Ἐριννύϊ Τιλφωσαίῃ, id eſt Cereri. Porro ad rem. Euripidis verba:

Λαμπρότερος, ἢ πρίν, καὶ διϊπετέστερος. ἀὴρ ſcilicet.

Splendet ſæpe : aſt idem nimbis interdum nigret. Hic ſanè excuſari nõ poteſt, qui διϊπετέστερον pluuioſum intellexerit, quòd Homero διϊπετέες ποταμοί. Nubigenas vertit Statius : cùm hîc ſit διαυγέστερος. Sed profectò veteres poetæ non ſolùm errare in vertendis Græcis fabulis, ſed & multa licẽtia vti ſolebant, multùm de ſuo addere : vt hîc in his verbis, quæ citat Varro. Sed prius videamus quid Euripides:

ΧΟ. τίς ὅδε; τίς πόθεν ὁ κέλαδος
ἀνά μ' ἐκάλεσεν Εὐΐου;
ΔΙ. ἰὼ πάλιν αὐδῶ
ὁ Σεμέλας, ὁ Διὸς παῖς.
ΧΟ. ἰὼ δέσποτα δέσποτα,
μόλε νυν ἡμέτερον ἐς θίασον.
ὦ βρόμιε βρόμιε-- Attius :

CHO. *Quis me iubilat ?*
BACCX. *Vicinus tuus antiquus.*
CHO. *O Dionyſe pater,*
Optime uitiſator,
O Semela genitus Euie. Poſtremos verſus inuenimus apud Macrob. lib. VI. Quæ cùm ita ſint,

& quando,& quomodo in nomine Attii peccatum ſit, oſtenderim:tum quomodo Bacchas Euripidis verterit L. Attius: Deinde quantum iuris ſibi permiſerint Veteres,cùm Græcorum fabulas verterent: Poſtremò indicarim vnde verba ea, quæ adducit Varro, accepta ſint: quis eſt, qui coniecturam noſtram reprehendere poſſit? Quòd ſi,vt ſæpe accidit, falli potero: non tamen ſine magna veriſimili cauſſa falſus fuero.

85. Θελάμβῳ.) Diodorus de Libero patre, *θρίαμβον δὲ αὐτὸν ὀνομασθῆναι φασὶν, ἀπὸ τοῦ πρῶτον τῶν μνημονευομένων καταγαγεῖν ἀπὸ τῆς στρατείας θρίαμβον εἰς τὴν πατρίδα τὴν ἐξ ἰνδῶν ποιησάμενον ἐπάνοδον μετὰ πολλῶν λαφύρων.* Athe.lib.1. *Τιμαῖος παρὰ Λαμψακηνοῖς ὁ Πρίαπος ὁ αὐτὸς ὢν τῷ Διονύσῳ ἐξ ἐπιθέτου οὕτως,ὡς θρίαμβος,καὶ διθύραμβος.* Quid verò de etymo ſentiãt Grãmatici, vide in magno Etymologico.

86. Ideo Lucillius ſcribit de Cretea. Cum ad ſe cubitum venerit ſua voluntate, ſponte ipſam ſuapte, &c.) *Ideo Lucillius ſcribit de Cretea, cùm ad ſe cubitum uenerit, ſponte ipſam, &c.* Nam illa verba, *ſua uoluntate*, ſunt interpretamentum illorum, *ſua ſpõte*. Et ab illis, *ſua ſponte*, incipiunt verba Lucilii.

87. Sequere, adſequere.) Ita legendum hoc colloquium amaſiæ cùm Polybadiſco,

Sequere, ſequere Polybadiſce: meã ſpem cupio conſequi.
POLYB. *Sequor Hercule quidem: nam lubenter, mea ſperata, conſequor.* Sperata dicebatur ἡ μνηστευομένη.

Quanquam pro ea, quæ iam denupta ſit, Plautus acceperit in Amphitruone. Afranius Fratriis, citãte Nonio:

—curre & nuntia
Venire, & mecum adduce ſperatam meam.
Videas puellam, curent, confirment iube. In eadem:
—ſperatam non audi tuam. Ita enim ille locus

depravatus reſtituendus eſt. πολυβαδίσκος autem, vt Lápadiſcus, ὑποκοριστικῶς.

88. A quo cum reſpondet, dicit præs.) Feſtus, *Præs eſt is, qui populo ſe obligat, interrogatúſque à magiſtratu, ſi præs ſit, ille reſpondet, præs.* Apud Varronem igitur legendum præs, vt habent omnes excuſi, non dicitur præs. Videtúrque præs pro præſto dictum, vt in illo verſu: τίς ἔσθ᾽ ὁ πωλῶν τἀνδράποδα; ἐγὼ πάρεξ.

89. Vades ne darent.) Primus vades publicos dedit Cæſo Quintius. Liuius. Huc pertinent multa ex oratione κατὰ Τιμοκράτους.

90. Nec ſine canendo tibicines dicti.) Superiore libro: Nec *unalia ſine uino expediri, nec curia Calabra ſine calatione poteſt aperiri.*

91. Et qui aliquid agit, non eſſe inficientem.) *Et qui aliquid neget, eſſe inficientem.* Nam etiam Nego, quaſi non ago videtur velle dictum eſſe.

92. Qui adlucet, dicitur lucere.) Ariſtophanes ἀχαρνεῦσι,

τίν᾽ μαθὼν φαίνεις ἄνευ θρυαλλίδος; Alludit autem ad id quod ſupra Dicæopolis dixerat. τίς σ᾽ ὁ φαίνων; quod eſt συκοφαντῶν. Homerus,

-αἰθομένας δαΐδας μετὰ χερσὶν ἔχοντες,
φαίνοντες νυκτὸς κατὰ δώματα δαιτυμόνοισι. Athenæus

φαίνει ὁδοιποροῦσι. Phidippus Comicus: ὁ φανὸς οὐκ ἔφαινεν ἡμῖν. Plautus,

Tute tibi puer es lautus: luces cereum puto Laucus. Primùm enim Daucus: quod detritum ex δᾳδοῦχος. Deinde Laucus, vt Dautia, lautia: Dacrumæ, Lacrumæ. Poſſet tamen non ineptè legi, *Tute tibi, puere, lautus luces cereum.* Tu ille lautus & magnificus tibi δᾳδουχεῖς, neque puerum habes. vel, tute lotus ex balneo tibi fa-

cem geſtas. Simile eſt, quanquam non idem, *αὐτοληκυθος*. Et forſan hæc poſterior coniectura vera eſt. Sic Græcis eodem modo, *αὐτοκηβδαλοι, αὐτόδειπνοι, αὐτοβαλαυθίειν*, &c.

93. Abluere: & luce diſſoluuntur tenebræ) Nō video quid negotii ſit hæc diuidere, ab luere: cùm etiam in editione Romana rectè legatur. At Vertranius deſinat ineptire, qui tam paruum mendum non vidit, & ſpuriam lectionem pro vera ſuppoſuit.

94. Lucere item a luce.) *Lucaria item à luce*, quod propter lucem amiſſam is cultus inſtitutus. Maſurius Sabinus Faſtorum libro II. *Eam noctem deinceps, quæ in ſequentem diem, qui eſt Lucarium*. Sex Pompeius, *Lucaria feſta in luco colebant Romani, qui permagnus inter uiam ſalariam, & Tiberim fuit: pro eo, quòd uicti à Gallis, fugientes in prælio ibi ſe occultarunt*. Feſtus à luco, Varro ab luce amiſſa, id eſt libertate, vt puto. Vt & alii quoque autores loquuntur. Artemidorus quoque lib. II. ἥλιον, inquit, ἐλευθερίαν καλοῦσι.

95. Et inuident, & atticum illud, obliuio lauet.) Hic ſanè eſt locus vnicus, quem qui emendet, magnam gratiam à ſtudioſis iniuerit. Nam quòd leuiter immutatus eſt in Romana editione, potuit fortaſſe recipi correctoris autoritate, non tamen ita, vt non & noſtra emendatio, quam veram præſtare poſſumus, lōgè præferatur. Audiamus ergo Varronem, *Hinc uiſenda, inquit, uigilauit, uigilium: & inuident, &, vitium illi obtulit, uiolauit, quod incidit in uidendum*. Cedo ſis mihi iudicem, ni verò vincā hæc ita eſſe, niue malè alii hæc mutauerant. Obferre autem vitium, & ſtuprum, tam tritum eſt apud antiquos ſcriptores, vt exempla ſuperflua futura ſint. Facile verò fuit ex *uitium, aticum* face-

re. At Romana editio *Attiacum*. Non puto ita exempla ex Attio citari apud vllum bonum autorem, vt ex Attio poeta Attiacum deducant. Ego ſanè, ſi nihil aliud potuiſſem, *Atticum* illud retinuiſſem. Quod Latinorum Vitiare virginem, imitatum eſt ex Attico, *διαφθείρειν τὴν παρθένον*. Et violare virginem, *βιάζεσθαι*. Nam quæ dicit in Tragœdia, Me *quōdam inuitam per uim uiolat. Iupiter bone uiolat?* illa inquam, quæ hoc dicit, acceperat pro cogere, & adigere, quod & Græcè quoque *βιάζεσθαι*. At qui reſpondet, *Iupiter bone uiolat?* vel ſciens vel imprudens aliouorſum interpretatus eſt, & pro fœdo verbo accepit. Quare quæcunque illa eſt, in ancipiti verbo *κακέμφατον* commiſit.

96. Quod incidit in videndum.) Forſan nihil mutandum eſt. *ἐκ τοῦ ὁρᾶν γίνεται τὸ ἐρᾶν*.

97. Cum muliere eſſe.) *τὸ συνεῖναι*. Plautus Mercatore,

Ea nocte mecum hoſpitis iuſſu fuit. Nec diſſimile quod dicunt mulieres in Ciſtell.

Viris cum ſuis prædicant nos ſolere.

98. Dictum Cerno a Creo, id eſt creando.) Veteres excuſi rectè habent: *Dictum Cerno à Cereo. Cereo enim Creo*: A quo in Saliari carmine Cerus manus, id eſt creator bonus. Feſt. Hinc Ceres dicta eſt, quòd omnia creat: non à gerēdo, vt Varro & Cicero. Cerno verò à *κρίνω*. Vnde Crimen, & Crines, &c.

99. Quod ait Medea.) Varro *γεροντοδιδασκάλῳ*.

Nonne uides apud Ennium eſſe ſcriptum:

Ter malim ſub armis uitam cernere, quàm ſemel modo

Parere– Verba Euripidis, quæ vertit Ennius, ſunt hæc:

–*ὡς τρὶς ἂν παρ' ἀσπίδα*

στῆναι θέλοιμι μᾶλλον, ἢ τεκεῖν ἅπαξ. Ponam & alia, quæ comparabis cum verbis Euripidis. Non enim in eiuſmodi exercitationibus malè horas collocari puto. Ait itaque Ennius apud Probum:

Iuppiter, túque adeò ſumme Sol
Qui res omnes inſpicis,
Quíque tuo lumine
Mare, terram, ac cælum
Contueris: hoc facinus diſpice,
Priuſquam fit: prohibe ſcelus. Euripides,
ἰὼ γᾶ τε, καὶ παμφαὴς ἀκτὶς
ἀελίου, κατείδετε, ἴδετε τὰν
οὐλομέναν, πρὶν φοινίαν
τέκνοις προσβαλεῖν χέρα
αὐτοκτόνον-- Deinde,
ἀλλά νιν, ὦ φάος διογενὲς κάτειργε,
κατάπαυσον, ἔξελ' οἴκων φονίαν. Apud Ciceronem pro Rabirio Poſtumo:

Si te ſecundo lumine hîc offendero: Ex Medea Ennii: ex illo,
εἴ σ' ἡ 'πιοῦσα λαμπὰς ὄψεται θεοῦ. Item quæ ibidé,
Animum aduorte, & dicto pare. fecit ex illo,
ἀλλ' ἔξιθ' ὡς τάχιστα. Ibidem,
Præter rogitatum ne querare– Planè ex illo
–μὴ λόγους λέγε. Reliqua, quæ citantur à Grammaticis, ab aliis animaduerſa ſunt: quare ea non ponam.

100. Vos epulo poſtquam ſpexit.) In fragmẽtis Feſti ita citatur hic verſiculus Ennii:
Quod ubi rex ···· dulo ſpexit de contibu' celſis. In aliis,
Quod ubi rex paulò ſpexit de coribus celſis. Puto legendum:

Quos ubi rex pullos ſpexit de cortibu' alſis.

101. Qui habeant ſpectionē, qui non habeant.) Cicero Philipp. 11. & Feſtus.

102. A quo dictum poetæ, audio, aut auſculto.) *A quo dictum poetæ: Audio, haud auſculto.* Cæcilius,

Audire, ignoti quod imperant, ſoleo, non auſcultare.

Pacuuius,

—His, qui auium cantum intelligunt,
Magíſque ex alieno iecore ſapiunt, quàm ſuo,
Magis audiendum, quàm auſcultandum cenſeo.

103. Quod ſit Græcum antiquum, non vt nūc φρέαρ dictum.) Repone, vt ſuprà, *Quòd ſit Græcum antiquum* πωτὴρ, *non, ut nunc,* φρέαρ *dictum.* πωτὴρ, aliter πίσρα, & ποτίσρα· vnde ſumi pote.

104. Mantelium, quaſi manuterium.) Χειρόμακτρον. Etiam apud Athenæum χειρόμακτρον eſt genus velamenti. Itaque probatur ex Sapphus teſtimonio. Sic Latinè mantelium, & mantile ad tergendas manus, itémque genus pallii, aut velamenti. Plautus,

Neque fallaciis ullum eſt mantelum meis. Vtrunque Heſychius. χειρόμακτρον, ἢ χειρόμακτρον, μανδύλιον.

105. Nunc primum ponam de Cenſoriis tabulis.) De Cenſoriis tabulis, déque earum cuſtodia non ſunt prætereunda quæ Dionyſius ſcribit, δηλοῦται δὲ καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν καὶ τῶν καλουμένων τιμητικῶν ὑπομνημάτων, ἃ διαδέχεται παῖς παρὰ πατρὸς, καὶ περὶ πολλοῦ ποιεῖται τοῖς μεθ᾽ ἑαυτὸν ἐσομένοις, ὥσπερ ἱερὰ πατρῷα παραδιδόναι. πολλοὶ δέ εἰσιν ἀπὸ τιμητικῶν οἴκων ἄνδρες ἐπιφανεῖς οἱ διαφυλάττοντες αὐτά.

106. Quod fauſtum, felixque.) Huius etiam ſollennis formulæ meminit & alicubi Liuius: Item Cicero primo de Diuinatione, *Neque ſolùm,* inquit, *Deo-*

rum uoces Pythagorei *obſeruauerũt, ſed etiam hominum, quæ uocant omina, quæ maiores noſtri quia ualere cenſebant, iccirco omnibus rebus agundis,* QVOD BONVM, FAVSTVM, FELIX FORTVNATVMQVE SIT *præfabantur.* Item lib. 11, *Iam illa* FAVETE LINGVIS, *& prærogatiuum omen comitiorum, &c.* Quæ omnia non niſi conceptis verbis præfabantur veteres, & obſeruatis auſpiciis matutino tempore: quòd niſi poſt auſpicia magiſtratus non crearetur. Sic in ſacris primo mane hæc prima verba erant εὐφημεῖτε, & Fauete linguis. Ouid.

Poſtera lux oritur, linguis, animíſque fauete:

Nunc dicenda bono ſunt bona uerba die. σιγᾶτε, καὶ εὐφημεῖτε. Quare Euripides in Ione, antequam eius exhortationis, quæ fieri ſolebat in ſacris, meminiſſet, prius ex more præfatur de matutino tẽpore quædam: quòd tunc maior eſſet in deorum mentione caſtimonia. Ait igitur:

ἅρματα μὲν τάδε λαμπρὰ τεθρίππων.
ἅλιος ἤδη λάμπει κατὰ γᾶν.
ἄστρα δὲ φεύγει πυρὶ τῷδ' αἰθέρος
εἰς νύχθ' ἱεράν. Deinde paulò poſt,
ἀλλ', ὦ φοίβου σεμνοὶ θέραπες,
τὰς κασταλίας ἀργυροειδεῖς
βαίνετε δίνας· καθαραῖς δὲ δρόσοις
ἀφυδρανάμενοι στείχετε ναούς.
στόμα τ' εὔφαμον φρουρεῖτ' ἀγαθὸν,
φήμας τ' ἀγαθὰς τοῖς ἐθέλουσι
γλώσσας ἰδίας ἀποφαίνειν. Quæ non ita neceſſariò adduximus vt priora confirmarent: ſed vt & illa emẽdatiora, quàm hodie habentur in vulgãtis codicibus, legeres, & Attii poetæ verba ex OEnomao, quæ diuulſa

leguntur

leguntur apud Nonium, coniungas: quòd ſint illis Euripideis ſimilia. Sunt autem hæc:

Ferte ante Auroram radiorum ardentum indicem,
Cum ſomno in ſegetem Agreſtes cornutos cient,
Vt rorulentas terras ferro, roſidas
Proſcindant glebas, aruóque ex molli excitent:
Vos ite actutum, atque opere magno edicite,
Per urbem, ut omnes, qui arcana, aſteúmque accolunt
Ciues, ominibus fauſtis auguſtam adhibeant
Fauentiam: ore obſcœna dicta ſegregent. Quis enim antiquitatis ſtudioſus, his reliquiis non delectatur? Quanquam hæc ſunt, veluti ex magno naufragio paruæ tabellæ.

107. Voca illicium hoc ad me.) Ἀρχαϊσμὸς *hoc*, pro *huc*. Autor Seruius. Item infrà, *Hoc Calpurni uoca inlicium.*

108. Poſt autem conuentionem habet.) *Conuentionem* antiquo more pro concione. Infrà: *Omnes Quirites ite ad conuentionem hoc ad iudices.* Feſtus, *In conuentione, in concione.* Et infrà, *Impero, quà conuenitur ad Comitia.* Alii *quà conuenit.* Quare imprudenter nimis Vertranius mutauit *in concionem*: & in ſua correctione immane quantum iuueniliter exultare videtur. Sed nihil prius debet eſſe bono emendatori, quàm nihil temerè aggredi.

109. Omnes Quirites huc illicium viſite ad iudices.) *Iudices*, id eſt conſules. Quia conſulere pro iudicare veteres vſurpabant. Iccirco Attius in Bruto:

— qui rectè conſulat, Conſul fuat. Vide etiam Feſtum.

110. Bœotia, quam Comœdiam alii eſſe dicunt.) *Quam Ælij eſſe dicunt*: ex Gellio. Tranſlata autem fuit ex Antiphane, quem citant in Bœotia Gram-

matici, Pollux lib. x. Athenæus lib. xiiii.

111. Clamarit eſſe horam tertiam.) Non negligendum quod ſcribit Cenſorinus, In xii tabulis nuſquã horarum eſſe factam mentionem. Plin. lib. vii, *Duodecim tabulis ortus tantùm, & occaſus nominatur: poſt aliquot annos adiectus & meridies accenſo* cos. *id pronuntiante.*

112. Circum aures mitti ſolitum.) Aut *circum mœros*, vt ſupra. Aut, *circum aras*: id eſt *aras pomœrij.*

113. Qui capitis accuſauit Trogum.) Et hic error, vt puto, pro, *qui capitis anquiſiuit Trogum.* Quid ſit anquirere ſatis notum.

114. Commeatum prætores vocet ad te.) *Cùm eat præco, reum uocat ad te.*

115. Cornicinem ad priuati ianuam.) Huius antiqui moris Plutarchus meminit in Gracchorum vita, ex oratione C. Gracchi Trib. pl. *Καί τοι πάτριόν ἐστιν ἡμῖν, εἴ τις ἔχων δίκην θανατικὴν μὴ ὑπακούῃ, τούτου πρὸς τὰς θύρας ἕωθεν ἐλθόντα σαλπιγκτὴν ἀνακαλεῖσθαι τῇ σάλπιγγι, καὶ μὴ πρότερον ἐπιφέρειν ψῆφον αὐτῷ τοὺς δικαστάς· οὕτως εὐλαβεῖς, καὶ πεφυλαγμένοι περὶ τὰς κρίσεις ἦσαν.* Itaque eò ſpectant illa, quæ ſequuntur: *In arce claſſicus canat tum, circúmq; mœros, & ante priuati huiuſce* Q. Trogi *ſceleroſi oſtium canat.* Cor. Tacitus ii. Annali. *In* Pub. *Martium* cos. *extra portam Eſquilinam, cùm claſſicũ canere iuſſiſſent, more priſco animaduertêre.*

116. Qui de ceſſoribus.) cessorib. veteri conſuetudine ſcribendi, pro *Cenſoribus*, vt cos. pro Conſulibus.

117. Conſtituit quinquennalé cum luſtraret.) Melius, *conſtituit quinquennalem cum luſtrare.*

118. Id quod propter centuriata comitia im-

perare ſolent. Quare nõ eſt dubium quin hoc inlicium ſit, &c.) Quod ſuprà admonuimus de loco tranſpoſito, cùm diſputaret Varro de deriuatis ab Humo: idem quoque hìc accidit. Quare ea ponam ordine, vt legenda ſunt: *Id quod per centuriata comitia imperare ſolent. Hoc nunc aliter fit, atque olim: quod Augur Conſuli adeſt tum, cùm exercitus imperatur, ac præit quid eum oporteat dicere. Conſul auguri imperare ſolet, ut inlicium uocet, non accenſo, aut præconi. Id inceptum credo, cùm nõ adeſſet accenſus, & nihil intererat cui imperaret: & dicis cauſſa fiebant quædam neque item facta, neque item dicta ſemper. Hoc ipſum inlicium ſcriptum inueni in M. Iunij commentariis. Quare non eſt dubium, quin hoc inlicium ſit, cum circum mœros itur, ut populus illiciatur ad magiſtratus conſpectum: quod Conſul poteſt uocare in eum locum, unde uox ad concionem uocatis exaudiri poſſit. Quare una origine Inlicium, & Inlicio, quod in choro Proſerpinæ eſt & pellexit, quod in Hermiona eſt: cùm ait Pacuuius, -Regni alieni cupiditas Pellexit- Quod tamen ibi idem eſt: quod inlicitè inlexis: Quia E, & I, cum C, magnam habet communitatem. Sic Elicij Iouis ara in Auentino, ab eliciendo.* Nec me fallit, quid excogitarit Vertranius: quem certè ſecutus fuiſſem, niſi quia video ita, vt poſui, melius excuſari poſſe: Vt mirum ſit qua negligentia factum, vt in vna pagina tot tantæque tranſpoſitiones occurrerint.

119. Quod augur Conſuli adeſt.) Varro de re Ruſtica lib. III. *Itaque imus, uenimus in uillam. Ibi Appium Claudium ſedentem inuenimus in ſubſellijs, ut Conſuli, ſi quid uſus popoſciſſet, eſſet præſtò.*

120. Ac præit, quid eum oporteat dicere.) *Præit*, ὑποτίθεται. Præire verba.

111.) Quare vna origine inlicio, & inlicius.) *Quare una origine inlicium, & inlicio, quod in choro Proſerpinæ eſt.* Chorus Proſerpinæ, niſi fallor, erat in Laodamia Liuii Andronici: In qua introducitur Laodamia exorans Proſerpinam, vt ſibi frui liceat complexibus viri mortui. Ego inuenio ex ea fabula *pellicuit*, nõ *inlicuit*, nec *inlexit*, vt hîc.

Aut nunc alia te quæpiam
Aſiatico ornatu affluens,
Aut Sardiano, ac Ludio
Fulgens decore, & gloria
Pellicuit–

112. Errare ἐρύζειν.) Scribe ἔῤῥειν. Odυσ. δ.

Ἤ μ' οἴῳ ἔῤῥοντι συνήντετο νόσφιν ἑταίρων.
Erranti à ſociis mihi quæ procul obuia facta eſt.

113. Runcinare, a runcina: cuius origo Græca.) *Cuius origo Græca* ῥυκάνη. In Epigrammatis Græcanicis, –ῥυκάνην ἐνεργέα– Heſychius ῥυκάνη τεκτονικὸν ἐργαλεῖον. Vt à βυκάνη, buccina: à πατάνη, patina: à κάτανος catinus: βάσκανος, faſcinus: τρυτάνη, trutina: μαχανὰ, machina, ſic à ῥυκάνη, runcina. Certè qui ῥύγχος poſuerunt, non ſatis roſtri habuerunt ad hanc lectionem è ſitu eruendam.

CONIECTANEA IN LIBRVM SEXTVM M. TERENTII VARRONIS DE LINGVA LATINA.

CVM nõ modo Epimenidis opus poſt annos quinquaginta expeditum.) Lege: *Cùm non modò Epimenidis corpus poſt annos quinquaginta expergitum*. Expergitus pro experrectus veteres dicebant. Feſtus. Plutarchus, & alii cum Varrone de numero annorum conueniũt. Laertius verò ponit LVII.

2. Quorum ſi Pompilii regnum fons.) Ita habent nonnulli: quod non improbo. Imò puto eſſe verum. Ita loquuntur veteres. Bacchylides: τό, τε πάλαι, τό, τε νῦν ἐ ῥᾷστον ἀῤῥήτων ἐπέων πύλας ἐξευρεῖν.

3. Vnus erit, quem tu tolles in cærula cæli Templa.) Ex primo Annali Ennii, vt coniicio. Sũt autem verba Martis ad Iouem de Romulo in numerum Deorum referendo. Quem verſum Ouidius quoque vſurpauit, cùm de eadem re Martem loquentem introducit II. Faſtorum:

Vnus erit, quem tu tolles in ſidera cæli,
Tu mihi dixiſti: ſint rata dicta Iouis.

4. Magna templa cælitum commiſta ſtellis ſplendididis.) Videtur ita diſtinguendum,

O magna templa cælitum
Commiſta ſtellis ſplendididis. Totum hoc nihil aliud, quàm στεροπὰ Διός.

ὦ στεροπὰ Διὸς, ὦ σκοτία νύξ.

5. Templa cæli.) *Τεμένη αἰθέρος.* Æſchylus — *κνέφας δὲ τέμενος αἰθέρος λάβῃ.*

6. Scrupea ſaxa Bacchi.) Dactylici ex Periboœa Pacuuii, qui cum alio membro, quod citat Nonius, ad hunc modum continuandi ſunt:

Ardua per loca agreſti
Nititur, ac trepidante gradu.
Saxáque ſcrupea Bacchi,
Altáque templa propè aggreditur.

7. Acheruſia templa.) Ex Andromacha Ennii, vt coniicimus ex M. Tullio: ſed ille citat aliter:

Acheruſia templa alta Orci pallida,
Leti obnubila, obſita tenebris loca.

8. Qua quia initium erat oculi.) *Quaquà intuemur oculis.* Virgilius:

Quantum acie poſſent oculi ſeruare ſequentum. Illa autem templa, quòd quatuor mundi partibus definirentur, ab eo dicuntur Plutarcho *πλινθία*, propter quadratam deſcriptionem.

9. In Hemiſphærio, vbi terra Cærulo ſeptum ſtat.) Templum Iouis altitonantis interpretatur ex verbis Næuii hemiſphærium ſuperius, vbi æther conſpicitur. Planè ex veſtigiis veterum excuſorum legendum, *ubi æthra cærulea ſeptum ſtat*: videtúrque eſſe verſus Næuii ad hunc modum concinnandus,

Hoc ubi æthra cærula ſeptum ſtat hemiſphærium. Qui putant hîc Næuiũ citari in Hemiſpherio, tãquam fuerit illud poema Næuii, non mediocriter falluntur.

10. Concipitur verbis non iiſdem vſquequaque.) In hoc loco tam inſigniter deprauato multi deſudarunt. Sed, vt verum fatear, omnes mihi videntur luſiſſe operam. Ego quoque aliquid tentabo. Quòd

ſi nihil profecero, meritò cum illis quoque luſerim operam. Ita igitur emendamus : *Concipitur uerbis non iiſdem uſquequaque*: *in arce autem ſic*: TESCA DVMECTA SVNTO, QVOAD EGO CASTE LINGVA NVNCVPAVERO. OLLA VETER ARBOR, QVISQVIS EST, QVAM ME SENTIO DIXISSE, TEMPLVM, TECTVMQVE ESTO IN SINISTERVM. OLLA VETER ARBOR, QVISQVIS EST, QVICQVID EST, QVOD ME SENTIO DIXISSE, TEMPLVM, TECTVMQVE ESTO IN DEXTERVM INTRA EA CONCRETIONE, CONSPITIONE, CORTVMIONE, VTI QVE EA RECTISSVME SENSI. Hæc ſanè non deteriora ſunt aliorum commentis, quibus miſerè hunc locũ fœdarunt. Rationes autem mox reddendæ ſunt.

11. Teſcaque me ita ſunto.) Error fluxit, quod d mutarunt in q. Nos dumecta. Ita vocabant, quæ nunc dumeta: Autor Feſtus. Prius enim fuerat dumiceta: poſt dumecta: vt ſaliceta, ſalicta. Cõſtituit autem fines templi ſui dumeta, qui & Veſpices vocabantur. Templi, inquit, mei fines ſunto teſca dumeta, quoad ego eos nuncupauero. Eſt enim adiectiuum teſca, vt mox aperiemus.

12. Quoad eas te linquam nuncupauero.) Hîc audemus præſtare, veram eſſe emendationem noſtrã: *quoad ego caſtè lingua nuncupauero.*

13. Olla ver arbor.) Semper in antiquitus excuſis legitur, *uer arbor*, &, *ber arbor*. Nos putauimus aliquãdo *uber arbor*, id eſt ἀμφιλαφής. Iccirco facilius ab augure ſeruabatur, cùm in tanto ſpatio ſola foliorum vbertate notabatur. Sed non dubito, quin ſit legendum *ue-*

ter arbor,ex illis veſtigiis veteris editionis *uer*,& *ter*.Legit & doctiſsimus Adrianus Turnebus, *fera arbor*, vt dicitur,fera vitis.

14. Quiſquis eſt.) Ἀρχαϊσμὸς,vt, Quis tu es mulier?

15. Interea.) *Intra ea*,ſcilicet,teſca dumeta: aut ſpatia effata.

16. Teſca.) Forſan ita non malè expleri poſſent lacunæ Feſti:*Teſca Varro ait loca augurio deſignata, quo ſit termino finis in terra augurij.* Oppilius *loca conſecrata* Diis *quæ non aperta ſint,ſed ſancta loca,undique ſepta, ut perhibent* Pontificij *libri,in quibus ſcriptum eſt:* Templúmque *ſedémque,teſcúmque locum ritè* Diis *nuncupatum dedicauerit,ubi eos adhibeſſit bonos propitióſque*.*Hoſtius belli* Hiſtria *lib.* .... —*perdiu' gentes*

Aliger æthereas,atque idem teſca uolabis

Tẽpla antiqua Deûm— Explicauere aſpera,difficilia aditu. Attius, *loca aſpera,ſaxa teſca tuor.* Idẽ Philoctetа:

Quis tu es mortalis qui in deſerta Lemnia

Et teſca te apportas loca?— Ita fortaſſe hoc modo rudera illa Feſti reparare poterimus, quanquam ſarta tecta præſtare non poſſumus.

17. Apud Ennium in Medea.) Hic verſus cum alio,quem citat Nonius, coniungendus eſt:

Aſta,atque Athenas antiquum opulentum oppidum

Contempla,& templum Cereris ad læuam aſpice.

18. Et templum Cereris.) Hæc non ſunt ex Medea exule,quã vertit Ennius ex Euripidis Græca, quæ hodie extat.Sed puto ex alia, quam ipſe ſcripſit, eáque tranſlata ex alia Euripidis: quæ ne ipſa quidem ad nos peruenire potuit. Nam de Attii Medea, tota ipſius ſine dubio erat, non ab Euripide tranſlata: quanuis ex Euripide quædam in ſuam tranſtulit. vt cùm ſcribit:

Principio Extiſpicum ex prodigiis congruens ars te arguit. Sunt ex illis:

Συμβάλλεται δὲ πολλὰ τοῦδε δείματος.

Σοφὴ πέφυκας,&c. Item quod exprobrat Iaſon,

Πρῶτον μὲν Ἑλλάδ' ἀντὶ βαρβάρου χθονὸς

Γαῖαν κατοικεῖν, καὶ δίκην ἐπίστασαι,

Νόμοις τε χρῆσθαι, μὴ πρὸς ἰσχύος χάριν. Quis neget ab illis accepiſſe?

Primo ex immani uictum ad manſuetum applicans. Et forſan illud,

Fors dominatur, neque ulli uita propria

In uita eſt— Etiam elegãtius ipſo Euripide qui ait,

Θνητῶν γὰρ οὐδείς ἐστιν εὐδαίμων ἀνήρ. Item cùm Medea iubet arceſſi Iaſonem, quem dictis mollibus lactare, fallaci ſimulatione producere conatur, dum illam odii recentis opinionem ex eius animo dilueret, eum totum colorem adumbrarat Attius. Verba Euripidis:

Μολόντι δ' αὐτῷ μαλθακοὺς λέξω λόγους,

Ὡς καὶ δοκεῖ μοι ταῦτα καὶ καλῶς ἔχειν,

Γάμους τυράννων, οὓς προδοὺς ἡμᾶς ἔχει,

Καὶ σύμφορ' εἶναι, καὶ καλῶς εἰργασμένα.

Niſi ut aſtu ingenij fingam, laudem, dictis lactem mollibus. Hæc ſatis ſint, vt exerceantur magna ingenia in eiuſmodi inueſtigandis. Nam in illis nemo ſapit, niſi qui animum in vtraque lingua ſubegit. Neque magnopere laboro, quid de illis iudicent magiſtelli de triuio.

19. Nam curia Hoſtilia templum eſt, & ſanctum non eſt.) Reiicimus te ad Gellium lib. XIIII. cap. VII.

20. Attius in Philoctεta.) Scripſerunt Philoctetam Æſchylus, vt citatur apud Plutarchum, & Ariſto-

telem: Item Euripides,& poſt vtrũque Sophocles: quæ & ipſa hodie extat. Sed mihi videtur Attius Euripidis potiùs fabulam trãſtuliſſe. Nam Triclinius ait, in diſpoſitione dramatis mirificè conuenire inter Euripidẽ & Sophoclem: hoc vno excepto, quòd Sophocli Vlyſſes ſubmittit Neoptolemum: apud illum verò Vlyſſes ſolus antrum, in quo iacebat Philoctetа, ſcrutatur. Cuius hæc verba ſunt ſine dubio, vt leguntur apud Noniũ:

Contra eſt eundum cautim, & captandum mihi.

Apud Sophoclem Neoptolemus cum Vlyſſe,

—ἀκμὴ γὰρ οὐ μακρῶν ἡμῖν λόγων,
Μὴ καὶ μάθῃ μ᾽ ἥκοντα, κἀκχέω τὸ πᾶν
Σόφισμα— Deinde hæc verba, quæ adducit Varro, ad vnũ tantùm fiunt: quæ ſunt Philoctetæ ad Vlyſſẽ,

Quis tu es mortalis, qui in deſerta Lemnia,
Et teſca te apportas loca?— Apud Sophoclem fiunt ad Neoptolemum,& reliquos nautas.

τίνες ποτ᾽ ἐς γῆν τήνδε ναυτίλῳ πλάτῃ
κατέσχετ᾽ οὔτ᾽ εὔορμον, οὔτ᾽ οἰκουμένην; Itẽ ad vnũ Vlyſſẽ:

Quod ted obſecro, ne iſthæc aſpernabilem
Territudo mea me inculta faxit— Sophocli verò, ad Neoptolemum,& alios:

—μή μ᾽ ὄκνῳ
δείσαντες ἐκπλαγῆτ᾽ ἀπηγριωμένον. Quàm enim penè ad verbum? Tamen diſſentiunt de diutinæ commorationis tempore. Sophocles:

—ἀλλ᾽ ἀπόλλυμαι
ἔτος τόδ᾽ ἤδη δέκατον ἐν λιμῷ τε καὶ
κακοῖσι βόσκων τὴν ἀδηφάγον νόσον. Attius:

Contempla hanc ſedem, in qua ego nouem hiemes ſaxo ſtratus pertuli. Et hæc, quæ ſequuntur, quàm ſimilia? *Vbi habet, urbe, agrone.* Sophocles,

πὶν ἔχει στίβον, ἔναυλον, ἢ θυραῖον. Quanquam nõ ſunt iſta ad verbũ. Item, quod citat Cicero ex eadem fabula,

Heu quis ſalſis fluctibu' mandet
Me ex ſublimis uertice ſaxi?
Iamiam abſumor: conficit animam
Vis uulneris, ulceris æſtus. Quàm ſimilis deſperatio eiuſdem Sophocli?

Πρὸς θεῶν, πρόχειρον εἴ τι σοι τέκνον πάρα
Ξίφος χεροῖν, πάταξον εἰς ἄκρον πόδα.
Ἀπάμησον ὡς τάχιστα, μὴ φείσῃ βίου.
Ἴθ' ὦ παῖ — Apud eundem,
Quod eiulatu, queſtu, gemitu, fremitibus
Reſonando mutum flebiles uoces refert. Quis ex illis verſa non diceret?

—οὐδέ με λήθει
βαρεῖα τηλόθεν αὐδὰ
τρυσάνωρ· διάσημα γὰρ θροεῖ. At ſuccurrit verſus, vnde illa verſa ſunt: quem reperimus in Heſychii Lexico. citatur autem ex Philocteta cuiuſdam poetæ, cuius nomen non appoſuit: Eſt autem hic,

μέλη βοῶν ἄναυδα, καὶ ῥακτήρια. Item Sophocles inducit Philoctetam pannoſum: Attius verò textis pennarum indutum. Eius enim hæc verba,

—ingemiſcimus,
Quòd hæc pennigero non armigero corpore
Exerceantur tela, abiecta gloria. Citat Cicero ad Volumnium. Ita enim diſpoſuerat Attius, quæ Cicero perturbata vſurpat. Probant & illa:

Configo tardus celeres, ſtans uolatiles,
Pro ueſte pinnis membra textis contegens. Primum verſum augurati ſumus ex Cicerone: nam apud illum non ſeruatur lex metrica. Alterum inuenimus in

lectionibus Cėſorini. Sic enim de Philoctete Q. Smyrnæus lib. IX. —ἀμφὶ δ' ἄρ' αὐτῷ

Οἰωνῶν πτερὰ πολλὰ περὶ λεχέεσσι κέχυντο.
Ἄλλα δέ οἱ συνέερπτο ποτὶ χροῒ χείματος ἄλκαρ
Λευγαλέυ— Ex pennis aucupiorum ſolere contexi munimenta corporis, ſcimus nos ex nauigationibus Hiſpanorum: item ex Plutarcho de Fortuna Alexandri: ζῶα θηρεύοντες ἄνθρωποι, inquit, δορὰς ἐλάφων περιτίθενται, καὶ πτερωτοῖς ἀμπέχονται χιτωνίσκοις, ἄγραις ἐπιχειροῦντες ὀρνίθων. Seneca Epiſtola xc, *Non corticibus arborum pleræque gentes tegunt corpora?* Non *auium plumæ in uſum ueſtis conſeruntur?* Inde plumarium opus. Atque de his quidem ſatis.

21. Lemnia peræ eſto litor arat.) Non parùm præſtiterimus, vt puto, ſi non ſolùm menda, quibus ſcatent hi verſus, ſuſtulerimus: ſed & ipſos quoque verſus, cum iis coniunxerimus, quibus olim cōtinuabantur. Sunt autem anapæſtici cum coronide, ex Philoceta Attii,

—Qui Lemni aſpera
Teſca tuere, & celſa Cabirum
Delubra tenes, myſteriáque
Priſtina caſtis concepta ſacris. Deinde,
Et Volcania templa ſub ipſis
Collibus, in quos delatu' locos
Dicitur alto ab limine Cæli
Ætnea ui ſpirante uapor
Feruidus, unde ignes mortalibus
Diuiſſe cluet doctu' Prometheus
Clepſiſſe dolo, pœnáſque Ioui
Fato expendiſſe ſupremo. Non dicam, quid de aliorum emendationibus ſentiendum eſt, qui ne A-

napæſticos quidam eſſe ſuſpicati ſunt. Tantum confer hæc cum Romana editione, vt videas quid potuiſſent præſtare, ſi diligenter Varronis mentem perpendiſſent. Saltem hoc vidiſſent, ineptæ Næuii nomen hîc inductum, cùm illa omnia verba non Næuii ſint, ſed Attii.

22. Lemnia præſto litora.) Ex veſtigiis veterum excuſorum indubitanter legimus: *Lemni aſpera teſca tuere, &c.* Nam in illis ita excuſum eſt, *Lemnia peræ eſto litor arat.* Prima ſyllaba, quæ eſt in voce *Litor*, extrita conſtituit veram lectionem. Accedit & Feſti autoritas, in cuius reliquiis hæc leguntur ···· *aſpera ſaxa teſca tuor* ····

23. Celſa Cabirum delubra.) Poſtea, Et volcania templa.) Hæc declarantur Strabonis verbis ex lib x. in quo multa de Cabiris, & hæc præcipuè, quæ ad hunc locum faciunt, Ἀκυσίλαος δὲ Ἀργεῖος ἐκ Καβείρης καὶ Ἡφαίστου Κάμιλον λέγει. τοῦ δὲ τρεῖς Καβείρους, ὧν νύμφας Καβειρίδας. Φερεκύδης δὲ ἐξ Ἀπόλλωνος καὶ Ῥυτίας Κύρβαντας ἐννέα. οἰκῆσαι δὲ αὐτοὺς ἐν Σαμοθρᾴκῃ. ἐκ δὲ Καβείρης τῆς Πρωτέως καὶ Ἡφαίστου Καβείρους τρεῖς καὶ νύμφας τρεῖς Καβειρίδας. ἑκατέροις δ᾽ ἱερὰ γίνεσθαι, μάλιστα μὲν ἐν Λήμνῳ καὶ Ἴμβρῳ τοὺς Καβείρους συμβέβηκεν, ἀλλὰ καὶ ἐν Τροίᾳ κατὰ πόλεις. Τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν ἐστὶ μυστικά. Itaque quod Feſtus ait ex Cicerone, Teſca eſſe loca alicui deo dicata, difficilia aditu: hoc etiam ipſum non prætermiſit eruditus ſcriptor. ἔστι δὲ ἀοίκητα, inquit, τὰ χωρία τῆς τῶν δαιμόνων τούτων τιμῆς.

24. Volcania templa.) Suprà ex Strabone, de Lemno. Papinius,

—Ægæo premitur circunflua Nereo
Lemnos, ubi ignifera feſſus reſpirat ab Ætna
Mulciber—

25. Sub ipſis collibus.) Nam tales Lemni fumantes. Val. Flaccus lib. 11,

Ventum erat ad rupem, cuius pendentia nigris
Fumant ſaxa iugis, coquitúrque uaporibus aër.

26. Alto ab limine cæli.) Ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο. alii legunt *lumine*.

27. Et Næuius expirante vapore.) Quod ſcriptum erat *Ætnæua ui*: putarunt eſſe *Et neui* compendioſè, pro *Et Næuius*. At non ita eſſe idem genus verſuum declarat. Quid quod ſequentia Teſcorum mentionem non faciunt? ſi ergo ex alio poeta ſunt, neque ad mentem Varronis faciunt, quo (malùm) illa adduceret Varro, quæ eius verba potiùs interrumpunt, quàm ſententiam adiuuant?

28. Expirante vapore.) Suprà igitur admonuimus ita legendum eſſe:

Ætnæa ui ſpirante uapor
Feruidus: unde ignes mortalibus
Diuiſſe cluet doctu' Prometheus
Clepſiſſe dolo, pœnáſque Ioui
Fato expendiſſe ſupremo. Nam Varro in his poſtremis non ſeruauit legem metricam, ſed modò verba ipſa citet, quomodo illa citet ſúſque déque habet, vt ne Cicero quidem illos verſus ſatis religioſè adducit: apud quem ita leguntur, *unde ignis lucet mortalibus clam diuiſus: eum Prometheus doctus clepſiſſe dolo, pœnáſque Ioui fato expendiſſe ſupremo.* Quæ ita, vt ipſe adduxit, relinquenda ſunt, etiam ſi reconcinnata priſtino ordini reſtitui poſſunt. At contrà ſunt alia apud Ciceronem quoque poetarum exēpla, quæ nemo, ne iſti quidem Tulliaſtri ſuſpicati ſunt poetæ alicuius, non Ciceronis eſſe: vt in Catone maiore:

Quam ut adipiſcantur omnes optant, eandem item
Adepti accuſant: tanta eſt inconſtantia,
Stultities & peruerſitas– Quiſquis enim fuit ille Comicus (vereor ne Cæcilius) vertit ex Antiphane illas qui ita de ſenectute ſcripſerat,

οὗ πάντες ἐπιθυμοῦμεν, ἂν δ' ἔλθῃ ποτὲ
ἀνιώμεθ'· οὕτως ἐσμὲν ἀχάριστοι φύσει. Atqui ille quidem iiſdem verbis, ſed non eadem ſtructura. At in ſecunda Tuſculana nihil mutauit in tribus verſibus cuiuſdam veteris poetæ: qui tamen leni tractu, & minimè elaborata oratione ſua cum cætera ſoluta oratione immiſcuerunt ſe: cùm tamē nulla mutatione ita digerendi ſint:

Nil horum ſimile apud Lacænas uirgines,
Quis magis palæſtra, Eurota, Sol, puluis, labor,
Militia in ſtudio eſt, quàm fertilitas barbara. Sapiunt enim neſcio quid Tragicum & Græcanicum: vt ſi diceres– –αἷσιν ἤσκηται πόνος
πλέον, πάλη τε βαρβάρου χλιδήματος.

29. Mortalibus diuis.) *Diuiſſe*, aut, ſi malis, *diuiſus*: vt etiam immutatum eſt apud Ciceronem: nam certè Attius ſcripſit *diuiſſe*. Cornificius lib. IIII. *Prometheus, cùm mortalibus ignem diuidere uellet.* Vocat autem Prometheum doctum clepſiſſe dolo, quaſi dicas δολοκλέπτην. & illa trita apud nationes Poetarum, κλοποπευτὴν, ἀγκυλόμητιν.

30. Tueor te ſenex? proh Iuppiter.) Ex Medo Pacuuii, ni fallor.

MEDEA. *Atque eccum ipſum in tempore*
Oſtentum ſenem. Tueor ne te ſenex? proh Iuppiter.
SENEX. *Quis tu es mulier, quæ me inſueto nuncupaſti*
nomine?

MEDVS. *Sentio pater te uocis calui ſimilitudine.*
Sed quid conſpicor? num me lactens caluitur ætas.
Cælitum Camilla expectata aduenis: ſalue hoſpita.

Hæc ſanè tot locis ſparſa congregaſſe nihil impediuerit. Nam ponamus ita Pacuuium olim non digeſſiſſe: tamen interim pro quodam quaſi centone nobis ſunto. Quia, vt leguntur ſparſa apud Grammaticos, ſunt illa quaſi membra quædam manca & mortua: hîc verò ita coniuncta, ſi nihil aliud, obtinebunt aliquam tamen ſpeciem & dignitatem.

31. Quis pater aut cognatu' volet nos contra tueri.) Ennii, niſi fallor:

Quis pater aut cognatu' uolet nos contra tueri?
Auorſabuntur ſemper nos, noſtráque uolta. Secundus citatur à Nonio. Simile item illud ex Attii Erigona,
Quibus oculis quiſque noſtrum poterit illorum obtui
Voltus, quos iam ab armis anni porcent? Quod planè redolet Græcorum theatra.

καὶ πῶς προσϐλέπειν, ποῖον ὄμμα συμβαλεῖν
ἤδη γ᾽ ἐν ὅπλοις ἐξομάδα παρήλικες;

32. Tu domi videbis.) Tueri enim duo ſignificat, & videre, & curare. Ita Græcorum ἐπισκοπεῖν. Cicero II. de Legib. *Interpretes autem Iouis Op. Max. publici Augures ſignis & auſpiciis poſtea uidento, diſciplinam tenēto.* Videre auſpiciis dixit, vt hîc Videre domi. Callimachus,

Δέσποιναι Λιϐύης ἡρωΐδες, αἳ Νασαμώνων
Αὔλια, καὶ δολιχοὺς θῖνας ἐπιϐλέπετε,
Μητέρα μοι ζώουσαν ὀφέλλετε— ἐπιβλέπετε, curatis. ἐπισκοπεῖτε.

33. A tuendo templa & teſca,) Ego, vt à δαὶς δαδὸς, teda: à δαίερα, terra: ſic à δάσκια, teſca.

34. Etiam inde idem, Illud enim Extemplo.)

Lege,

Lege, *Etiam indidem illud* Ennij:

Extemplo acceptum me necato, & filium. Videntur etiam tum ætate Varronis duplices non multum in vſu fuiſſe. Itaque quod ille ſcripſerat *Eni*, pro *Ennij*: putarunt *Enim eſſe.*

35. Extemplo.) Verbum eſt ſacrorum, ſicut Ilicet iudiciorum. Vt enim hoc, dimiſſo Senatu: ſic & illud, ſacrificio patrato, à præcone pronuntiabatur. Quo ſignificabatur, vt exirent ex templo. Quod quia citò fiebat, inde pro citò & properè ſumi cœptum eſt.

36. Contra ſeptum.) Perperam pro *conſeptum*. Vtitur eo idem in libris de re Ruſtica. Feſtus ait Ennium dixiſſe conſiptum pro conſepto.

37. Peruade polum.) *–Peruade polum*
Splendida Mundi ſidera bigis
Continuis ſex apti ſignis. Ita facilè emendantur illi perturbati & corrupti verſus. Ordo eſt: *Peruade polum bigis*, appoſitiuè, *Splendida ſidera mundi apti ſex ſignis*, vt, *Axem humero torquet ſtellis fulgentibus aptum*. Mundum ergo aptum ſex ſignis intelligit hoc ſuperius hemiſphærium: nam ſex altera ſigna ſunt in inferiore.

38. Continuis ſe cæpit ſpoliis.) *Continuis ſex apti ſignis*, vt ſuprà docuimus. Et *ſpoliis* deprauatum ex voce *ſignis*. *Signis* legendum eſſe ipſe Varro manifeſtè docet, qui eius vocis interpretamentum ſubdit.

39. Sidera, quia inſidunt.) Inſidunt, ἐστήρικται. Aratus. Vnde ἀστέρες.

40. Quare, vt ſignum candens in pectore.) *A qua re ſignum candens in pecore.* Virgilius:

–& nomina gentis inurunt. Inſtrumentum quo perurunt dicitur Character rei ruſticæ autoribus. Verbum autem ſignare: Nonius,

Signare oportet frontem calda forcipe. Veteres vocabant *Dignorare*. Feſtus, *Dignorant, ſigna imponunt, ut fieri ſolet in pecoribus*. Sic & equi quadam nota inſigniebantur. Anacreon,

Ἐν ἰσχίοις μὲν ἵπποι
Πυρὸς χάραγμ' ἔχουσι. Inde apud Ariſtophanẽ σαμφόραι, apud Lucianum κενταυρείδαι, καὶ καππαφόροι, qui & κοππατίαι Heſychio. Item apud Strabonem λυκοφόροι in Apulia. Inſtrumentum quo inurebantur τρυσίππιον. Qui hîc emendarunt *in Hectore*, non mihi ſatisfaciunt.

41. Quod eſt, Terrarum anfracta reuiſam.) Coronis Anapæſticorum ex Euryſace Attii:

Nunc per terras uagus, extorris,
Exturbatus regno atque mari
Super Oceani ſtagna alta patris
Terrarum anfracta reuiſam. Ita coniunximus ex Nonio.

42. Triuia.) Τριοδῖτις, καὶ εἰνοδία.

43. Quod in triuio ponitur fere in oppidis Græcis.) Cũm corona quernea ſcilicet, & draconum voluminibus. Sophocles ῥιζοτόμοις, vt extat apud veterem interp. Apollonii:

ἥλιε δέσποτα, καὶ πῦρ ἱερὸν
τῆς εἰνοδίας Ἑκάτης φέγγος,
τὸ δι' Ὀλύμπου πολλὸν περιφέρει,
καὶ γῆς ναίουσ' ἱερὰς τριόδους,
στεφανωσαμένη δρυῒ, καὶ πλείσαις
ὤμων σπείραισι δρακόντων. Quercina enim corona Deorum inferorum. Sic Parcæ coronantur Catullo:

His corpus tremulum complectens undique quercus
Candida purpureis ramis incinxerat ora. Ea enim eſt germana lectio, quæ etiam extat in vetuſtioribus

excuſis. Nam purpureis ramis dixit, τοῖς ἀγλαοῖς. Ita poetæ Latini ἀγλαὸν reddũt. Sic ἀγλαὸν ὄζον in hymnis Homeri. Albinouanus ad Liuiam niuem purpuream dixit:

–purpurea ſub niue terra latet. Horatius,

–purpureis ales oloribus. ἀγλαοῖς, ἀγλαομόρφοις. Et Anacreon, vt videtur Æliano, ab eadem mente vocauit Venerem πορφυρέην.

44. Vt in Plauto.) Forſan *in Paulo*. Ea eſt tragœdia prætextata Pacuuii. Ex ea hæc coniunximus:

Pater ſupreme noſtri progeniï patris
Nunc ted obteſtor celere ſancto ſubueni
Cenſori–

45. Titanis.) Æſchylus Eumenidibus:

τιτανὶς ἄλλη παῖς χθονὸς καθέζετο
φοίβη.– Et τιτηνὶς ἑκάτη. Apollonius lib. IIII.

46. Latona parit.) *Pariit.* Et verba vſurpat tantum non verſus. Ita digerendi ſunt,

Deli gemellos creta Titano Deos.
Latona pariit caſto complexu Iouis. Græcus epicus dixiſſet:

Ἐν δήλῳ λητὼ διδυμάονε γείνατο παῖδε,
Τιτηνὶς χαρίεσσα, διὶ φιλότητι μιγεῖσα.

47. O ſancte Apollo.) Plenius apud Ciceronem,

O ſancte Apollo, qui umbilicũ certũ terrarum obſides:
Vnde ſuperſtitioſa primũ euaſit uox fera. Ita ad verbũ
ὦ φοῖβ᾽ ἀπόλλων, γῆς μεσόμφαλα κρατῶν,
ὅθεν τὸ πρῶτον θέσφατ᾽ ἐχεύθη βροτοῖς. Superſtitioſum autem τὸ ἔνθεον καὶ θέσφατον. Plautus Curculione:

Superſtitioſus hic quidem eſt: uera prædicat. Item in Rudente,

Quid ſi iſta aut ſuperſtitioſa, aut ariola eſt?

Et Caſſandra,

Miſſa ſum ſuperſtitioſis ariolationibus.

48. Ichthon Pythagora.) ἡ χθὼν πυθαγόρα Plutarchus vita Numæ : Νουμᾶς δὲ λέγεται καὶ τὸ τῆς Ἑστίας ἱερὸν ἐγκύκλιον περιβαλέσθαι τῷ ἀσβέστῳ πυρὶ φρουρὰν ἀπομιμούμενος, οὐ τὸ σχῆμα τῆς γῆς ὡς ἑστίας οὔσης, ἀλλὰ τοῦ σύμπαντος κόσμου. οὗ μέσον οἱ πυθαγορικοὶ τὸ πῦρ ἱδρῦσθαι νομίζουσι. καὶ τοῦτο ἑστίαν καλοῦσι καὶ μονάδα. τὴν δὲ γῆν οὔτε ἀκίνητον, οὔτε ἐν μέσῳ τῆς περιφορᾶς οὖσαν, ἀλλὰ κύκλῳ περὶ τὸ πῦρ αἰωρουμένην, οὔτε τῶν τιμιωτάτων, οὔτε τῶν πρώτων τοῦ κόσμου μορίων ὑπάρχειν. ταῦτα δὲ καὶ πλάτωνά φασι πρεσβύτην γενόμενον διανενοῆσθαι περὶ τῆς γῆς ὡς ἐν ἑτέρᾳ χώρᾳ καθεστώσης. Ex his odorari potes, quæ Pythagoras περὶ χθονὸς ἐδογμάτιζεν in illa ſua deſcriptione, quæ hîc in Varrone vocatur ἡ χθὼν πυθαγόρα.

49. Per id quo diſcernitur homo mas an fœmina ſit.) διὰ τῶν αἰδοίων. Catullus :

Grandia te medij tenta uorare uiri. Martialis :

Et ſeptem medias uorat puellas.

50. Sed quod vocant Delphis in æde, foramen eſt allatum.) Deeſt hîc Græca vox, μεσομφαλίαν. Ita legendum : *Sed quod uocant Delphis* μεσομφαλίαν *in æde, foramen eſt, &c.*

51. Foramen allatum eſt quoddam.) Ita habēt veteres omnes excuſi, non *adlatum*. Quod tamen perſuadere conatur Vertranius, vt ex hoc aſtruat correctionem ſuam. Sed profectò illa vetus lectio quàm minimo negotio diuinari potuit. Qui verſati ſunt in veterum ſcriptorum codicum lectione, non ignorant in illis ſcriptum eſſe, pallum pro palum : paullum pro paulum : & allam pro alam. Sic hîc allatum pro alatū. Alatum ergo foramen, πεπτερωμένον, à faſciis in modum alarum vtrinque penſilibus. Strabo lib. IX, ὀνομάσθη δὲ

καὶ τῆς οἰκουμένης, καὶ ἐκάλεσαν ὀμφαλὸν, προσπλάσαντες καὶ μῦθον, ὅν φησι Πίνδαρος, ὅτι συμπέσοιεν ἐνταῦθα οἱ ἀετοὶ οἱ ἀφεθέντες ὑπὸ τοῦ Διὸς, ὁ μὲν ἀπὸ τῆς δύσεως, ὁ δὲ ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς. οἱ δὲ κόρακάς φασι. δείκνυται καὶ ὀμφαλός τις ἐν τῷ ναῷ τεταινιωμένος, καὶ ἐπ' αὐτῷ αἱ δύο εἰκόνες τοῦ μύθου. Locus Pindari, quem innuit Strabo, eſt in tertio Pythiorum.

52. Vt teſauri ſpecie.) Nihil ſuſpicatur de mendo huius loci Vertranius: quaſi in tam anguſtum foramē tot immanes gentium theſauri includi poſſent. Id tamen ſentit ipſe: Nos contrà. Quippe leui mutatione hanc veram putamus lectionem: *Foramen alatum eſt quoddam tenſarij ſpecie.* Eſt, inquit, foramen ſimile tenſario foramini, quod Græci vocant ὀμφαλόν. Homerus —ζυγὸν ὀμφαλόεντα. Enarrant Grammatici, ὀμφαλόεντα, ὀμφαλοὺς ἔχοντα. ὀμφαλοὺς δὲ λέγουσι τοὺς ἐν τῷ ζυγῷ τρώγλας, ἐφ' ὧν αἱ ἡνίαι δέδενται). Eſt ergo illud foramen tæniis vtrinque vinctum, quemadmodum & tenſarum vmbilici, in quos inſeruntur funes illi, quibus vtrinque ad latus vinciūtur equi funales. Error autem hinc manauit, quòd tenſaurū pro teſauro ſcriberent, vt hodie viſitur in marmoribus antiquis. Hic verò cùm *tenſari* ſcriptum eſſet, putarunt eſſe *tenſauri* pro *teſauri*. Similis error in exemplo quodam Attii à Nonio adducto. —*frena teſauri equorum accommodant.* Legendum enim *tenſarij*. Tenſarii, vt aurigarii, eſſedarii. Quanquam ſimplicius fuerit, ſi dicamus foramen quoddam allatum eſſe Delphis, vt ibi eſſet quaſi theſaurus quidam, quod Græci vocarunt ὀμφαλὸν, à ſimilitudine humani vmbilici.

53. Quod Græci ὀμφαλὸν vmbilicum dixerunt.) Tollenda vox *umbilicum*, quæ tantùm erat interpretamentū Græcè à quodā ſtudioſo in ora libri annotatū.

54. Calydonia altrix terra exuberantium virum.) Quod ſuccinctius Græcis *βωτιάνειρα, καὶ κουροτρόφος*.

55. Areopagitæ cui dedere quam pudam.) In veteri lectione, *cui dedere quam peram*. Ex quibus veſtigiis multùm adiuti ſumus ad veritatem ex tam deplorato loco eruendam. Illis enim diligenter penſitatis, ſuccurrit ſtatim eſſe locum ex Eumenidibus Ennii, quas ipſe vertit ex Æſchylo. Neque verò mihi dubium eſt, quin hæc ſit vera ſcriptura:

Areopagiticam ea de re uocant petrã. Æſchylus verò,

—ἔνθεν ἐστ' ἐπώνυμος

πέτρα, πάγος τ' Ἄρειος— ſed nihil facimus, niſi oſtendamus Eumenidas Æſchyli verſas eſſe ab Ennio. Quod faciemus, ſi ea, quæ in Nonio adducũtur ex Eumenidibus Ennii, cum Æſchylo conferamus. Primũ illud,

—tacere opino eſſe optumum,

Vt pro uiribus ſapere, atque fabulari tute nouerint: planè eſt ex illo,

σιγᾶν ἀρήγει, καὶ μαθεῖν θεσμοὺς ἐμούς,

πόλιν τε πᾶσαν εἰς τὸν αἰανῆ χρόνον,

καὶ τῶνδ', ὅπως ἂν εὖ καταγνωσθῇ δίκη. Item,

Id ego æquum aptius feciſſe me expedibo, atque eloquar. Æſchylus,

σύ τ' εἰ δικαίως, εἴτε μή, κρῖνον δίκην.

πράξας γὰρ, ἐν σοὶ πανταχῆ τάδ' αἰνέσω. Item,

Niſi patrem materno ſanguine exanclando ulciſcerẽ: planè ex illo:

ἄλγη προσφαυτῶν αἰτίκεντρα καρδίᾳ,

εἰ μή τι τῶνδ' ἔρξαιμι τοὺς ἐπαιτίους. Quod autem eſt ex eodem,

Dico ego uiciſſe Oreſtem, uos ab hoc faceſſite.

latius apud Æſchylum:

νικᾷ δ' ὀρέστης, κἂν ἰσόψηφος κριθῇ.

ἐκβάλλεθ' ὡς τάχιστα τευχέων πάλους. Illam verò Æſchyli fabulam totam nos vertimus, veteri ſtylo Pacuuiano. In quo maximè ſunt reprehendendi iſti, qui in veteribus poetis vertendis, eos tam diſſimiles ſui reddunt, vt pudeat me legere Homerum Sillii Italici, Sophoclem Senecæ verbis loquentem. Sed de his aliâs.

56. Muſæ quæ pedibus magnum pulſatis olympum.) Citat Seruius ex Ennio. Pedibus pulſatis olympum dixit, vt Virgilius,

Sub pedibúſq; uidet nubes, & ſidera Daphnis. Aratus,

—θεῶν ὑπὸ ποσὶ φορεῖται. Catullus ex Callimacho,

Sed quanquam me nocte premunt ueſtigia Diuum. Ergo hîc olympus pro cælo. Veteres Phyſici, atque etiã Theologi, vnicuique Muſæ ſedem ſuam in cælo aſſignarunt. De quo vide Macrobium in ſomn. Scip. lib. II. cap. III. Ex quo intelligis, quare euocet Muſam è cælo Horatius, cùm canit:

Deſcende cælo, & dic age tibia

Regina longum Calliope melos,

Seu uoce tu mauis acuta,

Seu fidibus, citharáue Phœbi. vt deſinat ineptire ille literator, qui nomine Helenii Acronis neſcio quas nugas in eum locum effutiuit. Nam planè Horatius prima inuocatione ſequitur veteres Theologos: in cæteris autem verbis imitatus eſt Alcmana ita canentem:

Μῶσ' ἄγε Καλλιόπα θύγατερ Διός,

Ἄρχ' ἐρατῶν ἐπέων· ἐπὶ δ' ἵμερον

Ὕμνῳ καὶ χαρίεντα τίθη χορόν. citat Hephæſtion.

57. Quaſi Helleſpontum & clauſtra.) Cur verò hîc non viderunt quædam deſiderari? Nam hîc

mutila ſunt verba,& nomen autoris præ ſe non ferũt. Quanquam & ſine autore potuit adducere Varro, vt ſæpe facit. Forſan ita reſtitui poteſt: *Ad Helleſponti clauſtra. clauſtra, quod Xerxes &c.* ex Medea:

ἐφ' ἁλμυρὰν πόντου

κλῇδ' ἀπέραντον. κλῇδα hîc diſertè vocat clauſtra. Vt etiam Æſchylus in Perſis dixerit, κλεῖσαι βόσπορον, quod Herodotus ζεῦξαι. Ita enim ſcribit,

καὶ πόδ' ἐξέπραξεν, ὥστε βόσπορον κλεῖσαι μέγαν; Tametſi de verbis Ennii non ſatis mihi conſtat: tamen puto verba, quæ hîc deſiderantur, ex illis Euripidis tranſlata eſſe.

58. Alicui in AEgæo freto.) Legendum puto, *Allicuit in Ægæo freto*. Eſt antiquè dictum pro *Allexi*, vt Pellicuit, pro pellexit. De Nauplio intelligendum. Euripides Elena de Nauplio: —πέτραις Καφηρείαις ἐμβαλὼν Αἰγαίῳ. Adiuuat & Seruius, qui in eum locum Virgilii,

Vel Priamo miſeranda manus: ſcit triſte Mineruæ

Sidus, & Euboicæ cautes, vltorque Caphareus. ait Virgilium à Pacuuio de eadem re loquente accepiſſe: qui dixiſſet,

Si Priamus adeſſet, & ipſe eius commiſereſceret. Cui ſimile illud Sophocl.

ὡς κἂν παρ' ἐχθροῖς ἄξιος θρήνων τυχεῖν. Reſtat, vt ex qua fabula acceptum ſit, videamus. Ego puto ex Duloreſte Pacuuii cum eo verſu, quem ſuprà adduximus ex Seruio. Apud Priſcianum ex Duloreſte citantur hæc:

—pater

In Caphareis ſaxis pleros Achæos perdidit. Quod videtur dictum ex perſona Oreſtæ, qui cauſſam, quòd ab omnibus vrbe exigeretur, refert ad μῦσος patris, propter

quem tot Græcorum proceres perdidiſſet Nauplius. Id videtur accepiſſe ex Euripide in Oreſte:

Ορέ. ἐκβάλλομαι γὰρ δωμάτων. ὅτῳ μολῶ;
Μένελ. τίνες δὲ πολιτῶν ἐξαμιλλῶνταί σε γῆς;
Ορέ. οἴαξ, τὸ Τροίας μῖσος ἀναφέρων πατρί.
Μενέλ. συνῆκα, Παλαμήδους σε τιμωρεῖ φόνος. Sed & quædam ex Oreſte Euripidis in ſuam Duloreſten trāſtuliſſe videtur Pacuuius: vt illa,

Sed *incertat me dictio, quin rem expedi*. Nam ſimile Euripidis,

Τίς; οὐ γὰρ οἶδα μᾶλλον, ἢν σὺ μὴ λέγῃς. Item Euripides,
—ὀργεῖταί τε νιν
Υμνοῦσιν ὑμεναίοισιν. αὐλεῖται δὲ πᾶν
μέλαθρον— Pacuuius Duloreſte apud Nonium:
—*Hymenæum fremunt*
Æquales: aula reſonit crepitu muſico. Aulam hîc τὸ μέλαθρον vel veſtibulum vertit. Plato explicat verſum Pacuuii, in Sympoſio, καὶ ἐξαίφνης τὴν αὔλειον θύραν κρουομένην πολὺν ψόφον παρασχεῖν, ὡς κωμαστῶν, καὶ αὐλητρίδος φωνὴν ἀκούειν.

59. Pacuuius. æges ferme aderant.) Expungēda eſt prima vox *Æges*. Eſt autem verſus ſine dubio ex eadem fabula Duloreſte.

60. Conferre aut ratem æratam.) Scio conferre ratem Latinè dici. Plautus:

Benè nauis agitatur: pulchrè hæc confertur ratis. Significat συμβάλλειν, aut, παραβάλλειν. vt Cōferre gradum. Tamen ita potiùs videtur legendum:

—*conferta rate, inæratâque peritè*
Qui diuum mare eunt ſudantes, atque ſedentes. Conferta rate. idem:

Cæruleum ſpumat ſale conferta rate pulſum. Inæra-

ta. Val. Flaccus,

Primus inæratis poſuiſſem puppibus arma. χαλκέμβολος Græcis. Et dium mare. Vt εἰς ἅλα δῖαν. inærata peritè, vt εὖ ἀραρυῖαι.

61. Ratis dicta, nauis longa propter remos, quod hi cum per aquam ſublatis, &c.) Vbi, obſecro vos, illud etymō, quod Varro velle videtur conſtituere in voce *Ratis*? Vſqueadeóne oblitus ſui, vt præter morē ſuum cōtentus fuerit ratē, quid eſſet, non vnde eſſet, docere? Atqui metuendum non erat, ne Varroni deeſſēt etymologiæ, non mediusfidius magis, quàm luſciniæ cantio, vt ait ille. Itaq; huic voci reddetur veriloquium ſuū, ſi ita legas: *Ratis dicta nauis longa, propter remos: quod hi cùm per aquam ſublati dextra & ſiniſtra duas partes facere videntur, rareſcunt: & hoc ratis. Stlatum, illud, ubi plures mali, aut aſſeres, ac reſtes: ab lato.* Ergo ratis ab rareſcendo, quòd rareſcāt eius remi, cùm dextra & ſiniſtra tolluntur. Stlatum quoque idem erat: ſed ille conſtituit quandam differentiam.

62. Sub dextra & ſiniſtra.) Meliùs legeris ſine præpoſitione.

63. Aut aſſeres. Agreſtis ab agro.) *Agreſtis* malè, pro *ac reſtes.* Quod verò corrupiſſēt illud in *Agreſtis*: neceſſe fuit, vt qui agreſtis etymon vellet deducere, illud faceret ex agro. Quare meritò inducendum eſt, & reponendum, *ablato.*

64. Inſulas dictas apparet.) Deeſt hîc exemplum autoris veteris, in quo illa mentio inſularum facta erat. Quare hîc notandum, quædam deeſſe. Porrò inſularum nomen Latinum eſt. Inſilare veteres dicebant amicire & velare, vt puto: cùm contrà exuere dicerent, exſilare. Inde ergo inſulæ. Tæniarum verò appellatio

Græca eſt. Clemens Alexandrinus, *καθαρσίων μεταλάμβανε θεοπρεπῶν, οὐ δάφνης πετάλων, οὐ ταινιῶν τινων ἐρίῳ καὶ πορφύρᾳ πεποικιλμένων*. Et quod ait, velari ſolita ſepulchra, eum morem intellexit Cæcilius Comicus Androgyno: *Sepulchrum plenum teniarum ita, uti aſſolet.* Tamen eas tænias ſepulchrales melius Græci vocant *κηρείας*, quaſi *κηλείας*: à mortuis.

65. Sed velatas frondentes comas.) Meliùs *velatus frondentes comas*. Forſan ex Alceſtide,

— κἀπεκώμαζον κάρα

στεφάνοις πυκασθείς. Verba Herculis. Vertit enim Euripidis Alceſtin Næuius. Illa ſatis probant: *manciolis tene Illus*. Euripides.

ἐπὶ τοῖσδε παῖδας χειρὸς ἐξ ἐμῆς δέχου. Item,

Hoc fieri impendio fit. i. fieri incipit. Ex illo:

σύ, τ' εἴργης, τὰ δ' ἕτοιμα. At illa planiùs ex chori perſona:

Corpore, pectoréque undique obeſo,
Mente exſenſa, tardigemulo
Senio oppreſſum — Supple vidi, aut habui.
ἐμοί τις ἦν ἐν γένει, ᾧ κόρος ἀξιόθρηνος
ᾤχετ' ἐν δόμοισι μονόπαις. ἀλλ' ἔμπας
ἔφερε κακὸν ἅλις, ἄτεκνος ὤν,
πολιὸς ἐπὶ χαίτας, ἤδη προπετὴς,
βιότου πρόσω.

66. Cornua taurum.) Non eſt ex ſuperiore Næuii exemplo, ſed eſt aliud teſtimoniū poetæ neſcio cuius. ex Coronide anapæſtica. Ita videtur diſtinguēdum,

— cornuat aurum,

Vmbram iacit: iam are paret. Cornua à cornibus. Cornua à curuore &c. Cornuat: elegans verbum, pro flectit, & incuruat arcum, donec cornua arcus inter ſe coëant, vt

Maro - *donec curuata coirent* *Inter ſe capita* - Et aurũ pro aurato arcu. Sic Ennius Alcmæone:

Intendit crinitus Apollo

Arcum auratum luna innixus. Luna innixus dixit, quod Ouidius Lunare arcum. Sic -*pleno ſe proluit auro*, aurea patera. Sic Pindarus δαμαπφορα χρυσὸν vocat, quem paulò ſuperiùs χαλινὸν χρυσάμπυκα. Vmbrá iacit. Sic loquitur Plinius lib. 11. id eſt, iam vmbram iacit imminentis teli, aut ſagittæ, vt paulò poſt, icere paret. Poterat tamen legi, *Vibrans iacit*: aut, *Vibrat: iacit.* Nihil tamen muto. Et, *icere paret*, *non apparet*, vt fiat Coronis anapæſtica. Paret etiam in formulis Iuriſcoss. legitur. Ad quod alluſit Petronius Arbiter:

Iuriſconſultus paret, *Non paret habeto.* Et icere paret, vt Homerus βαλέοντι ἐοικώς.

67. Quod plerique curuamus. At quas memorant noſſe nos eſſe &c.) Apponam hîc lectionem, quam puto eſſe veram, ne quid nos fallat Italorũ commentitia: *Cornua à curuore dicta, quòd pleraque curua. Muſas quas memorant Caſmœnas eſſe - Caſmœnarum priſcum uocabulum &c.* Eſt ergo teſtimonium alicuius poetæ: & non dubito eſſe Ennii. Quare qui meliùs coniectauerit, palmam ferat, & aheneus ſtet.

68. Orculo, doloſi, ero.) Vet⁹ ſcriptura: *Coſauli.* forſã Cœſuli pro *Cœruli*: vel, *Coſaullæ*, pro *Corollæ*: vt Aula, olla. Tamen dubito. Nã quis hodie Saliaria carmina interpretari ſe poſtulet: quæ olim magnis quoque viris laborẽ faceſſebant? Quid enim de illis ait Cicero? quid item Varro, qui teſtatur Ælium in iis pauca eſſe aſſecutum? Quare ego poſtulem poſt tot magnos viros, vt perdam ſemper, aſſiduè ludere aleam? vt inquit ille.

69. Omnia vero at patula coemiſſe, iani, cu-

ſiames duo nuſeruſes, dumque ianuſque uenet.poſt melios,melior.) Hæc ſat erant, quæ vel eruditiſſimos viros deterrerent à tanto negotio aggrediendo: nedum ego tam moleſtam prouinciam detrectarem. Quod videri poſſit aut temerarii in tantis erroribus,aut arrogantis,poſt tantos viros, manũ huic autori admouere. Tamen quis negarit nos in multis non infeliciter operam poſuiſſe? Quod quia feliciter ceſſurum ſperamus: non eſt, quod poſt tanta propè dixerim ἀνδραγαθήματα, in hoc vno παρακινδυνεύματι animum deſpõdeamus. Non enim affirmare poſſum, quid verè hîc excogitatũ à nobis ſit,quid non verè.Hoc relinquimus illis, qui quod non ineptè hîc dictum obſeruauerint,induſtriam ſaltem,ſi qua ea eſt,laudare poterunt: nec,cùm perperam aliquid animaduerſum erit,voluntatem improbabunt. Ponamus igitur ita Varronem ſcripſiſſe: donec maiora ingenia aliquid veriſimilius comminiſcuntur: *Vt in carmine Saliari ſunt hæc: Coſaullæ,doloſi,eſo. Ennio uerò ac Pacuuio,miſeſia,incuſia,meſidie,oneſe,rudeſúmque, Veneſe, quod uenere poſt,melios,melior, &c.* Itali multa hinc, quòd ea emendare non potuerunt,ſuſtulerunt: quàm temerario conſilio, vides.

70. Diuum extacante.) Obſcurus locus: tamen Diuum deum,puto intelligi Ianum, vt coniicimus ex Macrobio: qui eum in Saliari carmine ita vocari ſcribit. Puto etiam eum per Cerum manũ, id eſt procreatorem bonum intelligi: Supplicè autem pro ſuppliciter. De eiuſmodi aduerbiis vide Nonium.

71. Veteres Caſmenas caſcas res volo profari & primum.) Ita diſpone,

Veteres,ô Camenæ,caſcas res uolo profarier

79. Caninam.) Si pro pelle, benè. Nam ita *κυνέας* Græci. Si pro carne, meliùs dixiſſet *Catulinam*: Plinius lib. XXIX, *Catulinam adiicialibus quidem epulis celebrem fuiſſe Plauti fabulæ ſunt indicio*. Intelligit autem Plinius Saturionē fabulam, in qua Plautus eius rei mentionem fecerat. Feſtus, *Catulinam carnem eſitauiſſe, hoc eſt comediſſe Romanos, Plautus in Saturione refert*. Quanquam ego ſanè eſitauiſſe non puto, ſed tantùm Canario ſacrificio canes mactari ſolitas ad Caniculæ ſidus placandum. Græcè dicitur *πελεκυλακισμός*. Item in Lupercalibus, vt refert Plutarchus. Video & dubitari quæ eſſet adiicialis cœna in verbis Plinii. Ea erat, quoties aut inaugurandi alicuius gratia, aut propter aliud quid, puta publicam lætitiam, indicebatur epulum. Idque dicebatur epulum, aut cœnam adiicere. Cor. Tacitus Annali II. *Reſcuporis ſanciendo, ut dictitabant, fœderi, conuiuium adiicit, tractáque in multam noctem lætitia per epulas ac uinolentiam, &c.*

80. Tantidem quaſi fœta canes ſine dentibus latrat.) Ita lege,

Tantidem quaſi fœta canes ſit, dentibu' latrat. Sophocles Electra, *πιαῦθ' ὑλακτεῖ*. Plautus Captiuis:

Ne canem quidem irritatam uoluit quiſquam imitarier,
Saltem ut ſi non arriderent, dentes ut reſtringerent.

Feſtus, *Hirrire, ringere: quod genus uocis eſt canis rabioſæ*. Lucillius de litera R,

Irritata canes quod, homo quam, planiu' dicit. Iccirco Perſius Caninum vocat.

—*ſonat hic de nare canina Littera.* Tamen Hirriunt & ringunt, cùm iam reſtringunt dentes: Mutiunt verò, cùm incipiūt irritari: Ab eo quod M vel *μῦ* videntur edere. Itaque Plautus dixit, *Plautus cum latranti*

tranti nomine. Eſt enim M. Plautus.

81. Nequam, magnus homo.) Μέγας apud Ariſtophanem eſt ſtolidus & ineptus. Quidam etiam ita interpretantur in prouerbio οὐδεὶς, σαπρὸς, μέγας, ἰχθῦς. Videtur tamen autor illius acroteleutii hoc ſenſiſſe, Omnis piſcis, quantum vis magnus, nullus eſt, ſi putidus. Iccirco idem eſt apud Plautum, *Nequam eſt piſcis, niſi recens*. Stratonicus verò primus hoc protulit in Simylam quendam magnum & procerum, ſed ineptum & ſtolidum, per parodiam, vt puto, ex quodam poeta: non autem quòd ita poeta ille ſenſiſſet.

82. Laniorum immani' canes vt.) Homerus eodem modo —ὄρνιθος ὥς.

83. Quod latratu ſigna dant, vt ſigna canant.) Non putarunt hũc locum mendoſum eſſe, qui tamen ita legẽdus eſt: *quod latratu ſigna dant, ut, ſigna canũt*—citat enim illud Commatium ex Ennio, vt puto. Sic ſupra, *Canis, quod, ut tuba & cornu, ſignum cùm dant, canere dicuntur, &c.*

84. Cæſa accidiſſet.) Aliis *accidiſſet*. πεσεῖν. μηδ' ἐν νάπαισι πηλίου πεσεῖν ποτε τμηθεῖσα πεύκη. Prior lectio magis placet. Ita loquitur ipſe Varro Parmenone: *Cæditur lucus: alia frons decidit Pallados, platanos ramũ: alia trabs pronis in humum accidens proxumæ frãgit ramos cadens. Alius teneram abietem runis ſolo percellit: alius caballum arboris ramo in humili alligatum relinquit, ferens ferreã humero bipennem ſecurim*. Quæ verba quinque exemplis productis à Nonio diſperſa in hũc modum coniunximus: nonnulla etiam ex manu ſcripta lectione reſtituimus.

85. In Medo. Ennius.) Perperàm huc irrepſit nomen Ennii. Sic apud Diomedem ille verſus, *Quis tu es*

mulier, &c. falſò citatur ex Medo Ennii pro Pacuuii.

86. Qui cum merum fert.) Ex Feſto repone, *Qui cumerum fert*. Etiam annotauit Vertranius.

87. In quo quod ſit in miniſterio plerique extrinſecus nectunt.) *In quo quid ſit in miniſterio plerique extrinſecus neſciunt*. Hæc eſt vera lectio Feſtus ait vtenſilia nouæ ſponſæ in eo reponi ſolita At apud Græcos, ex quibus hic mos deductus, puer ille ingenuus, quem ἀμφιθαλῆ vocabant ἐν λίκνῳ, qui hîc dicitur Cumera, panes geſtabat, cum hac incentione ἔφυγον κακὸν, εὗρον ἄμεινον.

88. Caſmilos nominatur in Samothracæ myſteriis.) Μυοῦνται δὲ, ἐν τῇ Σαμοθράκῃ (ait interpres Apollonii) τοῖς Καβείροις, ὧν Μνασέας φησὶ καὶ τὰ ὀνόματα. τέσσαρες δέ εἰσι τὸν ἀριθμὸν, Ἀξίερος, Ἀξιόκερσα, Ἀξιόκερσος. Ἀξίερος μὲν οὖν ἐστὶν ἡ Δημήτηρ, Ἀξιόκερσα δὲ ἡ Περσεφόνη, Ἀξιόκερσος δὲ ὁ Ἅδης· ὁ δὲ προστιθέμενος τέταρτος Κάσμιλος, Ἑρμῆς ἐστὶν, ὡς ἱστορεῖ Διονυσόδωρος. Mnaſeas iſte, quem hic Grãmaticus citat, fuit genere Phœnix, & Phœnicum geſta omnia in literas retulit, vt nouimus ex Ioſepho. Etiam ipſius nomẽ Manaſtes Phœnicium eſt. Quo magis moueor, vt καβείρους θεοὺς dicam alios nõ eſſe, quàm Diuos potes. Nā Phœnicia & Syriaca lingua Cabir potem, & potentem ſignificat. Porrò de Camillo puero ingenuo vide Plutarchum in Numa, Dionyſium lib. 11. qui ait, quem Romani Camillum vocabant à Turrenis Cadolum dictum. Camillus ergo eſt ille, quem Græci παῖδα ἀμφιθαλῆ vocabant, quem patrimum, matrimúmque, & puberem interpretantur: Item oſtẽdit vetus carmen, HIBERNO POLVERE, VERNO LVTO GRANDIA FARRA CAMILLE METES. Quod Cato expreſſit his verbis, *Agro ſicco*

per ſementim, agro læto per uer. Plutarchus in Quæſtionibus Naturalibus ſimile refert prouerbium, Διὰ τί λέγεται, σῖτον ἐν πηλῷ φυτεύετε, τὴν δὲ κριθὴν ἐν κόνει; Nempe hæc quæſtio pendebat ex ſuperiori, διὰ τί πυροφόρος ἡ πίων καὶ βαθεῖα χώρα, κριθοφόρος δὲ μᾶλλον ἡ λεπτόγεως;

89. Subulo finitimas propter aſtabat aquas) Puto eſſe ex Sotadico carmine Ennii. Sotadicum facies ſi *aquas* ponas in penultimo loco. Quomodo legitur in Feſto, eſt planè Trochaicus ſeptenarius Catalecticus: *Subulo quondam marinas propter aſtabat plagas.*

90. Subulo.) Forſan apud Macrobium legendum, *ucé Planipedis, & Subulonis impudica & prætextata uerba iacientis.* Quòd ad tibiam eiuſmodi verſus impudici funderentur. Tamen nolim mutari lectionem vulgatam, quæ habet *Sabulonis*: videtúrque eſſe inſtrumentum citharedicum. Memini enim me legiſſe apud Apuleium, Sabulū eſſe genus organi muſici, ſiue illud ſit pſalteriū, ſiue cithara, ſiue quid ſimile, quòd fidibus tenderetur, & plectro pinſeretur. Ad illud igitur illa impudica & prætextata verba cani ſolita innuit Macrobius, & nos ſuprà oſtendimus ex Varrone ὄνος λύρας.

Trichorda Pſaltidi attulit pſalteria,
Quibus ſonant in Græcia dicteria,
Qui fabularum collocant exordia,
Vt Comici, Cinædici, Scenatici, &c.

91. Aſtabat.) Nihil muto. Tamen poterat legi, *aſſabat.* Aſſare tibicines dicuntur, cùm canunt tibia, nulla aliorum voce admiſta: ſicut contrà, canere aſſa voce dicuntur, qui nullis admiſtis muſicis inſtrumentis, ſola voce canunt. Ab eo Græcis φιλοκιθαρισταὶ dicuntur, vt Athenæo lib. XII. cùm tantum κιθαρίζουσιν. Itaque ea di

cebantur *ἄφωνα κρέματα* Pauſaniæ, quæ erant ſine voce. *ὀγδόῃ δὲ πυθιάδι*, inquit, *προσενομοθέτησαν κιθαρισὰς τοῖς ἐπὶ τῶν κρεμάτων τῶν ἀφώνων*, id eſt, aſſorum. Non enim ſolùm vox dicitur aſſa, quæ ſine tibiis, ſed etiam tibiæ aſſæ, quæ ſine voce. Eſt ergo aſſum, ſolũ, merũ. Vnde aſſare quoque veteres poetæ dicebantur, cùm in vnum ſolum hominem poema condebant. Et illa poemata dicta aſſamẽta: vt eſt maxima pars Syluarum Statii: & olim Saliorum fuit. Erant enim aſſamenta Ianualia, Iunonia, Mineruia, priua poemata & Carmina, in ſingulos eos Deos cõſcripta. Quod verò ait Nonius, Aſſã quoque apud veteres ſignificaſſe nutricẽ, idq; difficilis eſſe intellectus, neque ad eam rem vllum veterum producit teſtem: id nos inuenimus alibi apud eundem Grammaticum in exemplo Varronis ab eo adducto, cùm huius verbi *Betere* notionem explicat, *Aſſa non multò poſt, quòd ea parere non poterat mulier, eũ betere foras iuſſit.* Hodie enim perperàm legitur, *Aſſa nos multos*, etiam in manu ſcripto, quod vidi. Vbi tamen Aſſa non eſt nutrix, ſed adſeſtrix mulier, vt vocatur ab Afranio, quæ aſſidet fœtæ. *ἀναγύτειαι* vocabant Tarentini. Heſych. *ἀναγύτεια, ἡ ταῖς τικτούσαις ὑπηρετοῦσα γυνὴ, ἣν Ἀττικοὶ μαῖαν καλοῦσι.* Itaque ſuprà apud eundem malè legitur, *ἀναγιςρὶς μάζα, ταραντῖνοι.* lege, *ἀναγυτεὶς, μαῖα.* Obſtetricem vocarunt aliter Latini, quòd obſtare pro adſiſtere vſurpabant: vt Ennio occenſi pro adcenſi, & obmoueto, pro admoueto, &c.

91. Verſus, quos olim Fauni.) Ennius,

—ſcripſere alij rem
Verſibu', quos olim Fauni, Vatéſque canebant:
Cùm neque Muſarũ ſcopulos quiſquã ſuperarat,
Nec dicti ſtudioſus erat— Hoc Ennius iacta-

bundus tacitè iacit in Næuium poetam, qui Saturnio carmine ſecũdum bellum Punicum ſcripſerat. Quod genus carminis ait olim Vates, & Faunos canere ſolitos, quòd & vetuſtiſſimum id fuerit apud Latinos, ſicuti Saturnus vetuſtiſſim⁹ Deus. Vnde veriſimile Faunos Latinorum, qui erant vt Magi Perſarum, & Bardi Gallorũ, hoc genere carminis fari oracula ſua ſolitos.

93. A verſibus viendis.) Mendum eſt. Suſpicor *nagendis*.

94. Corpore Tartarino prognata Paluda Virago.) Purus putus Helleniſmus,

ταρτάρου ἐκγεγαυῖα μελάμπεπλος αἰπαίζεα. Vbi nullo negotio verbum verbo redditur. Pleniùs citatur apud Probum:

Corpore Tartarino prognata Paluda Virago:
Cui par imber, & ignis ſpiritus, & grauis Terra.

Ignis ſpiritus, *πυρὸς μένος*. Et grauis Terra, *συφελὴ χθών*. Eſt autem, niſi fallor, illa, quam alloquitur Iuno apud Maronem:

Hunc mihi dat proprium Virgo ſata nocte laborem.

95. In his vnum Tartarum appellat.) ὁ καὶ ἄλλοθι, καὶ ἐκεῖνος, καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ποιητῶν. Τάρταρον κεκλήκασι.

96. Epeum fumificum coquum.) Cocum fuiſſe etiam teſtatur epigramma, quod legitur apud Athenæum: quod quia ante nos indicauit eruditiſſimus P. Victorius, non apponam. Tantum afferam ex Theocrito verſus, quos ipſe Victorius non produxit, in quibus & lixa quoque inducitur Epeus: Leguntur autem ἐν πελεκυδίῳ Theocriti,

Οὐκ ἐναρίθμιος γεγαὼς ἐνὶ προμάχοισιν Ἀχαιῶν,
Ἀλλ' ἀπὸ κρανᾶν καθαρὸν νᾶμα κόμιζε δυσκλεής. Loquitur de Epeo.

97. Orator ſine pace redit, Regique refert rem.) Iſte Orator, qui redit ἄπρακτος, eſt proculdubio Cineas Legatus Pyrrhi Regis: quem Senatus pace infecta ad Pyrrhum remiſit. Plutarchus in Pyrrho: καὶ τὸν Κινέαν ἀποπέμπουσιν, ἀποκρινάμενοι, Πύῤῥον ἐξελθόντα τῆς Ἰταλίας οὕτως, εἰ δέοιτο, περὶ φιλίας καὶ συμμαχίας διαλέγεσθαι. quod ex autoritate Appii Claudii Cæci feciſſe Senatũ paulò antè ſcribit. Qua de re extant luculenti verſus Ennii:

Quo uobis mentes rectæ quæ ſtare ſolebant
Antehac, dementi ſeſe flexere ruina? Sunt enim ex oratione Claudii Cæci, quam Ennius verſibus, & Plutarchus Græcè reddidit, ita vt eadem verba expreſſerit, cùm ait: ποῦ γὰρ ὑμῶν ὁ πρὶν ἅπαντας ἀνθρώπους θρυλλούμενος αἰεὶ λόγος; Et quæ ſequuntur.

98. Qui verba haberet orationum.) Lego, *rationum*. Et, Aduerſus eum quod legebatur:) Lego, *quò legabatur*. Apage correctiones Vertranii, qui *belligerabatur* legit. Quaſi legati non poſſint mitti, niſi ad eos, quibuſcũ bellum eſſet. Quod omnino falſum eſt.

99. Cum res maiore ratione legebantur.) *Cùm à* Rep. *maiore ratione legebantur.*

100. Oratores doctiloqui.) ἠπυταὶ Homero.

101. Ollus letho datus eſt.) Feſtus citat, OLLVS QVIRIS LETHO DATVS EST. M. Cicero II. de Legib. *Manium iura ſancta ſunto. Hos letho datos Diuos habento.* Veriſimilior eſt Priſciani opinio, Varronis acutior. Ille à Leo, Leui, Letum ducit. Varronis verò mens eò ſpectat, quòd Veteres abſtinebant mortis mẽtione, ne cogerentur δυσφημεῖν. Itaque abitionem pro morte dicebant, vt Græci οἴχεσθαι. Et eodem modo lethum, quaſi λήθην. Et cùm aliquem vita ceſſiſſe indica-

rent, non id proprio nomine dicebāt, ſed tantùm hoc, VIXIT. Plutarchus Cicerone, φθεγξάμενος δὲ μέγα, Ἔζησαν, εἶπεν. οὕτω δὲ οἱ Ῥωμαῖοι οἱ δυσφημεῖν μὴ βουλόμενοι τὸ τεθνάναι λέγουσι. Quæ ratio ſimilis, vt cùm dicebant πλείονας αὐτὴ τῶν τεθνηκότων. Ariſtoph. ἐκκλησιαζούσαις,

ἡ γραῦς ἀνεστηκυῖα παρὰ τῶν πλειόνων. Gloſſema νεκρῶν. vbi tamen tranſpoſitum eſt Gloſſema in textum. Oſtēdit item ſepulcreti appellatio, τὸ πολυάνδριον. Item mortuos meliori ſcæua & omine dicebant μακαρίτας. Horat. *omnes compoſui felices*, id eſt μακαρίτας. Plinius lib. XXVIII. *Cur ad mentionem defunctorum teſtamur memoriam eorum à nobis non ſolliciari?* Quæ ſuperſtitio & vulgò apud nos inualuit, & Iudæorum etiam veterum commentariis frequentiſſima eſt.

101. Menſas conſtituit, idem ancilia.) Qui legunt *menſes*, ſpectant ad menſes additos à Numa Pompilio, & meliori ordine digeſtos. Qui verò *mēſas*, quòd eſſent menſæ Curiales, ad quas vnaquæque Curia ſua ſacra faceret, quæ videntur conſtitutæ à Numa, quanquam Dionyſius vult à Romulo. Ex Anclabræ ab anculando, id eſt miniſtrando, & Aſſidelæ dicebantur. De quibus forſan Næuius lib. III. belli Pœnici,

At poſtea quam auum de templo Anchiſa ſpexit,
Sacra ordine in menſa Penatium Deorum
Ponuntur: uictimam auream polcram immolabat.

Citat Probus. Ita autem ſcripſerat Ennius:

Menſas conſtituit, idémque ancilia primus,
Libáque, fictores, Argæos, & tutulatos.

103. Saturnio in carmine.) Ita legendum, *Quod ea arma ut Thracum incaſa, ut Saturnio in carmine.* Quòd nimirum in Saturnio carmine armorum anciliorum mentio fuerit. Alioqui ineptum erat Heroicum ſe-

ta. Val. Flaccus,

Primus inæratis poſuiſſem puppibus arma. χαλκέμβολος Græcis. Et dium mare. Vt εἰς ἅλα δῖαν. inærata peritè, vt δι᾽ ἀφαρῦγαι.

61. Ratis dicta, nauis longa propter remos, quod hi cum per aquam ſublatis, &c.) Vbi, obſecro vos, illud etymō, quod Varro velle videtur conſtituere in voce *Ratis*? Vſqueadeóne oblitus ſui, vt præter morē ſuum cōtentus fuerit ratē, quid eſſet, non vnde eſſet, docere? Atqui metuendum non erat, ne Varroni deeſſet etymologiæ, non mediusfidius magis, quàm luſciniæ cantio, vt ait ille. Itaq; huic voci reddetur veriloquium ſuū, ſi ita legas: *Ratis dicta nauis longa, propter remos: quod hi cùm per aquam ſublati dextra & ſiniſtra duas partes facere uidentur, rareſcunt: & hoc ratis. Stlatum, illud, ubi plures mali, aut aſſeres, ac reſtes: ab lato.* Ergo ratis ab rareſcendo, quòd rareſcāt eius remi, cùm dextra & ſiniſtra tolluntur. Stlatum quoque idem erat: ſed ille conſtituit quandam differentiam.

62. Sub dextra & ſiniſtra.) Meliùs legeris ſine præpoſitione.

63. Aut aſſeres. Agreſtis ab agro.) *Agreſtis* malè, pro, *ac reſtes.* Quod verò corrupiſſet illud in *Agreſtis*: neceſſe fuit, vt qui agreſtis etymon vellet deducere, illud faceret ex agro. Quare meritò inducendum eſt, & reponendum, *ablato*.

64. Infulas dictas apparet.) Deeſt hîc exemplum autoris veteris, in quo illa mentio infularum facta erat. Quare hîc notandum, quædam deeſſe. Porrò infularum nomen Latinum eſt. Infilare veteres dicebant amicire & velare, vt puto: cùm contrà exuere dicerent, exfilare. Inde ergo infulæ. Tæniarum verò appellatio

Græca eſt. Clemens Alexandrinus, *καθαρσίων μεταλάμβανε θεοπρεπῶν, οὐ δάφνης πετάλων, οὐ ταινιῶν τινων ἐρίῳ καὶ πορφύρᾳ πεποικιλμένων*. Et quod ait, velari ſolita ſepulchra, eum morem intellexit Cæcilius Comicus Androgyno: *Sepulchrum plenum teniarum ita, uti aſſolet.* Tamen eas tænias ſepulchrales melius Græci vocant *κηρείας*, quaſi *κηλεείας*: à mortuis.

65\. Sed velatas frondentes comas.) Meliùs *velatus frondentes comas*. Forſan ex Alceſtide,

—κἀπεκώμαζον κάρα
στεφάνοις πυκασθείς. Verba Herculis. Vertit enim Euripidis Alceſtin Næuius. Illa ſatis probant: *manciolis tene Illis*. Euripides.

ἐπὶ τοῖσδε παῖδας χειρὸς ἐξ ἐμῆς δέχου. Item,

Hoc fieri impendio fit. i. fieri incipit. Ex illo:

σύ, τ' εἴργῃς, τά δ' ἕτοιμα. At illa planiùs ex chori perſona:

Corpore, pectoréque undique obeſo,
Mente exſenſa, tardigemulo
Senio oppreſſum — Supple vidi, aut habui.
ἐμοί τις ἦν ἐν γένει, ᾧ κόρος ἀξιόθρηνος
ᾤχετ' ἐν δόμοισι μονόπαις. ἀλλ' ἔμπας
ἔφερε κακὸν ἅλις, ἄτεκνος ὤν,
πολιὸς ἐπὶ χαίτας, ἤδη προπετὴς
βιότου περῶν.

66\. Cornua taurum.) Non eſt ex ſuperiore Næuii exemplo, ſed eſt aliud teſtimoniũ poetæ neſcio cuius. ex Coronide anapæſtica. Ita videtur diſtinguẽdum,

—cornuat aurum,

Vmbram iacit: iacre paret. Cornua à cornibus. Cornua à curuore &c. Cornuat: elegans verbum, pro flectit, & incuruat arcum, donec cornua arcus inter ſe coëant, vt

Maro - *donec curuata coirent Inter ſe capita* - Et aurũ pro aurato arcu. Sic Ennius Alcmæone:

Incendit crinitus Apollo

Arcum auratum luna innixus. Luna innixus dixit, quod Ouidius Lunare arcum. Sic -*pleno ſe proluit auro*, aurea patera. Sic Pindarus *δαμαπήφορα χρυσὸν* vocat, quem paulò ſuperiùs *χαλινὸν χρυσάμπυκα*. Vmbrã iacit. Sic loquitur Plinius lib. 11. id eſt, iam vmbram iacit imminentis teli, aut ſagittæ, vt paulò pòſt, icere paret. Poterat tamen legi, *Vibrans iacit*: aut, *Vibrat: iacit*. Nihil tamen muto. Et, *icere paret*, *non apparet*, vt fiat Coronis anapæſtica. Paret etiam in formulis Iuriſcoss. legitur. Ad quod alluſit Petronius Arbiter:

Iuriſconſultus paret, Non paret habeto. Et icere paret, vt Homerus *βαλέοντι ἐοικώς*.

67. Quod plerique curuamus. At quas memorant noſſe nos eſſe &c.) Apponam hîc lectionem, quam puto eſſe veram, ne quid nos fallat Italorũ commentitia: *Cornua à curuore dicta, quòd pleraque curua. Muſas quas memorant Caſmœnas eſſe - Caſmœnarum priſcum uocabulum &c.* Eſt ergo teſtimonium alicuius poetæ: & non dubito eſſe Ennii. Quare qui meliùs coniectauerit, palmam ferat, & aheneus ſtet.

68. Orculo, doloſi, ero.) Vet⁹ ſcriptura: *Coſauli*. forſã Cœſuli pro *Cæruli*: vel, *Coſaullæ*, pro *Corollæ*: vt Aula, olla. Tamen dubito. Nã quis hodie Saliaria carmina interpretari ſe poſtulet: quæ olim magnis quoque viris laborẽ faceſſebant? Quid enim de illis ait Cicero? quid item Varro, qui teſtatur Ælium in iis pauca eſſe aſſecutum? Quare ego poſtulem poſt tot magnos viros, vt perdam ſemper, aſſiduè ludere aleam? vt inquit ille.

69. Omnia vero at patula coemiſſe, iani, cu-

ſiames duo nuſeruſes, dumque ianuſque ue-
net.poſt melios,melior.) Hæc ſat erant, quæ vel eruditiſſimos viros deterrerent à tanto negotio aggrediendo: nedum ego tam moleſtam prouinciam detrectarem. Quod videri poſſit aut temerarii in tantis erroribus,aut arrogantis,poſt tantos viros, manũ huic autori admouere. Tamen quis negarit nos in multis non infeliciter operam poſuiſſe? Quod quia feliciter ceſſurum ſperamus: non eſt, quod poſt tanta propè dixerim ἀνδραγαθήματα, in hoc vno παροκινδυνεύματι animum deſpõdeamus. Non enim affirmare poſſum, quid verè hîc excogitatũ à nobis ſit,quid non verè.Hoc relinquimus illis, qui quod non ineptè hîc dictum obſeruauerint,induſtriam ſaltem,ſi qua ea eſt,laudare poterunt: nec,cùm perperam aliquid animaduerſum erit,voluntatem improbabunt. Ponamus igitur ita Varronem ſcripſiſſe: donec maiora ingenia aliquid veriſimilius comminiſcuntur: *Vt in carmine Saliari ſunt hæc: Coſaullæ,doloſi,eſo. Ennio uerò ac Pacuuio,miſeſia,incuſia,meſidie,oneſe,rudeſúmque, Veneſe, quod uenere poſt,melios,melior, &c.* Itali multa hinc, quòd ea emendare non potuerunt,ſuſtulerunt: quàm temerario conſilio, vides.

70. Diuum exta cante.) Obſcurus locus: tamen Diuum deum,puto intelligi Ianum, vt coniicimus ex Macrobio: qui eum in Saliari carmine ita vocari ſcribit. Puto etiam eum per Cerum manũ, id eſt procreatorem bonum intelligi: Supplicè autem pro ſuppliciter. De eiuſmodi aduerbiis vide Nonium.

71. Veteres Caſmenas caſcas res volo profari & primum.) Ita diſpone,

Veteres,ô Camenæ,caſcas res uolo profarier

Et Priamum— O Camenæ volo profarier veteres & Caſcas res, nimirũ Priamum. Nam non de Caſmenarum appellatione amplius agit, ſed de Caſco.

72. Quam primum Caſci populi genuere Latini) Hunc verſum Ennii intelligit Cicero prima Tuſculana. Caſcos autem Latinos interpretor eos, qui ante Romam conditam in colonias deducti ſunt à Latino Siluio Albanorum Rege. Quæ à Romanis poſtea priſcæ dictæ ſunt. Autores Liuius, & Feſtus. In Dionyſio legitur, λατῖνοι οἱ καλούμενοι πρῖσκοι.

73. Caſcum caſcam duxiſſe &c.)

Caſcum caſcam duxiſſe non mirabile'ſt:

Quoniam canoras ſanciebat nuptias. Pertinet huc Titulus Satyræ Varronianæ, εὗρεν ἡ λοπὰς τὸ πῶμα· περὶ καθηκόντων, ἢ περὶ γεγαμηκότων. Quam ego vtrãque ſcripturam offendi in codice Nonii manu ſcripto, antequam vidiſſem annotationes Iunii Adriani, viri eruti, qui περὶ γεγαμηκότων ſe offendiſſe in veteri codice teſtatur.

74. Papinii epigrammation.) Pomponii apud Priſcianum. Sic autem eius epigramma legendũ eſt:

Ridiculum eſt, cùm te Caſcam tua dicit amica
Filia Petroni ſeſquiſenex puerum.
Dic tu puſam illam: ſic fiet mutuo muli.
Nam uerè puſus tu, tua amica ſenex. Secundũ autem verſum acceptũ referimus nunquam ſatis laudato viro Adriano Turnebo, vnico Galliæ noſtræ, atque adeò totius Europæ ornamento. Senex autem fœminino, vt Tibullus, ſi benè memini,

- *Hanc rident meritò tot mala ferre ſenem.*

75. Caſſinum.) Primam corripuit Silius lib. XII.
—*Nymphiſque habitata Caſini Rura euaſtantur.* Et ita le-

gitur in Plinianis exemplaribus.

76. Puppum ſenem.) *Pappum ſenem* legimus. Alibi rationes reddimus.

77. Quod Oſci caſnar appellant.) Ita lege apud Nonium: *Caſnares ſeniles. Varro ſexageſimo: uix ecfatus erat, cùm more maiorum, ultro Caſnares arripiunt: de ponte in Tiberim deturbant. Senibus craſſis heu muli non uidemus quid faciant. Nam quis patrem nunc decem annos natus non modò aufert ſeu tollit, niſi ueneno?* Alluſum autem ad vetus prouerbium, Sexagenarios de ponte, quare & depontani ſenes dicebantur. Ab eo inſcripta eſt ſatyra Sexageſimus. Hoc etiam fieri ſolitum in Ceorum inſula teſtis Menander:

Καλὸν τὸ Κείων νόμιμόν ἐστι Φανία,

Ὁ μὴ δυνάμενος ζῆν καλῶς, οὐ ζῇ κακῶς. Strabo explicans hos verſus, *προσέτακτο γὰρ, ὡς ἔοικεν, ὁ νόμος, τοὺς ὑπὲρ ἑξήκοντα ἔτη γεγονότας κωνιάζεσθαι*, &c. Meminit & Stephanus dictione *ἰουλίς*. Ælianus quoque de varia hiſtoria lib. III. Ad quod videtur Cæcilius Hymnide alluſiſſe:

Sine ſuam ſenectutem ducat: utique ad ſenium ſorbitio. vt Perſius, *ſorbitio tollit quem dira cicutæ*. In Varronis verbis hæc præſtitimus. Teſtimonia tria, quæ diuerſis locis diuulſa ſunt apud Nonium, coniunximus. Deinde vbi in Nonio ſcriptum erat, *Carnales ſedules*, ſcribimus *Caſnares, ſeniles*. Poſtremò, vbi vulgati codices habebant, *homuli*: manu ſcripta lectio habet *heu muli*. Erat autem conuitiũ in ſtupidos. Catullus, *Mule nihil ſentis.*

78. Canis caninam non eſt.) Iuuenalis – *parcit*

Cognatis maculis ſimilis fera – Æſchylus Supplicibus,

ὄρνιθος ὄρνις πῶς ἂν ἁγνεύοι φαγών; Prouerbium. Alluſit eò Martialis,

Pellem rodere qui uelit caninam.

79. Caninam.) Si pro pelle, benè. Nam ita *κυνέαν* Græci. Si pro carne, meliùs dixiſſet *Catulinam*: Plinius lib. xxix, *Catulinam adiicialibus quidem epulis celebrem fuiſſe Plauti fabulæ ſunt indicio.* Intelligit autem Plinius Saturionẽ fabulam, in qua Plautus eius rei mentionem fecerat. Feſtus, *Catulinam carnem eſitauiſſe, hoc eſt comediſſe Romanos, Plautus in Saturione refert.* Quanquam ego ſanè eſitauiſſe non puto, ſed tantùm Canario ſacrificio canes mactari ſolitas ad Caniculæ ſidus placandum. Græcè dicitur *περισκυλακισμός*. Item in Lupercalibus, vt refert Plutarchus. Video & dubitari quæ eſſet adiicialis cœna in verbis Plinii. Ea erat, quoties aut inaugurandi alicuius gratia, aut propter aliud quid, puta publicam lætitiam, indicebatur epulum. Idque dicebatur epulum, aut cœnam adiicere. Cor. Tacitus Annali II. *Reſcuporis ſanciendo, ut dictitabant, fœderi, conuiuium adiicit, tractáque in multam noctem lætitia per epulas ac uinolentiam, &c.*

80. Tantidem quaſi fœta canes ſine dentibus latrat.) Ita lege,

Tantidem quaſi fœta canes ſit, dentibu' latrat. Sophocles Electra, *τοιαῦθ' ὑλακτεῖ.* Plautus Captiuis:

Ne canem quidem iritatam uoluit quiſquam imitarier,
Saltem ut ſi non arriderent, dentes ut reſtringerent.

Feſtus, *Hirrire, ringere: quod genus uocis eſt canis rabioſæ.* Lucillius de litera R,

Irritata canes quod, homo quam, planiu' dicit. Icciroo Perſius Caninum vocat.

—ſonat hic de nare canina Littera. Tamen Hirriunt & ringunt, cùm iam reſtringunt dentes: Mutiunt verò, cùm incipiũt irritari: Ab eo quod M vel *μῦ* videntur edere. Itaque Plautus dixit, *Plautus cum latranti*

ranti nomine. Eſt enim M. Plautus.

81. Nequam, magnus homo.) Μέγας apud Ariſtophanem eſt ſtolidus & ineptus. Quidam etiam ita interpretantur in prouerbio οὐδεὶς, σαπρὸς, μέγας, ἰχθῦς. Videtur tamen autor illius acroteleutii hoc ſenſiſſe, Omnis piſcis, quantumuis magnus, nullus eſt, ſi putidus. Iccirco idem eſt apud Plautum, *Nequam eſt piſcis, niſi recens*. Stratonicus verò primus hoc protulit in Simylam quendam magnum & procerum, ſed ineptum & ſtolidum, per parodiam, vt puto, ex quodam poeta: non autem quòd ita poeta ille ſenſiſſet.

82. Laniorum immani' canes vt.) Homerus eodem modo —ὄρνιθος ὥς.

83. Quod latratu ſigna dant, vt ſigna canant.) Non putarunt hūc locum mendoſum eſſe, qui tamen ita legēdus eſt: *quod latratu ſigna dant, ut, Signa canūt*— citat enim illud Commatium ex Ennio, vt puto. Sic ſupra, *Canis, quod, ut tuba & cornu, ſignum cùm dant, canere dicuntur, &c.*

84. Cæſa accidiſſet.) Aliis *accidiſſet*. πεσεῖν. μηδ᾽ ἐν νάπαισι πηλίου πεσεῖν ποτε τμηθεῖσα πεύκη. Prior lectio magis placet. Ita loquitur ipſe Varro Parmenone: *Cæditur lucus: alia frons decidit Pallados, platanos ramis: alia trabs pronis in humum accidens proxumæ frāgit ramos cadens. Alius tenerā abietem runis ſolo percellit: alius caballum arboris ramo in humili alligatum relinquit, ferens ferreā humero bipennem ſecurim*. Quæ verba quinque exemplis productis à Nonio diſperſa in hūc modum coniunximus: nonnulla etiam ex manu ſcripta lectione reſtituimus.

85. In Medo. Ennius.) Perperàm huc irrepſit nomen Ennii. Sic apud Diomedem ille verſus, *Quis tu es*

mulier,&c. falſò citatur ex Medo Ennii pro Pacuuii.

86. Qui cum merum fert.) Ex Feſto repone, *Qui cumerum fert.* Etiam annotauit Vertranius.

87. In quo quod ſit in miniſterio plerique extrinſecus nectunt.) *In quo quid ſit in miniſterio plerique extrinſecus neſciunt.* Hæc eſt vera lectio Feſtus ait vtenſilia nouæ ſponſæ in eo reponi ſolita At apud Græcos, ex quibus hic mos deductus, puer ille ingenuus, quem ἀμφιθαλῆ vocabant ἐν λίκνῳ, qui hîc dicitur Cumera, panes geſtabat, cum hac incentione ἔφυγον κακὸν, εὗρον ἄμεινον.

88. Caſmilos nominatur in Samothracæ myſteriis.) Μυοῦνται δὲ, ἐν τῇ Σαμοθρᾴκῃ (ait interpres Apollonii) τοῖς Καβείροις, ὧν Μνασέας φησὶ καὶ τὰ ὀνόματα. τέσσαρες δέ εἰσι τὸν ἀριθμὸν, Ἀξίερος, Ἀξιόκερσα, Ἀξιόκερσος. Ἀξίερος μὲν οὖν ἐστὶν ἡ Δημήτηρ, Ἀξιόκερσα δὲ ἡ Περσεφόνη, Ἀξιόκερσος δὲ ὁ Ἅδης· ὁ δὲ προστιθέμενος τέταρτος Κάσμιλος, Ἑρμῆς ἐστὶν, ὡς ἱστορεῖ Διονυσόδωρος. Mnaſeas iſte, quem hic Grãmaticus citat, fuit genere Phœnix, & Phœnicum geſta omnia in literas retulit, vt nouimus ex Ioſepho. Etiam ipſius nomẽ Manaſtes Phœnicium eſt. Quo magis moueor, vt καβείρους θεοὺς dicam alios nõ eſſe, quàm Diuos potes. Nã Phœnicia & Syriaca lingua Cabir potem, & potentem ſignificat. Porrò de Camillo puero ingenuo vide Plutarchum in Numa, Dionyſium lib. II. qui ait, quem Romani Camillum vocabant à Turrenis Cadolum dictum. Camillus ergo eſt ille, quem Græci παῖδα ἀμφιθαλῆ vocabant, quem patrimum, matrimúmque, & puberem interpretantur: Item oſtẽdit vetus carmen, HIBERNO POLVERE, VERNO LVTO GRANDIA FARRA CAMILLE METES. Quod Cato expreſſit his verbis, *Agro ſicco*

per ſementim, agro læto per uer. Plutarchus in Quæſtionibus Naturalibus ſimile refert prouerbium, Διὰ τί λέγεται, σῖτον ἐν πηλῷ φυτεύετε, τὴν δὲ κριθὴν ἐν κόνει; Nempe hæc quæſtio pendebat ex ſuperiori, διὰ τί πυροφόρος ἡ πίων καὶ βαθεῖα χώρα, κριθοφόρος δὲ μᾶλλον ἡ λεπτόγεως;

89. Subulo finitimas propter aſtabat aquas) Puto eſſe ex Sotadico carmine Ennii. Sotadicum facies ſi *aquas* ponas in penultimo loco. Quomodo legitur in Feſto, eſt planè Trochaicus ſeptenarius Catalecticus: *Subulo quondam marinas propter aſtabat plagas.*

90. Subulo.) Forſan apud Macrobium legendum, *uocē Planipedis, & Subulonis impudica & prætextata uerba iacientis.* Quòd ad tibiam eiuſmodi verſus impudici funderentur. Tamen nolim mutari lectionem vulgatam, quæ habet *Sabulonis*: videtúrque eſſe inſtrumentum citharedicum. Memini enim me legiſſe apud Apuleium, Sabulū eſſe genus organi muſici, ſiue illud ſit pſalteriū, ſiue cithara, ſiue quid ſimile, quòd fidibus tenderetur, & plectro pinſeretur. Ad illud igitur illa impudica & prætextata verba cani ſolita innuit Macrobius, & nos ſuprà oſtendimus ex Varrone ὄνος λύρας.

Trichorda Pſaltidi attulit pſalteria,
Quibus ſonant in Græcia dicteria,
Qui fabularum collocant exordia,
Vt Comici, Cinædici, Scænatici, &c.

91. Aſtabat.) Nihil muto. Tamen poterat legi, *aſſabat.* Aſſare tibicines dicuntur, cùm canunt tibia, nulla aliorum voce admiſta: ſicut contrà, canere aſſa voce dicuntur, qui nullis admiſtis muſicis inſtrumentis, ſola voce canunt. Ab eo Græcis φιλοκιθαρισταὶ dicuntur, vt Athenæo lib. XII. cùm tantum κιθαρίζουσι. Itaque ea di

K.ii.

cebantur ἄφωνα κρύματα Pauſaniæ, quæ erant ſine voce. ὀγδόῃ δὲ πυθιάδι, inquit, προσενομοθέτησαν κιθαρισὰς τοὺς ἐπὶ τῶν κρουμάτων τῶν ἀφώνων, id eſt, aſſorum. Non enim ſolùm vox dicitur aſſa, quæ ſine tibiis, ſed etiam tibiæ aſſæ, quæ ſine voce. Eſt ergo aſſum, ſolũ, merũ. Vnde aſſare quoque veteres poetæ dicebantur, cùm in vnum ſolum hominem poema condebant. Et illa poemata dicta aſſamẽta: vt eſt maxima pars Syluarum Statii:& olim Saliorum fuit. Erant enim aſſamenta Ianualia, Iunonia, Mineruia, priua poemata & Carmina, in ſingulos eos Deos cõſcripta. Quod verò ait Nonius, Aſſã quoque apud veteres ſignificaſſe nutricẽ, idq; difficilis eſſe intellectus, neque ad eam rem vllum veterum producit teſtem: id nos inuenimus alibi apud eundem Grammaticum in exemplo Varronis ab eo adducto, cùm huius verbi *Betere* notionem explicat, *Aſſa non multò poſt, quòd ea parere non poterat mulier, eũ betere foras iuſſit.* Hodie enim perperàm legitur, *Aſſa nos multos*, etiam in manu ſcripto, quod vidi. Vbi tamen Aſſa non eſt nutrix, ſed adſeſtrix mulier, vt vocatur ab Afranio, quæ aſſidet fœtæ. ἀναγίτειαι vocabant Tarentini. Heſych. ἀναγίτεια, ἡ ταῖς τικτούσαις ὑπηρετοῦσα γυνή, ἣν Ἀττικοὶ μαῖαι καλοῦσι. Itaque ſuprà apud eundem malè legitur, αἰαγισρὶς μάζα, ταραντῖνοι. lege, ἀναγιτεὶς, μαῖα. Obſtetricem vocarunt aliter Latini, quòd obſtare pro adſiſtere vſurpabant: vt Ennio occenſi pro adcenſi, & obmoueto, pro admoueto, &c.

91. Verſus, quos olim Fauni.) Ennius,

—ſcripſere alij rem
Verſibu', quos olim Fauni, Vatéſque canebant:
Cùm neque Muſarũ ſcopulos quiſquã ſuperarat,
Nec dicti ſtudioſus erat— Hoc Ennius iacta-

bundus tacitè iacit in Næuium poetam, qui Saturnio carmine ſecũdum bellum Punicum ſcripſerat. Quod genus carminis ait olim Vates, & Faunos canere ſoltos, quòd & vetuſtiſſimum id fuerit apud Latinos, ſicuti Saturnus vetuſtiſſim⁹ Deus. Vnde veriſimile Faunos Latinorum, qui erant vt Magi Perſarum, & Bardi Gallorũ, hoc genere carminis fari oracula ſua ſolitos.

93. A verſibus viendis.) Mendum eſt. Suſpicor *nagiendis*.

94. Corpore Tartarino prognata Paluda Virago.) Purus putus Helleniſmus,

ταρταρȣ ἐκγεγαυῖα μελάμπεπλος αἰπαίζεα. Vbi nullo negotio verbum verbo redditur. Pleniùs citatur apud Probum:

Corpore Tartarino prognata Paluda Virago:

Cui par imber, & ignis ſpiritus, & grauis Terra.

Ignis ſpiritus, *πυρὸς μένος*. Et grauis Terra, *ϛυφελὴ χθών*. Eſt autem, niſi fallor, illa, quam alloquitur Iuno apud Maronem:

Hunc mihi dat proprium Virgo ſata nocte laborem.

95. In his vnum Tartarum appellat.) *ὅ τε ἄλλοθι, καὶ ἐκεῖνος, καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ποιητῶν. Τάρταρον κεκλήκασι.*

96. Epeum fumificum coquum.) Cocum fuiſſe etiam teſtatur epigramma, quod legitur apud Athenæum: quod quia ante nos indicauit erudítiſſimus P. Victorius, non apponam. Tantum afferam ex Theocrito verſus, quos ipſe Victorius non produxit, in quibus & lixa quoque inducitur Epeus: Leguntur autem *ἐν πελεκυδίῳ* Theocriti,

Οὐκ ἐναρίθμιος γεγαὼς ἐνὶ προμάχοισιν Ἀχαιῶν,

Ἀλλ᾽ ἀπὸ κραναῖ καθαρὸν νᾶμα κόμιζε δυσκλεής. Loquitur de Epeo.

97. Orator ſine pace redit, Regique refert rem.) Iſte Orator, qui redit ἄπρακτος, eſt proculdubio Cineas Legatus Pyrrhi Regis: quem Senatus pace infecta ad Pyrrhum remiſit. Plutarchus in Pyrrho: καὶ τὸν Κινέαν ἀποπέμπουσιν, ἀποκρινάμενοι, Πύῤῥον ἐξελθόντα τῆς Ἰταλίας οὕτως, εἰ δέοιτο, περὶ φιλίας καὶ συμμαχίας διαλέγεσθαι. quod ex autoritate Appii Claudii Cæci feciſſe Senatũ paulò antè ſcribit. Qua de re extant luculenti verſus Ennii:

Quo uobis mentes rectæ quæ ſtare ſolebant
Antehac, dementi ſeſe flexere ruina? Sunt enim ex oratione Claudii Cæci, quam Ennius verſibus, & Plutarchus Græcè reddidit, ita vt eadem verba expreſſerit, cùm ait: ποῦ γὰρ ὑμῶν ὁ πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους θρυλλούμενος ἀεὶ λόγος; Et quæ ſequuntur.

98. Qui verba haberet orationum.) Lego, *rationum*. Et, Aduerſus eum quod legebatur:) Lego, *quò legabatur*. Apage correctiones Vertranii, qui *belligerabatur* legit. Quaſi legati non poſſint mitti, niſi ad eos, quibuſcũ bellum eſſet. Quod omnino falſum eſt.

99. Cum res maiore ratione legebantur.) *Cùm à Rep. maiore ratione legebantur.*

100. Oratores doctiloqui.) ἠπύται Homero.

101. Ollus letho datus eſt.) Feſtus citat, OLLVS QVIRIS LETHO DATVS EST. M. Cicero II. de Legib. *Manium iura ſancta ſunto. Hos letho datos Diuos habento.* Veriſimilior eſt Priſciani opinio, Varronis acutior. Ille à Leo, Leui, Letum ducit. Varronis verò mens eò ſpectat, quòd Veteres abſtinebant mortis mẽtione, ne cogerentur δυσφημεῖν. Itaque abitionem pro morte dicebant, vt Græci οἴχεσθαι. Et eodem modo lethum, quaſi λήθην. Et cùm aliquem vita ceſſiſſe indica-

rent, non id proprio nomine dicebãt, ſed tantùm hoc, VIXIT. Plutarchus Cicerone, φθεγξάμενος δὲ μέγα, Ἔζησαν, εἶπεν. οὕτω δὲ οἱ Ῥωμαῖοι οἱ δυσφημεῖν μὴ βουλόμενοι τὸ τεθνάναι λέγουσι. Quæ ratio ſimilis, vt cùm dicebant πλείονας αὐτῶν τῶν τεθνηκότων. Ariſtoph. ἐκκλησιαζούσαις,

ἡ γραῦς ἀνεστηκυῖα παρὰ τῶν πλειόνων. Gloſſema νεκρῶν. vbi tamen tranſpoſitum eſt Gloſſema in textum. Oſtẽdit item ſepulcreti appellatio, τὸ πολυάνδριον. Item mortuos meliori ſexua & omine dicebant μακαρίτας. Horat. *omnes compoſui felices*, id eſt μακαρίτας. Plinius lib. XXVIII. *Cur ad mentionem defunctorum teſtamur memoriam eorum à nobis non ſollicitari?* Quæ ſuperſtitio & vulgò apud nos inualuit, & Iudæorum etiam veterum commentariis frequentiſſima eſt.

101. Menſas conſtituit, idem ancilia.) Qui legunt *menſes*, ſpectant ad menſes additos à Numa Pompilio, & meliori ordine digeſtos. Qui verò *mẽſas*, quòd eſſent menſæ Curiales, ad quas vnaquæque Curia ſua ſacra faceret, quæ videntur conſtitutæ à Numa, quanquam Dionyſius vult à Romulo. Eæ Anclabræ ab anculando, id eſt miniſtrando, & Aſſidelæ dicebantur. De quibus forſan Næuius lib. III. belli Pœnici,

At poſtea quam auem de templo Anchiſa ſpexit,
Sacra ordine in menſa Penatium Deorum
Ponuntur: uictimam auream polcram immolabat.

Citat Probus. Ità autem ſcripſerat Ennius:

Menſas conſtituit, idémque ancilia primus,
Libáque, fictores, Argæos, & tutulatos.

103. Saturnio in carmine.) Ita legendum, *Quod ea arma ut Thracum inaſa, ut Saturnio in carmine*. Quòd nimirum in Saturnio carmine armorum anciliorum mentio fuerit. Alioqui ineptum erat Heroicum ſe-

quentem vocare Saturnium.

104. E ſcirpeis virgultis.) Vetus erat ſcriptura *e ſcirpeis*, pro *ſcirpis*. Ignari homines putarunt aliquid deeſſe, quaſi ſcirpeis eſſet adiectiuum. Quare inducenda ea vox.

105. In ſacris capitibus.) Quaſi alia capita haberent, non vnum tantùm. Legendum *in ſacris apicibus*. Idem error lib. IIII. vt indicauimus ſuo loco. Quis neſcit pilea ſacerdotum apices vocari? Dionyſius lib. II. *καὶ τοὺς καλουμένους ἄπικας ἐπικείμενοι ταῖς κεφαλαῖς πίλους ὑψηλοὺς εἰς σχῆμα συναγομένους κωνοειδὲς, οὓς Ἕλληνες καλοῦσι κυρβασίας*. Eſt autem à parte totum. Nam apex propriè erat inſigne, id eſt faſtigiū, quale hodie in pileis honorariis Doctorum, quos vocant. Nam totus pileus vel potiùs velamenta flammeum dicebatur. Vnde Flamines dicti. Idem Dionyſius, *οὓς ἀπὸ τῆς φορήσεως, πίλων τε, καὶ στεμμάτων, ἃ καὶ νῦν ἔτι φοροῦσι, φλάμμα καλοῦντες, οὕτω προσαγορεύουσι*. Porrò deſinebat in conum, vnde Apex dictus. Summum autem faſtigium vocabant Tutulū. Addebatur virgula ex felici arbore, quæ in Flaminibus dicebatur Stroppus, in Flaminicis Inarculum. Totus Apex filo laneo velabatur: dicebatur Apiculum. Ab hoc putat quaſi filamines dictos Varro. Infra mentum pertinebant amenta, quæ pileum retinebant: eæ dicūtur offendices, quòd ſe mutuò offenderent, & conuenirent. Solius tamen Flaminis Dialis pileum dicebatur Albogalerus: Fiebat enim ex hoſtia alba, Ioui cæſa, quæ dicebatur Idulis: de qua Ouidius,

Idibus alba Ioui grandior agna cadit.

106. Ab eo, quod matresfamilias crines conuolutos ad verticem capitis, quos habent vti velatos, dicunt tutulos.) Meliùs, *elatos*. Tutulus in

fœminis qui hîc vocatur, dicebatur *κόρυμβος* Atheniẽſibus, à Cypriis *κορδύλη*, à Perſis *κιδάριον*. Lucanus de hoc ſentit,

Turritáque gerens frontẽ matrona corona. Iuuenalis,

– tot adhuc compagibus altum

Ædificat caput– Papinius,

– celſos procul aſpice frontis honores,

Suggeſtúmque comæ –

107. Tutulati.) Placiades id intelligit in Virgilio: *Et caput ante aras Phrygio uelatus amictu.* Poteſt & videri in Statio,

Lanea cui Phrygij coma flaminis.

108. Et quod eſt, tunc cæpit memorari. Simul cata dicta accipienda acuta.) *Et quod eſt*

– Tunc cæpit memorare ſimul cata dicta: accipienda acuta. Nam quî conſtare poteſt vulgata lectio editioni Romanæ & Vertranio?

109. Tunno capto corium.) Tantæ ſunt horum verſuum maculæ, vt & illos prætereunti magna venia, & conanti emendare par gloria deberi poſſit. Id quod multum me conſolatur: Nam ſi aliquid præſtitero, cur non acceptum meritò eſſe debet? ſin, quod magis puto, errauero: quid mirum ad tantum ſcopulum offendere? Tamen conandũ eſt quoquo modo has Cyaneas enare, quod ſatis commodè fiet, ſi ita legamus,

Tunnos captato, cordulum exclude: minores

Occidunt, Lupe, ſaperdæ te: hæc iura, Silurum

Sumere te, atque amiam – Ineptum eſt, putare hîc Lupum eſſe nomen piſcis, cùm Varro dicat nomina piſcium horum Græca eſſe. Sed eſt Lupus ille, qui famoſo carmine à Lucillio notatus eſt. De quo & alii quoque verſus Lucillii extant:

–Tubulus ſi Lucius, inquam:
Si Lupus, aut Carbo Neptuni filius– Horatius:
Famoſiſque Lupo cooperto uerſibus– Perſius,
–ſecuit Lucillius urbem
Te Lupe, te Muti &c. Item Lucillius ipſe, per dialogiſmum:
–quid, hæc cum fecerit?
Cum cæteris reus una tradetur Lupo.
Non aderit. Ἀρχαῖς hominem & ϛοιχείοις ſimul
Eum priuabit, igni & aqua interdixerit,
Duo habet ϛοιχεῖα. Id maluerit: priuabit tamen. Hortatur ergo hunc Lupum εἰρωνικῶς, vt relictis minoribus piſciculis illis, vt ſunt cordyllæ, & ſaperdæ, tunnos, Siluros, & amias immanes piſces conſectetur. Manifeſtò irridet illius rapacitatem.

110. Tunno capto.) *Capto* perperam, pro *captato*. Idem mendum in Varronis exemplo ἐπὶ φακῇ μύρον.
Nec multinummus piſcis ex ſalo captus
Elops, neque oſtrea illa magna captata
Queunt palatum ſuſcitare. Nam hodie malè apud Nonium *capta*. Etiam nos in eodem exēplo *multinummus* reſtituimus, vt in libris de re Ruſtica, multinummi muli.

111. Piſcium nomina, eorumque e Græcia origo.) Librarius ignarus Græcarum literarum, vt apparet, multum deprauauit hos verſus Lucillii. Quod & idem commiſſum eſt in verſibus Ennii, ἰχθυφαγικοῖς, qui leguntur apud Apuleium: vbi maxima ex parte piſcium nomina Græca corrupta ſunt. Quos tamen emendandos relinquo eruditis viris. Id quod fieri poterit ex Poetarum macellis: ita voco qui citantur apud Athenæum piſcinarii & culinarii poetæ. Non tamen

prætermittam verſus, qui adducuntur à Feſto, vbi & piſcium nomina Græca mirum in modum deprauata & luxata ſunt: Qui ita reſtituendi ſunt,

Muriatica autem uideo in uaſis ſtanneis,
Bonam naritam, & camarum, & tagenia,
Echinos fartos, conchas piſcinarias.

Muriatica vocat τὰ ταρίχη, quæ in muria Thaſia ſeruabantur. Ea ita deſcribuntur in Pœnolo:

Quaſi ſalſa muriatica eſſe autumantur,
Sine omni lepore, & ſine ſuauitate,
Niſi multa aqua & diu macerantur,
Olent, ſalſa ſunt, tangere ut non uelis.

Narita dicitur oſtrei genus, quæ νηρῖται à Græcis. Camarum ſcriptum eſt vno, *m*, veteri conſuetudine: etiã apud Heſychium κάμαρον. Tagenia, ſunt piſces, qui & τηγανιστὰ, qui & ipſi ἐν ἅλμῃ ἐμβαφθέντες ἐπανθρακίζονται. Vide Athenæum. Echinos fartos vocat, qui farciebantur, hoc eſt ſaginabantur in viuariis, ſicut conchas piſcinarias, quæ in piſcinis. Atque adeo Muriaticorum nomine Plautus piſces omnes eos, qui ab eo enumerati ſunt. Et ne dubites de hac correctione, audi quæ Plinius lib. XXXI. cap. VIII. de ea re ſic ſcribit: Sic *halex*, inquit, *peruenit ad oſtreas, echinos, urticas, cammaros, mullorum iecinora: innumeríſque generibus ad ſaporem gulæ cæpit ſal tabeſcere.* Satin' apertè eoſdem piſces inter muriatica (id enim eſt halex, τὸ τάριχος) recenſuit, quos Plautus? Quare tam boni verſus in ſitu & ſqualore relinquendi non erant. Nunc ad rem.

112. Quæque cæruleo freto orta nare cæpta. Caua cortina dicta &c.) Hîc placet Italis deeſſe quædam. Sed eos decepit perturbatus ſenſus, quem ſi aperuero, oſtendam hîc nihil deeſſe. Cùm ita legendũ

ſit: *Quæque freto caua cæruleo cortina receptat.* **Cortina** *dicta, quod &c.* Intelligit ergo Ennius, quæcunque continentur ὑπὸ τῇ οὐρανοῦ σκέπῃ, vt loquuntur Poetæ. Vereor autem, ne cum aliis, quos ſuprà poſuimus, cõiungendi ſint:

Corpore Tartarino prognata Paluda Virago,
Cui par imber, & imbris ſpiritus, & grauis Terra:
Quæque freto Caua cæruleo cortina receptat.

113. Freto cæruleo.) Ita περιφραστικῶς vocat cælum propter agitationem. Idem apud Nonium:

Craſſa polus oritur, omnem peruolgat cæli fretum.

114. Cortina.) Τρίπους & λέβης. Ea eſt propriè, in qua lana ſuffecta ſuccos ebibit. Ab eo vſus eſt metaphora Cor. Tacitus in Dialogo, cùm ait in Cortina eſſe. Id contrarium eſt ei, quod Græci δευσοποιὸν vocant. Quæ enim in cortina ſunt, nondum penitus imbiberunt fucum. *At hercule*, inquit, *peruulgatis iam omnibus, cùm vix in cortina quiſquam aſſiſtat, qui elementis ſtudiorum etſi non inſtructus, at certè imbutus ſit, &c.* Non multum abeſt, quod dixit Lucianus Ψαῦσαι λέβητος. Lucianus Bis accuſato: εἰσὶ δὲ οἱ καὶ μόνον ψαύσαντες ἔξωθεν τοῦ λέβητος ἄκρῳ τῷ δακτύλῳ, καὶ ἐπιχρισάμενοι τῆς ἀσβόλου, ἱκανῶς οἴονται καὶ οὗτοι μεταβεβάφθαι.

115. Cortina a corde.) Ego puto à rotunditate, quòd, vt cortes, ita hæc rotũda eſſet. Cato in Originib. *Mapalia uocantur, ubi habitant. Ea quaſi cortes rotundæ ſunt.* Sic ὁλοοίτροχοι λέβητες ab eadem ratione dicti, ſi benè memini.

116. Quin inde inuictis ſumpſerunt perduellibus.) Locus mendoſus. Puto legendum:

Vindictam uictis ſumpſerunt perduellibus.

117. A quo etiam Turpilius ſcribit veſperũ.)

Indubitanter lego, A *quo etiam Turpilius ſcribit Veſperã. Itaque dicitur alterutrum. Veſper, id eſt, quem dicunt Græci* ἕσπερον. Non poſſum non multum conqueri de correctorum audacia, qui hunc autorem iam per tot ſæcula ægrum, multis porrò vulneribus confecerunt. Quod tamen dictum velim ſine vlla animi aſperitate & maleuolentia. Nam quid eos mouit huc vocabulorum monſtra infercire, quæ ipſi neſciebant? Vbi enim δὶέσπερον ſuum inuenerunt? Cur ſi neſciebant quid eſſet, tamen quaſi aliquid eſſet, huc intruſerunt? Sed de his ſatis, ne περὶ σκιᾶς ὄνου.

118. A quo Turpilius ſcribit veſperum.) *Veſperam*, vt iam admonuimus. Plautus,

Si media nox eſt, ſiue prima ueſpera. Nonius, Veſpera fœminino genere: Turpilius Dotata.

Manus meas ueſpera oriente clanculum Ferri ad ſpeciem declino. ita lego in Nonio.

119. Patrem ſuum optumum appellat ſupremum.) Ita explebitur Saturnius verſus,

Iouem patrem ſuum optumum appellat ſupremum.

120. Solis occaſu.) Sol occaſus. SOL OCCASVS SVPREMA TEMPESTAS ESTO.

121. Ab eo veteres poetæ nonnunquam milites vocant latrones.) Ennius Annali primo:

Hæc ecfatus ubi, latrones dicta facesſunt. Item alibi,

–fortunas ecquas cæpere latrones

Inter ſe memorem– Quæ tamen verba apud Nonium luxata & deprauata reperies. Vt λάτρον latronũ, ſic ſtips, ſtipatorum eis nomen fecit.

122. Diabathra in pedibus habebat.) Ita coniunge:

–riſi egomet caſabundum ire ebrium:

Diabathra in pedibus habebat, atque amictus erat epicroco. Mirum ni ex Lycurgo Næuii.

113. Lanam carere.) Vetus verbum pro ξαίνειν. Vnde & Carduus, & Carminare. Quare perperam hodie in Menæchmis legitur *carpere*, cùm & Nonius quoque *carere* retineat. Carere verò ſine dubio παρὰ τὸ κείρειν, ἔκαρον: non vt Varro.

224. Oſca lana.) Eadem & ſolox lana, οἰσύπος, καὶ οἰσυπάτη. Lucillius:

Paſcali pecore, ac montano, hirto, atque ſoloce. Paſcale pecus τὸ εἰκαῖον, καὶ νομαδικὸν, vt paſcales Gallinæ. alii legunt paſſales, id eſt, εἰκαίους. paſſim τὸ εἰκῆ, Montanum id eſt ſentum & ſquallidum, qualia in montibus pecora. A quo ὀρφνὸν ἱμάτιον ex lana ſquallida, & non carminata. Pollux, τὸ δὲ ἄκναμπτον ἱμάτιον οἱ μέσοι Κωμικοὶ, ὥσπερ ἐν ὄρει εἰργασμένον, ἤτοι οὐκ ἐγναμμένον καλοῦσιν. Hirtum itidem vocat ſquallidum. Columella, *Diſſimulem rationem poſtulat hirtum, atque Tarẽtinum.* Vir eruditus Beroaldus putat idem eſſe Tarentinum & hirtum, magno ſanè errore. Quis neſcit ita loqui Latinos, Diſſimilem naturā pecus habet atque homo. Plautus, *Illi ſunt alio ingenio atque tu.* Ergo pecus montanum, paſcale, hirtum, atq; ſolox opponitur μαλακοῖς προβάτοις, qualia erant in agro Tarentino, quæ, vt mollioris velleris eſſent, pellibus tegebantur. Ab eo dixit Horatius *pellitas oues Galleſi.* Polybius in excerptis lib. I X. ἔχων πρόβατα μαλακὰ τῶν εἰθισμένων περὶ τὴν πόλιν τρέφεσθαι. Interpres ineptè vertit debiles. Ælianus in Epiſtolis: τὴν οὖν τῶν μαλακῶν ἔρια ἦν ἐπαγγελῶ πρὸς σὲ, παρ' ἐμοῦ πρόσιτε. In Laertio dicuntur πρόβατα δέρμασιν ἐσκεπασμένα. Columella vetat oues pellibus amiciri feſtis diebus. Hæ pecudes, quia tenerrimis paſcuis alerentur, dicebantur

apud Rhodios *διακαλαμόσαρκες, ἤγουν τὴν καλάμην τῶν σπερμάτων ἐπιβοσκόμεναι. Luxuriem ſegetum ſumma depaſcat in herba.*

125. A Gerra.) Γέῤῥα Crates. Etiam faſcinos & pudenda interpretatur Nonius. Heſychius, *γέῤῥα, τὰς σκηνὰς ἢ τὰ αἰδρῷα, καὶ γυναικεῖα αἰδοῖα.*

126. Adſcriptiui.) Varro de Vita pop. Ro. lib. III. *Iidem adſcriptiui, cùm erant attributi Decurionibus & Centurionibus, qui eorum haberent numerum, accenſi uocabantur.* Eoſdem etiam quidam vocabant ferentarios, qui depugnabant pugnis, & lapidibus, iis armis, quæ ferrentur, non quæ tenerentur. id eſt, *τηλεβόλοις βέλεσι, καὶ οὐ σχεδίοις, καὶ σταδιαίοις, ἀγχεμάχοις.*

127. Arma, quæ ferrentur, vt iaculum.) Τὰ τηλεβόλα, vt iam diximus.

128. Vbi rorarii eſtis?) *-ſequimini*

Me hac ſultis legiones omnes Lauernæ. Vbi rorarij

Eſtis? En ſunt. Vbi ſunt accenſi? Ecce- prius membrum inuenies apud Feſtum.

129. Poteſt ab arbitrio.) Varro vult accenſos dictos ab arbitrio: quòd Cenſere olim ſignificaret arbitrari. Sic de Vita po Ro. *Itaque quod hos arbitros inſtituerant populi, Cenſores appellarunt.* Idem enim valet cenſere & arbitrari. At Rerum humanarum lib. XX. *Conſules ac Prætores qui ſequuntur in caſtra, accenſi dicti, quòd ad neceſſarias res acciantur, uelut accenſiti.* Vbi vides inconſtantiam Varronis. Quare ita obſcurum hunc locum, vnde ſatis dignè non ſe extricauit Vertranius, legito: *Poteſt id ab arbitrio eius (nam inde arbitrium) cuius miniſter.* Accenſus inquit, poteſt dictus eſſe ab arbitrio eius, cuius miniſter. Nam arbitrium inde eſt, nimirum à cenſeo: quòd verbum illud Cenſeo, & Arbi-

tror idem poterat ac valebat, vt idem ſcripſerat Rerum humanarum lib. xx. Neque Itali, neque Vertranius audiendi ſunt, qui aliter legunt.

130. Pacuuius: Deum triportenta.) Poſt hæc verba hiatus eſt. Neque mendum eſt, ſed lacuna.

131. In Corollaria.) Corollaria, στεφανόπωλις. Eſt autẽ fabula Næuii, vt citatur à Soſipatro. Verſum autem illum, quem intelligit Varro, eſt hic:

Diuidiæ mihi fuerunt te abſuiſſe deſiduo. Extat apud Placiadem interpretem priſcarum vocum. Tamen apud illum citatur ex Varronis corollaria, vt verear, ne hîc ille verſus deſideretur: De quo tamen eruditus lector iudicauerit.

132. Diuidia.) Attius Phœniſſis:

Viciſſitatémque imperitandi tradidit,
Ne eorum diuidiæ diſcordes diſſipent
Diſturbent tantas, & tam opimas ciuium
Diuitias– Hæc nos non ſolùm correximus, ſed etiam diuulſa conglutinauimus. Tamen tantùm Euripides dixerat,

ξυμβάντ' ἔταξαν, τὸν νεώτερον πάρος
φεύγειν ἑκόντα– Quid vetat & alia conferre? Intelliges quantum variauit ab eo, quem vertendum ſuſceperat. Euripides enim:

σκυλεύματ' εἴσω τειχέων ἐκπέμπομεν,
ἄλλοι δὲ τοὺς θανόντας Ἀντιγόνης μέτα
νεκροὺς φέρουσιν ἐνθάδ' οἰκτίσαι φίλοις. Quàm enim recedit ab illis veſtigiis?

Vbi nunc noſtra mœnia, & omnis ſaucios
Conuiſit, ut curentur diligentiùs. Illa verò non tam licenter:

–πολύδακρυς τ' ἀφικόμαν

Χρόνιος

Χρόνιος ἰδὼν μέλαθρα καὶ βωμοὺς θεῶν
Γυμνάσια θ' οἷσιν ἐνετράφην, Δίρκας θ' ὕδωρ. Nã quædam ex illis hodie extant,

Delubra cælitũ, mari ſanctitudines. Et illa ſatis benè:

—οὔτε γὰρ γέρας πατρὶ
οὔτ' ἔξοδον διδόντες, ἄνδρα δυστυχῆ
ἐξηγρίωσαν— Sic enim vertit:
Incuſant ultrò, à fortuna, opibúſque omnibus
Deſertum, abiectum, afflictum ex animo expectorãt.

Vbi expectorare ex animo, ἐξαγριοῦν, efferare. mirum genus loquendi. Sic apud Ciceronem vetus Tragicus

Tum pauor mihi ſapientiam omnem ex animo expectorat. hoc eſt,

ἐξίσταμαί τε τῶν φρενῶν φόβῳ. Gallicè, *mettre hors du bon ſens.* Porrò in his vertendis ſatis animum intẽdit, quæ ſequuntur. Euripides:

σαφῶς γὰρ εἶπε Τειρεσίας οὐ μή ποτε
σοῦ τήνδε γῆν οἰκοῦντος, εὖ πράξειν πόλιν.
ἀλλ' ἐκκομίζου— Ex Attio ſeparata hæc cõiunximus:
Iuſſit proficiſci exilium quouis gentium,
Ne ſcelere tuo Thebani uaſteſcant agri.
Egredere, exi, effer te ex urbe, elimina.

Quæ data opera hîc ſcripſimus, vt eſſet, quo interim Lectores animum ex tam minutis animaduerſionibus poſſint reficere, dum difficultati huius laboris conſulimus, & illam interdum condimus mitioris & iucundioris lectionis voluptate. Non deerunt tamen, quorum palato hæc non faciant: nec mirum, *πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίῃ βαλανηφάγοι.*

133. In Phagone.) Eius fabulæ nemo veterum, quòd ſciam, meminit. Eſſet Latinè Comedo, vel Lurco, vel Gumia, vel Manduco, vel Rapo. Varro, *cùm hic*

Rapo umbram quoque ſpei deuoraſſet. Rapo, id eſt propriè ἀδηφάγος. Apud Vlpianum: Trebatius ait nō eſſe morboſum, os alicui olere, vt hircoſum, ſtrabonem: hoc enim ex inluuie oris accidere. Ego ἀναμφισβήτως lego, *ut lurcoſum, raponem.* Hoc enim ex *ingluuie oris accidere.* Ingluuiē vocat τὴν ἀδηφαγίαν, ex qua oris graueolentia cōflatur, vt in Leone notat Ariſtoteles. Etiam hircoſus defendi poteſt. Eſt is, cui os ex fœda & deteſtabili libidine olet. Eiuſmodi enim vocabātur Hirci. Catull⁹:

—& putare cæteros hircos. Et in dicto Attellanæ;

Hircus uetulus naturam capreis ligurit. quo fœditas oris hirſuto & olido ſeni Tiberio exprobrata eſt. Item dicebātur ſpurci, & ſpurco ore Græcè ἀσελγεῖς. Et ſpurcæ tempeſtates, Græcis dicuntur ἀσελγεῖς, ἤγουν σφοδραί. Athenæus, λέπεσθαι, ἐπ' ἀσελγοῦς καὶ φορτικῆς δι' ἀφροδισίων ἡδονῆς. vocat ἀσελγῆ ἡδονὴν eorum qui id faciebant. Nā ἀσελγεῖς illi, qui hoc patiebantur, dicebantur λέπειν. Latinè Glubere. Catull.

Glubit magnanimos Remi nepotes. Budæus aliter interpretatur, ſed (pace tanti viri dixerim) perperàm. Hæc latiùs à nobis dicta ſunto, vt totum Vlpiani locū illuſtraremus: quia maximus vir non ſatis dignè inde ſe explicare potuit.

134. In paraſito pigro.) Ea fuit Plauti fabula: &, ni fallor, Græcè λίπαργος inſcripta fuit. Priſcianus citat ex Plauti Lipargo hæc:

Nil moror mihi fucum, in alueo apibus qui peredit cibum. Quæ manifeſtò dicta ſunt in paraſitum pigrū. Heſiodus:

τῷ δὲ θεοὶ νεμεσῶσι, καὶ ἀνέρες, ὅσκεν ἀεργὸς
ζώῃ, κηφήνεσσι κοθούροις ἴκελος ὁρμήν.
οἵ τε μελισσάων κάματον τρύχουσιν ἀεργοὶ ἔσθοντες &c.

135. Trames.) A trameādo, quòd ſcilicet tranſuerſi ſcandant vias rectas. Ab eo Plautus Moſtellaria videtur dixiſſe, *Ambo poſtes ab infimo trames ſecat*. Quòd qui cæſi ſunt intempeſtiui poſtes, diffindi ſolent, & hiare. Sed mihi diligentius cōſideranti videtur legendum *tarmes*. Is eſt Vitruuio, qui θρὶψ Græcè vocatur, vt intelligat vermiculatos, & θριπηδέσοις. Iam ſecare, & cædere aptum verbum huic rei. Lucillius:

Lanæ opus omne perit, ſquallor, tineæ omnia cædunt.

Nam Græcè κόπτειν, vt κόπτεσθαι ὑπὸ σέων. Ariſtophanes Lyſiſtrata. Et Theophraſt. ἱστορ. lib. IIII. κ' αὖ ἐς ἱμάτια πέθη τὸ μῆλον, ἄκοπα διατηρεῖ. Itaque puto *Tarmes* non *Trames* legendum in Plauto.

136. In fugitiuis.) Putant eſſe Comœdiam Plauti: ſed falluntur. Eſt enim Turpilii, quæ alio nomine inſcripta erat Leucadia. Tranſlata eſt ex Alexide, qui ſubinde citatur ἐν λευκαδίᾳ ἢ δραπέταις.

137. Agrege ſpecta.) Lego: *Age age ſpecta: uide uibices quantas. Iā inſpexi: quid eſt?* Eſt quadratus Iābicus.

138. Vibices.) ἴβυκας Græci vocāt σιγμάς. Heſychius. Inde vibices.

139. Excitatum verberibus corpus.) Hinc Plautus vibices vocat prægnantes plagas.

140. In Ciſtellaria.) Infinitis propè locis Plautum in Ciſtellaria citant Grammatici: cùm tamen quæ ipſi adducunt teſtimonia, deſiderentur in ea, quæ hodie extat eius nominis fabula. Vnde quidā pro Clitellaria Siſennaria, aut neſcio quid nugarum, ſubſtituendum putarunt. Sed non ita faciundum erat. Paruum mendum eſt, quod huius fabulæ titulum occupauit. Nam *Clitellaria* pro *Ciſtellaria* legendum. Facilis verò fuit lapſus, vt in Ciſtellariam notiſſimam fabulam degene-

raret. Eſt autem eadem atque ea, quam Græco titulo inſcripſerat Aſtrabam. ἀστράβη enim clitella. Sic inuenies eundem Plautum citatum in Lipargo, & Paraſito pigro: Terentium in Heautontimorumeno, & ſeipſum excruciante, vt apud Ciceronē: Cæcilium Nauclero vel portitore: oboloſtate, vel fœneratore: Harpazomene, vel rapta: Hypobolimæo, vel ſubdititio: Laberiū Cropio vel Sarcularia: Beloniſtria, vel Frugione: Scylace, vel Catularia: Pōponium Hetæriſca, vel proſtibulo: Varronem *χειρομαχία*, vel Caprino prælio. Quæ cùm ita ſint, iam ſatis iſta coniectura noſtra, ſi ad reliqua pergamus.

141. Nō quaſi, vt hæc ſunt hic limaces liuidæ.) Meliùs, *ſumtuis limaces liuidæ.*

142. Limaces.) A limace, vt apparet, quæ folia plantarum, & olera corrodit. Eiuſmodi ſunt meretrices, quæ miſeros amantes καταφαγοῦσι. A quo illa apud Menandrum meretrix dicitur Αἴξ. —ἐπεκαλεῖτο δὲ

Αἴξ, ὅτι μέγαν κατέφαγε τὸν ἐραστὴν ποτε Θαλλόν. Vel potiùs à limādo. Nam Græci quoque τὸ ῥινοῦν in eadem ſignificatione vſurpāt. Ælianus, καὶ ὁ μὲν τοῦ Μενάνδρου Θήρων (nomen eſt paraſiti) μέγα φρονεῖ, ὅτι ῥινῶν ἀνθρώπους, φάτνην αὐτοὺς ἐκ ξένους εἶχεν. Vbi etiam eleganter περὶ τῆς φάτνης. A quo dixit Plautus de Paraſito, *recepit ſe in præſepim ſuam.* Itaque limaces meretrices, à limando.

143. Diobolares.) Sunt ita digerendi verſus hi:

Non quaſi ut hæc ſumtuis limaces liuidæ,
Diobolares, ſchœniculæ, miraculæ,
Cum extritis talis, cum crotilis cruſculis,
Capillo ſaſſo, atque excaſſatis auribus. Quòd ſecundus verſus ſit ex Clitellaria, nō Neruolaria, vt falſò putant quidam, vel hoc vno cognoſcimus: In Fragmen-

tis Feſti mutilatis, vbi diſſeritur, quæ ſint ſcœnicolæ meretrices, verſus hi duo continui citabantur, *Diobolares, ſcænicolæ, miraculæ, Cum ex tritis talis, &c.* Priſcianus verò citat ex Ciſtellaria illum, *Cum extritis talis, &c.* Sunt ergo illi duo ex eadẽ fabula Clitellaria. Quartum verò ex Ciſtellaria adductum inueni: ſed perperã vbique pro Clitellaria. Quem cum cæteris coniũgendum eſſe, nemini dubium eſſe debet. Quæ quamuis ſatis erant ad fidem faciendam ſententiæ noſtræ: tamen maior huic cumulus acceſſerit, ſi ea, quæ citantur ex Aſtraba, cum illis, quæ ex Ciſtellaria falſò pro Clitellaria adducuntur, coniungamus. Cuiuſmodi ſunt hæc:

—quaſi tolleno, uel
Pilum Græcum reciproces plana uia.
Quæ niſi ſic biteris, nimium is uegrandi gradu.
Pol ad cubituram, mater, mage ſum exercita.
Reliquum, ad curſuram ſum tardiuſcula. Quæ non dicam quàm conueniunt, ſed quàm elegantia ſunt. Sed enarrandi ſunt, quos ſuprà coniunxi.

144. Diobolares.) Puto fuiſſe in Græco: *διώβολοι, ϗ μορμόνες, χοινοτείβες.* Diobolares. Plautus Pœnolo:

Seruolorum ſordidulorum ſcorta diobolaria. Ad verbum eſſet,

Δυλαρίων οἰκοτείβων κασαλβάδες διώβολοι. Pacuuius apud Placiadem,

—non ego ita fui,
Vti nunc ſunt meretrices diobolares, ſuam
Quæ nummi cauſſa parui pendunt gratiam. Dicebantur & *βλιτάδες* in contemptum. Βλιτάδες, inquiunt Grammatici, *αἱ ἐὐτελεῖς γυναῖκες*, id eſt, Nugatoriæ mulieres, vt vocat Feſtus. Plinius: *Blitum iners uidetur, ac*

ſine ſapore, aut acrimonia ulla. Vnde conuicium fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Plautus, *Lutea, blitea meretrix.* Apud Catullum:

Non aſſis facis oblitum lupanar. Lege,

Non aſſis facis: ô blitum, lupanar. id eſt, ô blitum, ô lupanar, non curas. Lupanar enim etiam vocauit, vt Lucillius: *—carcer uix carcere dignus.* Et Terentius, ſcelus pro ſceleſto, Martialis, vitium pro vitioſo. Virgilius *—Et crimine ab uno Diſce omnes.* Crimine ab vno, id eſt, ab vno reo. Ariſtophanes, *ἐν κύκλῳ τὰ νοσήματα σκοπῶν*, id eſt, τοὺς νοσηλούς. Apud Vitruuium Cataſti pueri, à Cataſta. Itaque lupanar eleganter pro meretrice. At alii aliter.

145. Schœniculæ.) *Schœnicolæ*, legendum. Extat & in Plauti Pœnolo. Sed ibi falſò legitur *cœnicolæ.*

146. Miraculæ.) *Φόβητρα* planè exprimi puto, & *μορμόνας.* Niſi intercederet Varronis autoritas, legerē, *muricolæ*, pro *Myricolæ*, *μυροτρίβαι*, vel *μυροτρίβες.* Poſſent & Miraculæ eſſe à miraculis. *Miracula, quæ nunc digna admiratione dicimus, antiqui in rebus turpibus utebantur.* Autor Feſtus. Inde Catullus monſtra pro eodem dixit, *Sed tu cum copone omnia monſtra facis.*

147. Cum extritis talis.) In aliis legitur *extortis.* Inter laudes mulierū *καλλιπλοκάμους*, & *καλλίσφυρος.* Sicut contrà inter vitia, Compernis, & valga, & vatia. Lucillius libro XVII.

Num cenſes καλλιπλόκαμον, καλλίσφυρον ullam
Non licitum eſſe uterum, æquè etiam inguina tangere mammis?
Compernem, aut uaram fuiſſe Amphitruonis ἄκοιτιν
Alcmenam, atque alias, Helenam ipſam deniq; nolo
Dicere. Tute uide, atque diſſyllabon elige quoduis.

Τὴν δ᾽ ἐπὶ γῆν aliquam rem inſignem habuiſſe,
Verrucam, nævum pictum, dentem eminulum unum.

Qui erant extritis talis λαιμοδίαι ab Athenienſibus dicebantur. Quanquam nonnulli dicunt λαιμοδίας eos eſſe, qui δρεπανώδης habebant πόδας. Vt ii ſint, quos Falcones à veteribus vocatos eſſe teſtatur Feſtus.

148. Cum crotilis cruſculis.) Feſtus legit *crocotilis*. At altera lectio melior. ſiquidem Crotilum vocabant exile, & tenue. Videtur κροτίλος fuiſſe, vt κρόταλος. Inde compoſitum Succrotilus. Titinnius,

Feminea fabella, ſuccrotila uocula. Ecce autem inconſtãtia lectionis. In aliis enim legitur *todellis cruſculis*, etiam in Feſto ipſo. Todi, inquit, *genus auium paruarum.* Et putat ab illis cruſcula exilia, & tenuia, todella dici. Sanè non caret ratione: Nam ſimili tranſlatione Eubulus Comicus dixit σκέλη κοψίχου, ab ea minuta auicula ſcilicet. Ita enim ait:

Ἡ Θεανὼ δ᾽ οὐχὶ στρουθὸς ἐστὶν ἀποτετιλμένη;
Βλέμμα, καὶ φωνὴ γυναικὸς, τὰ σκέλη δὲ κοψίχου; Nunc redeo ad Varronem.

149. Ab ſchœno nugario vnguento.) Nugario potuit dicere, quod toti χλιδῶνες muliebres, quæ vulgò Iocalia vocamus, veteribus dicebantur Nugæ muliebres. Plautus Aulularia:

Vbi nuguendis res ſoluta eſt omnibus. Pollux lib. v. καὶ ἄλλοις δέ τινας κόσμοις ὀνομάζουσιν οἱ κωμῳδιδάσκαλοι, λῆρον, ὄχθοιβον, σκέλυθρον. Etiam λῆροι, inquit Heſychius, τὰ περὶ τοῖς γυναικείοις χιτῶσι κεχρυσωμένα. Et in v i. Epigrammatum:

– ἐκ λήρων οἱ χρύσεοι κάλαμοι. Petrus Victorius repoſuit *nugatorio* ex veteris ſcripturæ autoritate. Id erit futili, καὶ καταφρονήτῳ. vt nugatorias mulieres vocat Feſtus

τὰς εὐτελεῖς, καὶ εὐκαταφρονήτους.

150. Ibidem Scrantiæ.) Lege *Idē Neruolaria: Scrāctiæ:* Veteres excuſi habebant, *Idem in eruolaria*. Ex eo igitur reſtituenda vera lectio: Hoc ita eſſe teſtatur & Pius Annotationum ſuarum cap. CCIIII. Similia cō uicia in meretrices, vt in ſuperioribus, quod fecit vt ſuperiores verſus ex Neruolaria eſſe putarint propter affinitatem ſententiæ. Itaque hinc eraſerunt nomen Neruolariæ, quòd putarent id ponendum eſſe, vbi citatur Ciſtellaria.

151. Scranctiæ.) In nonnullis *Scractiæ*. Scracere videtur olim dictum τὸ χρέμπτεσθαι. Quod verbum & hodie quoque vulgò in Gallia vſurpamus. In Nonio & Feſto manifeſtò legitur *Scraptæ*. Titinius Prilla:

Rectius mecaſtor Piculetæ Poſtumæ

Lectum hodie ſtratum uidi, ſcraptæ mulieris. Quare *ſcraptæ*, pro meretricibus, quaſi deſpiciendæ.

152. Scrupedæ.) Quæ ægrè incedunt: ab eo, quòd qui per ſcrupos & lapillos incedunt, difficilè ingrediuntur. Quæ ita ægrè conſiſterent, veteres etiam Petreias vocabāt. Ego puto melius eſſe, vt dicamus Plautum, cùm hæc ex Græco transferret, Græca quædam vocabula reſeruaſſe. Itaque *ſcrupedas*, quaſi *crupedas* dictas, vt tritauus ſtritauus &c. κρούπεδα enim, quæ & κρούπεζα, Græcè dicuntur ſculponeæ. A quo homines duris pedibus & ligneis vocabantur κρούπεδοι & κρούπεζοι: quia κρούπεδα, inquit Heſychius, σανδάλια, καὶ ὑποδήματα ξύλινα μεθ' ὧν τὰς ἐλαίας πατοῦσι. Deinde τοὺς κρουπέδους interprètans, θέλει οὖν, inquit, δηλοῦν τοὺς τραχεῖς πόδας ἔχοντας.

153. Ab excreando ſcranciæ: ſic adſignificat.) Lego, *Ab excreando: ſcrancia ſiccam ſignificat*. Ariditatē

in corporibus mulierum notat etiam Plautus in Curculione,

Tibi qui ſcreanti, ſiccæ, ſemiſomnæ adfert potionem. Et in Priapeiis,

Quæ ſucco caret, ut putriſque pumex.
Nemo uiderit hac ut excreantem,
Quam pro ſanguine pulucrem, ſcobémque
In uenis medici putant habere. Hîc ergo ſiccæ mulieres, quæ tuſſiendo & excreando exhauſtæ ſunt. Vnde ille in Milite Plauti vult ſcortum ſiccum ſuccidum: ſiccum non tamen ſucco carens, & exhauſtum. Ideo ſuccidum, vt Terentius ſucci plenum. Itaque ſiccam, minimè ſputatricem. Vnde apud Iuuenalē repudiatæ mulieri inter alias cauſſas repudii hæc præcipua velut ſontica aſſignatur, quòd nimium emungeretur:

Iam grauis es nobis, nimiúmque emungeris– Quas cauſſas repudiata quædam apud Afranium à ſe reiicit, cùm ait:

Vigilans, ac ſolers, ſicca, ſana, ſobria,
Viroſa non ſum: & ſi ſum, non deſunt mihi
Qui ultrò dent: ætas integra eſt, formæ ſatis. Sunt enim ex Repudiata Afranii. Etſi ſcio in Afranii verbis ſiccam eſſe poſſe pro ſobria dictum, vt apud Plautum in Aſinaria, & Ciceronem in Academicis ſicci homines pro ſobriis: ſicut cōtra madidus, & madulia, pro ebrio. Ita etiam ξηρὸν Græcè. Pindarus apud Plutarchum περὶ σαρκοφαγίας. γυῶναί τε ἔπειτα αὐγᾷ ξηρᾷ ψυχὰ σοφωτάτα. Et Athenæus lib. 11. ξηρὰν τροφὴν vocat abſtemiam. ἐκ τροφῆς ξηρᾶς οὔτ᾽ ἂν σκώμματα γένοιτο, οὔτ᾽ αὐτοσχέδια ποιήματα.

154. Stritabillæ.) In nonnullis *ſtrictipellæ*. Ex erūt, quæ ſtringunt cutem, & rugas in facie extendunt. Itaque ad id fiebat πταίωθρον, vt vocat Dioſcorides: quod

Latinè tentipellium. Titinnius:

—tentipellium

Inducis: rugæ in ore extenduntur tuæ. In aliis legitur *Strictiuellæ*, vt apud Nonium. Erunt quæ pſilothro, pumice, & volſellis crebrò vtuntur ad cilia caſtiganda, & cæteros pilos euellẽdos. Vel quæ calamiſtrorum nimio vſu pellem adurunt. Propterea dicebantur Incoctæ mulieres. A qua ratione, qui vibrabant capillos, homines molles, & effœminatos vocat Strabo καπνειστὰς lib. XIIII. Tertullianus verò in lib. de Pallio, *vſtriculos.*

155. Aurelius ſcribit auſcaripedam.) Tranſpoſitio facta eſt, pro *ſcauripedam.* Scauri erant homines prauis fulti malè talis, vt verbis Horatii vtar. Ergo Scauripedæ eædem erunt, quæ ſuprà, extritis talis, id eſt nõ καλλίσφυροι, neque εὔπεζοι.

156. A vermiculo piloſo.) Iuuentii ſententia poſtulat, vt legatur *Aſcaripeda.* ἀσκαρίδες enim ſunt illi vermes, quos intelligit. Sed, quod cũ bona Varronianorum omniũ venia dixerim, lũbrici nuſquam in frondibus inueniuntur, ſed ἴουλοι potiùs: ἀσκαρίδας perperàm Gaza Tipullas vertit. Siquidem Tipullæ, non ſunt vermes, ſed potiùs aliud inſecti genus, quod ſemper in riuis & fontibus viſitur ſumma celeritate ſuperficiẽ aquæ percurrens. Quas vulgus Aquitanum, & accolæ Garumnæ Capras vocant. Itaque dicta ſunt παρὰ τὰ τίφη. τίφεα enim τὰ ἕλη vbi eæ verſari ſolent. Varro—*leuis*

Tipulla lymfáın frigidos tranſit lacus. Ita enim legendum in Nonio.

157. Ex eo ab Attio poſitum.) Totus hic locus perturbatus eſt. Ita, meo iudicio, legendus eſt: Ex *eo ab Attio poſitum pro curioſa: itaque eſt in* Menalippo: Reiicias *ab te religionẽ, ſcrupeæ imponas.* Scrupea, ἡ δυσχερής.

158. In Menalippa.) Legendum omnino, *in Melanippo.* Nam ex Melanippo Attii ſæpe producit teſtimonia Nonius. Ennius verò ſcripſit Melanippā, quam vertit ex Sophocle.

159. Reiicis abs te religionem.) Meliùs, *Reiicias.* Reiicit à ſe religionem, qui omen ad alium tranſfert. Sicut contrà obiicere religionem, ἐπιθειάσαι: nimirum ex obſeruatione ominis δεισιδαιμονίαν incutere. Plautus Mercatore: *Religionem illic obiecit: recipiam me huc.* Sic Horatius religionem obiicit Galateæ profecturæ, ab omine: ſcilicet ab exemplo Europæ. Suetonius dixit afferre religionem. *Fuere*, inquit, *qui proficiſcenti Othoni moras, religionémque nondum conditorum anciliorū afferrent.*

160. Scritare.) In veteribus excuſis *Stritare.* Erit à terendo tritare, & ſtritare, vt ſtritauus, id eſt διατρίβειν, & βαμβακίζειν. A quo nonnulli Hiſpani dicunt hodie *Bambanear.* Latini veteres dicebant talipedare. Et Attas, qui ita ægrè incederent. Vel potiùs *Structare.* Id erit deriuatum à Struo. vt in XII. Tabulis *Pedem ſtruere*, eſt vix pedem pedi præferre, ait Verrius: hoc eſt vix γόνυ γουνὸς ἀμείβειν, diceret poeta quidam.

161. Axitioſæ.) *Axioſæ.*

162. In Sitelitergo.) Tu meo periculo repone, *in Scythe liturgo.* Hæc fabula tranſlata eſt ex Antiphane, quem citat Athenæus ἐν Σκύθῃ. λειτουργοὶ verò, & δημόσιοι ὑπηρέται vocabantur Scythæ. τοξόται, inquiunt Grammatici, οἱ δημόσιοι ὑπηρέται, φύλακες τοῦ ἄστεος, τὸν ἀριθμὸν χίλιοι. οἵ τινες πρότερον μὲν ᾤκουν τὴν ἀγορὰν μέσον σκηνοποιησάμενοι. ὕστερον δὲ μετέβησαν εἰς Ἄρειον πάγον. ἐκαλοῦντο δὲ οὗτοι καὶ σκύθαι, καὶ σπευσίνιοι ἀπὸ σπευσίνου τινὸς τῶν πάλαι πολιτευομένων συντάξαντος τὰ περὶ αὐτούς. Apparet apud Græcos, Scythas

eundem ordinem tenuiſſe, quem apud nos Germani in ſtipandis Regum & Principum corporibus. λήτουργος quoq; σκύθης introducitur ab Ariſtophane ἐν ἐκκλησιαζούσαις. Quare vera eſt coniectura noſtra. Et falſus eſt memoriæ Feſtus, qui ex Scythe liturgo (ſed & ibi quoque deprauata eſt lectio) citat ea, quæ extant in Milite Plauti. Sanè Scythæ λήτουργοι nihil aliud erant, quàm Stipatores, & qui vocabantur olim Latrones.

163. Mulieres vxorculauit, ego noui ſcio axioſam. Sic) Vxorculare poterat dictum videri, ſicut mulierare. Varro γνῶθι σεαυτὸν, *Et Rex, & muſellus ille pauper amat. Hic ephebatũ mulierauit. Hic apud mœchada adoleſcentem cubiculum pudoris polluit.* Tamen video hanc eſſe veram lectionem.

Mulier es, uxor. Cuia, uir? Ego noui, ſcio: axioſa es. Hoc enim conuitio irati dimittebant à ſe mulieres, ſicut & hodie quoque ſolemus facere in communi ſermone. Terentius:

Oh pergin' mulier eſſe? Plautus Caſina:

Inſipiens ſemper tu huic uerbo uitato abs tuo uiro.

C L. *Cui uerbo?* M V. *i foras: mulier es*– In Pœnolo:

Tacitiùs tibi reſiſtam, quàm quod dictum eſt malæ mulieri. Rixanti enim & garrienti dicunt, *Mulier es.* Itaque garrientem mulierem malam vocat: quia videtur fuiſſe prouerbium, *Mulier, cùm tacet, bona eſt.* Idem in Rudente:

Eò tacent, quia tacita bona eſt mulier ſemper, quàm loquens. Ex illo:

–γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει.

164. Carbilius.) Scribendum *Aur. Opilius.* Nam C, hîc adhæſit ex fine præcedentis *Sic*.

165. Axioſæ.) Feſtus legit *Axies mulieres.*

166. In Geſtione.) Poterat legi *in Reſtione*. Is eſt Mimus Laberii. Sed Varro æqualem ſuum non citaſſet, vt puto. Poterat & *Æſchrione*. Ea eſt fabula Cæcilii. Magis placeret *Quæſtione*. Eam ſcripſit Nouius Attellanarum ſcriptor. Sed hodie deſideratur illud teſtimoniũ in vulgatis Nonii codicibus libro De contrariis generibus nominum. Id autem adducit, vt probet *ſauies*, olim pro *ſauiere* dictum fuiſſe. Quare ita repones ex ſcripto codice. *Suauies, pro ſuauiere. Pomponius Munda:*

Ego illam non amplectar? ego non ſauiam? *Nonius Quæſtione:*

Mammas teneas, pedes extollas, congenues, ſauies. Ego quoque id enarrabo: *Congenues* dixit, genua iungas. Quod obſcœnum eſt. Item illa obſcœna, *Pedes tollere*, & *mammas tenere*. Sed poſterius minus animaduerſum. Plautus Pſeudolo —*ubi mamma manicula*

Opprimitur alia: aut, ſi lubuit, corpora

Conduplicant— & alibi:

Papillarum horridularum compreſſiunculæ. Ariſtophanes Pace,

τί δῆθ' ὅταν ξυνὼν τῶν τιτθίων ἔχωμαι; Eurip. Cyclope:

ἵν' ὅ δεῖ τοῦ τί πουρθὸν ἐξανιστάναι,

μαστοῦ τι δραγμὸς, καὶ παρεσκευασμένου

ψαῦσαι χεροῖν λειμῶνος— At ineptus poeta omni abiecta verecundia & maieſtate heroici carminis, illam fœditatẽ etiam ipſis verbis expreſſit, lib. IIII. Argonaut.

Ἀκροχάλιξ οἴνῳ, καὶ νέκταρι, καλὰ μεμαρπὼς

Στήθεα παρθενικῆς μινωΐδος— Hæc ſanè explicanda fuerant, quia hactenus in ſitu latuerãt. Non tamen propterea legerim *in Quæſtione*: ſed *in Gaſtrione*, vel, ſi mauis, *Gaſtrone*. In veteribus enim diſertè excuſum eſt *Geſtrione*. Ea fabula verſa eſt ex Antiphane, qui cita-

tur ἐν γάστρωνι ab Athenæo lib. x.

167. Ceraſtribola vt de lumbo obſcœnabis.) *Caro ſtrebola, uitellina eſt : cœnabis*. Ita enim legendum mihi videtur. Carnis ſtrebulæ meminit Feſtus : item & Arnobius : *Nonne*, inquit, *placet carnem ſtrebulam nominare, quæ taurorum è coxendicibus demitur ?* Videtur κωλὴ dicta à Græcis. ἤγουν ἀγκύλη ὀστώδης. A qua curuatura & verſura dicta Strebula. στρεβλὸς enim Curuus & prauus. Vnde Striblıgo deprauata oratio, ὁ σολοικισμός. Videtur eſſe, & quod ſcribit Heſychius : κούτλαρον, inquit, τῶν ὀπισθιδίων τοῦ βοὸς ἡ σὰρξ ὑπὲρ τὰ ἄρθρα.

168. Grallatores.) Nonius: *Grallatores ſunt Calobathrary* (melius καλοβάται) *Grallæ enim ſunt fuſtes, qui innituntur. Varro, Mutuum muli ſcabunt, περὶ χωρισμοῦ: Grallatores qui gradiuntur, perticæ ſunt ligneæ. Ab hominis quoque ui iſtæ agitantur. Sic illi animi noſtri ſunt. Colla, crura, ac pedes noſtri etiam κινητὰ, ſed ab animo mouentur*. γύπωνες, vt puto, à Græcis vocabantur. Pollux, οἱ δὲ γύπωνες ξυλίνων κώλων ἐπιβαίνοντες, ὠρχοῦντο διαφανεῖ ταραντινίδι ἀμπεχόμενοι.

169. In libro, qui ſcribitur Nomina Barbarica.) *In libro, qui inſcribitur* νόμιμα βαρβαρικά. Sic citatur ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς νομίμοις ab Athenæo. Sed quare in Barbaricis inſtitutis, & legibus Præficarum meminerat Ariſtoteles ? Quia Phryges propriè dicuntur Barbari: eorum autem inuentum Præficæ, & Nænia. Papinius in Epicedio patris,

Vt Pharios aliæ ficta pietate dolores,

Mygdonióſque colunt, & non ſua funera plorant.

Vnde Nænia Phrygium vocabulum, Latinè Leſſus. Pollux, τὸ δὲ νηνίατον, ἐστὶ μὲν Φρύγιον, Ἱππῶναξ δὲ αὐτοῦ μνημονεύει. Vnde νηνιάζεσθαι, τὸ θρηνεῖν. Ea canebatur ad ti-

bias, quæ θρηνητικοὶ αὐλοὶ dicebãtur. Id quoque Phrygiũ inuẽtum, vt etiam Catullus vocarit barbaram tibiam. Varro de vita po. Ro. lib. IIII. *Ibi à muliere, quæ optuma uoce eſſet, Pergamea, laudari: deinde Neniam cantari ſolitam ad tibias & fides eorũ, qui ludis Troicis curſitaſſent.* Hæc mulier olim vocitata fuit Præfica vſque ad II Pœnicum bellum. In quibus verbis, quæ & corrupta antea, à nobis emendata ſunt, & lacera, conglutinata, apertè indicat Varro hunc morem præficarum manaſſe ex Phrygia in Italiam per comites Æneæ. Statius Thebaidos lib. VI. in exequiis Archemori pueri,

Cùm ſignum luctus cornu graue mugit adunco
Tibia, cui teneros ſuetum producere manes
Lege Phrygum mœſta. Pelopem monſtraſſe ferebant
Exequiale ſacrum, carménque minoribus umbris
Vtile, quo geminis Niobe conſumpta pharetris
Squallida biſſenas Sipyllen deduxerat urnas.

Vbi & de tibiæ forma indicatur, & primùm Neniam cantari ſolitam in funere infantium. A quo, vt puto, quoddam genus legis puerilis dictũ eſt Νηνίατος. Heſychius, νηνίατος, παιδαριώδης νόμος. Horatius,

Roſcia dic, ſodes, melior lex, an puerorum
Nenia, quæ regnum rectè facientibus offert?

Inde Neniæ dici cœptæ pro friuolis, & nugis. Nugæ etiã erant propriè quæ canebantur in mortuorum laudem. Plau. Aſinaria:

Hæc ſunt non Nugæ: non enim mortualia. Etiam origo id declarat. Nam Nugæ Hebraicum & Syriacum vocabulum. Id ſonat mœrorẽ, ſicut Nenia planctum eadem lingua. Neque enim Phrygium eſt, quod putãt Grammatici. In Plauto Nugæ & mortualia vocantur carmina præficarum. Gellius: *Vos Philoſophi mera eſtis,*

ut M. *Cato ait, mortualia* Gloſſaria: *nam qui collegiſtis & lectitaſtis res tetras, & inanes, & friuolas, tanquam mulierum uoces præficarum.* Ergo Neniæ Phrygum inuentũ, vt volunt Grãmatici. A quibus Cares quoque id didicerunt. λέγεται δὲ, inquit Pollux, καὶ φρύγας εὑρεῖν αὐλὸν θρηνητικὸν, ᾧ κεχρῆσθαι τοὺς Κᾶρας παρ' ἐκείνων λαβόντας. θρηνῶδες γὰρ τὸ αὔλημα Καρικόν. Illud verò μέλος Καρικὸν, quòd canebant ad tibiam, conſtabat ex Trochæo & Iambo. Itaque quæ apud eam gentem id canebant mulieres, vocabantur Καρῖναι, à natione. Heſych. Καρῖναι, θρηνῳδοὶ μουσικαὶ, αἳ τοὺς νεκροὺς τῷ θρήνῳ παραπέμπουσαι πρὸς ταφὰς καὶ τὰ κήδη· παρελαμβάνοντο δὲ αἱ ἀπὸ Καρίας γυναῖκες. Quo titulo Menander & Cæcilius Comœdiã inſcripſerunt.

17. Decem coclites.) *–decem coclites, ques montibu' ſummis*

Ripeis ſedere– *Ques*, pro *qui*, ἀρχαϊσμός. ita lego. Coclites, quos hîc vocat Ennius, ſunt Arimaſpi, præcipuè cùm de Ripeis montibus agat: in quibus eos cõſtituunt Herodotus, & alii veteres ſcriptores. Id nos admonuit vir incomparabilis, quem non niſi honorificè appellare debemus, Adrianus Turnebus.

171. Ab oculo cocles.) Non dubium eſt, quin à κύκλωψ. Sic duplices Græcorum literas deſinentes Latini mutãt in S. κύκλωψ, Cocles. ἀλώπηξ. Æolicè Fαλώπαξ, Valopes: quæ deinde volpes, nõ volipes, vt Varro.

172. Apud Caſſium.) Eodem errore, quo ſuprà: Nam legendum *apud Attium.*

173. Quum nox videtur.) In veteribus excuſis *Quid nox.* Ergo ita & corrigendum & diſtinguẽdum,

Quid noctis' uidetur? In altiſono
Cæli clupeo temo ſuperat
Stellas, cogens ſublime etiam

Atque

Atque etiam noctis itiner. Coronis Anapæſtica ex Iphigenia Ennii, quæ eſt ex Euripidis Græca. Ita enim Euripides,

τίς ποτ' ἄρ' ἀστὴρ ὅδε πορθμεύει;
γέρ· σείριος ἐγγὺς τῆς ἑπταπόρου
πλειάδος ἀΐσσων ἔτι μεσσήρης. In quibus vides quid ſibi permiſerit Latinus Poeta, qui non interpres, ſed ne imitator quidem eſſe voluit. Varronem fugit ratio, qui initio quarti libri ait hæc prolata ab Agamemnone: cùm ſint ex perſona ſenis cum Agamēnone verba facientis. Sunt item & alia, quæ oſtēdunt Iphigeniam Ennii verſam fuiſſe ex Euripide, vt illa apud Feſtum,

Procede: gradum proferre pedum
Nitere: *ceſſas!* Euripides:
ἀλλ' ἴθ' ἐρέσσων σὸν πόδα, γέρον,
μηδὲν ὑπείκων. Quos verò Trochaicos adducit Gellius ex eadem Iphigenia Ennii, non ſunt ex Græco, ſed eſt *ἐπεισόδιον* ab Ennio inſertum fabulæ. Ita enim mos eſt veterum Tragicorum, & Comicorum, pleraq; de ſuo addere præter fabulæ argumentum.

174. Vt Homerus, vocant *ἅμαξαν.*) *Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσι.*

175. Triones.) Næuius. –*Trionum hic moderator ruſticus.* Puto Striones prius dictos à ſtria, quam proſcindendo ſulcos, faciunt. Sic & ipſe Varro in ſtriam iubet ſulcos imprimi. Sic Plinius vetat in arando ſæpius ſtriare, id eſt, ſæpius iterare ſtriā. Ab eo ergo Striones: Vt in Tritauus & ſimilibus S, quæ erat aduentitia, periit, ſic in Strione quæ natiua erat.

176. Valentes glebarii.) Ita vocabant eos ruſtici. Græci *καμίνους, ἤγουν εὐπλεύρους βόας, ἰσχυρούς, καὶ εὐισχύους.* Heſychius.

177. Inde bene appotus.)

Inde bene appotus primulo crepuſculo
Domum ire cœpi tramite dextera uia.

178. Tam crepuſculo, &c.) Fortaſſe, *Tam crepuſculo fere, ut amens, lampadas accendit.*

179. In Condalio.) Ea fuit tranſlata ex Menãdro. Is enim laudatur ab Athenæo ἐν δακτυλίῳ.

180. Reciproca tendens.) Erit trimeter Iãbicus cũ principio ἀκροστιχίδος. Sed melius puto ita cõcinnari,

Tendens neruo tela reciproca
Cõcita equino. Simile apud Sophoclẽ in Trachiniis,

—ὁ δὲ βακχίας ἄπο
ἦλθε παλίντονα Θήβας
τόξα, καὶ λόγχας, ῥόπαλόν τε τινάσσων.

Reciproca, καὶ παλίντονα. Non tamen affirmem eſſe ex illis Sophoclis verſa. Quanquam Trachiniæ verſæ ſunt ab Attio. Ex quibus Cicero II. Tuſculana Herculis iam propemodũ depoſiti exclamationes illas ad verbum ex Sophocle verſas adducit. Neque tamen nomen Attii poſuit, vt in alteris verſibus, quos mox aſcribit, non laudat autorem Attium in Prometheo, qui illos verſus ſcripſit, ſed Æſchylum, ex quo illi tranſlati ſunt: cùm tamen eſſe ex Prometheo Attii aliquot Nonii & Priſciani indiciis cognoſcamus: qui illa, quæ extant apud Ciceronem, nominatim ex Prometheo Attii citant. Vtraſque ergo verſiones vnius Attii eſſe hinc manifeſtò apparet. Et ſtilus ipſe multò plenior, quàm Ciceronis in transferendis poematis Græcis, & aliud ſeculũ redolet, & mehercule longè felicius ingenium poeticum. Quod iccirco admonui, ne fallantur omnes cum erudito viro, qui in Sophoclem cõmentaria edidit, putátque eos verſus Ciceronis eſſe: Nam profectò fallitur. Sed magis accu-

ſandi illi, qui cùm mordicus teneant, atque adeo pertinaciter ſibi perſuaſerint illos eſſe à Cicerone conuerſos, in alium errorem incidunt: qui tam magnificos verſus improbare audeant, tanquam à Cicerone poetices ignaro, vt ipſi volũt, cõſcriptos. Qui cùm hoc profitentur, proculdubio declarant, quanti futuri eſſent in hoc genere ſcribendi, qui, quales ſint in exiſtimando, facilè apparet.

181. Neruo equino.) Tamen Homerus *ἀπὸ νευρῆφι βοείας*. Heſych. *ἱππικὴ τάσις, ἡ νευρὰ τοῦ τόξου, διὰ τὸ ἐξ ἱππείων γίνεσθαι τριχῶν, οἱ δὲ θώμιγγα νευρῶν ἱππικὴν καλοῦσιν*. Etiam Virgilius dixit *neruum equinum*.

182. Quaſi cancer ſolet.) Ex Pſeudolo. Idem eſt, quod alibi idem, imitari Nepam. Intelligit *καρκῖνον λοξοβάταν*.

183. Quod *αἰδεῖ μάχεται*.) Crebri ſunt in hac licentia, ac nimis inuenuſti Græci Poetæ: ſed maximè Euripides: vt de Polynice, quòd ſit *νεικέων ἐπώνυμος*: de Pentheo, *μὴ πένθος εἰσοίσῃ δόμοις*. Æſchylus de Prometheo, quòd eum oporteat *προμηθέως* ex malis euolui: de Artapherne nimis putidè, quòd *φρένας ἔχοι ἀρτίας*. Nam quis ſanus Perſico nomini etymõ Græcum attribuat? Sic Euripides de Thyeſte —*ἐπώνυμα δεῖπνα Θυέστου*, vt citant Grammatici. & de Apolline,

ὦ χρυσοφεγγὲς ἥλι' ὥς μ' ἀπώλεσας.

ὅθεν σ' Ἀπόλλων' ἐμφανῶς κλῄζει βροτός. Citat Macrobius. Sophocles etiã aliquãdo, vt de Aiace. Sed parcius, vt decet ſanum, & ſobrium poetam, & qui ſanè principem locũ in theatro Græco obtinet. In Græcis hoc tolerandum erat. At quis ferat in Ennio: item in Plauto,

Quid refert mihi Chryſalo eſſe nomen, niſi factis probo? Tolerabile quod dixit Auſonius de Proteſilao,

Victima quod Troiæ prima futurus erat. At nō ferendū q̄ Proteſilaum videtur ſentire dictū, q̄ πρῶτος ἱλάσατο τὸν θεόν. Cùm ſit πρῶτος λαοῦ: & πρωτεσίλαος ſimilis compoſitio cum Pleonaſmo, vt ἑλκεσίπεπλος, ἀλκεσίμαρχος.

184. Inuerſum.) Melius alii, *in uerſu*. μεθερμηνεῦσαι.

185. Iamq; Auroram rutilare procul cerno.) Simile in Iphigenia in Aulide,

ἴθι. λευκαίνει τόδε φῶς ἤδη
λάμπουσ' ἠώς— Quod hîc λευκαίνειν, non idem eſt Rutilare, ſed tamen pro eadem re vſurpatum. Albicare dixit Mattius in Mimiambis,

Iam iam albicaſſit Phœbus & recentatur,
Commune lumen omnibus, uoluptáſque.

186. Rutilæ.) Ruſſus & Rutilus idem erat: aut certè parum intererat. Cato Originum lib. VII. *Mulieres opertas auro, purpuráque: arſineum, rete, diadema, coronas aureas, ruſſea facie, galbeas lineas, pelles, redimicula.* ita enim ille locus legendus eſt. Quas Varro vocat *Rutilas*, Cato *ruſſas* dixit. Alibi tamen rutilas vocat, *Mulieres noſtræ*, inquit, *cinere capillum ungitabant, ut rutilus eſſet crinis*. Serenus,

Ad rutilam ſpeciem nigros flaueſcere crines
Vngēto cineris prædixit Tullius autor. Apud Maronē,
Immundum effœtos cinerem iactare per agros. Ibi Seruius, *Dicit*, inquit, *ad diſcretionem illius, quo utuntur puellæ.* Id genus cineris fiebat ex fæcibus vini in cinerem redactis. Idque vocabant Fæculam. Ea dicitur Dioſcoridi τρὺξ κεκαυμένη. λεπτοῖς ὄνυχας ἐκβάλλει σὺν ῥητίνῃ, & τρίχας ξανθίζει μετὰ σχίνου ἐλαίου νύκτα ὅλην συγχρισθεῖσα. Conciliabatur ille color & θάψῳ. Quæ vt puto, idem faciebat, quod Ruſſum, ſeu Ruſcum genus virgulti. Ab eo dixit Ruſſea facie Cato. Vocabatur & σκυθ-

κὸν id genus virgulti, & θάψον nonnulli τὸ σκυθικὸν interpretantur. Cratinus Hipponicum quendam vocauit σκυθικὸν, quòd πυῤῥὸς eſſet, id eſt rutilus. Apparet Rutilum πυῤῥὸν εἶναι, Ruſſeum ξανθόν. Apud Catullum ex Apuleio legi debet: *Dentem atque ruſſam defricare gingiuam*: Ruſſam gingiuam, id eſt, dentes dicit habere Egnatium: quia eum colorem contraxerat ex lotii defricatione. Lotii verò color ruſſus eſt, maximè οὖρον πεπαλαιωμένον, vt vocat Strabo. Itaq; quò plus ruſſam gingiuam haberet, eò plus vrinæ ebibiſſe videretur.

187. Ne quid ſcorteum adſit, ne quid morticinum.) Ouidius,

Scortea non illi fas eſt inferre ſacello,
Ne violent puros exanimata Deos. Videtur & apud Græcos in ſacris hæc lex fuiſſe, οὐκ ἔσται κενέβριον ὅταν θύσῃ. Citat interpres ὀρνίθων Ariſtophanis.

188. Morticinum.) Morticina κενέβρεια dicebantur, vt ſuperiori exemplo demonſtratum eſt. Etiam Morticinus erat conuicium in tetros & exangui facie homines. Plaut. Perſa,

Non hercle, ſi os perciderim tibi, metuam morticine.

Græci vocant δημηβόρους & δημηβιακούς. Plutarchus interpretatur νεκρώδεις. Ab eo Cadaueroſa facies Terētio. Latini etiam vocant Cereritos, poſteà Cerritos, interpretantes illud, δημητελακούς.

189. Multis nomen, &c.) —*Multis nomen voſtrum, numénque ciendo.* Coronis Anapæſtica.

190. Homerus, & aliquoties Liuius.) ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.

191. Flexanimat aquam.) Et mancus, & corruptus locus. Ita explendus eſt,

Flexanima, tanquam lymphata, & Bacchi ſacris

Commota— Ex Pacuuii Teucro, vt citat Cicero.

192. Halcyonis ritu.)

Flexanima,tanquam lymphata, & Bacchi ſacris
Commota,in tumulis Teucrum commemorans meum,
Alcyonis ritu litus peruolgans feror.

193. Peruolgans.) *Peruolgans ſidera cælum.* Lucret. Fallitur Iunius Adrianus, qui *peruolans* legit. Quæ lectio Vertranio quoque temerè recepta eſt.

194. Furor.) *Feror.* Apollonius lib. IIII,

—τηλόθι δ᾽ οἴη
λυγεδίσιν κατὰ πόντον ἅμ᾽ ἀλκυόνεσσι φορεῦμαι.

195. Ritus) Ritus inſtitutum, vt interpretatur Varro. Caſtum vocabant etiam veteres, vt apud Nonium. Varro Rerum humanarum lib. I. *Noſtro ritu ſunt facūda ciuilius, quàm Græco caſtu.* In caſto Cereris eſſe dicebantur, qui Cereri operabantur. Feſtus, *Minuitur populo luctus, cùm in caſto Cereris conſtitit.* Hiſtoricus quidā in Collectaneis Sudæ: τὰς δὲ μυστωακὰς παρὰ Ῥωμαίοις, ἣ καὶ πρότερον παρὰ Φρυξὶ σπουδασθείσας καστείας ἑκάστου μηνὸς ἥγνευε. Varro, *& Religiones & Caſtus id poſſunt, ut ex periculo eripiant nos.* Hic Caſtus τὰς ἁγνείας. Ergo in Caſto Cereris eſſe τὸ ἁγνεύειν δήμητρι. aliter, Puriter facere Cereri. Nouius Attellanarius,

—*Sequere me, puriter facias, uolo: Igni, aqua uolo hūc accipere*— Hoc annotaui, quia ritus & caſtus idem, ritè & caſtè τὸ ἁγνῶς.

196. Recte perfectis ſacris volt accipi.) Ex Attii Trachiniis videtur acceptum. Nam planè eſt ex illo,

αὐτὸν δ᾽ ἐκεῖνον, εὖτ᾽ ἂν ἁγνὰ θύματα
ῥέξῃ πατρῴῳ Ζηνὶ τῆς ἁλώσεως,
φρονεῖ νιν ὡς ἥκοντα—

197. Apud Attilium.) Apud Macrobium perperā

citatur Attilius pro Mattius in Mimiambis. Iſte verò eſt, qui integras fabulas ex poetis Græcis vertit. Eum Cicero durum vocat. Miror tamen cur ille ſit à Volcatio non ſolùm in numerum Comicorum relatus, ſed & Terentio prælatus.

198. Cape,cæde,lude,conde.) Plautus Curculione, *Cætera rape,trahe,fuge,late.* In Pſeudolo,

Rape,clepe,tene,harpaga,bibe,es,fuge. Diphilus apud Clementem & Iuſtinum,

ἅρπαζ᾽ ἀπελθὼν, κλέπτ᾽ ἀποσίρει, κύκα
μηδὲν πλανηθῆς—

199. Nulla res neque cicurare.) Ita diſtingue:

—nulla res neque
Cicurare,neque mederier potis eſt,neque
Reficere. Curare pro Cicurare dixit Nigidius in hiſtoria animalium: *Omne pecus indomitũ, habet quiddam in ſe ferum: ſed tamen ea natura eſt, ut curari, & domari poſſit.* Sciebat enim Hipponem, à quo hoc accepit, dixiſſe θεραπεύειν. Theophraſtus lib. III. ἱστορ. καί τοι φησὶν Ἵππων ἅπαν ἢ ἄγριον, καὶ ἥμερον εἶναι καὶ θεραπευόμενον μὲν, ἥμερον· μὴ θεραπευόμενον δὲ, ἄγριον. Vt pulchrè huc reſpexerit Horatius,

Nemo adeò ferus eſt,ut non miteſcere poſſit,
Si modo culturæ patientem accommodet aurem.

Tragicus quidam apud Plutarchum,

καὶ γὰρ κάπρον φρίξαυχεν οὐ μόνον γυνὴ,
πῶς δ᾽ αὖ νεογνὸς χειρὶ προσκνήθων νέα
κλίναι, παλαιστοῦ παντὸς εὐμαρέστερον. Attius:

—neque ui tanta quiſquam eſt,neque tam ferox,
Abundans fortunis: neque ullum eſt ingeniũ tantũ,neq;
Cor tã ferum, quod non labatur lingua,miteſcat malo.
Neque fera hominũ pectora frageſcunt, donec uim per-

ſenſerint   *Imperij–*

Si non ita olim continuata erant apud Attium, tamen in illis valde ſententia cohæret.

200. Ciccum.) In Heſychio, *κικκὸς, διαχώρησις* enarratur.

201. Denſum ſiccum non inter duo.) *Interdico*, vt in Captiuis, *Dum pereas nihil interdico dicant uiuere, ὐδὲν διάφορον ποιῦμαι, ἀδιαφορῶ.* Tamen apud Plautum hodie in Rudente *interduim* legitur, & leuiter lectio immutata eſt. Sic enim habet, *Eluas tu an exungare ciccum non interduim*. Tamen vt citat Varro, *denſum ciccum*, eſt ſimile illi Theocriti, *θρὶξ ἀνὰ μέσσον*. Idem alibi dixit, *Pluma non intereſt*.

202. Hehe.) In veteribus excuſis *hebæ*, vt ſit *αἰβοῖ*.

203. Pompilium.) Huius meminerat in Menippæa *ὄνος λύρας*. *–Muſarum Pompilius clueor.*

204. Apud Lucr.) Apud Lucillium: *Atque aliquos ibus ad rebus clepſere foróque.*

205. Apud Mattium.) Eſt Mattius ille, qui & Mimiambos exemplo Herodoti *λογομίμυ* ſcripſit, & Iliada Homeri tranſtulit, vt Liuius Andronicus, qui ducentis aliquot annis anteà Odyſſeam Homeri Latinè verterat. Fuit & doctiſſimus, & C. Cæſaris amiciſſimus. Huius nomen variè deprauatum eſt apud veteres Grammaticos. Apud Macrobium Attilius. Apud Nonium Craſſus lib. XVI. Iliados, *ſocij nunc fite uiri*. legendum, *Cn. Mattius*,

Nunc ſocij nunc fite uiri– Homerus,

ἀνέρες ἐστὲ, φίλοι– Etiã nomine Caſſii perperàm citatur, vt apud Priſcianũ, *Nimius Caſſius Iliados lib.* XXIII.

Nam non conniuo oculos ego deinde ſopore. Reſtitue *Cneius Mattius Iliados lib.* XXIIII. ex illo,

Οὐ γάρ πω μύσαν ὄσσε ὑπὸ βλεφάροισιν ἐμοῖσι. Apud Diomedem alio modo corruptum eſt, *Cn. Atticus* x x *Iliados. Ille hiat herbam moribundus ore.* Puto corrigendũ:

Ille hiatat animam moribundior–

αὐτὰρ ὁ θυμὸν ἄϊσθε, καὶ ἤρυγε. Apud Gellium lib. VI. cap. VI. malè *Trimatius*, pro *Cn. Mattius. Dum det uincenti præpes Victoria palmam.* ἰλιάδ. η.

–ἐσόκε δαίμων

Ἄμμε διακρίνῃ, δώῃ δ' ἑτέροισί γε νίκην. In eodẽ Gellio diſertè Mattius legitur. ſed pro x I I I *Iliados*, ſcribendũ x x I I I *Iliados*.

An maneat ſpecij ſimulacrũ, in morte, ſilentũ. ἰλιάδ. ψ.

Ὦ πόποι, ἦ ῥά τις ἐστὶ καὶ εἰν ἀΐδαο δόμοισι

Ψυχὴ καὶ εἴδωλον– Apud eũdẽ rectè Mattius Iliad. x x I.

Altera pars acij uitaſſet fluminis undam. ἰλιάδ. φ.

Ἥ περ οἱ ἄλλοι ἀτυζόμενοι φοβέοντο. Malè apud Priſcianum *Mallius.*

–*celeriſſimus aduolat Hector.*

–ὃδ' ἄρ' ἔσθορε φαίδιμος Ἕκτωρ. ἰλιάδ. μ.

206. Corpora Graiorum mœrebar mandier igni) Scribendum *mœrebant*, vt apparet ex Homero,

Ὡς δ' αὔτως ἑτέρωθεν ἐϋκνήμιδες Ἀχαιοὶ

Νεκροὺς πυρκαϊῆς ἐπενήνεον ἀχνύμενοι κῆρ. ἰλιάδ. η.

207. Manducum.) Ego tamen pro manducone, non pro obſonio inuenio in Attelana Pomponii,

Magnus manducus camelus cantherius. Apud Plautum Manducus eſt μορμολυκεῖον quod in ludis circunferebatur inter cæteras ridicularias, & formidoloſas perſonas, magnis malis, latéque dehiſcens, & clarè crepitans dentibus, in Attelanis præſertim. Iuuenalis,

–*tandémque rediit ad pulpita notum*

- *Exodium,cùm perſonæ pallentis hiatum*
- *In gremio matris formidat ruſticus infans.* Intelligit manducum: quem magnis dentibus effingebant, vt dixi. Dentes enim magnos, & voracitatem attribuebant nocturnis illis terriculamentis. Quo nomine factum,vt Lamiam puerorum infantium deglutricem fingerent. Inde Pomponius Attellanarius poeta, inſcripſit exodium quoddam Pythonem Gorgonium: qui nihil aliud erat, vt puto,quàm ille Manducus, de quo dixi.Nam Pythonem pro terriculamento,& Gorgonium pro Manduco, quia γοργόνες cum magnis dẽtibus pingebantur. Itaque apud Nonium ita leges: *Gumiæ,guloſi.* Lucillius libro x x x,

Illo quid fiat Lamia, & Pytho oxyodontes,

Quò ueniunt illæ gumiæ,uetulæ,improbæ, ineptæ. Nã apud Nonium hodie *Geniæ* pro *Gumiæ* perperàm legitur,& verſus Lucillii deprauatiſſimi ſunt.Oxyodontas ergo vocauit, propter eas cauſſas, quas ſuperius aſſignauimus. Gumias verò: ita vocabantur antiquitus guloſi Idem *—compellans gumias ex ordine noſtros.* Apud Feſtum legendum eſt,*Degumiare*, non *degunere*, id eſt deuorare, deguſtare. Apud eundem diſertè ſcriptum eſt Gumia:*Ingluuies*,inquit,*à gula dicta. Hinc & ingluuioſus, & gluto, gulo, gumia, guttur, &c.* Id manifeſtò eſt à Græco γόμος, quod ſignificat πλήρωμα τῆς νεὼς, ἔρμα. Saburram Latini vocant. Itaque qui nimis ſe ingurgitarent cibo ita dicti ab eo, vt apud Plautum ſaturæ mulieres dicuntur Saburratæ. Ergo Manducus perſona Attellana,& Lamia, & Pythones ὀξυόδοντες pingebantur. Et Manducos quoque vocabant gulones, quos & gumias vocatos eſſe oſtendimus. Et mattici etiam dicebantur à magnis malis, non quaſi malatici,

vt vult Feſtus,ſed quia *μαπύας* veteres Græci *τὰς σιαγόνας* vocabant. Vnde etiam *γνάθωνες*, in Comœdia guloſi. Sed modus eſto. Quare ad reliqua.

208. Obſcœni interpres, funeſtique ominis autor.) Ab illo:

ἀργαλέην, πολέμοιο πέρας μετὰ χερσὶν ἔχουσαι.

209. Pappum Mæſium.) Mæſius maiorem ſignificat Oſca lingua, diſtortione oris, vt mos eius gentis erat. Quare Maius menſis apud eos Mæſius dicebatur. Pappus Mæſius, id eſt ſenex. Suprà vbi dicit in Attellanis ſenem puppum dici, admonuimus legendum eſſe *Pappum*, cum ex huius loci coniectura, tum ex Attellanarum teſtimonio. Pomponius enim, qui in ea ſcena verſatus eſt, ſcripſit fabulam titulo, Sponſam Pappi, & Agricolam, & Hermiam pappi. Quare fuerunt nomina quædam propria ſordidarum perſonarum Poetis, vt Comicis Mæſon, de quo Feſtus & Athenæus. Satyricis Autolycus, Burria, teſte Diomede. Attellanis Manducus, Pappus, Macus, Bucco, Sagaris. Etiam ſenes Comici propriis nominibus ita diſtinguebantur ab Hiſtrionibus, vt quidam diceretur *πάππος πρῶτος*, alius *πάππος δεύτερος*, &c. Pomponius Pictoribus:

Pappus hac in ædi habitat ſenica, non ſeſquiſenica.

210. A quo ruſtici pappũ Mæſium, non Meſium.) Inuerſa ſunt hæc pro, *A quo ruſtici pappum Meſium, non Mæſium*. Vult enim probare quæ diphthongo ſcriberentur à nonnullis ſimpliciter enuntiari. Et alibi dixerat hædum in vrbe, rure autem hedum dici. Itaque Feſtus ait propriè ruſticorũ fuiſſe, vt diphthongos non pronũtiarent, & quod rectè Aurum diceretur, ipſos Orum dicere.

211. Cæcilius ne ruſticus fiat.) Scribendum

–*Caecilius Praetor ne ruſticu' fiat*. Diomedes docens, quomodo in litera fiat barbariſmus ita ſcribit: *Vt*, inquit, *ſi quis detracta a litera Pretor dicat. Lucillius, Praetor ne ruſticus fiat.*

212. Obſcænum, quod niſi in ſcæna palam dici non debet.) Apud Sophoclem in Aiace:

–μὴ δ' ἐπισκύνοις γόοις Δάκρυε– Interpretantur nonnulli Grammatici ἀπρεπεῖς, οἵοις ἐπὶ τῆ σκηνῆ. Quare ita vera eſſet Varronis ſententia.

213. Quod puerilis turpicula res in collo quædam ſuſpenditur.) Faſcinus, vel Faſcinum dicitur veretrum. Horatius, *minus ue languet faſcinum*. Videtur ita dictum, quòd depelleret faſcinationes, vt ex hoc loco cognoſcimus. Itaque pro amuleto è collo pueris ſuſpendebatur. Hinc præfiſcini ἀβασκάντως. Plaut. Aſinaria: –*ſequere hac ergo*

Profiaſcin? hoc nunc dixerim. nemo etiã me accuſauit
Merito meo. Lege. *Præfiſcini hoc nunc dixerim.*

Titinius, Setina,

Paula mea, amabo, pol tu ad laudem addito præfiſcini,
Ne puella faſcinetur– Hunc locum Titinii habuit in animo Serenus, cùm ſcribebat de Faſcino.

214. Scæuæ cauſſa.) Vel, *bonæ ſcæuæ cauſſa*, vt legitur in editione Romana. Ita etiam Feſtus: *Scæuam uolgus quidem & in bona, & in mala reuocat, cum dicunt bonam, & malam ſcæuam.*

215. A quo dicuntur Comitia, aliudue quid fit, aut ſiniſtra, quæ eſt.) A *quo dicuntur Comitia, aliudue, quod fit aut ſiniſtra, ſcæua*. Minùs prudenter hîc quædam mutata ſunt in Romana editione.

216. Aui ſiniſtra.) Ita dicebãtur aues proſperæ. Cõtrà, impedientes aues aut dicebantur Arculæ ab arcen-

do: Aut Cliuiæ : quia difficilia vocabant Cliuia, ad verbum προστάντη: Aut remores aues, à remorãdo: Aut Inebræ & Enebræ. Eo nomine omne obſtaculum intelligebatur. Aut alteræ aues: cùm alteræ ſuperuenirent, quæ felici auſpicio vitium facerent. Aut Voiſgræ, quæ ſe vellẽdo malum auſpicium faciebant. Eas intellexit Statius: —*ſimul ora recuruo*

Vngue ſecant rabidæ, planctúmque imitantibus alis
Exagitant Zephyros, & plumea pectora cædunt.

Æſchylus Perſis:

μεθύστερον δὲ κίρκον εἰσορῶ δρόμῳ
πτεροῖς ἐφορμαίνοντα, καὶ χηλαῖς κάρα
τίλλοντα—

217. Qui adeſt, aſſiduus.) In eadem ſententia Q. Cicero in libello de Petitione conſulatus: *Iam aſſiduitatis nullum eſt præceptum: uerbúmque ipſum docet, quæ res ſit. Prodeſt quidem uehementer nunquam deeſſe, &c.* At Plautus etiam iocando extulit verum etymon, in Truculento:

Poſtidea ego tota tecum, mea Voluptas, uſque ero
Aſſiduo. DI. *Imo hercle uerò accubuo mauelim.*

218. Decretum eſt ſtare.) Hîc vnũ teſtimonium Ennii diuulſum eſt: & ex vno facta duo. Neque id ſolùm erroris admiſſum: Corrupta enim ſunt quædam propter diuulſionẽ, ac diſtractionem duorum membrorum. Quare ita luxata in ſuum locum reſtituenda ſunt, deinde emendanda: *Decretum eſt ſtare corpora telis, quibus concidet foſſim obrutus.* Quæ verba non multùm abſunt à Senariorum ordine, & lege. Quanquam eò magis inclinat animus, vt iſta putem concinnanda eſſe, —*corpora telis*

Decretum ſtare eſt, quibu' concidet obrutu' foſſim.

219. Stare corpora telis.) Eleganter, vt idē dixit, *Stat puluere Cælum.* Quocirca nihil mutandum.
220. Hoc verbum Ennii dictum a fodiendo.) Nimirum *foſſim.* Ita enim legendum pro *faxim.* Sed qui lectionem mutarant, decepti ſunt conſuetudine Varronis. Ille enim & nomina, & participia, & aduerbia, & alias pleraſq; omnes partes orationis vocat verba.
221. Apud Ennium.) Hîc ea, quæ ſequuntur, perperam diuulſa eſſe, & connectenda cum ſuperioribus demonſtrauimus. Quare teſtimonium aliud Ennii de verbo Muſſandi deeſt: aût illud ex VI. Annali:

Intus in occulto muſſabant– aut aliud,

Nanque decet muſſare bonos – Vtrunque refertur à Sex. Pompeio in Fragmentis.

222. Quod minimum eſt neque, vt aiunt, mu facere audent.) Alluſit Lucillius,

Nec laudare hominē quenquam, neq; mu facere unquam.

Chariſius citat. Mu canum eſt, vnde dicuntur Mutire: ſicut χῦ, porcorum: vnde Grunnire.
223. Di monerint meliora.) Ex Pacuuii Chryſe. Nonius.
224. Pipulo te differam.) Πελεκανίζειν dixit Ariſtophanes Equitibus: fictum & ipſum à cãtu Gallorum, vt & illud à pipatu pullorum.

– *ἀπεπυδάριον μόθωνα, πελεκάνισα.* Pipare Oſci dicebant, pro eo quod eſt eiulabundè conqueri. Ab eo cocus iſte in Aulularia pipulo differre dixit. Pro quo erat in XII Tabulis Obuagulari. CVI TESTIMONIVM DEFVERIT, IS TERTIIS DIEBVS OB PORTVM OBVAGVLATVM ITO.
225. Animus cum pectore latrat.) Scribēdum: *–animúſque in pectore latrat.* Quod imitatum

ex Homero, libro xx Odyſſeæ:

Πολλὰ δὲ μερμήριζε κατὰ φρένας, ἢ κατὰ θυμόν,
Ἠὲ μεταΐξας θάνατον τεύξειεν ἑκάστῃ,
Ἠὲ τ' ἐῷ μνηστῆρσιν ὑπερφιάλοισι μιγῆναι.
Ὕστατα καὶ πύματα, κραδίη δέ οἱ ἔνδον ὑλάκτει.
Ὡς δὲ κύων ἀμαλῇσι περὶ σκυλάκεσσι βεβῶσα
Ἄνδρ' ἀγνοιήσασ' ὑλάει, μέμονέν τε μάχεσθαι.

Quæ docent, ita coniungendos duos locos Ennii:

–animúſque in pectore latrat.
Sicuti ſiquando uinclo uenatica aeno
Apta ſolet cani forte feram ſi ex nare ſagaci
Senſit, uoce ſua nictítque, ululátque ibi acutè. Apud Feſtum annotatur Latrare poſitum eſſe ab Ennio pro poſcere. Sed non puto hunc locum intellexiſſe, aut perperam eum ſenſiſſe. quanquam pro Poſcere Lucretius vſurpauit.

226. Gannuit odioſus omni totæ familiæ.) Meliùs *oggannuit*. Ganniunt canes geſtientes ob herorum aduentum, vt apud Lucretium:

–gannitu uocis adulant. Et Homero *γάνυσθαι* ſemper eſt geſtu quodam oris exprimere gaudiū ob amici, aut alius cari aduentum.

Οὐ δὲ γὰρ ἡ πτολεμάχοιο δάμαρ Ἀλεγηνορίδαο
Ἀνδρὶ φίλῳ ἐλθόντι γανύσσεται, ὁππότε κεν δὴ
Ἐκ Τροίης σὺν νηυσὶ νεώμεθα κοῦροι Ἀχαιῶν. ἰλιάδ. ξ. Item:
––τοὶ δ' οὔτι γυνὴ καὶ νήπια τέκνα
Οἴκαδε νοστήσαντι παρίσταται, οὐδὲ γάνυνται. Ὀδυσ. μ'.

Hoc voluit Pindarus Pythiis, *οὐ δὲ μολόντων πὰρ ματέρος ἀμφὶ γέλως γλυκὺς ὦρσεν χαίρειν.* id eſt, *οὐδὲ οἱ μολόντι ἐγανύσσατο μήτηρ.*

227. Tantam rem dibalare vt pro nihilo habuerit.) Dibalare pro deblacterare non ineptè dictū

videri poſſet. Ego puto dibalare rem, *καταφαγεῖν τὴν οὐσίαν*. Sic Nicoſtratus apud Athenæum *περιεχωκώς*. Hoc fictum à Gallorũ pipatu, vt ſuprà admonuimus, illud à balatu pecorum.

οὐσίδιον γάρ μοι καταλιπόντος τοῦ πατρὸς

οὕτω συνεστρογγύλικα, κἀξεκώκυσα. Sic *ἀποκωκῦσαι ψυχὴν* Æſchylus dixit, *ἀντὶ τοῦ ἐκπνεῦσαι*. Ergo videtur exclamatio in eum, qui bona ſua lancinauerat: qualis Alexidis Comici apud Athenæum, *— καταφαγεῖν*

Αὐτὸς τοσοῦτ' ἀργύριον; Tantam pecuniam dibalaſſe, abliguriſſe?

228. Hæc, inquam, rudet.) Plenius apud Noniũ ex Lucillii libro VI,

Hæc, inquam, rudet è roſtris, atque hinnilitabit,

Concurſans uelut angarius, clarèque quiritans. Hodie in recentioribus Nonii codicibus legitur *arenarius*. At in ſuperioris memoriæ excuſis *ancarius*. Quod etiam retinet calamo exaratus codex. Nos *angarius* fecimus.

229. Volutare vlulantis.) Puto *uolutares ululantes*. Volutares ſues, qui & Colluuiares, quòd in colluuie nutrirentur. *χαμευνάδας* ait vocari Appion Grammaticus apud Heſychium. Dictum ergo in homines ſpurcos & quaſi cœno & colluuie demerſos, de quibus Varro Prometheo lib. I. *In tenebris ac ſuilla uiuunt: niſi non forum, hara, atque homines qui nunc plerique ſues ſunt exiſtimandi.*

230. Tibicina maximo labore mugit.) Acroteleuticum ex Sotadico carmine.

231. Maximo labore.) Plinius de ramis loquens, *Tunc extenti bucarum ſinus perluent, oculi flagrant labore perculſi.*

232. Clamor ad cælum voluendus per æthera vagit.)

vagit.) Poterat ſic,

Clamor it ad cælum uoluendū: per æthera uagit. Sed vera lectio, ni fallor,

Clamor it ad cælum, uolitátque per æthera uagor.

Idem Ennius:

Qui clamas oppugnantes uagore uolanti. Vbi vagor volans, vt hîc volitat vagor.

233. Eſueta frendice frunde frutini ſuauiter.) Hæc eſt lectio veterum excuſorum. Extabunt quidam, vt puto, qui quòd tam deploratis vulneribus manus admoueam mirabuntur. Sed & non deerunt etiam, qui in minimis me commemorari, grauiora præterire conquerentur, vel potiùs calūniabuntur. Quare vtriſque ſatisfacere poſſumus, ſi nec ea prætermittamus, & aliquid veriſimilè afferamus. Videtur igitur mihi hæc lectio ex his veſtigiis erui poſſe: *Eiuſdem ab Irundine frende fritinni Suauiter* – *Nunc reddundæ ſunt cauſſæ.*

234. Ab irundine.) Ita eruendum ex illo corrupto *frendicæ*. Non dubium eſt ita legendum maximè propter verbum fritinnire, quod eſt hirundinum, τὸ ψιθυρίζειν, vt infrà aperietur. Hic locus poſtulat, vt enarremus locū Ariſtotelis in Poeticis à nullo hactenus explicatum. Verba illius magni magiſtri ſunt hæc, ἐξῆν αἰ ἔνια καὶ ἐνεγκεῖν, καὶ ἐν τῷ Σοφοκλέους. Τηρεῖ ἡ κερκίδος φωνή. In Tereo non dubium eſt, quin ageretur μεταμόρφωσις Procnes in hirundinem. Quare ad imitandam vocem hirundinis, dum ea μεταμόρφωσις ageretur, adhibuerūt τὴν κερκίδα, radium textorium, quæ ob id dicta eſt παρὰ τὸ κρέκειν. Iccirco in Epigrammatis Græcis ſcribitur:

Κερκίδας ὀρθρολάλοισι χελιδόσιν εἰκελοφώνους. Apparet ætate Sophoclis hydraulica organa non fuiſſe. Nam poſtea vſi ſunt antiqui hydraulicis ad imitandam mi-

nurritionem auicularum, quæ Vitruuius vocat Engibata, & Merulas. Sanè videtur Attius vertiſſe Tereum Sophoclis. Ex ea fabula Attii Nonius recitat verſiculū, qui ad hanc rem facere videtur:

O ſuauem linguæ ſonitum, ò ſuauitas conſpiritum Animæ. vbi *cōſpiritum* manifeſtò ex συναυλία verſum. Eſt autem admirantis vocem hirundinis, aut luſciniæ, quæ in eo Dramate introducebatur.

235. Nefrende.) Nefrendis, & nefrendus puer, vel ſenex, ὁ νωδὸς, qui dentibus frendere non poteſt, id eſt frangere. Frendere duo ſignificat, τὸ ἐμπείειν τοὺς ὀδόντας, τὸ ἐμβρύχειν. Pacuuius Antiopa:

– perdita illuuie, atque inſomnia

Frendere noctes miſera, quas perpeſſa ſum. Sic enim coniunge hæc duo exempla: quorum primum adducitur à Chariſio, alterum à Nonio. Deinde frangere: vnde nefrendus, qui per ætatē adhuc dētibus frangere nō poteſt, vel ſenex, qui dētes amiſit. Liuius Andronicus,

Quem ego nefrendem alui lacteam immulgens opem. Inde nefrendes porculi: Inde frendere fruges, τὸ ἐρείκειν. Pacuuius Antiopa,

Fruges frendeo ſolas, ac ſicco robore. Serenus,

Copia farris uti frendentibus eruta ſaxis. Hinc frendere fabam, & freſſa faba, ἐρεγμός. Attius Troadibus: *Saxo fruges frendam:* σιτοποιήσω. Tranſtulit enim ex illo Euripidis,

τοῖς μὲν προσθήσουσιν ἢ θυρῶν λάτριν
κλῇδας φυλάσσειν τὴν τεκοῦσαν Ἕκτορα.
ἢ σιτοποιεῖν, κἀν πέδῳ κοίτας ἔχειν.

236. Fritinni.) Ergo *nefrende fritinni*, pro ὦ νωδὲ ψιθύριζε. Nam fritinnire proprium hirundinum. Varro Virgula diuina:

Et pullos peperit fritinnientes,
Quos non lacte nouo leuata paſcat,
Sed pancarpinio ocimo coacto
Libamenta legens caduca Veris.
Ad quos tum uolucres uenit puſillos,
Vſque ad limina nidica, eſca uelis. Hi luculentiſſimi verſiculi à nobis non ſolùm emendati ſunt, ſed &, quòd quatuor locis diſperſi ſunt apud Nonium, in vnum corpus collecti, & digeſti. Valdè enim delectant me hæ reliquiæ veterum autorum, tãquam quædam ex naufragio tabellæ.

137. Sues auoluerat) Ex his deprauatis ſuſpicor eruendum hoc: *A ſue: ſuboluerat, ita rudebat.* Suboluerat ei de facto, inquit quiſquis eſt Comicus ille: eos clamores edebat. Lucillius,

Hæc, inquam, rudet è roſtris, &c. Rudere ſuum, & leonum, & aliorum animalium. Ouidius, & Perſius aſinis attribuunt. Tamen oncant aſini, non rudunt. ὀγκᾶν.

138. Ita trude.) *Ita rudebat*, videtur legendum. Suſpicor Varronem, *rudebat*, pro grundibat in Cæcilio legiſſe. Nonius, *Etiam hominum eſſe grunnitum Cæcilius Imbris deſignat.* Quæ verba Cæcilii deſiderãtur in Nonio, ea protulit Diomedes, ſed fabulæ non meminit:

—ita cruento ore grundibat miſer. Videtur hunc locũ intelligere Varro: ſed *rudebat*, pro *grunnibat* legiſſe. Quanquam hæc ſunt non certi iuris, ſed arbitrarii.

139. Neque in re, neque in iudicium AEſopi, neque theatrides in colace nexum.) Ita in illis, quos ſemper ſequor, antiquitus excuſis legitur. In quibus videtur tranſpoſitum nomen fabulæ, cùm ita legendum ſit, *In Colace, Neque in rem, neque in iudicium*

Æſopi, neque theatri des nexum.

140. Per lætitiam liquitur animus.) Apollonius

—τῇ δ' ἔντοσθε κατείβετο θυμὸς ἀχνῇ, & ἰαίνετο θυμὸν Τηκομένη.

141. Aliquando liquitur.) Liquitur vetere declinatu. Varro lib. III. Rerum diuinarum. L. Scipio *cùm aurum haberet in ciſta uiminea, fulmine ita eſt ictus, ut ciſta eſſet integra, aurum colliquiſſet.* Quæ nos emendauimus, cùm propè deplorata ſint apud Nonium. Simile apud Plutarchum Sympoſiacis: καὶ κυλιχνίων ἀργυρῶν ξυλίνοις ἐγκειμένων ἐλύτροις, τὸν μὲν ἄργυρον συντῆξαι τακέντα, τὸ δὲ ξύλον ἄθικτον, καὶ ἀπαθὲς εὑρεθῆναι.

142. Enimuero gladii:lingula.) Deſunt paucula, quæ expleri poſſunt ex Gellio.

143. Vitulantes.) Næuius Lycurgo:

Vos, qui regalis corporis cuſtodias
Agitis, ite actutum in frondiferos lucos, ubi
Ingenio arbuſta innata ſunt, non obſita.
Ducite eò argutis linguis mutas quadrupedes:
Vt in uenatu uitulantes ex auiis
Locis, nos mittant Pœnis decoratos feris.
Alij ſublime alios ſaltus illicite, ubi
Bipedes uolucres lino linquant lumina. Quod toties in his Coniectaneis fecimus, hîc præſtitimus: quatuor exempla ex Lycurgo Næuii à Nonio diuerſis locis citata hîc in vnum conglutinauimus, & verba mendoſa emaculauimus.

144. Auitula.) Macrobius, *à Dea Vitula.* Puto Varronem rectè iudicaſſe. Id enim eſt μοιχᾶν Græcè. Menander Hypobolimæo,

—μικρὰ παραθῆναι ἐπεὶ
πέμποντες ἔπι δι' ἀγορᾶς ἐμοιχῶν,

μήτηρ ἑώρα τῆς κόρης ἐφ' ἅρματος. Ita reddes Comicis ſenariis,

–cùm minuſculas Quinquatrias
Celebrantes iſti toto uitulabant foro,
Spectabat in pileato mater uirginis.

245. In Dolo.) Forſan erat ſcriptum *in Obolo.* Nam ita citatur Cæcilius compendioſè, pro *Oboloſtate:* quam etiam Comœdiam Grammatici Latinè vocant *Fœneratorem.* Eodem modo in Nonii libris calamo exaratis citatur Pacuuius in *Dolo*, pro *Duloreſte.* Idque verum puto. Nam verſus qui adducuntur ex ea fabula, cum iis verbis, quæ producit Feſtus, & Nonius, cohærere poſſunt ita:

Hicine is eſt, quem gratia formæ ante omnes nobilitat uiros,
Amplus, rubicundo colore, ſpectu proteruo, ferox,
Caperata fronte? –

246. In Demetrio.) Non eſt Ennii, vt putat Vertranius, ſed Turpilii. Ea verſa eſt ex Alexide. Ex cuius Demetrio hæc producuntur ab Athenæo, libro VIII,

πρότερον μὲν εἰ πνεύσειε βορρᾶς, ἢ νότος
ἐν τῇ θαλάττῃ λαμπρὸς, ἰχθὺς οὐκ ἐνῆν
οὐδενὶ φαγεῖν– Turpilius Demetrio apud Nonium:
Antehac ſi flabat Aquilo, aut Auſter, inopia
Erat piſcati–

247. Perſibus, a perite.) Scribo, *Perſibè, peritè.* Perſuaſerunt Itali Vertranio, legendum *Perſicus.* At nos id diſertè negamus: Nam apud Feſtum quoque legendū *Perſibus*, pro *Perſicus.* Quippe ſimplex fuit Sibus. Feſtus, *Sibus, callidus, uel acutus.*

248. In Lampadione.) Neſcio an *in Lampade.* Nā Alexis, & Antiphanes citatur ab Athenæo *ἐν λαμπάδι.*

Quanquam Lampadione, eodem modo dictum, quo Ικαελώνη. vt apud Plautum, & Varronem Agathone.

Quid triſtiorem uideo te eſſe? quem angit hæc
Lampadione? quid? familiaris filius
Amat ne? ſpes iſthæc eſt argentaria,
Ideóque ſcapulæ metuunt uirgidemiam.

149. In Agedone.) Neſcio an *in Agone*. Alexis citatur ἐν ἀγῶνι apud Athenæum: an *in Aedone*. Ea eſt fabula Liuii Andronici apud Priſcianum. Si Tragœdia eſt, neſcio an *in Ægæone*. Eã ſcripſit Euripides. Ex qua etiã hos verſus diuerſè citatos in vnum coniunxi:

ποίαν σε φῶμεν γαῖαν ἐκλελοιπότα
πολυξενοῦσθαι; γῆ δὲ τίς; πάτρας θ' ὅρος.
τίς ἔσθ' ὁ φύσας; τοῦ κεκήρυξαι πατρός;
τί σ' ὠνόμαζεν τῇ δεκάτῃ μήτηρ τόκον; Primos tres reperies apud Clementem Alexandrinum: quartúm apud interpretem Ariſtophanis.

250. Caudatus.) In illis, qui olim excuſi ſunt, *Cauadatus*. Manifeſtò legendum *Cluadatus* ex Feſto, qui id interpretatur dulce, & iucundum. Et alibi apud eundem *Gluadatus* ſcribitur, eodem ſenſu, παρὰ τὸ γλυκύ.

251. Præbia, a præbendo.) Scribendum, *Proebia, à prohibendo*, vt etiam in Feſto: Proebia Verrius vocari ait ea remedia, quæ Caia Cæcilia vxor Tarquinii Priſci inueniſſe exiſtimatur, & immiſcuiſſe zonæ ſuæ, qua præcincta eius ſtatua eſt, in æde Sangi, qui dius Fidius vocatur. Ex qua zona periclitantes ramenta ſumunt. Ea vocari ait Proebia, quòd mala prohibeant. Eandem vim habebant annuli apud Græcos, qui dicebantur φυσικοὶ δακτύλιοι: & intus erant peruii & caſſi, vt ſcribit Artemidorus. Ab eo ſcriptum in Cerimoniis flaminis Dialis: ANVLO, NISI PERVIO, CASSOQ.

NE OITITOR. Habebant & aliquid ἀλεξίφθορον anuli ferrei, qui dicebantur Samothracii. Eorum meminit Lucretius.

251. In Technico.) Neſcio an Cæcilii, qui ſæpe citatur in Fallaci, vel Fallacia. τεχνικὸς enim Fallax.

253. Vt ſi lorum.) Omnes antiquitus excuſi, *ut ſit totum*. Ego indubitanter lego, P*roebia à prohibendo uſitatum*, id eſt παρηſμένον. Proebia τὰ ἀλεξίφθορα, amuleta. Poterat & legi P*roebra*, ſicut Inebra, Enebra. Et ſanè eã puto rectam eſſe lectionem: & ita legendum eſſe in Feſto, vt Inebra ab inhibendo, ſic Proebra à prohibẽdo.

254. Conficiant a conficto, cõuenire dictum.) Scribendũ, C*onuitant à Cõuito, conuenire dictũ*. Sed hæc ſcriptura eſt ex veteri errore librariorum, qui *peruitere*, pro *perbitere*, & *muitere* pro *imbitere* ſcribebant. Omnino Cõbito, eodẽ modo declinatũ, quo imbito, in eo in Epidico Plauti, & præbito præuenio in Pſeudolo: & rebito in Capti. redeo: & perbito, pereo. Ennius Ecuba:

Sed non ſcripſiſti, quis parentem, aut hoſpitem
Necaſſet, quo quis cruciatu perbiteret. Plaut. Captiuis,
Qui per uirtutem perbitat, non interit. perbitat pereat.

Non enim per diæreſes neſcio quas expediendus verſus: quod facit corrector Plautinarum fabularum, qui Patrem meum audiendum non cenſet, quòd Creticos in Iambum admittat. Sed de eo alias erit loquendi locus. Itàque Combito, præbito, perbito, rebito, imbito compoſita ſunt è ſimplici Betere. Plautus Aſtraba,

Quæ niſi ſic beteris, nimium is uægrandi gradu. Sed error huius deprauatæ ſcripturæ hinc manauit, quòd inuitere pro imbitere ſcribebãt, vt ſuprà admonuim⁹. Quare apud Plautum Truculento, vbi hodie legitur,

—quid tibi hanc, inquam, notio eſt,

Amicam meam? moriere ocyus ſi manu niceris.
Quid manu nicerim? caſtigandum eſt,
—moriere ocyus, ſi uiam uuiteris.
GE. *Quid uiam inuiterim?* STR. *Fac quod iuſſi, mane.* vbi etiam perſonas ſuo loco reddidimus.

255. Tarentilla Pacuuii.) Nam eſt & alia Næuii. Ex ea hæc adducit Iſidorus:

—quaſi in foro pila
Ludens datatim dat ſe, & communem facit.
Alium tenet, alij adnictat, alibi manus
Eſt occupata: aſt alij percellit pedem.
Alij dat anulum expectandum de labris.
Alium inuocat, cumque alio cantat: attamen
Alijs dat digito literas— Qui verſus, quia ſunt non aſpernandi, præterire nolui, ſed ideo adduxi, vt explicarem. Primũ apud Iſidorum malè Ennius, pro Næuius. Sed ex Feſto nouimus quomodo nomen autoris corrigendũ eſſet, ex qua fabula adduceretur. Quod ait de meretrice, quæ omniũ libidini ſe proſtitueret, à luſu pilæ elegãter dixit, quòd datatim ſeſe dederet. Artemidorus lib. 1, *ἁρπαστὸν δὲ, καὶ σφαῖρα φιλονεικίας ἀπεράντοις σημαίνουσι, πολλάκις δὲ καὶ εἰς ἑταίρας ἔρωτα. ἔοικε γὰρ ἡ σφαῖρα καὶ τὸ ἁρπαστὸν ἑταίρᾳ, διὰ τὸ μηδαμοῦ μένειν, καὶ πρὸς πολλοὺς φοιτᾶν.*

Alii adnictat, Plautus Aſinaria:
Neque illa ulli homini nutet, nictet, annuat.
Alii percellit pedem. Idem,
Neque iſthæc ulli ſuo pede pedẽ homini premat.
Anulum ſpectandum. Idem,
Spectandum ne cui anulum det, neque roget.
Alium inuocat: In talorum iactu ſcilicet. Exempla ſunt in Aſinaria, & in Curculione. Dat digito literas. Ouid.

Et tacitam menſæ duxit in orbe notam. Propertius:
Aut mea cum digitis ſcripta ſilenda notas.

256. Nec ſatis ſarrire.) *Satum*. Acroteleutium Saturnii verſus.

257. Ab ſerare, apperire.) *Operire.*

258. Producendum.) *Procudendum*, ex libro eruditiſſimi P. Victorii.

IN SEPTIMVM LIBRVM.

1. De quibus quæ experiero ſingulis tribus, tum de alteris totidem ſcribere, ac diuidere incipimus.) *De quibus quæ ex prioribus, tum de alteris totidem ſcribere, ac, &c.*

2. In ædificiis quod non videmus habere atrium περίστυλον. ſimilitudinem & cubiculum adæquale, cum tamen, &c.) *In ædificiis quod? non videmus atrium habere periſtylῦ ſimilitudinem, & cubiculum ædiculæ, &c.*

IN OCTAVVM

1. Quod dedit ira caput, neque diſpendii facit hilum.) Admonuimus ſcribendum,

Quod dedit illa, capit: neque diſpendii facit hilum.

2. Serperaſtra.) Καμπεσίγυια. Orpheus enumerans crepundia Bacchi in infantum ſupellectile recenſet illa:

Κῶνος, καὶ ῥόμβος, καὶ παίγνια καμπεσίγυια,
Μῆλά τε χρύσεα καλὰ παρ᾽ ἑσπερίδων λιγυφώνων. Citat Clemens.

3. Surdum theatrum.) *Κωφὸν θέατρον.* Galenus περὶ μεθόδου λόγῳ ά.

4. Quod in præteritis dicimus longum, luit, pluit.) Ennius:

Annuit ſeſe mecum decærnere bello. Alii annuuit duplici *uu.* Plaut.

Nam rus ut ibat, fortè ut multum pluuerat. ſed tunc eſt à pluueo, vt annuuit ab annuueo. Idem,

Certare abnueo metuo legionibu' labem.

IN NONVM LIBRVM.

1 Hectoris natum de muro Troiano iactari.) Ex Andromacha Ennii,

Hæc omnia uidi inflammari,
Priamo ui uitam euitari:
Iouis aram ſanguine turpari:
Hectoris natum de moero
Troiano iactari. – Sed magis puto ita ſcripſiſſe Ennium:

Hectorem curru quadrijugo raptarier,
Hectoris natum de moero iactarier. Otioſum enim Troiano: & eſt interpretamentum alicuius ſtudioſi. Citat autem Cicero primum membrum. Porrò ſimilis conqueſtio in Ecuba: *–quid petam*

Præſidij? quid exſequar? quo nũc aut auxilio, aut fuga
Freta ſim? arce & urbe ſum orba: quò accedam? quò applicem?
Cui nec patriæ aræ domi ſtãt, fractæ & diſiectæ iacẽt.
Fana flamma deflagrata, toſti alti ſtant parietes. Videamus quid ex Euripide tranſtulerit, quid reiecerit:

ὤμοι μοι.

Τίς ἀμυνεῖ μοι; ποία γέννα;
ποία δὲ πόλις;
φροῦδος πρέσβυς, φροῦδοι παῖδες.
ποίαν, ἢ ταύταν, ἢ κείναν
στείχω; ποῖ δ' ἥσω; ποῦ; τίς θεῶν,
ἢ δαιμόνων ἐπαρωγός; Addam & pro Coronide illa non extare in Græco:

Sed non ſcripſiſti, quis parentem, aut hoſpitem
Necaſſet: quo quis cruciatu perbiteret. Neque illa,
Heu me miſeram, interij, pergunt lauere ſanguen ſanguine. Nec illa,
Iuppiter tibi ſumme tandem malè re geſta gratulor.
At illa ſunt,
Vide, hinc meæ, inquam, lacrumæ guttatim cadunt.
Talthybii verba,

—νῦν τε γὰρ λέγων κακὰ
τέγξω τόδ' ὄμμα— At illa quomodo?
Miſeretæ anuis, date ferrum, qui
Me anima priuem— Hecuba apud Euripidem:
ἡμᾶς δ' ἄγοντες πρὸς πυρὰν ἀχιλλέως
κεντεῖτε μὴ φείδεσθε— Et cùm ad verbum transferret, ſatis negligenter illa tractabat: vt illa,
Hæc tu etſi peruorſè dices, facilè Achiuos flexeris:
Nanque opulenti cũ loquũtur pariter, atque ignobiles:
Eadem dicta, eadémque oratio æqua non æquè ualet.
Concinnius puto:
Hæc tu etſi ineptè dixeris, flexis facul:
Ignobilium etenim, atque opinatum uirum
Oratio indidem æqua non æquè ualet. Euripides,
Τὸ δ' ἀξίωμα, κἂν κακῶς λέγῃ, τὸ σὸν
Πείσει· λόγος γὰρ ἔκ τ' ἀδοξούντων ἰὼν
Καὶ τῶν δοκούντων αὐτὸς οὐ ταυτὸν σθένει. Sed de his ſatis.

2. Caſcus, ſurus.) *Surus* legendũ, vt ſuprà lib. VII. *Suro, lupo.* Ennius,

—unus

Surus ſurum ferret, emem defendere poſſet. Intelligit vallum, quod propterea alibi crebriſurum dixit. Autor Feſtus. à ſuro autem ὑποκοριστικὸν Surculus.

HABEBAMVS & alia, quæ in hunc Autorem dici poterant. Sed, vt inquit Varro, vereor, ne plures ſint futuri, qui, quòd nimium multa ſcripſerim, reprehendant, quàm, quòd reliquerim quædam, accuſent. Itaque hîc modum dicendi facio.

FINIS.

VERBORVM ETYMOLOGIAE PERPERAM À VARRONE *tradita, hic veris ſuis originibus redduntur, aut prætermiſſæ explicantur.*

AEquor ab æquus, vt læuor à læuis. æquum, εἰκὼς. Doricè αἰκός. vt εἰ αἰ. εἶπε αἶκα.

Æuum ἀιών· æuitas ætas, æuiternus æternus. hæc rectè à Varrone.

Ambagio. am detritum ab ἀμφί. vt At, ab ἀτάρ.

Ancile. ἀγκύλον. Anculare quoque pro miniſtrare, ἀπὸ τῆς ἀγκύλης miniſtratorio vaſe. Vide Athenæum.

· *Anfractum.* Frago antiquum, vt tago, pago: eſt lentare, flectere παρὰ τὸ φράγειν, vnde φράγνυμι. Quòd ſignificaret lentare, vt Lentare remum Virgilio: & Lētare arcum Statio. ab eo φράγειν, & φράττειν dici cœptum pro ambire. Et Latitum priſcum Fraxare, obire, circuire vigilias, à Frago: vt à Veho, vexo, Tago, taxo. Fraxatores ergo cuſtodes circumientes vigilias. Nam ſunt duo genera eorum, ἱδρυμένοι, καὶ περίπολοι. Ab eadem origine Frequens, qui ſæpius fraxaret vigilias, non à ferendo, vt Varro.

Angulus, ἀγκών.

Ara. Prius Aſa, vt Papiſius, Valeſii. Aſa, quæ poſtea anſa, vt tago, tango, pago, pango, meſa, menſa, teſus, tenſus. Ita dicta, quòd eſſet propriè Foculus, qui manu portabatur, vt ignitabulum: ἐσχάρα.

Area. ἅλως. *l*, in *r*.

Arma, propriè ſunt ſcuta, vt Tarpeia necata armis Sabinorum, id eſt ſcutis. & ancilia arma, id eſt ſcuta. Arma itaque ab armo, quia in eo geſtarentur. Armus commiſſura brachiorum ab humeris. Itaque ab ἁρμός dicta.

Arrabon. ἀῤῥαβών. Syriacè Arabon, ab arab, τὸ ἐγγυᾶν.

Aruũ ab Aro. vt paruũ à parũ. Larua à Lara. Seruus à Serus, ἔρος. à quo ἔεθλος, & Eritudo Feſto, & εἴρερος Homero.

Arcerra. ab ad, & carrus. Id erit ad verbum, Epiredium, ſpuria & hybrida voce. Arcerra pro adcerra, vt aruenire, arcedere: aduenire, accedere. Niſi ſit eadem origo cum Arcirma.

Arca: arcere eſt continere. ἀρκεῖν. vnde & Arcus. in fornice, & à ſimilitudine τὸ τόξον.

Angènora. Ita ſcribo, non Angerona. Angere, ἄγχειν, cohibere. Angina ἀγχόνη. Quòd ora digito angit, id eſt cohibet, Angenora.

Audio. Audes, pro Aures. Antiquum.

Aurora. αὔρα. vnde ἄγχαυρον. ἄγχαυρον κνώσσοντες, ἀλδαινόμενοι φάος ἠοῦς. Apoll. ſic Aurum, αὐρός. Nam remanſit θησαυρός. Feſtus quoque teſtatur vetus græcum eſſe.

Auſculto. Auſes & Audes, & Aures dicebant veteres. Auſis οὔς ὠτὸς, Creticè, & Tarentinè αὖς αὐτός. Auſes.

Aueo. Purum putum Hebraicum. Quòd verò dicimus ſalutantes, Aue, Pœnũ eſt. vt Pœnus ille apud Plautum. POE. *Auo.* MI. *Salutat.* Ad verbum eſt, viue. Nunc verò Pœni dicunt *Sſalem aalech*: vt Hebræi *Sſalom lecha.*

Autumnus: prius Auctumnus ab Augeo. vt Farctor, Fartor: Sarctor, Sartor: vnde ſarcina. Auctor, Autor, vnde Autumo: Auoxilium ab Augeo, Auxilium. Auxilius nomen proprium, deminutiuum Aullus, Ὀφέλτης· vt Paucxillus Paullus, Μικκύλος. Taxillus Tallus, prænomen Sabinorum. Feſtus.

Atrium: puto αἴθριον.

Aſſum, merum, priſca vox.

Balteus. Tuſca vox. Chariſius, Varro baltea dixit, & Tuſcum vocabulum ait eſſe, Rerum humanarum lib. XVIII. Vides inconſtantiam Varronis.

Braſica. Ortulanum olus: πρασική· vt βασιλική, ὀμφαλικός. Baſilica, Vmbilicus.

Bruma, à Brumo, Baccho. βρόμιος Brumus : quòd in id tempus inciderent, in quo feſta erant Bacchi : Ouid. de alteris Liberalibus :

Acceptus Geniis illa December habet.

Cacabus, κάκκαβος.

Calamiſtrum, καλαμίς. In Varrone verò legendum: *Calamiſtrum, quòd calfactum in cinere, qui capillus ornetur.*

Calix, κύλιξ. Culigna, κυλίχνη.

Canis, κύων, κυνός.

Cano, Oſcum. prius Caſno.

Capitolium, ita vocabant, quam Græci ἄκραν. quòd eſſet κορυφὴ τῆς πόλεως. At fabula capitis inuenti excogitata ad gentis nobilitatem. Capitoliũ ergo Latina vox, vt Pergamum Phrygia.

Capra. Turrenum. Heſychius.

Camelus. Syriacè *Gemal*. At Hebraicè *Gamal*.

Caſeus. Oſcum. Caſus apud Oſcos erat παλαιός· Vnde Caſcus, & Caſnar. Caſeus ergo lac vetuſtum & coactũ, ac cõcretum. Inde Caſies, Caries. Niſi ſit à κάρυοι. καρυώδη vocat Theophraſtus quæ ſunt vermiculata.

Carcer. κάρχαρα αἱ μάνδραι.

Carere. κείρω, ἔκαρον. Inde Carduus. & quod carminantium è manibus deteritur Latini Floccum, Græci ἀκαρὲς vocant.

Cerno. κρίνω. Vnde Crinis, crimen.

Campus. καμπὸς. Syracuſanum.

Cælum, κοῖλον.

Colles. κολῶναι.

Concinnè, συγκεκραμένως. Cinnus ὁ κυκεών.

Columbus. κόλυμβος, παρὰ τὸ κολυμβᾶν: à geſtu, quem faciunt eæ aues. Et columbaria in naui, per quæ videntur remi eminentes κολυμβᾶν.

Conus, κῶνος.

Ciliba. κιλίβας, αντος. Alii malunt *Cibila*. ſed tunc erit tráſpoſitum.

Capio. Syriacè Cap. volam ſignificat.

Crepum: Cnepum. κνέφας.

Cruſta, à Corio, quaſi Coruſta. vt à fide, fiduſtum: ab ango, anguſtum: augeo, auguſtum: vnco, vnguſtũ: verbuſtum, à veru. *Caro verbuſta.* Plaut.

Cruor, ſanguis cõcretus, & cõgelatus. κρύος. Inde crudũ.

Ceruus. κεραός.

Circus. κίρκος, κρίκος. Etiam Circanea auis, ἡ κύκλῳ περιπετομένη. circumuaganea.

Cupedia. Caupedia: Claudus, cludus. Defraudare, defrudare. Laura, lura.

Cornu. κέρας· vt à κρέας carnem fecerunt. Niſi malis à Syriaco *Qarna.*

Cucumis. κυκυός. Inde Cucuma, quòd ventrem magnum habet.

Cura. Prius Coera. & coerare curare. Coera igitur παρὰ τὸν κόρον, κοῖρα à ſatietate. hinc ſatagere, curare. vnde κοίρανος.

Cerno, τὸ κρίνω, vnde Cernuus ὁ κατώβλεψ. Feſtus & Iſidorus volunt Cernuum eſſe genus calceamenti, decepti, vt puto illo Lucillii verſu, *Cernuus extemplo plantas cõueſtit honeſtas.* Is enim eſt geſtus calceantium ſe. Addam & ex Seruio: *Cernuus equus,* inquit, *qui cadit in faciem, quaſi in eam partem, qua cernimus. Vnde & pueri, quos in ludis videmus, ea parte, qua cernunt ſtantes, cernui vocantur: vt etiam Varro in libris Theatralibus docet.* quod de cernuo equo ſcribit, eſt is, qui Græcè dicitur κατωμισὴς, ὁ ἀπὸ τῶν ὤμων ἐπὶ τὴν γῆν ῥίπτων. De cernuis verò pueris, idem eſt cum illo, quod ſcribit Varro lib. 1. de Vita po. Ro. *Etiam pelles,* inquit, *bubulas oleo perfuſas percurrebant, ibíque cernuabant: à quo ille verſus vetus eſt in carminibus Sibi Paſtores ludos faciunt cernui Conſualia.*

Capis. καπίθη.

Ceres. Cereo, creo.

Damnum. δαπάνη dapnum. vt ὕπνος ſopnus. Deinde Damnum, ſomnus. Damnum eſt propriè τὸ ἀνάλωμα. Iuue-

Iuuenal. *Nulla uiri cura interea nec mentio fiet Damnorum.* δαπανῶν, καὶ ἀναλωμάτων. Idem : *& multa creſcit damnoſa papyro.* δαπανηρὰ, δαπανώδης. Horat. *Nos niſi damnoſè bibimus.* ἢ γοῦν ἀφειδῶς. Addam & Corollarium ex Suetonio de clar. Grammat. *Precia Grammaticorum tanta mercedéſque tam magnæ, vt conſtet Lutatium Daphnidem, quem Lenæus Meliſſus per nominis cauillationẽ πανὸς ἄγημα dicit,* C C *millib. nummûm Q. Catulo emptum, ac breui manumiſſum:* ego lego δαπάνης ἄγημα. vel potiùs δαπάνημα, vt ſit alluſum πρὸς τὴν δαφνίδην, vel δαπανίδην.

Diana. prius Iana, vel, vt Pontificia Indigitamenta habebant Eiana, vnde etiam Deiana hodie in veteribus monumentis viſitur.

Dis. ζεὺς, δεὺς, vnde Διός.

Dico, δείκω.

Diſco. δάω, δάπκω. diſco *a* in *i*, vt χάω, hio. χάσκω hiſco.

Doceo. δοκέω. vnde δόγματα ſapientum.

Elixum. lix aqua. vnde liquor: vt à Lax, laqueus, lacio, inde lacero & lacinia. niſi à λακίδες.

Falces. Syriacum Palea.

Fallax. φῆλιξ. *Fallo* φηλόω. à φάλλω φαλῶ, ἔφηλα. Apollon. lib. III.

Fama. φήμη. φαμά.

Fari. φάω. vnde φημί.

Faſtus. etiam antiquis φαστός, à φάσκω.

Fatuus. φατής. & Vates.

Faueo. oſtendo beneuolentiam. φαύω. vnde πιφαύσκω. & Fauſtus φαυστός.

Februũ. vel à Feruendo, vnde & Febris. quòd, quæ deferbuerunt, pura ſunt. vel à φοῖβος, φοιβερός. vt à φόβος φοβερός.

Fermè. ἁρμοῖ. Vel à ferè, fermè: vt Gero, Germen.

Ficedulæ, miliariæ. συκαλίδες, κεγχρίδες.

Fiſcina. fiſcus ὀξύσχινος. Etiam aluta. ſed tunc puto à φα-

σκος, vnde φασκώλιον, Paſceolus. φάσκος fiſcus, vt χάσκω, hiſco. διδάσκω, diſco.

Flexum. φλεκτόν· vſtulata enim praua fiunt. Etiam à φλέγω, flagro. vnde Flagrum. vnde Horat. -*urere flagris.*

Formido. Formus ſudans, calidus. ſudare ſolent nonnulli tremore. vt à graui, grauido : à rauco, raucido : ſic à formo, formido.

Forum. quod foras. Foras à θύραζε, & foris θύρα. vt θὴρ, φὴρ, fera. θείω, vnde θεῖον, fio, ſuffio. θυμιᾶν fumigare. χοῖνος funis. Antiquitus ſfœnis, vt σφόγγος ſfungus, σφενδόνη ſfunda. poſtea ſ, periit. inde fœnire, nunc finire χοίνῳ μετρῆσαι.

Frater. φράτωρ. Cõfratres vocant vulgò τοὺς συμφράτορας.

Fremo. βρέμω.

Fruges. φρύγω. *Et torrere parant flammis, & frangere ſaxo.*

Fritinire. φρίττω, φριττινύω. eſt titilationẽ corporis præ ſe ferre. Aliter frigere, ab eadem origine. Varro: Commutari mentes, frigi animos eorum. φρίσσειν. Afranius Priuigno : *Occaſione certa mulier inuolat*

In collum, plorat, orat : occurrit nepos

Pauſillus : neptis porro de lecto frigit.

Fordæ. φοράδες.

Flora. χλωρὶς. vt Flos, χλόος.

Galea. γαλέη. vt κυνέη, ἰκτιδέη, λυκέη, &c.

Gallus. παρὰ τὸ κάλλος. κάλλος pala Galli gallinacei.

Gaudium. γᾶδος. priſcum. vt à πλαδὸς, vnde πλαδαρὸς, plaudus. à πλατὺς Plautus. à κλεὶς κλᾳδὸς Dor. κλᾶδος Claudo. Niſi ſit, vt κλείω claudo, ſic à γαίω Gaudeo. κύδεϊ γαίων.

Gemo. γέμω. plenus ſũ. *Gemit impoſito ſub pondere Cymba.* & γόμος, πλήρωμα νηός· vt contrà στένω gemo, & anguſtus ſũ.

Græcoſtaſis. Græcorum ſtatio. vt Fregellæ Fregellanorũ. Feſtus. Sic apud Martialem :

Bis vicine nepos : nam tu quoque proxima Floræ

Incolis, & veteres tu quoque Ficelias.

Ibi Ficeliæ eſt ſtatio Ficuleatum. Neque quicquam mutandum eſt, quod putat Domitius.

Hillum. Hir eſt minutum illud cauum in media vola. Ab eo ὑποκοιλιστικὸν Hillum. Cùm vellent oſtendere paruum modum rei, puta aquæ, aut ſimilium, ne hillum quidem, dicebant, oſtendentes volam manus.

Honor. veteres Onòr ſcribebant. Eſt à priſco ὀνῶ, vnde ὀνίνημι. vt ab ὠνῶ factum ὠνεῖσθαι. At onus veriſimile eſſe ab ea origine, vnde fluxit ὄνος Græcorum, qui ab aliqua ratione ærumnoſum illud animal ita vocarint.

Horreum. quod ὡραῖα omnes fructus, & atq; adeò prouentum omnem ita vocarent. Galen.

Humus, χαμαί. Humilis χαμαλὸς, vnde χθαμαλὸς, vt χθὲς, vnde χθὲς, Heſi, poſtea heri. χθὲς vt πρωὶ, χ in *h.* vt χάω hio, &c.

Infulæ. infilare, amicire. Filameum, pòſt Flameum, amiculum, &c.

Interamna, διπόταμος πόλις, vt διθάλασσος κόρινθος. *Bimariſque Corinthi.* Horat. δίθυρον χαμαιμαῦσιον τὸ δίπτυχον. Heſych. *Bipatens pugillar,* Auſon.

Irpices, ἅρπαξ, κος. Euripid. Cyclope.

Irundo. εἴρω. vel vt verũ fatear, quod veteribus helundo, à χελιδών. χ in *h.* vt ſuprá. Et ea eſt vera etymologia.

Iurgo. declinatum à Ius: vt à per, pergo: tero, tergo: mare, mergo, τὸ καταποντίζω. Sic à μωρὸς, murgiſo. cor, corgo. κηρόθι, κηρόθεν. Sic à λαῦρος. vnde Lura, largus: à παῦρος, parcus. σπείρω, ſpargo. ſuſum, ſurgo.

Lacus. λάκκος.

Letus. λαιτός. Ita vocabant, qui cum corona publicè vitulabant. λᾶος, λαιτός. Deinde λητός. vnde λήτειρα.

Lautolæ, Latinè, quæ Græci λουτρά. Nam balneum Græcum eſt. Dicebantur & Albulæ. Lautolæ autem vocatus ille locus Romæ ab ea fabula, quam narrat Ianus apud Ouidium: *Súmque repentinas eiaculatus aquas, &c.*

Lignum, à lego : vt à tego, tignũ: rego, regnum : μέγας, magnus : ςέγω, ςεγὸν. ςίζω, ſignum, amiſſo τ. παχὺς pinguis, λείχω, linguo, & lingua: ἔχις anguis: δασὺς, denſus.

Locus. λέχω iaceo, antiquum, vnde λέλοχα, λόχος, vbi quis ſitus eſt.

Loqui. λόγος.

Lupercus. cognomen Fauni, λυκεῖος.

Lucumo. Tuſcum, & tamen origo Græca. Nam in Latio Lucumones ii ſunt, qui in Arcadia λυκάονες.

Luſtrum. vt fluſtrum, malacia maris.

Lucrum : à luo. Niſi ſit eadẽ origo cum Lucare. Quod lucrum captabatur è lucis vocabant Lucar : ſicut quod ex ſacrorum æruſcationibus, Extar.

Lutra, λουτρὶς, vnde & ἐνυδρὶς, eadem.

Lux. λύκη. vnde λυκοφῶς.

Ligo. λίγξ. ἐργαλεῖον τι. vel quòd terra λίγξ. Clemens Alexandr.

Malua. μαλάχη. *Maloach* Syriacum.

Macer. μακρὸς. quòd macri longi ſint: vt tenuis παρὰ τὸ τείνεσθαι.

Mars. Sabinum.

Mendum. à minus, vt à manus mando παρεγκυῶ. à Mẽdo Mendicus: cui deeſt aliquid : nam mendum propriè defectus. Itaque qui minus, quàm opus eſt, dicit, is veritatem imminuit, dicitúrque mendax. Sic Mendicum vocabant, minus velum, quod in prora ponitur. Græcè ὁ ἀρτέμων. Aliter τέρθρον. Et locus, vbi proreta ſpeculatur ſcopulos in mari, dicitur πρῳρωτήρ. Statius in Propemptico, *Sint, quibus exploret rupes grauis arte Molorthus.* ἀναμφισβητῶς lego,

Sint, quibus exploret rupes maris artemo Locrus.

Locrum vocat, quia Locrenſes Opuntii, populi maritimi, nauticæ rei periti fuerunt. At neſcio quid nugati ſunt nonnulli de molortho, tãquam μόλορθον eſſet perpendiculum. Et vt puto, qui hoc annotarunt in Lexicis

ſuis,& Theſauris, hunc locum Statii autorem videntur habuiſſe. nam in nullo veterum extat,quòd ſciam.

Mens.vt à γένος,gens,à φάρος pars: ſic à μένος,mens.

Mereo.μείρω.quòd diſtribuitur merces.

Metuo. μέθω antiquum , vnde μέμοθα,μέθος. ſic à πίθω obſoleto,peto noſtrum. à quo πέποθα, πόθος.ſic antiquũ δέλω,vnde δέλεαρ peperit δέδολα,δόλος, Dolus. Sic etiam μέδω,vnde μέδιμνος.μέμοδα,μόδος,modus.Inde Modius. A Syriaco *Mad*,& *Madad*.

Mitra,Syriacum, διάδημα Græcum,Vitta Latinum,idẽ ſignificant in ſua lingua,nempe vinculum.

Minerua. prius Menerua.Meneruare erat monere. Vnde promeneruat,monet in Saliari carmine. Menere eſt monere : & meniſcor . vt apo apiſcor : fruor,fruiſcor.à quo compoſita comminiſci,reminiſci.

Moneo. prius meneo.

Moereo. à μοῖρα.quod pro dolore ποιητικῶς ſumitur.

Murus. prius moerus,à μοῖρα . quòd quiſque pro parte ſua eos ſeruaret.Hoc docet Lucill. cùm ait, *Moenu' tamen fungi,ac moeros ſeruare poteßint*. Itẽ adſignificat & Moenia, quod partes officii cuiuſque ſignificat,quaſi Moeria dicta.poſtea munia,*oe* in *u*.vt poenire,punire.vt φοῖβος,pubes.ἔθω εἶοθα,vnde εἴωθα factum,vt ab εἴκω ἔοικα.ab illo ἔοιθα igitur,oitor & oiſus:vtor,vſus. vt μοῖσα, μοῦσα, πέπλοισα,πέπλουσα,&c.Multa.oſcum.deſinat ineptire Varro. à quo multus : quòd numerando multa æſtimaretur. & multare in auctionibus,τὸ πλησιάζειν. Plaut. Sticho; *Quàm multas tecum miſerias multauerim*.

Murmuro. μυρμύρω.

Narro. Antiquitus Gnaro, à gnarus. vnde Gnarigo apud Feſtum,& Dignorare apud eundem . Omnia παρὰ τὸ γνωρίζειν.ſic Gnaſcor,& Gnatus,παρὰ τὸ γνάω,γνάσκω. vt à γνόω,γνώσκω,gnoſco,gnotus.

Neptunus. Tuſcum,vt Volcanus.

Nonæ. vt à Nouẽ,Nonus:ſic à nouo Nonæ: vt νεομηνία

O.iii.

Græcorum. Et *Chadaſ* Hebræorum, id eſt nouus.

Nuncius. planè Syracuſana vox. vt ab ἓν ἑνὸς, οὐγκία, ſic à νέος, νούγκιος Siculi declinarunt.

Nuz. Syriacum *Luz*. vt Lympha, Nympha.

Ocrea. ὀκρυόεις.

Odor. ὄζω, ὄδωδα, odor. vt φράζω, conſidero, πέφραδα, φράδων, prudens. Ab eadem mente olere, *d* in *l*: vt dacrumæ, lacrumæ: ἄδακρυς alacer.

Olus, oleo creſco. quòd tranſlata in ortũ, ex agreſtibus culta fiunt. quare ab eo dicta λάχανα, παρὰ τὸ λαχαίνειν.

Ops Dea. ὦπις. Heſych. vel ὄπις, vnde ὀπίζεσθαι, venerari, colere: ſicut venerari à Venere.

Opto, propriè eſt eligere, conſiderare: vt, *pars optare locum*: eligere. Et Optio electus, ab ὄπτω Græco, video conſidero. opus verò eſt ab ἕπω facio, adminiſtro. vnde δίοπος, qui aliquid facit, adminiſtrat.

Oriens. ὄρω, orior. vnde ὄρνυμι.

Pala. prius paxilla. vt axilla, ala, paxillus, palus, piſtillus, pilus.

Palatium φαλάριον. Ità vocabant ſumma iuga veteres Latini, & Græci. vnde Falæ, & Falantum Hetruſcis erat cælum.

Palus. forſan à πηλός.

Paſco. Varro neſcio quid nugatur. Alii à βόσκω. non malè. Ego à πάω πάσκω. vnde etiam πῶϋ, Grex.

Panis. Vocabulum magnæ Græciæ. Athen.

Pater. quòd per eum pateat ſemen. ἄπολλον ἀποπέμπεις, quæ inuidia eſt deducere à πατήρ;

Pauo. ταώς ταϝος Æolicè. Pauo. *t*, in *p*, vt στάχυς, ſpica: & τίς, oſcè, pis. τί pit. & pitpit, quicquid. τέσσαρες, πίσυρες, πέτορες. Oſcè petora; vnde petoritum, quatuor rotarum. Latini *p*, in *q*, aut *c*. pit, quid. pitpit, quicquid. petora quatuor. πέμπε, pro πέντε, quinque. πόσος, quotus. ἕπομαι, ſequor. ἵππος, equus. λίπω, liquo. vnde linquo, & con-

trà : vt λύκος, lupus.

Pauper, à παῦρος. prima reduplicata. vt populus, à πόλις. ſuſurrus, à σύρος, vnde σύριγξ. Cacula, à cala, ligno. Lucill. *Scinde puer calum, vt caleas.* Propero, à πρῶ. Niſi ſit προπρῶ, aut προπορεύομαι : aut potiùs à προπρό, quæ reduplicatio notat celeritatē. Sic à Curuus, cucurbita. à *tor* Syriaco, & Pœnico, turtur. à far, furfur. Mars, Mamers.

Pauor. φόβος. vnde πεπτερά, φαψφαβός, παρὰ τὸ φοβεῖσθαι.

Pecunia, à pecu, quòd omnis veterum ſubſtantia in pecuaria. Sic Græci πρόβατα à prouentu. πρόβασις Homero, prouentus : quòd eorum copia in pecu.

Pecudes. πεκάδες.

Peluis. πέλυς. vt parum, paruus, &c.

Perdix, παρὰ τὸ πέρδειν. Eum enim ſonum edit. vnde & κακαβίζειν quoque dicitur. & κάκκη fœtor : vnde Cacare. Hebræi *Quoré*, id eſt κλητής. quòd vocet pullos.

Peregrinus. peregrè. & Et peragrare, ἀποδημεῖν.

Piſtor, à pinſendo. Pinſere, vel, vt veteres dicebant, piſere, πτίσσειν. T perit, vt πτέρνη, perna. πτερνός, Æolicè πτερνός. à πτερνὸς, penna. ſic πτήρ, ὁ λαῶος, amittit τ, à πτίσσειν. A quo πιστικὴ νάρδος in Euangelio, nardus expreſſa, & contuſa in liquorem, & vnguentum: quod ſpicatum dicebatur, ſi ex ſpica exprimeret: foliatum, ſi ex foliis. *At mea me libram foliati poſcat amica.*

Plauſtrum. à palando, quod extendere ſignificat : quaſi palauſtrum: vt plancæ, quæ prius palancæ. palancæ, ſeu palāgæ, vt id quoque explicemus, ſunt, quas Græci φάλαγγας vocant, quibus ſubducuntur naues. Varro de vita po. Ro. lib. I I I I. *Cùm Pœnus obuiam veniſſet noſtris, & quoſdā cœpiſſet crudeliſſimè, pro palangis, carinis ſubiecerat.* relatū id ab Appiano in Libycis: τοὺς αἰχμαλώτους ἡμῶν, τοὺς μὲν εἰς τὰς τάφρους καὶ ποταμοὺς ἐμβάλλοντες, ὡς γεφύραις ἐπέβαινον. τοὺς δὲ τοῖς ἐλέφασιν ὑπέβαλον. Et in Annibale, ἔστι δὲ οὓς ὑπ᾽ ὀργῆς αἴρει. καὶ τοῖς στόμασι τὸν ποταμὸν ἐγεφύρου, καὶ ἐπέρα.

Poena, ποινή. à πόνος. vt πνόος πνοιή. χλόος, χλόη. μόρος, μοῖρα, &c.

Perna. πέρνη.

Porca. Nonnulli à πορσιά. α, in ο. vt porrus, à πάῤῥος antiquo, ex quo πάρσος, & πορσός. vt πόῤῥω, πόρσω, πρόσω. à quo porro, & prorſus, vt prorſi limites. Et prorſa oratio, deinde Proſa, vt rurſum, ruſum: ſurſum, ſuſum: prorſum, proſum. Afranius.

Præmium. à præ, & emo, accipio. demo contrarium accipio. Inde præmiatores, ſerui publici, qui præibant Flaminem Dialem, dicti à præmio. Ita legendum apud Feſtum, non *preciamitatores.* Apud Nonium legendum, *Præmiatores, nocturni præcones.* Nouius Anagrypnuntibus:

Nam in ſcena vos nocturnos cæpit præmiatores tollere. Dicebatur & Preciæ, à precio: vt Præmiatores à præmio. Virga autem, qua ſummouebant turbam, dicebatur Commotaculum.

Pratum: Doricè πρατα, à πρασιά.

Precium, à procando. Procare à πρὸξ προκὸς, vnde προῖξ.

Pecto. πέκω, πέκτω. vt πέκω, τέκτω. πλέκω, πλέκτω, plecto.

Proſerpina. prius Preſerpina à Περσεφόνη. Nam ferè quæ in *o* nunc dicimus, per *e* enuntiabant.

Rapum. ῥάπυς. inde ῥάφανος.

Raudus, & rudis virga, ἡ ῥάβδος eadem origine.

Rete. Rete τὰ ῥωπήια, quæ impediunt euntes, aut quæ ſunt in fluuiis. Ita τὸ δίκτυον, quia implicat, quæ in eo incidunt.

Rica. ῥίκος, ῥῆκος. Ricinium.

Robigo. Quia coloris robi. Robũ τὸ πυῤῥὸν vocabant, ſeu rutilum.

Rura. ἄρυρα. ἀμέλγω, mulgeo.

Saturnus. Tuſcum, vel Syriacum. Aut σάτυρος. Aut vt à λιγυρὸς, Λιγυεῖνος: ſic σάτυρος, σατυεῖνος, Saturnus. vt Volturrenus, Volturnus. Quemadmodum Alumento, Catamitus, Melo, Polluces, corruperunt ex Laomedonte, Ganymede, Nilo, Polydeuces.

Sancus. ſacer,ſanguis,ſaxum,Tuſca.

Scutum. σκῦτος. ex corio enim.

Seculum. à ſequendo. Eſt enim ſeries temporum. vt tegula, à tego: Regula à rego.

Simpulum. Syriacum.

Signum. στιγμὴ, τ periit, vt πτέρνη perna, πτίσσω, pinſo, πτιστὴρ piſtor. Vt ergo à πυγμὴ pugna: ſic à στιγμὴ ſignum.

Sirpo. à ſero, id eſt prehendo. vt à ſaro antiquo (quod à σαίρω) ſarpo: vnde ſarmenta.

Sinus. vas. *Sin* Syriacum. vnde fecerunt *Sinſeneth.*

Sponte & ſpondeo: à σπονδὴ. Nam quod per ſacrificia firmaretur, erat σπονδὴ. ab ea mente ſponte. Nam id non inuiti facere debemus. Vnde etiam Hebræis *Nedibuth* oblatio ἑκούσιος. ſponte igitur à σπονδὴ, id eſt libatio. Et liber ab eadem cauſſa. Nam λοιβὴ, libatio. vnde olim *loiber*, vel *loeber* dicebatur. Feſtus.

Spica. στάχυς. Æolicè σπάχυς. vt στάδιον, σπάδιον, ſpatium. vt contrà σπουδὴ, ſtudium.

Taurus. ταῦρος. Sed Græci à Syris *Thor*, & *Thaur*: quod Hebræi *ſor.*

Termentarium. ita vocarunt linteum ποδηνεκὲς. Nam veſtem ποδηνεκῆ & talarem Græci vocant τερμιόεντα.

Termini. τέρμονες. termen, terminis.

Templum. τέμενος.

Tera. δαίρεσα. vt δὰς, δᾶδα. teda. δάσκια, teſca. *a* in *e*, vt δαὴρ, deuir: nunc leuir.

Tutulus. prius *Titulus*, ὑποκοριστικῶς à Titus. τιτὸς à τίω, defendo, honoro.

Torus. quicquid rotundum. τείρω, τρῶ, τέτορα, τόρος. vnde τορεύω, τορεύματα. Et τόρνος. Inde torqueo. Inde τόρμος, vt à φέρω, φορμός. à κείρω, κορμός. à μοίρα, μορμώ.

Trabes. τράφηξ. Lycophron. tamen Ennius traſax, vel, vt eſt apud Feſtum triſax dicit, pro trabe, ſude, vel cōto:

Vt permaceret paries percuſſus triſaci.

Tremo. τρέμω.

Turris. πύῤῥις,τύρσις. à Syriaco *Tur.*Id ab Hebræo tzur.

Tubi. τύποι. quòd caui.

Turma. τόρμος.rotũditas. vt cohors: quia cohortes villaticæ rotundæ. Vide *Torus.*

Vallum. ὑποκορισικῶς à vanno.

Vellera. ςέμματα,à velando.

Veſtis. ἕσ,τό.vnde ἐσθής.

Venilia. à veniendo.vt εἰλήθυια παρὰ τὸ ἐλθεῖν. Sed diuerſæ ſunt Deæ.

Vdus. ὕδωρ.vdor.

Venari ſcrutari venas. Venæ ἶνες. Venatur, qui ſcrutatur & indagat aliquid.

Video. εἰδέω.

Via. οἶα. Apollon.

Vinum. οἶνος. vt οἶα via.οἶνος Hebraicum.

Vigil. ἀγαλλὸς.vnde ἀγαλλιάω: *a* in *i.* χάω hio,&c.

Vitis. quia lenta. vieo.flecto, ligo.à ui. *-magna vi flexa domatur In burim.*

Vibices. ἴβυκες,ςίγμαί. Heſych.

Viola. ὑποκορισικῶς. nam ab ἴον.

Vetus. βυετής. βῦ intendit.

Vis. ἴς, alii à βία.

Vligo. detritum ex vdiligo.vt à vitia,vitiligo.

Vmbilicus. ὀμφαλικὸς, vt,παιδικὰ pædicare.βασιλικὴ Baſilica. πρασικὴ braſica.

Volcanus. Tuſcum.

Volo. Græcum.

Vrbs. Vrbare & orbare,eſt circulo circunſcribere,περιχάρειν. vnde vrbs, &orbis. orbare ſeu vrbare Galli dicunt *cerner*, quaſi circinare. ab eo Seneca in Œdipo oculos vocat orbes, vt Sophocles,quem ſequitur, κύκλοις. Et qui eos amiſit,dicitur orbus, niſi ſit antiquum ὀρφὸς, ex quo ὀρφανός.

NOMENCLATVRA AVTORVM QVI IN HIS CONIE- *ctaneis aut emendantur, aut illuſtrantur.*

AEſchilus. 134.
Afranius.15.74.106.
Alcman.135.
Alexis.192.197.198.
Apollonius.102.173.
Ariſtophanes.151.
Ariſtoteles.193.
Athenæus.77.162.
Attius. 1. 72. 102. 104. 113. 120. 121. 123. ibidem 128. 130.160. 161.178.182.183. 194.ibid.
Auſonius.179.

Callimachus.42.
Cato.33.88.Origin.180.
Catullus.10.59.68.130.162. 166.ibid.181.
Cæcilius Statius. 115. 176. 195.199.
Cenſoriæ tabulæ.111.
Cenſorinus.28. (ibid.
Cicero. 70.73.110. 123.126.
Clemens Alexădrinus.19.
Cor.Tacitus.144.

Diodorus.78.
Diomedes.185.187.188.195.
Dionyſius Halicarn.32.
Dioſcorides.180.
Donatus.45.

Ennius. 5. & ibidem.7. 17. 23.24.25. 70. 85. 96. 103. 109.110.118. 120. 128.129. 134.140.ibid.148.150.151 156.157.176. 177.190.192. 202.ibid.204.
Epicharmus.23.
Euripides. 5.6.109.110.111. 120.121.137. 139.177.198. 202.203.

Fabius Pictor.91.
Feſtus. 18.20. 28. 84.85.91. 105.120.172.182.186.187. 197.198.ibid.199.

Galenus.202.
Gellius.63.66.69.

Hegeſander.2.
Hephæſtion.28.
Heſychius.6.
Homerꝰ.184.185.ibid.ibid. 192.ibid.

Horatius.65.131.

Iuuenalis.53.185.

Lex flaminis Dialis.198.
Lex Numæ Regis.59.
Licinius Imbrex Comicus. 34.
Liuius Andronicus.56.
Lucillius. 2. 22. 41. 62. 153. 154.158.166.186.192.
Lucretius.31.
Lycophron.45.

Macrobius.22.147.
Manlius vetuſtiſſ. poeta.
Martius Vates.20.
Mattius poeta.184.185.ibidem. ibid.
Menander.36.196.

Næuius.36.118.139.151.158. 196.
Nicander.102.
Nigidius Figulus.183.
Nonius. 1.5.36.40.41.142. 143.148.157.174.186.195. ibid.
Nouius Atellanarius. 173.

Ouidius.27.32.64.94.
Orpheus.201.

Pacuuius.12.30.118.127.131. 136.137.182.194.197.200
Papinius Statius.189.
Pauſanias.85.
Perſius.24.35.
Plautus. 42.43. 46.48. 59. 61.65.68.69.73.77.79.82 84.107.155.159. 163.ibid. 164.165.ibid.166.ibidem 167.172.ibid.ibid.178.182 188.199.ibid.200.ibid.
Plinius.15.50.
Plutarchus.11.75.101.
Pollux.65.77.78.
Pomponius Atellanarius. 19.21.
Priſcianus.184.185.
Prouerbium explicatũ.145

Seneca.11.98.
Serenus.188.
Sophocles.85.122.123.130.
Stobæus.81.
Strabo.170.
Sudas monachus. 71.80.
Sulpitius.13.

Terentius.63.
Terentianus Maurus.81.
Tertullianus.171.
Theocritus.68.73.
Theophraſtus.50.
Titinius.58.188.
Turpilius.87.197.

Varro apud Grammaticos 8.18.25.26.37.ibid.40.55.

61.63.74.75.76. 78.83.86 94.ibid.100.142.143.145 148.154.159.ibid.172.174 194.196.198.
Vetus Poeta innominatus. 98.109.131.139.192.
Vet⁹ carmẽ explanatũ 146.
Virgilius.17.78.
Vlpianus Iuriſconſ.162.
Vitruuius.194.
Xenophon.80.

FINIS.

EXCVDEBAT ROBERTVS STEPHANVS TYPOGRAPHVS REGIVS, LVTETIÆ PARISIORVM, X. CAL. SEPTEMB. ANNO M. D. LXV.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE